

KONGL.
VITTERHETS
HISTORIE
OCH
ANTIQUITETS
ACADEMIENS
HANDLINGAR.

5

FEMTE DELEN.

STOCKHOLM,
TRYCKTE HOS JOH. PEHR LINDH,
MDCCXCVI.

Underrättelse för Bokbindaren.

Tab. I. infattes vid pag. 100.

Tab. II. infattes vid pag. 106.

INNEHÅLL.

- Afhandling om de Himmelska Constellation-
nernes Ursprung och Namn, af Herr D.
MELANDERHJELM. - - - - - Pag. 1.
- Afhandling, rörande et gammalt misškändt
Mynt, af Herr JACOB VON ENGESTRÖM. 101.
- Historiska anmärkningar om Svenska Myntet
och Myntningen under Kon. GUSTAF I:s
Regering, af Herr JOH. MURBERG. - 107.
- Berättelse om de tre äldsta GUSTAVIANSKA
Prinsessornas utflyt och hemgift, af Herr
JOH. MURBERG. - - - - - 135.
- Utdrag af Kongl. Academiens Dag-Bok, den 20
Martii 1790, rörande då utdelte Priser. - 161.
- Reponse à la Question: Si, d'après l'accrois-
sement ou le décroissement des Beaux Arts
dans un Etat, l'on peut juger avec quel-
que certitude des Moeurs d'un Peuple? par
Mr AXEL GABR. SILFVERSTOLPE. - - 165.
- Förslag til Minnes-Penningar öfver Svenska
Konungar af BIRGER JARLS Ått samt
de märkelige händelser, som under deras
Regering förelupit; så ock til en Inscription
öfver Konung ERICS XIV:s Graf i Ve-
sterås, af Herr CARL BIRGER RUTSTRÖM. 189.
- Tal på Kongl. Academiens Høgtids-Dag,
den 24 Julii 1790, af Herr JOACH. WILH.
LILJESTRÅLE. - - - - - 192.
- Inträdes-Tal af Herr ELIS SCHRÖDERHEJM. 219.
- Secreterarens Svar - - - - - 221.

	Pag.
Intrådes-Tal, om Historiens Öden inom Få- derneslandet, af Herr Baron SHERING ROSENHANE. - - - - -	223.
Secreterarens Svar. - - - - -	286.
Intrådes-Tal af Herr Grefve NILS PHILIP GYLDENSTOLPE. - - - - -	288.
Vice Secreterarens Svar. - - - - -	292.
Tal vid Præsidiij nedläggande, uti Kongl. Academien, den 29 Maji 1787, af Herr JOHAN ELMERS. - - - - -	294.
Secreterarens Svar. - - - - -	330.
Lefvernes-Beskrifning öfver Hans Exc. Riks- Rådet m. m. Herr Grefve ANDERS JOHAN VON HÖPKEN, af Herr G. ADLERBETH. - - - - -	332.
Lefvernes-Beskrifning öfver Professoren i Up- fala Herr JOHAN FLODERUS, af Herr NILS VON ROSENSTEIN. - - - - -	374.
Lefvernes-Beskrifning öfver Stats-Secreteraren, Öfver-Post-Directören m. m. Herr MATHIAS BENZELSTJERNA, af Herr G. ADLERBETH. - - - - -	399.
Förslag till Inscriptioner och Minnespenning- gar, hvilka af Kongl. Akademien blifvit upgifne år 1791. - - - - -	412.
Förslag till Inscriptioner och Minnespenningar, hvilka af Kongl. Akademien blifvit gillade och jämkade år 1791. - - - - -	417.

Afhandling

Om

*De Himelska Constellationernes Ursprung
och Namn*

Af

D. MELANDERHJELM.

Alla de underrättelser, som vi kunna erhålla om forntidens upptäckter och kunskaper, hänledas egentligen ifrån gamle auctororer, hvilka, intil denne tid bevarade, kommit til vår kunskap. Af vissa omständigheter, såsom deras större eller mindre ålder, deras angräntsfande til de länder, om hvilka de meddela sina berättelser, större eller mindre sammanstämmighet med hvarannan, dömes ockfå om deras större eller mindre trovärdighet. Men det är äfven en annan väg at erhålla kunskap om gamla tiders häfder, nämligen genom monumenter och lemningar ifrån de samma, hvilka i senare och våra tider blifvit upptäckta, samt intyga sjelfva om sin ålder.

Igenom dessa tvänne vägar bör äfven epoken af den astronomiska vetenskapens ålder utrönas, och finnas hvilket folkslag varit det primitiva och äldsta, som upfunnit och odlat denna vetenskap, och hvarifrån den sedan blifvit med andra meddelad. Stjernhimelns afdelning i

constellationer och i synnerhet zodiakens indelning i fådane, emedan Sol, Måne och Planeter inom denne krets beskrifva sina banor, bör också då tilläggas samma folkslag. Fixstjernorne äro lika som milstolpar, hvilka utmärka den väg och de längder, som desse rörlige kroppar beskrifva på himlahalvvet, och skola därför dessa vägar genom jemnförande med dem kunna bestämmas. Til detta ändamål var därför nödigt at känna fixstjernornes ställen, och at kunna skilja dem ifrån hvarannan, hvartil deras afdelning i vissa sammanfattningar, enligt deras inbördes belägenheter, har varit bidragande. Sådane fixstjernornes sammanfattningar hafva fått namn af Constellationer, af hvilka de, som utgöra den af oss så kallade Djurkretsen eller Zodiaken, i följd af det som är nämndt, också varit för Astronomiens förste odlare de angelägnaste at indela, hvaraf därför denna himelska zonen fördelning i constellationer lär vara den äldsta, såsom i det följande äfven närmare skal utrönas.

Det är icke ännu med full visshet afgjort, hvilketdera af de gamla folkslagen varit det första som odlat Astronomien, och hvilket man därför bör tillskrifva zodiakens indelning i constellationer. Flere gamle auctorer tillägga Chaldeerne at hafva varit de förste stjernornes observatorer. Simplicius berättar efter Porphyrius, at Callisthenes skickade ifrån Babylon til Aristoteles astronomiska observationer af 1903 års ålder, hvilka således voro gjorda 2230 år före vår æra. Diodorus Siculus säger, at Chaldeerne obser-

fervade stjernornes up och nedgång i det stora och höga Tempel, som Semiramis lät bygga till minne af Jupiters Belus.

Någre tilegnade äfven de gamle Egyptierne att hafva varit de förste Astronomer. Ibland desse föker Dupuis uti sin *Dissertation sur l'origine des Constellations et des Fables* att hänleda Astronomiens första uphof ifrån Egypten. Det som häruti synes styrka Dupuis mening äro åtskillige gamle auctörens intyganden, att Egyptierne ifrån en urgammal ålder hafva observerat Solens gång och stjernorne. Enligt Herodotus voro de gamle Egyptierne upfinnare af årets fördelning i tolf månader, och efter Macrobius voro de de ende, som ifrån urminnes tider hade ett rätt reglerat år. Diodorus Siculus säger äfven, att de egyptiske presterne voro mycket kunnige i Astronomien, och att de ifrån den urgamla ålderdomen hade astronomiska taflor, som utmärkte planeterne revolutioner och öfriga phœnomener. Achilles Tattius befannar det samma då han säger, att Egyptierne voro de förste som afmätte himlen och jorden, och att de hafva lemnat efterverlden dessa kunskaper ristade i colonner.

Vid de nämnde auctörer och flere, som tillägga Egyptierne dessa urgamla kunskaper i Astronomien, kan anmärkas, att de voro så godt som Egyptiernes grannar, och hade derigenom tillfälle att genom en närmare gemenskap utröna det tillstånd hvori Astronomien hos då varande Egyptiers förfäder kunnat vara, hvårom de åtminstone genom tradition haft utvägar att erhålla

kunskap. Men desse auctorerers intygande kunna ändå icke vara gällande at neka andra gamla folkslag alla astronomiska insigter, och hvilka folkslag de icke kände, än mindre deras upfinningar i denna vetenskap. Indianerne voro vid den tid, då de citerade auctorer gjorde förenämnde berättelser, få litet kände i Europa, och communication med Indien få liten, at de icke kunde hafva någon kunskap om deras vetenskaper, än mindre om dem, som desse då lefvande Indianer kunnat erhålla genom lemningar af sine urgamle förfäder. Deraf finner man ockfå hos de gamle grækske och latinske auctorer mycket få underrättelser om Indianerne och deras vetenskaper. Knappt någon annan än Qvintus Curtius talar derom, hvilken auctor berättar at de indelte sina månader i femton dagar.

Det som derjemte mycket försvagar de anförde auctorerers vitnesbörd om Astronomiens ålder och upodlade tilstånd hos de gamle Egyptierne är, at Timocharis och Aristillus, hvilka blefvo vid den Alexandrinska Scholans inrättning af Ptolemæus Philadelphus omkring 290 år före vår æra kallade til Egypten, af Astronomen Ptolemæus uti Almagestum 130 år efter Christi födelse omtalas såsom de förste Astronomer, hvilka i Egypten genom observationer hafva fökt odla denna vetenskap, hvartil de gjorde början med bestämmande af stjernors positioner i anseende til Ecliptican genom deras longituders och latituders determination. Hipparchus som lefde 160 år före vår æra, och var i Egypten, byggde sina tilläggningar til Astronomiens upodling

ling uppå desse nämnde Astronomers observationer, och betygar Ptolemæus at desse 3:ne sine företrädare och egyptiske Astronomer icke för sig funno några astronomiska observationer i Egypten, men erhöllo sådane til flera hundrade år gamla ifrån Chaldeerne. Det gifves icke någon Astronomie, utan at observationer dertil skola lägga grund, och då Ptolemæus Philadelphus kallade til Alexandria Timocharis och Aristillus för Astronomien skull, hade de ockfå bordt der finna några lemningar åtminstone af astronomiska observationer, i synnerhet som de voro understödde af sjelfve Regenten, som var mycket sorgfällig at skaffa de lärde, hvilka han kallade til sig, alla hjelpredor, och nog hade haft utväg at förmå de egyptiske presterne at meddela dem alla de uplysningar, hvilka de kunde hafva i deposition ifrån äldre tider. Men då sådane lemningar icke funnos hvarken af observationer, än mindre af sådane tabeller, som Diodorus Siculus omtalar, hvilka synas hafva bordt vara bevarade ifrån äldre tider, är ockfå mycken anledning at tvifla om fullkomlig pålitlighet af det, som desse auctorer tala om Astronomiens ålder och tilstånd i det gamla Egypten.

Såsom bevis til Astronomiens upodlade tilstånd i det fordna Epypten anförer Dupuis den Sothiaske Perioden, hvilken ifrån de äldste tider varit känd i Egypten. At i korthet nämna något om denna gamla period af 1460 år, och hvilken Censorinus kallar Egyptiernes stora år, *Annus Magnus*, märkes at det hade egentligen afseende uppå Sirii heliaske upgång, och ansågs

med den samma taga sin början. De gamle Egyptiernes civile år bestod af 365 dagar utan tilläggnig af timar och minuter, hvilket således icke inflämde med det naturliga årets längd. Då Sirius hade en heliask upgång, borde han derföre fyra egyptiska civile år derefter gå up en hel dag senare i detta civile året, hvaraf samma år icke förr än efter 1460 år borde infalla med det naturliga året, och Sirius efter denne tids förlopp återigen enligt Egyptiernes Astronomie gå heliace up. Då Sirius til exempel gick heliace up 1322 år före vår aera, såsom ock 133 år efter den samma, hvilka årtal tilhopalagde utgöra 1460 år, borde altså Sirius båda dessa år hafva gådt up heliace den 1:sta dagen i månaden Thoth, som svarade emot början af Egyptiernes civile år, den 20:de Julii. Om denna Egyptiernes caniculäre eller fothiaske period hafva åtskillige gamle auctoror talat, såsom Plato, Censorinus, Clemens Alexandrinus. Men de gamle Egyptier och upfinnare af denna perioden voro i vilfarelse af icke mindre än 36 år, emedan de icke kände det sideriska året, hvilket borde reglera fothiaske perioden, utan trodde at 1461 deras civile år voro lika med 1460 solår. Men då solåret är kortare än efter denne calcul, och stjernåret längre, fattades mycket deri at denne cycle skulle vara exact 1460 år. Då stjernåret enligt dess rätta längd antages at vara 365 dagar 6 timar 9' 11'', behöfvas icke flera än 1424 år at utgöra 1425 Egyptiska civile år, och då solåret äfven efter dess rätta längd antages at vara 365 dagar 5 timar 48' 45'', behöfvas 1507 tropiska år at hänföra årstiderna igen

igen på samma dagar af året. Således upgå 36 sideriska år mindre än 1460 egyptiska år, at hänföra stjernornes heliaske uppgångar til samma dagar, och 47 tropiska år mera än denne cycle at föra årstiderna tillbaka uppå samma dagar af året.

Denna period af 1460 år, hvilken är få godt som den enda lemning genom auctorer bevarad til vår tid utaf de gamle Egyptiernes Astronomie och astronomiske calcul, synes altså icke meddela något färdeles bevis til deras kunskaper i denna vetenskap. Hos de gamle egyptiske presterne, hvilka voro initierade uti hemligheterne af deras Religion, och hade alla vetenskaper i sin vård, har egenteligen Astrologien haft sit uphof, til hvilket behof de sökte at skaffa sig några kunskaper om stjernornes phænomener och planeternes rörelser, hvilket Diodorus Siculus gifver tilkänna då han intygar, at de af planeternes gångar slöto til deras inflytelser uppå sublunariska varelser.

Ehuru såsom förut är anmärkt, vi genom de gamle auctorerne hafva få eller inga underättelser om Indianerne och deras kunskaper, minst i Astronomien, äro likväl sådane monumenter i desse senare tider hos flere Indianska Nationer fundna, hvilka lemna mycket säkra och ojäfagtiga bevis om de fordne Indianers infigter i denna vetenskap. Dervid är märkvärdigt, då de nämnde auctorer alenast i allmänna uttryck tala om Astronomiens urgamla ålder hos Chaldeer och Egyptier, utan at utfäka några epoker

af denne ålder, at dessa monumenter intyga om Astronomiens ålder hos de Indianska folkslagen genom utmärkandet af sådane epoker, at denna vetenskap hos dem icke kan vara yngre men väl til ännu flera secler äldre. Dessa Indianske lemningar äro häruti få mycket mera bevisande, som de innehålla astronomiska taflor öfver Solens och Månens rörelser, uträknade af deras förfäder uti uråldriga tider. De första sådane taflor eller rättare reglor at derefter uträkna Sol och Månförmörkelser, hvilka ifrån Indianerne kommit til vår kunskap, äro de som la Loubere Ludvig XIV Ambassadeur i Siam år 1687 der ifrån meddelade. Sedan och år 1772 communicerade le Gentil, Ledamot af Parisiska Vetenskaps Academien, ifrån Indien astronomiska taflor och reglor til calculer, hvilka Bramerne på kusten af Coromandel i Tirvalour nyttjade. De Siamensiska reglorne voro mycket ofullkomliga utan både exempel och calcul, men Dominicus Cassini utredde dem och visade deras tillämpning. Deremot voro de tirvalouriska taflorne mycket mera utförda, så at le Gentil tillika kunde meddela exempel af deras tillämpning, och så at calculerne efter de samma kunna med lätthet både fattas och verkställas. Äfven äro manuscripter af tvänne färskilta indiska astronomiska taflor meddelade af De Lisle; af hvilka det ena blifvit med honom communicerat af Patovillet, som var i correspondance med Missionarerna, och det andra ifrån Indien skickadt af du Champ til Gaubil, som lemnat det til De Lisle. Dessa tvänne manuscripter har Bailly läst hit bifoga til sin *Traité de l'Astronomie Indienne*

Orientaler, och betygat deras autenticitet, såsom ock at de hafva alla characterer at vara originaler, och som bevisa at de verkligen äro Indiska.

Närvarande ändamål tillåter icke at ingå uti något närmare utredande af dessa taflor, emedan dertil är tillräckligt at allenast anmärka deras ålder, hvarvid i synnerhet förekommer, at de af le Gentil communicerade taflor, och hvilka äro i bruk af Bramerne omkring Pondichery och Tirvalour, hafva en fixerad epok af 3102 år före Christi födelse, ifrån hvilken Solens och Månens medelrörelser räknas. Denne epok har hos dem fått namn af Caliougan.

Bestämmandet af epoker til Solens och Månens medelrörelser fordra icke allenast åtskilliga mera betydliga kunskaper i Astronomien, utan ockfå föregående sviter af observationer, hvaraf derföre Indianske Bramerne äfven långt före Caliougans tid bordt vara i Astronomien för sig komne.

I anseende til de omtalade fyra slag af Astronomiska taflor, hvilka Bramerne på särskilda och ifrån hvarannan skilda ställen nyttja, egentligen til Sol och Månförmörkelsers uträknande, hvilket är deras hufvudsakeliga ändamål med Astronomien, är märkvärdigt, ehuru deras former äro olika, och fordra särskilda methoder i calculn, at likväl en sådan sammanflämmighet finnes imellan dem, som visar at de hänledas ifrån samma ursprung enligt Baillys underfökningar,

men hvilken tillika intygar om Astronomiens urgamla ålder hos de indianska folkslagen, och at dessa tafkor böra vara åtminstone ifrån Caliougans epok. Bramerne fjelfva känna icke denna gemensamheten,

Dessa indiska tafkor utmärka äfven vissa redan vid denne gamle epok hos dem gjorda upptäckter i Månens rörelser, såsom des æquatio annua, hvilken först hos oss af Tycho Brahe blef funnen, des apogei rörelse, äfven någon acceleration uti des medelrörelser, som har sammanhang med den af Halley i vårt tidvarf upptäckta Månens æquatio secularis.

Ifrån epoken Caliougan kände de äfven enligt Le Gentil æquinoctiernes præcession, hvilken de utfatte til 54" årligen, utom hvilken deras determinationer af Solårets längd och Solens rörelser ifrån denne epok icke kunde göras, så at den på en tid af 24000 år skulle fullborda sit omlopp på himeln eller 360°. Denna bestämning är väl icke exact, men den intygar likväl om åldern af deras astronomiska observationer, och om deras jemnförande ifrån en epok til en annan. För de Alexandrinske Astronomerne var denna dagjemnings och solståndspunkternes flyttning tillbaka okänd alt intil Hipparchi tid, hvilken genom jemnförande med Timocharis och Arifilli observationer först fann den samma, hvaraf följer at den icke varit känd af de gamle Egyptierne, och således icke heller någon communication, åtminstone icke til en närmare kännedom af Astronomien, varit imellan de gamle Indianerne och Egyptens fordne inbyggare.

Ehuru Bramerne kände Månens æquatio annua, som går allenast til 12', är märkvärdigt at des inæqualitet som kallas Evectio, och går til omkring $2\frac{1}{2}$ grader, för dem var obekant. Deras okunnighet om den samma har väl härört deraf at, då förmörkelser utgjorde deras förnämsta ändamål med Astronomien, de endast observerade Månen uti zytygierna, der denna inæqualitet försvinner. Ptolemæus var den förste Astronom som upptäckte denna Månens inæqualitet,

Det är märkvärdigt at alt begrep om de omtalade Sol och Månstors constructioner, om uphovet til de flere cykler, som ingå i de samma, och om deras sammanfättning, hos nu varande Bramer aldeles försvunnit. De känna alenast tillämpningen deraf, och kunna calculera efter de samma. Men den noggrannhet hvarmed de efter dessa tablors uträkna förmörkelser, intygar om de mångfaldiga observationer, deras jemnförande, den kunnighet i Astronomien som borde föregå inan sådana observationer kunde göras och til verificerande jemnföras, och bevisar tillika et Astronomiens vida upodlat tillstånd hos Indianerne äfven långt före Caliougans tid. Le Gentil, som jemnförde en observerad Månförmörkelse med den, som enligt uträkning af dessa tablors borde inträffa, fann icke mera än 22' skilnad i tid,

Då jemnförelse anställes imellan denna indiska Astronomie och den som enligt någre gamle auctorer tillägges de fordne Egyptier, finnes
den

den förra få vida öfverträffa den senare at, då tillika affeende göres på det som i föregående är anfördt, inga anledningar dertil kunna gifvas, at Indianerne länat denna vetenskap af Egyptierne.

Utom desse auctors yttranden uti alenast allmänna uttryck om Egyptiernes Astronomie, hvaruti icke något talas hvarken om deras astronomiska observationers beskaffenhet, eller om några deraf gjorda slutfatser, finnes nästan icke mera än et talande bevis til de gamle Egyptiernes astronomiska kännedom, nämligen deras pyramider, hvilkas fyra hörn voro enligt Chafelles underfökningar med mycken noghet inrättade efter de fyra cardinalpuncterne. Men til denna beskämning fordrades icke mera än middagsliniens updragande, hvilket genom gnomoner med tillräcklig exactitud kunde verkställas, då flera observationer jemnfördes, och det utan all vidare färdeles kännedom af Solens rörelser.

Af det som är anfördt, synes man hafva nog tillräcklig anledning at icke tillägga Dupuis fullt vitsord, då han uti den citerade disertation kallar de gamle Egyptierne *un peuple inventeur et createur de l'Astronomie*, men at i det stället antaga, at denna vetenskap blifvit först och ifrån den urgamla ålderdomen odlad i Indien, der fortplantad och derefter ifrån öster til väster meddelad de gamle Perferne och Chaldeerne, sedan Egyptierne och Grækerne.

Den noggrannhet, hvarmed de indiska taflorne utmärka Solens och Månens rörelser, förutfatter

fätter äfven Eclipticans afdelning uti vissa signa, hvarefter Solens rörelser kunde afmätas, och uti vissa constellationer eller afdelningar af stjernor, med hvilka Månens rörelser borde jemnföras, i anseende hvartil sådana signa och constellationer böra hos dem vara af högre ålder än deras astronomiska taflor, och före Caliougans epok. Det är förut anmärkt at Bramerne kände dagjemnings och solståndspuncternes rörelser tillbaka, och utfatte dem til 54^{''} årligen. Til bestämmande häraf borde de äfven hafva Ecliptican afdelad uti vissa smärre partier til at kunna utfaka de samma.

Med indelning i constellationer af den himlens del, som sedan af Grækerne blef kallad zodiak, hafva Indianerne gjordt en början i anseende til Månens rörelser, enligt Le Gentil, Souciet, &c. Och emedan Månen genomlöper zodiaken uppå 27 dagar och omkring 8 timar, indelte de ockfå zodiaken uti 27 constellationer, af hvilka hvar och en således borde innehålla 13° 20'. I anseende til de öfverskjutande 8 timar tillade Chinesarne ännu en constellation, så at deras antal constellationer är inalles 28, (Souciet). Dessa constellationer kalla Indianerne Månens *hemvist*, *hårbergen*, uti hvilka hon bodde en dag nästan af hvar och en, och utmärkte dem igenom de mäst lyfande stjernor som funnos i den omkretsen, och då sådana icke voro i granskapet, fökte de dem til flera graders skilnad til at fullborda sina constellationer. Den 6:te af dessa constellationer, af dem kallad *Vichuca*, och är den samma som vår *corona septentrionalis*,
är

är således til 40° latitud. Uppå dessa constellationer hade de äfven särskilda namn, men öfver hvilka le Gentil icke kunde erhålla någon vidare förklaring.

Enligt Zend-avesta Anqvétils öfversättning, voro hos de äldste Perserne fyra stjernor lika som anförare och vägvisare för de öfriga uti de fyra cardinal-puncterne, hvilka de lika som utmärkte. Dessa stjernor kallade de Taschter, Satevis, Venänd, och Haftorang. Ehuru det är obekant, hvilka stjernor de utmärkte med dessa namn, antager Bailly med mycket skäl (Hist. de l'Astron. Ancienne) at de borde hafva varit särdeles märkliga och af första storleken; hvilket icke kunde inträffa med andra än Aldebaran, som då borde vara för vårdag-jemnings puncten, Antares för höstdag-jemnings puncten, hvilket med mycken noghet inträffar 3000 år före vår aera, och i anseende til de 2:ne öfriga, borde de hafva varit Regulus för sommar-folståndet och Fomanhant för vinter-folståndet, hvilka båda stjernor den tiden voro nog nära intil desse puncter. Den första af dessa stjernor eller Taschter presiderade enligt Zend-Avesta för regntiden, hvilket inträffar på Aldebaran eller Hyades. Häraf iklädes Baillys sats en art af visshet. Emedan i Zend-Avesta tillika talas om zodiakens indelning i 12 och 28 partier, är likt at den är af samma ålder.

Det är märkvärdigt at dessa bestämningar inträffa, i anseende til tiden af 3000 år före vår aera, med epoken af Caliougan, hvaraf vil
fynas

fynas at de gamle Perfer erhållit denna Eclipticans afdelning i fyra cardinal-puncter af sine grannar Indianerne, som långt förut voro kunnige om Solens rörelser, och at de då tillika erhållit zodiakens indelning i 12 partier eller signa.

Utom den förut nämnde zodiaken af 27 constellationer hade Indianerne äfven en fix zodiak af 12 signa, och en rörlig hvilken hade afseende uppå de 27 constellationerne, hvaraf de betjente sig uti calculerne öfver Solens, Månens och planeternes ställen, emedan denne zodiakens rörlighet inträffade med dagjemnings och solståndspuncternes rörelser tillbaka, och då de behöfva hänföra detta ställe til dagjemningspuncten, komma de til den samma genom stjernornes kända rörelser. Enligt den fixe zodiaken fullbordas Solens revolutioner, och finnas i den samma des rörelfers characterer, tillika med de signa som utmärka de tvänne solständen och höstdagjemningen. Enligt le Gentil kan man häldre anse den fixe zodiaken såsom en Eclipticans afdelning i 12 lika stora partier, och således hvar och et bestående af 30° , än såsom någon genom constellationer afdelad zona på himeln. Denne zodiak är alenast rationel och tjernar dem uti calculerne, då deremot den af 27 constellationer hos Indianerne, och 28 hos Chinesarne bestående zodiaken, innehåller hvar och en sin vissa samling stjernor som utgöra samma constellation. Åtminstone är icke utrönt, at de hänföra dessa 12 Eclipticans signa til några sammanfattningar af stjernor, och skulle det tillika vara

vara en orimlighet, at inom de 27 af stjerner ihopfatte constellationer äfven formera andra 12 oockfå af stjerner bestående constellationer. De figurer, hvarmed Indianerne betekna dessa 12 signa i sin fixe zodiak, bör man således anse icke såsom utmärkande några sammanfättningar af stjerner i constellationer, utan endast såsom märken at kunna skilja dessa signa ifrån hvarannan, och at känna ordningen af dem. Hvad återigen den af 27 constellationer bestående zodiaken angår, utmärka de icke heller de samma annorlunda än genom räta liniers dragande imellan de förnämsta stjernorne som inom dem finnas. Le Gentil berättar, at en af Bramerne icke på annat sätt för honom upritade figurerna af dessa constellationer. Dessa zodiakens eller Eclipticans afdelnings figurer, utan sammanfättning af stjerner til deras utmärkande, synas således vara de primitiva, och til hvilka andra folkslag, som erhållit dem af Indianerne, sedan lämpat de stjerner, hvilka voro i granskapet med dessa signa til at deraf formera constellationer. Hvilket det folkslag varit, som på detta sätt först gifvit zodiakens signa sina constellationer, med bibehållande af Indianernes figurer och deras namn med lämpande af stjerner til de samma, är icke fullkomligt uplyst, men troligast likväl at de gamle Perferne och Chaldeerne dertil varit uphof.

At Indianerne af ålder haft en i tolf lika stora signa afdelad zodiak, kan slutas af tvänne ifrån Indien til vår kunskap komne zodiaker; den ena, hvilken Scaliger har communicerat i
sina

hina noter öfver Manilius, och den andra, som John Call uti en graverad figur har skickat til Maskelyne, hvilken blifvit afcopierad och införd uti Philosophical Transactions för år 1772, och hafver alla märken at vara af en hög ålder, samt at vara den förste zodiak uti figurer afdelad, af hvilken alla öfriga folkslags zodiaker torde hafva sit ursprung. Denne zodiak har Call funnit uti en gammal pagode i landskapet Madura nära intil Cap Comorin, och är sådan som Fig. I utvisar. I detta lands granskap äro äfven de äldsta fol och måntaflor fundna, som le Gentil har communicerat, och hvilka äro originaler til de öfriga indiska fol och måntaflor.

Inan jemnförelse göres imellan de tvänne indiske och andra folkslags zodiaker med desse, vil man nämna något om de trenne sphærer, hvilka Scaliger har uppå det citerade stället beskrifvit efter et manuscript af Aben-Ezra, som han öfverkommit. Han kallar den första Sphæra Persica, den andra Indica, och den tredje Barbarica. I anseende til zodiaken är den indiska sphæren den samma, som i föregående moment är efter Scaliger citerad. Af dessa är den sista eller barbariska den samma med Evdoxi och de Alexandrinske Astronomernes Hipparchi och Ptolemæi sphær, om hvilken i det följande skal handlas.

Då dessa trenne sphærer jemnföras utan afseende på zodiaken, finnes den indiska icke hafva någon likhet med de tvänne öfriga, hvilka deremot hafva så mycken gemensamhet, at den

ena måtte hafva sit ursprung af den andra. Utå persiska sphaeren finnes en qvinna, som är antingen Cassiopea eller Andromeda, Triangeln, Fiskarne, en man sittande på en thron, som är Cepheus, Vattnormen, hufvudet af hin onde förvandlat i den barbariska sphaeren til Medusæ hufvud, stora och lilla Björn, Hästen, Korpen, Skeppet, Draken, Floden, Haren, Hercules, hälften af en flygande häst eller Pegafus. I denna sphaer hafva icke figurerna några namn, utan kallas til exempel Hercules mannen på knä, Cassiopea den sittande mannen eller qvinnan, Perseus mannen som håller et qvinnohufvud, Andromeda den fångslade qvinnan, och så vidare. Namnen böra altså vara sedan ditfarte, emedan Perferne eljest bordt göra på samma sätt som vi och behålla namnen af personer, ehuru de icke interessera oss. Deraf är nog tydligt, at Grækerne erhållit sin sphaer af Perferne, och tillagt dessa figurer, efter behof något ändrade, namn af sina ålderdoms händelser och fabler.

Det är märkvärdigt, at zodiakernes figurers både antal af tolf, och någon likhet åtminstone i det hufvudsakliga och characteriserande, finnes hos mästadelen af alla österländska folkslag, Egyptierne och Grækerne deribland räknade. Men i anseende til de öfrige delarne af deras sphaerer är mycken olikhet imellan de indianiska. Souciet (observ. faites aux Indes et à la Chine) omtalar åtskilliga andra figurer, än de som finnas i Scaligers indiska sphaer, såsom hufvud af en Elephant, des snabel, et Palmträd, en Trompete, et Fisknät med mera, som altsamman har af-

afseende på landets productioner och deras inventioner, samt består af enkla figurer utan någon blandning af fabler och Fictioner.

Enligt le Gentil hafva Chinesarne äfven indelat himeln i constellationer och tillika benämnt de samma. Männer ibland dem namnkunnige, äfven djur, instrumenter, hushålls och åkerredskap, finnas på deras sphær. De hafva också transporterat på himeln allt det som hörer til deras Hof. På närre sidan igenfinnes Kejsaren, Kejsarinan, Kronprinsen, Ministrarne, Kejsarens garde, &c. Deraf inhämtas denna sphærs olikhet med de öfriga indianiska sphærerne. I anseende til zodiaken indela Chinesarne den som förut är nämndt i 28 constellationer. Utom de namn, som de gifvit hvar och en af dessa, tillägga de äfven hvarje af dem en caractere af de 7 planeterne, då början göres med Jupiter, och återkommer til honom sedan antalet är slutat, så at hvar och en planet finnes fyra gånger uptagen i denna constellationernes samling. De afdela tillika på samma sätt som öfrige Indianer zodiaken i tolf signa, hvilka de kalla Solens palatser. Den förre af dessa zodiaker har för det närvarande sin början i 29° af Vågen, och den senare i 15° af Vattuman. Enligt Hyde (de Rel. Vet. Persarum) skola dessa 12 Chinesarnes zodiacal-signa hafva samma namn som våra, och erkänna således samma ursprung med alla öfrige zodiaker, men efter Martini (Hist. de la Chine) skola dessa namn vara helt andra. Bailly anser med mycket skäl, at dessa Chinesarnes zodiacal-tecken hafva fördom haft samma namn,

fom åren i den öfver hela Asien antagne 12 åra perioden. Detta styrkes af Japonefarnes namn på de tolf zodiakens signa, hvilka äro, Råttan, Oxen, Tigern, Haren, Draken, Ormen, Häften, Fåret eller Gumsfen, Apinian, Tuppen, Hunden, och Galten, hvilka äro de namn fom åren i 12 åra perioden hafva haft i hela Asien, och det är bekant at Japonefarne erhållit af Chinesarne alt det de veta i Astronomien. Den nämnde tolf åra perioden har sit ursprung ifrån Jupiters tolf åra omlopps period omkring Solen, uppå hvilken planet Asiaterne gjorde en färdeles upmärksamhet, och Chinesarne gifvo honom äfven såsom förut är nämnt det första rumet af sina 28 constellationer.

Af de trenne förut omtalade sphärer, har den indiska mycket fom styrker dess ålder framför de öfriga. Utan at endast bygga detta omdöme på det fom Bailly härvid anförer och är, at Bramerne aldrig låna något af andra folkslag, och äro för högfärdige och varit sådana ifrån uråldriga tider at taga något af andra; är mycket likt at de vid samma tid, fom de afdelade zodiaken i 27 constellationer i anseende til Månen och tolf signa i anseende til Solen, äfven afdelat de öfriga himlasphærens partier i sina färskilta constellationer. Men då i följd af det, fom förut är anfördt, deras zodiak icke kan vara af mindre ålder än epoken Caliougan, lærer väl ockfå den öfriga sphærens afdelning i constellationer vara af lika ålder. I det följande skola ockfå omständigheter anföras, fom utmärka en mycket högre ålder af den indiske zodiak, fom

fom Call communicerat, få at den indiska sphæren torde vara mycket äldre än epoken Caliougan.

I anseende til persiska sphæren är Bailly af den tanke, at den är af samma ålder med den förut anmärkta ställningen af Aldebaran, Antares, Regulus och Fomahant uti de fyra cardinal-punsterne 3000 år före vår aera. Den blef ifrån Persien transporterad til Babylon, före Belus, hvilken var den förste bland Chaldeerne som observerade på stjernorne enligt Baillys calcul 2347 år före vår aera, och håller Bailly före, at den förste Zoroastre har communicerat denna sphær med Chaldeerne 2400 år före vår aera, då dagjemningen var i första graden af Oxen. Detta styrkes än mera af Evdoxi sphær, om hvilken i det följande skal nämnas, och at den är svarande emot 1353 år före vår aera, och då 1080 år på hvilka dagjemnings-puncten skal gå tillbaka genom 15° läggas til 1353 år, emedan Evdoxi sphær är svarande emot den tid, då dagjemnings-puncten var mitt i Vädurns signum, upkomma således 2433 år, som äro svarande emot Zoroasters tid, hvilken Bailly äfven genom en annan calcul har funnit inträffa med denne Zoroasters ålder af 2447 år före vår aera (Hist. de l'Asiron. Anc. Eclair. liv. IV §. 7). Sedan denna sphær således kom til Chaldeerne och i Egyptiernes granskap, borde den äfven blifva med dem communicerad. Detta intygar äfven Cosmas Indico Plevstes (Nov. Coll. Patr.) då han säger, at Egyptierne erhållit sin sphær af det Babyloniska folket.

At jemnföra de färskilte åtskilliga folkslags zodiaker med hvarannan, til utrönande af deras företräde i anseende til åldern, vil man lemna den tredje eller alexandriniska sphaeren såfom den yngsta til det följande, och anföra något om den gamle egyptiske zodiaken, som icke kan vara den samma, om hvilken Lucianus de Astrologia talar och säger, at i den finnes Vädduren, Oxen, &c. emedan Lucianus lefde långt efter Hipparchus, och kunde altså icke känna någon annan egyptisk zodiak än den alexandriniske.

Såfom en gammal egyptisk zodiak uppgiver Montfaucon (Antiqu. Expl.) en figur afdelad i 12 colonner, chargerade med hieroglyphiske characterer; öfverst uppå hvar och en af dessa colonner finnes en figur, så at antalet af figurer är tolf, och hvilka derföre skulle beteckna de 12 zodiacal-constellationerne. Bailly har uti Hist. de l'Astron. Anc. gifvit dessa figurer graverade. Men då icke något annat vedermäle tillika finnes dertil, at de skola utmärka en zodiak, kan man så mycket mera derom tvifla, som ingendera af dessa figurer hafver någon likhet hvarken med öfriga folkslags zodiaker, eller med andra egyptiske zodiakers figurer, hvilka uti alla igenfinnas, och äro de samma, åtminstone i anseende til ideerne, ehuru de kunnat undergå en och annan förändring.

Den egyptiske zodiak, som Kirker meddelat uti Oed. Egypt. hafver all liknelse at vara mycket gammal. Den är sammanfatt efter åtskilliga

Skilliga hieroglyphiska fragmenter, hvilka en Copier, på Kirkers anmodan i Rom, genom en resa til Egypten har copierat af flera gamla fragmenter. Enligt Kirkers beskrifning på denne zodiak, voro defs tolf constellationer consacerade åt de gamle Egyptiers tolf förnämste gudar. Stenbocken, som utgjorde den första constellation, var dedicerad til guden Anubis, som hade varme och vattn under sin vård, hvilkens symbol var en Bäck och Fisk til et djur förenade, få at bakdelen var en fiskfjert. Den andra constellation i denne zodiak tilegnades Canope, som fatte de underjordiska vattnen i rörelse at bidraga til frugtbarhet, hvilken gudomlighet derföre representerades genom et vattn-käril. Den tredje tilhörde Ichton, som bemärkte alt det som jorden producerar. Oändligheten af alla jordens productioner föreställes genom tvänne fiskar, emedan deras afvelagtighet är först af alla djur. Den fjerde var consacerad åt Ammon, som representerades genom en man med horn af en Vädur på hufvudet. Den femte tilhörde Apis under symbol af en Oxe. Den sjette tildelades Hercules och Apollo, eller enligt Plutarchus de Ifide et Ofiride åt Harpocrates och Helitomenion, som voro tvillingar af Isis och Osiris. Den sjunde tilhörde Hermanubis eller Mercurius, hvilken de föreställte under en Ibis, et slags egyptisk fogel. Den åttonde tilegnades Momphta, som presiderade för Nilens flödande, och representerades genom dels en Man, dels et liggande Lejon. Den nionde var dedicerad åt Ibis, hvilkens symbol var en Sphinx sammanfatt af en Quinna och et Lejon; emedan Nilens

flödande påstod under det at Solen gick igenom dessa båda constellationer. Den tionde tildelades Omphtha, som skulle på et rättvist fätt utdela den frugtbarhet som Nilen medförde. Den utmärktes genom en man, som hade en lineal eller afdelad käpp i handen, och lika som en skäppa på hufvudet. Den elfte var dedicerad åt Typhon, naturens fiende, som betog jorden sin productions förmåga, och utmärktes genom en Scorpion, som bet i testicularne på en Oxe. Den tolfte tilhörde Nephtis, som presiderade för den underjordiske varmen, och hade Ofiris eller Solens vapen i sit förvar, och som förestältes därför genom en man hvilken höll en pil i handen.

Freret (*Defense de la Chronol.*) och Schmidt uti en *Dissertation*, adresserad til Antiquitets Societeten i London, instämna båda med Kirker deruti, at de tolf egyptiska zodiacal-constellationerne hänföras til Egyptens tolf stora gudar, men denne senare utfätter dem i en annan ordning; så at Stenbocken var dedicerad til Pan eller til Mendes, at vattnkärilet skulle hafva allusion til den högtid som firades til minne af Ofiris, at Fiskarne voro consecrerade åt Nephtis, Väduren åt Jupiter Ammon, Oxen åt Apis, Tvillingarne åt Horus och Harpocrates, Kräftan åt Anubis, Lejonet åt Ofiris, Jungfrun åt Isis, Scorpion som då innehade både sin och vågens constellation åt Typhon, och Skytten åt Hercules. I anseende dertil at Vågen finnes i Kirkers zodiak, är också anledning deraf at sluta, det den samme är äldre än den, enligt hvilken Schmidt har anfördt sin afdelning, hvilket i det följande kom-

kommer närmare at förklaras, i anseende hvartil någon förändring i denne fenare med tiden har kunnat blifva gjord i det, som tilhör constellationernes tilegnande åt gudarne; man vil alenast anmärka at Lejonet i denne var dedicerat åt Ofiris eller Solen, som synes vara en behållning af Kirkers zodiak.

Enligt Freret fatte Egyptierne under hvar och en af gudarne trenne andra, af hvilka hvarje skulle presidera för 10 grader, som kallades Decani. Uti Kirkers Tabula Isiaca finnas 36 figurer, som svara emot årets tolf månader, och hvilka således lära vara hieroglypher til desse decani eller fämre gudomligheter. Under hvar och en decanus voro tre besittare, eller ännu ringare gudomligheter, hvaraf hela antalet blef 156 och inalles 103 constellationer. Af denna fördelning synes ockfå, at Egyptierne indelade sina första zodiakens tolf constellationer i 30 grader hvardera. Enligt Scaliger (Not. in Manil) igenfinnas hos de gamle namnen på desse decani, hvilka samma namn äfven finnas graverade på stenar med egyptiska figurer, hvaraf är likt at dessa figurer föreställte samma decani. Bailly gör häraf den anmärkning, emedan hvarje af dessa 103 constellationer innehåller $3^{\circ} 20'$, hvaraf då fyra förenas blifva $13^{\circ} 20'$, hvilket utgör en tjugusjunde del af zodiaken och tillika vid den af hvarje utaf de 27 mån-constellationerne hos Indianerne, at man således genom dessa subdivisioner har velat utfätta en viss sammanfämighet imellan de tvänne afdelningarne i anseende til Solen och Månen. Han finner äfven

häruti en färdeles gemenskap imellan indiske och egyptiske zodiaken, nämligen den at Indianerne dela sina 27 constellationer i fyra partier hvardera, och Egyptierne sine decani i tre partier, så at det är et lika antal af 108 constellationer så väl i den ena som den andra zodiaken, hvaraf synes at någondera skal vara copie af den andra, eller ock at båda hafva et gemenfamt ursprung.

Utom de trenne sphärer, hvilka Scaliger har lemnat efter Aben-Ezra, har han äfven i noterne öfver Manilius meddelat en Egyptisk zodiak, som han tagit ur egyptiska antiquiteter. Denne är först afdelad i tolf constellationer, och sedan i hvar 10:de grad genom decani på astrologiskt sätt. Hvarje decanus har sit namn och är desutom utmärkt genom caractere af någon planet på lika sätt, som förut är anmärkt om Chinesarnes 28 constellationer, men i en annan ordning. I denne zodiak är ockfå hvarje grad utmärkt med figurer af djur och andra ting, men i synnerhet män och kvinnor, hvilkas antal utgör mera än tvätredjedelar. Denne zodiak synes altfå vara egentligen tilegnad astrologien, emedan hvarje Eclipticans grad borde, enligt de figurer, som i den finnas, inflyta på de människors öden som skulle födas.

Med denne af Scaliger omtalade zodiak, äfven med den beskrifning, som Kirker lemnar i Tabula Isiaca, inträffar mycket nära den planisphær uthuggen i marmor, men hvaraf alenast et fragment är öfrigt, (Fig. 2) hvilket blifvit funnit

nit i Rom, och af Bianchini skickades til Vetenskaps Academien i Paris, som låtit gravera det och bifoga til sina Memoirer för år 1708. Fontenelle ansåg detta rara monument med nog indifference, som längre fram skal berättas, och höll det före at vara antingen grækskt eller egyptiskt. Men då det bär alla märken af egyptiske decani och ministrar, samt inträffar med den anförda Scaligers beskrifning, äfven med den som Freret har gifvit, blifver ingen tvifvel öfrig, at icke det är egyptiskt. Det är skada at detta monument blifvit af tiden nästan til hälften förstördt. Midt i denna planisphær är en orm som är tidens symbol, och uti dess vä tvänne djur som likna stora och lilla Björn; således innehållas deri de trenne nordiska constellationerne. Omkring den inre delen äro trenne zoner. Uti det som af de tvänne yttre är öfrigt igenfinnas följande af våra zodiacal figurer, hvilka äro nästan hela bibehållna, nämligen Väduren, Oxen, Tvillingarne, Kräftan, Vägen, Scorpion och Skytten. Det är besynnerligt, at zodiacal-tecknen äro repeterade i båda dessa zoner, men i den yttre äro icke flera öfriga än Väduren, en del af Oxen, en del af Vägen, och Scorpion. I den innersta af dessa zoner äro 12 djur, af hvilka alenast fem äro bibehållna. Ibland dessa synes et likna en galt, sedan en orm, en kräfta, en hare, et får och sluteligen alenast et kvarlemnadt hufvud, som har utseende at vara af en tupp. Dessa djur utom det, hvilket liknar en kräfta, utmärka åren i den förut omtalade asiatiska tolfåra perioden. Denna kräfta innehar Drakens ställe i samma period, som hos

Egyptierne genom en sådan figur kanske blifvit utmärkt. Detta gifver mycken anledning dertil, at Egyptierne på en gång ifrån Asien erhållit så väl desse symboler til 12 åra perioden, som de tolf zodiacal-figurene, hvilka de således velat fätta bredevid hvarannan. Utom och omkring den yttersta af dessa zoner är en fjerde zona, hvori finnas trenne figurer af män och qvinnor för hvarje constellation, hvilka sålunda äro de uti Scaligers egyptiske zodiak omtalade decani. Öfver och omkring denna är den yttersta zona, i hvilken finnas characterer af planeter, hvarje öfver sin decanus i samma ordning som hos Scaliger, så at Mars Solen och Venus äro öfver Vädurens decani, Mercurius Mänen och Saturnus öfver Oxens decani, och så vidare. Öfverst och egentligen det stället, der Tvillingarne borde vara, synes et hufvud med en egyptisk hatt vändt emot tecknens ordning, hvilket ur munnen utblåser lika som en ström. Detta måste väl också hafva sin bemärkelse, ehuru den undfaller nästan all gifsning. At detta hufvud är ställdt öfver Tvillingarnes constellation skulle möjligen kunna utmärka den tid, då dagjemnings-puncten var i denna constellation, och tillika denne puncts tillbaka gång. Deraf skulle också den gifsning kunna ledas, at denne egyptiske zodiak kunde vara en genom astrologiska figurer ändrad och vanskapad copie af den indiske zodiak, som Call har communicerat med Maskelyne och hvilken, såsom i det följande närmare skal förklaras, bär alla märken at vara af den ålder, då vårdagjemningen var i Tvillingarnes constellation.

Utan at ingå i någon vidlyftigare underfökning om åtskilliga andra gamla folkslags zodiaker, såsom Perfernes eller Chaldeernes, Syrer-nes, Arabernes, vil man alenast nämna, at alla dessa hafva nog likhet med hvarannan, ock kunna icke annat än hafva sit ursprung af antingen den indiske eller egyptiske zodiaken, likväl hvad Perfernes eller Chaldeernes zodiak angår, bör väl den samma egentligen anses såsom kommen ifrån Indien. Hos dessa nämnda folkslag är Stenbocken half vädur och half fisk, Skytten alenast en båge, Vattuman et vattnkärl, och en fisk i stället för tvänne.

Då derföre egentliga frågan är om den indiske och egyptiske zodiaken, hvilkendera af dem kan vara original, så at den andra deraf leder sit ursprung, så framt icke båda skulle hafva sit uphof af något ännu äldre folkslags zodiak, som är okänt, hvartil hvad den indiske angår är mycken anledning, såsom i det följande skal nämnas, vil man också i korrthet jemnföra de samma, men likväl begynna en sådan jemnförelse imellan de tvänne indiske, nämligen Calls som är införd i Philosophical Transactions, och den som Scaliger har lemnat. At börja med Väduren och Oxen finnas de i båda. Enligt le Gentil (Son Voyage) skulle fåraslägtet icke finnas i Indien, och Vädurns figur i deras zodiak föreställas igenom en hund, som varit tam men blifvit vild. Deraf skulle den följd kunna ledas, at Calls zodiak icke har haft sit ursprung i Indien men vore kommen ifrån något annat folkslag, der detta djur finnes. Figurn i denne zodiak har väl all
liknel-

liknelse af Vädur, och kan icke beteckna någon hund, men då man icke har någon annan uplysning om samma zodiak än den graverade planisphæren gifver, kan också vara möjligt, at denna figur är en mindre liknande målning af något annat indianskt djur, som blifvit satt i deras primitive zodiaker, och emedan alla öfriga folkslags zodiaker efter största sannolikhet hänledas af de indiske, har också denna figur blifvit i dem bibehållen, och ansedd enligt dess likhet med en vädur för at vara sådan, hvaraf han erhållit detta namn. Men denna omständighet meddelar tillika en ny anledning, at sluta til den i fråga varande zodiakens höga ålder. Indianerne sjelfve äro uti vetenskaper och ibland dem Astronomien de mäst okunnige af alla Nationer. Formerandet af en zodiak, afdelad i tolf lika stora partier, at deraf sluta til Solens rörelser och afdelningar kan icke tilläggas et folkslag, som föreställer sig vid solförmörkelser en röd drake som upslukar Solen och en svart drake at upsluka Månen vid dess förmörkelser, som anser Jorden at vara et plan med et högt berg mitt uppå, bakom hvilket Solen gömmer sig om natten, med flera absurditeter. Det är inom Bramerne och deras krets, som alla astronomiska kunskaper äro förvarade. Men desse leda sin härkomst ifrån et helt annat folkslag, hvilket fordom haft sina boningar närr om Indien, der Tibeth och stora Tartariet är belägit, men efter hvilket nu mera inga lemningar finnas at deraf sluta til samma folkslags ursprung och varelse. Detta intyga nu varande Bramer om sig sjelfve enligt le Gentils vitnesbörd, (Mem. de l'Acad.

de l'Acad. des Sciences de Paris 1772) nämligen at deras förfäder härstammade ifrån et nu mera okänt folkslag som bodde långt närr om Madura. De indiske Bramerne hafva äfven sit eget alphabettiska språk, hvaruppå deras så kallade heliga böcker äro skrifne, hvilka böcker innehålla alla deras kunskaper i Astronomie och Philosophie, och hvilket är vida skildt ifrån det indiska språket och et öfver hela Asien för öfrigt dödt språk. Detta språk kallas af dem *Hamskrit*, och innehåller många ord, hvilkas rätta bemärkelser nu varande Bramere icke känna, emedan de ifrån föregående til efterföljande generationer icke genom et blott talande dem imellan kunnat bibehållas, men blifvit glömda. I anseende dertil, och at detta språk icke måtte komma i vidare förgätenhet, och så at de icke sluteligen skulle aldeles förlora det, hafva Bramerne i senare tider deröfver författat åtskilliga lexica. Med det samma at nu varande Bramers uråldriga förfäder hafva fört med sig til Indien allt sit förråd af vetenskaper, äfven de förut omtalade astronomiska taflor, hafva de således tillika meddelat sine efterkommande zodiaken, såsom en grundpelare hvaruppå deras Astronomie var bygd. At Astronomien varit odlad i de nordiska länderne af Asien i fordom tid hänledes af Zoroasters bok, hvari han beskriver et land med belägenheterne af dess floder, det fått der brukades at mäta och reglera tiden, samt afdela årstiderna, och at längsta dagen om sommarn i det landet var dubbelt längre än kortaste dagen om vintern, hvaraf den förra borde vara 16 och den senare 8 timar. Detta landets latitud borde såle-

fåledes vara imellan 49 och 50 grader. Men dessa af Zoroastre beskrifna astronomiska kunskaper förutfatta theorien af sphaeren, tillika med flera grunder i Astronomien, hörande til Solens rörelser och phänomener. Zoroastre var sjelf Persian och skref til sine landsmäns undervisning, och då inga lemningar finnas deraf, at någon europeisk nation vid en sådan latitud fordom varit i dessa vetenskaper kunnig, måste väl detta sedermera utödda folkslag, hvilkets land Zoroastre beskrifver, hafva bebodt asiatiska länder vid en sådan latitud, och det så mycket mera, som det, väl til omkring 15 graders större latitud belägit än öfra delen af Persien, likväl af Zoroastre kunnat personligen besökas; hvaraf äfven blifver sannolikt, at han af detta uplysta folkslags efterkommande har erhållit dessa kunskaper, hvarmed han sedermera riktade sina landsmän. Af alt detta blifver mera än sannolikt, at de uti Indien varande Brammer, och hvilka utgöra et ifrån de indianska folkslagen särskilt folk, härstammat ifrån dessa nordiska och til förenämnde latitud varande asiatiska länder, och at deras förfäder derifrån med sig transporterat til Indien sina astronomiska kunskaper och tafsor, hvilkas rätta grunder ifrån den ena generation til den andra mer och mer hafva försvunnit, så at denne tids indiske Brammer deraf icke känna mera än alenast tillämpningen. Det som härvid äfven kan förtjena at anmärkas är, at denne indiske zodiak som Call meddelat är funnen i Madura, hvilket lands Brammer för le Gentil hafva berättat det deras förfäder kommit ifrån länder långt nordan ifrån; hvaraf, då öfriga om-

omständigheter som intyga denne zodiaks ålder, och at den är den primitive af alla öfrige Indiske zodiaker, läggas tilfammen, den följd få mycket mera synes böra ledas, at denne zodiak blifvit med desse til Indien fordom flyttande Bramer medtagen, som den tillika innehåller Väduren, et i Indien okänt men i de nordligare Afriatiska länder varande djur. Sedermera har denne primitive zodiak med tiden, enligt färskilte äfven på färskilta ställen i Indien inträffande omständigheter, undergått sina förändringar, hvaraf således hänt, då i den samma fanns et i Indien okänt djur, at i stället för det samma en hund blifvit infatt. Men at återkomma til jemförelsen imellan denne och Scaligers indiske zodiak, synes i den förre i stället för Tvillingarne en ung man hålla något under hvardera armen, hvilket enligt Bailly skulle utmärka tvänne sköldar, men enligt Dupuis uti den citerade Dissertation med nog större likhet tvänne glober, hvardera afdelad i tvänne halffphærer, af hvilka den ena är hvit den andra mörk. Enligt Scaligers zodiak är i detta teknet en man, som synes hålla något hvilket Scaliger kallat sköld, men som också torde vara en afdelad glob. Kräftan och Lejonet äro de samma i båda. I Calls zodiak utmärkes Jungfrun genom en ung flicka, som sitter med benen i kors och håller handen up åt hufvudet. I Scaligers zodiak är denna flicka klädd, och håller lika som en veëtis i handen. Vågen är lika med vår, men i en annan Indisk zodiak skal finnas en qvinna som håller vågen. I Scaligers zodiak är en man som håller lika som en romersk vigt, hvilket i an-

feende til idéen är det samma som våg. Den figur som i Calls zodiak skulle bemärka Scorpion, liknar icke detta djur, och kunna nu varande Bramer icke förklara hvad dermed kan föreställas, emedan den icke har likhet med något som nu kännes, imedlertid är den i bifogade figur exact copierad efter den som finnes i Philosophical Transactions. Deremot finnes icke Scorpion eller något annat emot den svarande i Scaligers indiske zodiak. I Calls zodiak utmärkes Skytten alenast med en båge och pil, men i Scaligers är den lika med vår. I stället för Stenbocken är i Calls zodiak en Stenbock och en Fisk. Deraf har sedan i andre zodiaker denna figur blifvit ombytt uti en Stenbock med fiskstjert. Denne slags fisk kallades gladiolus af de Romare, och macaria som betyder sverd af Grækerne. Vattuman i Calls zodiak är et käril, hvarutur vattn synes strömma, och i Scaligers zodiak är han ombytt til fiskare, hvarimellan nagon analogie tyckes vara. Fiskarnes figur består i båda af desse zodiaker af alenast en fisk.

Då flera omständigheter i anledning af denna jemnförelse i agttagas, synas de tämmeligen tydligt utmärka en större ålder af Calls än af Scaligers indiske zodiak. Den större enkelhet som finnes i den förre tyckes ockfå intyga om dess högre ålder. Flickan i jungfruns teckn och Calls zodiak borde först vara naken, inan hon sedan i Scaligers zodiak blef klädd, och deremot är mindre likt, då hon en gång fått kläder, såsom i Scaligers zodiak, at hon sedan skulle i en annan zodiak afklädas och repræsenteras i sin natur-

naturliga tilstånd för allas åsyn. I Calls zodiak synes alenast en båge och pil, hvaremot i Scaligers zodiak en man är tillagd som skulle bruka denne båge och pil, så at denna figur derigenom blifvit lika med den som nu repræsenteras i zodiaken. Äfven synes en fiskare i Scaligers zodiak, hvilken sedan blifvit ombytt i vattuman i stället för alenast et vattukärl i den andra. Originaler pläga gärna vara enklare, och tilläggningar göras sedan, och ske enligt tid och omständigheter, som inträffa då, när den förut upgifna idéen skal följas och utföras. Den icke någon Scorpion i Calls zodiak liknande figuren, som likväl der finnes i Scorpions ställe, och hvilken icke heller liknar något annat som är kändt, gifver anledning dertil, at all idé om denna figur var försvunnen, när Scaligers zodiak efter den samma skulle formeras, emedan hvarken samma figur eller något annat i dess ställe finnes i Scaligers zodiak. Deraf synas också båda desse indiske zodiaker vara formerade förr än alla andra zodiaker äfven Egyptiske, uti hvilka Scorpion sedan blifvit infatt i stället för denna okända figuren. Utom detta äro äfven andra och nog tydligt talande anledningar dertil, at Calls indiske zodiak är af en mycket hög ålder. Bailly håller före, såsom förut är nämndt, at den ynglingen som synes i Tvillingarnes tecken hade en sköld under hvardera armen, hvaremot Dupuis anser desse at vara tvänne så beskaffade glober som är anfördt. Det är alltså nästan mera än sannolikt, at desse glober äro, såsom Dupuis deraf slutar, symboler til dagars och natters jemnlighet, och at denne zodiak därför då

blifvit formerad, när dagjemning inträffade vid Solens vistande i detta tecken. De öfriga Dupuis hänledde följder af denne zodiak förtjena bifall och upmärksamhet, i anseende hvartil man vil anföra hans egna följande ord. *De, hvilka satte de tolf tecknen i den ordning, hvori de äro uti detta monument, der icke finnes hvarken Ecliptica eller Aequator, hvilkas intersektion kunde utmärka zodiakens början, borde naturligen sätta de fyra zodiakens tecken, som då intogo sphærens fyra cardinal-puncter, i de fyra vinklarne af denna quadratiska figur. De borde af det tecknet, som innehade sommar-solståndet, göra det första af de uppstigande och det första af de nedstigande tecknen. Men det äro de tecken, som Jungfrun och Fiskarne såsom solstånds teckn vid denne epok innehafva i detta monument. Alla djur i det samma föreställas gående efter denna direction, såsom Vådurn, Oxen, Lejonet, &c. och början af rörelsen ifrån det öfra til det nedra göres i Jungfrun, och ifrån det nedra til det öfra i Fiskarne. Jungfrun är altså termen af Solens rörelse uti uppstigande, och den punct der hon begynner at stiga ned til at igenomlöpa de andra tecknen. Hon intager derföre sommar-solståndet eller Solens thron, hvaraf det också finnes, at hon ännu en gång på nytt föreställes, och hvarföre hon är satt midt uti centern af planisphæren, såsom himelns Drottning. Hon är sittande, en symbolisk ställning af Solens hvila i solståndet, och förer handen til hufvudet, hvarigenom hon utmärker at det är högsta delen af himeln som hon innehafver. Det tecknet, hvilket efter solståndet synes vara med största omsorgen utmärkt är det, hvori vårdagjemningen då fanns, nämligen Tvillingarnes tecken. I denne zodiak synes icke Tvillingarne,*

lingarns, men i deras ställe den måst utmärkande symbol af dagars och nätter likhet, eller af et æquinoctium. Man ser der en ung man som håller tvåne i två lika hæmisphærer afdelade glober, den ena mörk den andra ljus, hvilket är en naturlig bild af Jorden och Himeln förestälde genom dessa glober dagjemningstiden.

Emedan alltid är 90 graders distance imellan dagjemnings och solståndspunçterne skal, när det ena af dessa tecken föreställer Solens ställe vid dagjemningen, det andra utmärka det vid solståndet, och tvärtom. Då derföre båda af dessa tecken äro på et nog tydligt fätt urkilda i detta monument, det ena för dagjemning och det andra til 90 graders distance ifrån det förra för solstånd, styrkes äfven derigenom den anförda förklaring öfver det samma. Deraf borde altfå denne indiske zodiaks ålder vara ifrån den tid, som är svarande emot Solens vistande i Tvillingarne vid vårdagjemningstiden, och uti Jungfrun vid Solståndstiden om fommarn, hvilken således skulle gå til omkring 5000 år före vår aera. Något mera eller mindre kan ankomma uppå de grader, hvilka Solen innehade i dessa tecken, då denne zodiak formerades, emedan dagjemnings och solståndspunçterne gå tillbaka en grad på hvarje 72 år. At Indianer vid en sådan epok kunnat formera sin zodiak., at derefter mäta Solens rörelser kan icke heller vara mycket olikt i anseende til epoken Caliougans ålder, til hvilken epoks bestämmande mångfaldiga förutgående observationer til längre tider tillbaka behöfdes, såsom i det föregående

gående är anmärkt. Då en sådan detta monuments ålder antages, blifver också likt at det med de ifrån de närre orterne af Asien til Indien flyttade Bramer dit blifvit transporterat, äfven at samma Bramer vid denne deras ankomst til Indien fört med sig de observationer och bestämningar af Solens och Månens rörelser, som borde föregå, innan sådana tafloer öfver de samma kunde konstrueras, om hvilka förut är talat. Då det genom många både skäl och sannolikheter bestyrkes at de, som påfunnit och afdelat zodiaken, tagit dess början vid första punkten af den constellation der vårdagjemningen var vid den samma zodiakens formerande, borde också denne Calls Indiske zodiak vara afdelad, då vårdagjemnings-punkten inföll med första punkten i Tvillingarnes constellation och Solståndspunkten i första punkten af Jungfrun, hvilka constellationer i denne zodiak, såsom är anfördt, utmärka symbolerne af dagjemning och solstånd. Af denne grund bör altså Calls indiske zodiak vara formerad 4600 år före vår aera. Det är märkvärdigt, at denna bestämning aldeles inträffar med den, som Bailly (Hist. de l'Asie, liv. 3:me §. 10) af andra grunder och utan afseende på denne indiske zodiak utfätter til zodiakens första formerande då, när vårdagjemningspunkten var uti första graden af Oxen eller i första punkten af Tvillingarne, nämligen til 4600 år före vår aera. Inträffandet af dessa bestämningar med hvarannan lägger en ny vikt til den anförda uttydningen af denne indiske zodiak, til dess autenticitet, och til dess ålder.

Af alt detta som är anfördt, synes man altfå vara tämmeligen berättigad at tillägga den af Call meddelade zodiak en nog högre ålder än den indiske zodiaken, hvilken Scaliger beskriver, och at göra den slutfats, at denne senare är en förändrad copie antingen af denne förre eller af andra copier, som efter den blifvit gjorda.

Då frågan blifver om orsaken til dessa djurs och figurers införande i zodiaken, och om de bemärkelfer man i följd deraf bör dem tillägga, synes all underfökning derom stadna i ålderns och tidens mörker. Macrobius (Saturn.) uppgifver orsaken til benämmandet af kräftans tecken deraf, at Solen då hon kommer i det samma begynner såsom kräftan at gå tillbaka, och orsaken til Stenbockens teckens namn deraf, at detta djur skal utmärka Solens återgång då hon kommit til denne tropiken, hvaraf liknelsen blifver den, at äfven som Stenbocken föker höjder och berg til bete, och ifrån dem hoppar tillbaka igen, återtager ockfå Solen sin väg då hon kommit til denne högste branten af sin distance ifrån zenith. Pluche (Histoire du Ciel) antager desse symboler af Kräftan och Stenbocken såsom utmärkande de båda solståndens, och såsom orsaken til benämmandet af dessa båda zodiacal constellationer, i hvilka Solen var vid solståndstiderne. Sedan han afgjort detta om dessa båda tecken, föker han genom en dylik allegorie orsaker til benämmandet af de öfriga så at Väduren skal utmärka lam, Oxen kalfvar, och Tvillingarne killingar, hvilka framfödas under de trenne månader, då Solen beskriver dessa trenne

zodiacal-tecken. Sedan skal Lejonet utmärka den starka solvarmen som är, då Solen vistas i denna constellation, och Jungfrun med sina ax vara skördetidens symbol. Vågen skal föreställa de lika långa dagar och nätter, som inträffa vid höstdagjemningen, och Scorpion vara embleme til de sjukdomar som pläga infalla då Solen går igenom detta tecken, hvarefter Skytten utmärker den rätta jagttiden. Slutligen betyda Vattuman och Fiskarne den då infallande regntiden, när Solen igenomgår dessa constellationer. Denne auctor uppgifver vidare, at jordens förste inbyggare, under deras herdalefverne på mesopotamiska fälten, hafva af desse grunder gjordt en sådan indelning, och beskrifver tillika det sätt, hvaruppå de hafva delat zodiaken i tolf lika stora partier, hvarefter Egyptierne enligt Macrobius och Chaldeerne enligt Sextus Empiricus hafva gjordt denna delning. Vidare förklarar han, huru dessa anledningar til de stjernors benämning, som utgjorde zodiakens constellationer, sedan försvunno hos desse förste jordens inbyggares efterkommande, hvilka genom flyttningar skingrades i andra länder, der man icke igenkände Naturens enahanda sammanhang med dessa första namn, men hvilka likväl hos de nya sålunda upkommande folkslag blefvo bibehållna genom tradition ifrån föregående til efterföljande generationer, hvaraf sedan hos Grækerne upkommo mythologiska uttydningar uppå dessa constellationers namn. Ehuru fullgörande denna af Pluche framfatte förklaring synes vara, kan man ändå icke annat än tilegna honom glömska deraf, at Solen vid den tid, som han

anta-

antager at jordens förste inbyggare af de nämnde grunder skolat hafva indelat zodiaken i tolf constellationer, och gifvit dem de anförda namn, icke var då sommarfolståndet inträffade i Kräftan, icke heller i Stenbocken vid vinterfolståndet, utan mycket längre fram, och vid det första åtminstone i Lejonet eller Jungfrun, och vid det senare i Vattuman eller Fiskarne. Likaledes var icke höftdagjemningen den tiden i Vågen, utan i Scorpion eller Skytten, genom hvilket allt de orfaker, som tagas af Solens vistande i dessa den orörlige zodiakens teckn til deras benämning, förfalla. Utom detta skördades icke i dessa länder, der de anförda benämningar skola blifvit gjorda, då Solen var i Jungfrun eller i Augusti månad, utan icke längre tillbaka än i Hesiodi tid, då Plejades hade en ortus heliacus, hvilket svarade emot slutet af April månad, eller då Solen vid den tid, som Pluche antager at zodiakens första indelning gjordes, var i Tvillingarne, som är til 90 graders distance ifrån Jungfrun, eller ock längre fram. Hertil kan också läggas, at de gamle icke nyttjade zodiaken såsom et hushållnings och åkerbruks calendarium, utan brukade gifva agtning på andra märklige dels stjernor dels constellationer, såsom Sirius, Hyades, Plejades, Orion &c. Och det i anseende til deras i ålderdomen omtalade achroniske och heliaske up och nedgångar, hvilket betygas af Mago Geop. Ovidius Fast. Virgilius Georg. Plinius Natur.

En sådan ålder, som i det föregående är omtalad at Calls indiske zodiak skulle hafva,

och hvilken torde af alla vara den äldste, lägger äfven et hinder i vägen för Pluches system. Denne indiske zodiak är nog talande i anseende til orfakerne, som benämmandet af Jungfruns tecken kunnat hafva tillika med det, som sedan fått namn af Tvillingar. Orfakerne til de figurer och de namn, som samma figurer sjelfva upgifva, hvilka intaga de öfriga tecknen i denne zodiak, hafva blifvit begrafne i glömska hos de tid efter annan följande Indianer, som afdelat den samma och utmärkt dess afdelningar med dessa figurer, Desse efterkommande hafva behållit afdelningen, figurerne och namnen sådane, som de genom tradition erhållit dem af sine förfäder, utan at vara bekymrade om orfakerne til de samma och at dem utforska. Äfven så liten kunskap hafva nu varande Bramer om ursprunget til samma figurer i den fordna ålderdomen, som de känna uphofvet til de flere cykler, hvilka ingå i deras calculer af Solens och Månens förmörkelser, til de reglor efter hvilka de sjelfva göra dessa calculer, til de observationer som bordt föregå inan en sådan epok som Caliougan kunde bestämmas, och til de observationer som borde vid den epoken bestämma Solens och Månens æquationes centri, hvilka likväl äro inbegripne i de cykler, som af dem vid dessa calculer brukas. De calculera efter dessa tafior och nyttja de reglor som de dertil erhållit, utan at känna dem, på samma sätt, som de utmärka zodiakens tecken och afdelningar genom de figurer och namn, som deras förfäder deruppå lemnat, utan at veta deras ursprung. Då man icke bör antaga, at dessa figurer blifvit

utan

utan all orsak och affeende fatte på zodiaken at utmärka defs afdelningar, hafva väl fordom vissa märkvärdiga händelser, eller ock andra omständigheter, tagne af deras religion, hushållning, vetenskaper, konster med mera, til dessa figurer gifvit anledningar. Imedlertid hafver större delen af dessa figurer med deras namn, åtminstone hvad sjelfva ideerne och bemärkelferne angår, blifvit meddelade hela efterverlden, och bibehållne i alla efterföljande folkslags zodiaker.

Då jemnförelse göres imellan Calls indiske och Kirkers egyptiske zodiak, tillika med den stympade egyptiske marmor-zodiaken, finnas i dem båda Väduren, men i Kirkers zodiak, är detta tecken förestäldt genom en man med horn af en Vädur. Oxen finnes oförändrad i alla. I stället för ynglingen med globerne uti Tvillingarnes tecken i Calls zodiak, äro tvänne ynglingar men utan glober i Kirkers zodiak, och i marmor-zodiaken synas båda nakne, den ena at vara en gosse, som håller en klubba neråt, och den andra at vara en flicka med en harpa i vänstra handen. Derefter är Kräftan lika i de tvänne, men enligt Kirker var det tecknet consecrerat åt Mercurius under form af Ibis. Sedan är Lejonet stående i Calls zodiak, men liggende i Kirkers Egyptiske, och et ibland de förstörda i marmor-zodiaken. I stället för den nakna Jungfrun i Calls indiske finnes Isis representerad genom en sphinx i Kirkers egyptiske zodiak, och i stället för Vågen ensam i den förre, eller en man som håller en våg i Scaligers indiske zodiak, hvilken enligt Missionnairer i andra indiske

diske skal föreställas genom en qvinna, är i Kirkers egyptiske en man som håller en lineal eller afdelad käpp, men i marmor-zodiaken en man som håller en våg. Hvarken i Calls eller Scaligers indiske zodiak finnes Scorpion, men den är i Kirkers zodiak på fätt som förut blifvit anfördt föreställd, och i marmor-zodiaken alenast Scorpion. I stället för bågen och pilen ensamne i Calls indiske i Skyttens tecken, är Skytten i Scaligers indiske lika med vår, och i Kirkers egyptiske en man som afskjuter en pil, hvilket inträffar med marmor-zodiaken. I de båda indiske zodiakerne igenfinnes Stenbocken och Fisken i Stenbockens tecken, äfvenfå i Kirkers egyptiske, men förenade til et djur, likaledes et vattukäril i Vattumans tecken uti båda. I den indiske är alenast en fisk, och tvänne i Kirkers egyptiske zodiak uti Fiskarnes tecken.

Då man af denna jemnförelse vil sluta til en större ålder af den indiske än af den egyptiske zodiaken, eller tvärt om, och huruvida någongondera af dem bör anses såsom original och altså den andra som copie, synes förmånsrätten böra tilläggas den indiske zodiaken. Utom det som förut är anfördt om Calls indiske zodiaks ålder, i följd af Tvillingarnes och Jungfruns tecken, såsom emblemer til dagjemning och solstånd, kan äfven samma anmärkning, som i det föregående är gjord vid jemnförelsen imellan Calls och Scaligers indiske zodiaker, hafva rum då Calls och de tvänne egyptiske zodiakerne jemnföras, nämligen at i desse senare finnas flera tilläggningar til de eljest i anseende til ideerne i dem

dem lika zodiakal-tecknen, hvaraf man tyckes kunna sluta, at den simplare och enklare tillika är den äldre. Då för öfrigt den likhet är imellan den indiske och egyptiske zodiakerne, och då fråga icke kan vara imellan några zodiaker af alla öfrige om större ålder och at vara original eller copie, och då det tillika icke kan antagas, det båda dessa folkslag Indier och Egyptier utan all communication kunnat falla på samma ideer 1:o at genom tecken af figurer dela zodiaken i tolf lika stora delar, och 2:o det som ännu mera synes bevisa en sådan communication, nämligen at nästan i hvarje tecken råka uppå samma märken af människjor djur och andra ting, alenast i några få af dem til figurerne men icke til ideerne skiljagtiga, måste äfven den ena af dessa zodiaker vara original och den andra en förändrad copie. Det tredje kan vara möjligt, såsom äfven förut är anmärkt, at nämligen båda äro copier af något urgammalt folkslags zodiak. Särdeles synes den uti de båda indiske zodiakerne bristande Scorpion, och i deses ställe uti Calls indiske varande figur, som är okänd äfven af Bramerne sjelfva denne tid, intyga at Egyptierne erhållit sin zodiak ifrån Indien och inrättat den samma efter indiske zodiaken, samt ditsatt Scorpions figur, antingen af någon okänd orsak, eller ock såsom et embleme af Typhon Naturens fiende, då det borde inträffa med den tid af året, på hvilken Solen innehade detta tecken och vid alla productioners förödande i Egypten, hvaraf äfven i anseende härtil den egyptiske zodiaken bör anses at vara yngre än den Indiske. Om denne skulle vara copierad af
den

den egyptiske, borde antingen Scorpion i den förre hafva blifvit hel bibehållen af den Egyptiske, eller ock idéen och bemärkelsen af denna iigur, på samma sätt som i de öfriga tecknen, conferverad i den Indiske. Det är bekant, at Astrologien har haft sit förnämsta fäste i gamla Egypten, och då icke sällra anledningar der-
 til äro, at med en zodiaks indelning i vissa tecken med figurer i det fordna Egypten någon astronomisk nytta och bruk varit påsyftad, vidare än hvad som kunde angå Solens flyttning ur et tecken i et annat, til at dermed utstaka årets längd och fördelningar, är mycket sannolikt, at också med denna zodiakens afdelning förnämsta ändamålet varit astrologiskt, emedan så väl Scaligers egyptiske som marmor-zodiaken äro chargerade med dessa astrologiska märken, och tillika ingen egyptisk gammal zodiak finnes, som ifrån sådana är befriad. Då Egyptietne erhöillo Indianernes zodiak, behöllo de således de figurer, hvilka i den samma utmärkte dess afdelningar i tolf lika partier, såsom äfven så många gudomligheter, då deras omsorg blef at dedicera dess tolf tecken åt sine tolf gudar i den ordning, som de funno bäst passande, hvilket inhämtas så väl af Kirker som Freret och Schmidt, och at sedan inrätta honom efter sina astrologiska bemärkelser med decani, ministrar, planeter, &c. Hade Indianerne erhållit sin zodiak ifrån Egypten, så at deras zodiak varit en copie af den Egyptiske, måste äfven några öfverlevor af hela denna sammanfattning blifvit bibehållne i den indiske zodiaken, och Indianerne tillika underrättade åtminstone til någon del
 om

om des af astrologiska bruk eller ändamål, hvartil få mycket mindre några spår finnas, som en färdeles enkelhet visar sig i de indiske zodiakerna och i synnerhet den som Call communicerat. Imellan Egypten och Indien var communication i den forna ålderdomen mycket lätt och med mindre omgång, då fundet Babel Mandel enligt Strabo var tilllutit, och är mycket likt at Osiris, som regerade i öfra Egypten eller Ethiopien 3000 år före vår aera enligt Bailly (Hist. de l'Astron. Anc.) drifvit sina eröfringar långt in i Asien, och är den samne Bacchus, som blef Indianernes lagstiftare, äfven då erhållit Indianernes redan den tiden gamle zodiak, hvarigenom den således kommit at blifva meddelad och bekant i Egypten. Ehuru det icke angår närvarande ämne at något vidare nämna om Osiris och hans asiatiska krigståg, kan likväl den inscription förtjena at anföras, hvilken Diodorus Siculus upgifver såsom med hieroglyphiske characterer graverad uppå en colonne i staden Nisa uti Arabien, der Osiris anföres at säga följande; *Min far är den yngste af alla gudar. Jag är Saturni äldste son, formerad af hans renaste blod, och ljusets broder. Jag är Konung Osiris, som åtföljd af en talrik krigshår har öfverfarit jorden ifrån Indiens obebodda sandheder (nämligen Ethiopien enligt Danville, och som är det öfra Egypten der Osiris regerade och kallades Indien) alt in til Björns isar. (constellation Björn, som är den mäst nordliga) och ifrån Jsterns ursprung til Oceans strander, och jag har öfver alt utbredt mina upptäckter och mina välgjärningar. Vid ytterligare jemnförande imellan den indiske och egyptiske zodia-*

zodiaken, utmärker äfven Stenbockens tecken; at den fenare måste vara en copie af den förre, emedan denna figur i den indiske består af Stenbock och Fisk färskilte, men af hvilket Egyptierne formerat et djur half Stenbock och half Fisk, såsom förut är anmärkt. Sammanfättningen af dessa djur bör vara fenare än de samma skilda, och då båda finnas i desse zodiaker, bör också den egyptiske anses at vara en ändrad copie af den indiske, och detta vanskapade djur eller monstrum vara i den egyptiske infördt och afpassadt til egyptiska astrologiska bemärkelser.

Utom de omtalade indiske zodiaker, äro äfven andre och på färskilte orter i Indien fundne, hvilka i et och annat skiljas ifrån dem som hitintil äro beskrifne. Beschi omtalar en sådan i sin Grammaire, uti hvilken Tvillingarnes tecken föreställes genom tvänne qvinnor, af hvilka den ena håller i handen en käpp, och den andra en harpa. Då denne i öfrigt liknar Calls indiske zodiak, kan han icke annat än vara fenare formerad, och copierad af denne med en sådan förändring, hvilken kunnat hafva afseende uppå fenare tidens omständigheter. Men detta tecken är nästan det samma i egyptiske marmor-zodiaken alenast med den skilnad, at en gosse synes i stället för flickan i denne, men båda med käpp och flickorne i båda med harpa, hvilket synes nog tydligen gifva tillkänna, at den ena af desse zodiaker är copierad af den andra, och at den egyptiske är en copie af den indiske, då alla förut anförda omständigheter tillika i agt tagas

Af allt det som i detta föregående är afhandlat, synes man vara berättigad at hänleda den slutfats, det Calls indiske zodiak är den äldste af alla, och at de egyptiske zodiakerne äro af de gamle indiske zodiakerne med astrologiska figurer omskapade copier, såsom ock at alla öfrige zodiaker med sina figurer sedermera leda sina ursprung ifrån någöndera af desse.

Det system, som Pluche här följt uti Histoire du Ciel at förklara zodiakal-tecknens ursprung och namn derigenom, at zodiaken skulle hos de gamle varit lika som et calendarium rurale, är förut omtalat. At af detta tillkapa et nytt benämningssystem, men hvarefter zodiaken icke des mindre skulle vara et sådant calendarium, företager sig Dupuis i den förut citerade Dissertation at föka det folkslag, hos hvilket zodiakens tecken kunde hafva bemärkelfer som svarade emot åkerbrukstiderne och andra göromål, såsom ock den tid, på hvilken de hos detta folkslag borde inträffa enligt med de signa och figurer som i zodiaken finnas.

Emedan detta Dupuis förfök röjer mycken inbildningsgöfva, och genom en förledande fanolikhet verkligen är intressant, vil man också i korthet först beskrifva det samma, och sedan underkasta det någon närmare pröfning. Han antager såsom en princip, at de figurer, hvilka afdela himeln och utmärka constellationer, bordt i början hafva någon dessein och bemärkelse hos de folkslag, hvilka formerat de samma, och det på sådana tider, då all lärdom bevarades i hieroglyphiske characterer. Om asterismer sammanbundne med

linier hade någon likhet med de figurer af människor och djur, som igenom dem äro utmärkta, vore ockfå fannolikt, at man derigenom alenast fökt afdela himeln i dessa constellationer. Men då en sådan likhet icke kan finnas, tycker Dupuis sig hafva skäl at äska någon mening och bemärkelse med de figurer, som blifvit i älderdomen vedertagne. Genom en lika allegorie, som Macrobius anförer til benämning af Kräftans och Stenbockens tecken, som förut är omtalad, och hvilken Dupuis antager, borde ockfå enligt Dupuis Vågen vara embleme af dagjemning, til bestyrkande hvaraf han åberopar Virgilius, *Libra diei somnique pares ubi fecerat horas* (Georg.), och Manilius *aequantem tempora Libram*, (Astronomicon). Dupuis håller före, at det icke är af en blott händelse, at Vågen är til 90 graders distance ifrån solståndets symbolerne, och bör enligt honom zodiaken vara så väl et *calendarium rurale* som *astronomicum*. Då solståndets och dagjemnings-puncterne voro en gång reglerade, borde ockfå de öfriga afdelningarne blifva relativa til jordens tilstånd i hvarje månad, för at gifva det tilkänna åt dess arbetare. Äfven så hafva alla folkslags calendarier denna form, och benämmandet af månader varit lånat af vegetation och åkerbruket. Således är Oxen symbol til åkerns beredande, och synes enligt Horus Apollo (2:a boken) et målat oxhorn hos Egyptierne vara antagit som symbol til detta arbete; *Bovis masculi cornu pistorum opus designat*. En bunt med ax afbildar skördetiden, hvilken man derföre igenfinner i handen på jungfrun. Då en del af zodiaken tydligt utmärker någon

dessein,

dessein, är at sluta, det de öfriga tecknen skola vara af samma art. Men hvar skal man igenfinna detta folkslag, som på himeln har updragit et sådant calendarium med symboler, hvari naturen och des verkningar kunna synas tillika med ordningen af arbetet? Detta folkslag bör vara sådant, at samma calendarium icke någon tid har kunnat fullkomligt svara emot något annat folkslags omständigheter, så at himelns och jordens ställningar i anseende til det samma äro fullkomligt svarande vid den epok, ifrån hvilken början skal göras.

Då denna regel jemnföres med Egyptens climat för den tid, då Astronomien enligt Dupuis skulle derifrån blifvit transporterad til Grækerne, finnes at emblemerne til solståndet och dagjemningarne äro gemensamme för alla folkslag. Hvad åkerbrüks emblemerne angår, hvilka icke enligt denne auctor kunna svara emot flera än et enda climat, kunna icke heller de inträffa med Egyptens rural astronomie i de secler, som äro i fråga. Arbetstiden der är i November månad, och uti Maj månad beskref Solen Oxens tecken. Uti Mars månad är skördetiden, men Solen gick icke förr in uti Jungfrun än i slutet af Augustus, som likväl skulle vara skördens symbol. Himeln utmärker således en hel annan ordning, än at den för den tiden kunde svara emot Egypten. Om derföre dessa symboler någon tid kunnat hänföras til detta land, bör också en helt annan himelns ställning antagas.

Sedan Dupuis på anförda sätt har underfökt och funnit, at dessa symboler icke i den ordning inträffa med något annat folkslag, i anseende til åkerbruks och skördetiderne, at symbolerne til solståndén och dagjemningen skulle tillika infalla i samma ordning, och ingen annan hypotes finnes, som skulle fätta dessa primitiva symboler til solståndén, och dagjemningen på annat och dertil passande ställe, så bibehåller han dem också i dessa samma tecken, men i en omvänd och opponerad ordning emot den, uti hvilken de voro vid den epok, som först var i fråga, nämligen så, at han fätter vårdagjemnings-punkten, som borde väcka alla folkslags upmärksamhet, i Vågens tecken, såsom symbol til dagjemning. Derigenom kommer Kräftan i den punkt, der Solen, sedan hon lemnat våra regioner, begynner gå tillbaka igen, och Stenbocken såsom höjdsymbol skal då intaga det högsta stället dit Solen kan komma, i anseende til den nordliga halfsfären.

Enligt en sådan förändring af sfären finner Dupuis, at zodiaken blifver et med det egyptiska klimatet aldeles inträffande calendarium och sådant, at det icke passar til något annat klimat. De fem första symbolerne, nämligen tvänne solstånds-punkter, en dagjemnings-punkt, arbets och skördepunkterne, hvilka fynas utmärka de förnämsta, så väl i det astronomiska som rural calendarium, inträffa då med det egyptiska klimatet, och upptäcka enligt Dupuis tillika claven til de öfriga zodiakens symboler. Derigenom infaller nämligen den rätta arbetstiden, hvil-

hvilkens symbol Oxen är, uppå November månad, och skördetiden på Mars månad som då blifver Jungfruns tecken. Således blifva fyra månader löpande imellan fånings och skördetiderna, hvilken omständighet enligt denne auctor kommer at inträffa med Egypten, men icke med något annat climat, hvilket han anser såsom et ibland de förnämsta bevisen til sit system.

Då början göres med sommar-solståndet, hvilket symbol enligt denna ställning är Stenbocken med fiskstjert, hvarefter följer et Vattnkäril, som är det andra tecknet, och derefter Fiskarne det tredje, så äro dessa trenne vattnefigna utmärkande Nilens flödande de trenne månaderna, som komma efter sommar-solståndet, och hvilket flödande icke faller tillbaka förr än vid höstdag-jemningen. Dupuis håller före, at dessa vattneflodsmånaderne i Egypten icke mera expressivt kunde utmärkas, än at Solen under dem äfven igenomlöper de trenne vattntecknen, och finner denne sin hypotes också derigenom stadfästas, at Stenbocken i största delen af alla gamla sphärer föreställes antingen som förenad med en fisk, eller ock slutad med en fiskstjert, hvarigenom den blifver et dubbelt symbol, så väl til solståndet som til Nilens flödande.

Vid höstdagjemningen utfaller Nilen, då jorden börjar grönska och gifva ymnigt bete åt kreaturen. Deras utsläppande på betet i denna månad skulle altså utmärkas genom Väduren, såsom fårahjordens anförare.

Uti femte månaden eller November begynnes åkerbruket i Egypten, och i den antagne hypotesen gick Solen i denna månad genom Oxens tecken,

Vegetation i Egypten går mycket fort. En månad efter sänningen börjar jorden gifva arbetarne hopp om skörd. Men dessa productioner, varande ännu i sin ungdom, kunde således enligt Dupuis icke naturligare afmålås, än genom tvänne barn, hvilka derföre erhållit namn af Tvillingar.

Sedan Solen gådt igenom det tecknet, kommer hon til termen af sin största elongation ifrån zenith, hvarestefter hon vänder om och tillbaka, för at komma närmare til det samma, och borde altså det tecknet föreställas genom en Kräfte, såsom det mest passande embleme,

En månad efter sedan Solen gådt igenom vinterfolståndet, begynner hon återtaga sin styrka och värmande kraft, då jordens productioner komma til sin mognad, så at de gula åkrarne vänta lian. Man upritade derföre på himlen et Lejon, såsom embleme til den styrka, som växten redan erhållit, eller också derföre at Lejonets hud's färg liknar den mogna säden,

I Egypten äro alenast fyra månader imellan sänings och skördetiden, så at säden är mogen i slutet af Mars eller i början af April månad. Efter den antagne hypotesen, svarade altså Jungfrun med sina ax emot Mars månad och bebådade skörden.

Derefter borde Vågens tecken på fätt som förut är anmärkt förefälla dagjemning, då Solen gick igenom det tecknet.

Enligt en och annan gammal auctors beskrifning öfver några gamla sphærer, skal Vågens tecken icke finnas uppå de samma, men Scorpion i det stället intaga så väl sin egen som Vågens plats, öfver hvilken des taggar eller klor, som af de gamle kallades des $\chi\lambda\alpha\iota$, utsträcktes. Deras togo sig någre auctorer, som ville smickra Augustus, anledning at tilegna honom Vågen såsom en ny constellation, hvarigenom hans rättrådighet skulle consecreras, hvilken uttydning äfven Virgilius synes gifva. Men detta ställe hos Virgilius tillåter ock så den förklaring, at Augusti födsel inträffade, då Solen var i början af detta signum, särdeles som Virgilius på et annat ställe, såsom förut är anmärkt, gifver en annan etymologie på Vågen. Imedertid har Vågen varit et urgammalt tecken i zodiaken, långt före den tid då Scorpion fattes så väl uti sit som med sina taggar uti Vågens tecken. Vågen antingen ensam, eller ock hållen i handen af en man eller qvinna, igenfinnes i alla gamle indiske och egyptiske zodiaker. De som meddelat de tolf zodiacal-tecknen efter alla gamla folkslag, såsom Indier, Perfer, Chaldeer, Egyptier, hafva alltid ibland de samma upräknat Vågen, och det var til detta tecknets uppgång, som de gamle Perfernes cosmogonie utmärkte Naturens död eller det ondas införande i Naturen. Le Gentil (Vojage aux Indes) äfven Anquetil (Zend-Avesta) nämna Vågens signum,

fåfom ifrån ålderdomen kändt af deffa öfverländska folkflag. Detta tecken finnes äfven i Eudoxi fphær, fom var af 1350 års ålder före Augusti tid, och om hvilken fphær i det följande mera skal anföras. Samma tecken hade äfven namn af Våg hos de Romare före Augusti epok, och Cicero, fom öfverfatte Arati poeme, kallar det Jugum eller Våg efter det namnet ζυγός, fom det hade hos Grækerne. Man har velat anföra detta om åldern af Vågens tecken i zodiaken, i anfeende til den anmärkning, hvilken vid slutet af denna afhandling skal anföras i följd af den förut omtalade flympade egyptiske marmor-zodiaken, fom Bianchini ifrån Rom skickade til Parifiska Vetenskaps Academien.

Men at återkomma til Dupuis förklaring öfver zodiaken följer Scorpion i ordningen, och fvarar emot April och början af Maj månad. Detta tecken är älfå embleme til förgift och våldfamma sjukdomar, hvilka den årstiden, enligt flere refandes intygande, förorfaka mycken förödelse i Egypten. At i det egyptiska calendarium utmärka den tiden af året antogs älfå Scorpion, fåfom et förgiftigt och illagörande kräk.

Skytten skal fluteligen vara en allufion der- til, at Egyptierne, fom utgjorde et krigifkt folk, och var då Nilen började flöda fritt ifrån alt åkerbruk, använde denna månad at bekriga fine grannar, emedan båge och pil hos de gamle Egyptierne voro krigsfymboler.

Enligt

Enligt denna efter Dupuis anförda förklaring öfver zodiaken och dess tecken, borde den alltså vara af Egyptierne formerad 13000 år förr än Solen vid sommar-folståndet gick in i Kräftans tecken, vid hvilken tid vädagjemningen skolat infalla på Vågen, sommar-folståndet på Stenbocken, och vinterfolståndet på Kräftan. Möjligheten af en sådan zodiakens ålder och tillskapning i Egypten, uppå hvilket land den enligt Dupuis endast skal inträffa, då anförda emblemer antagas, skulle icke gärna kunna befridas, så framt icke andra omständigheter kunde finnas vara af den art, at de undergräfvade hela denna vackra byggnad. Inan de samma anföras, vil man ännu litet längre följa denne auctor, som til mera styrka för sin hypothes antager, at man bör medgifva, det zodiakens afdelning i signa är af äfven så hög ålder som Astronomien, och då denna vetenskaps ålder går tillbaka åtminstone til den tid, då sommarfolståndet var i Lejonet, hvilket på mångfaldigt sätt kan bevisas, så bör man icke anse zodiakens första ställning vara den, som sätter detta folstånd i Kräftans första grad, til hvilken det icke har kunnat komma förr än 2160 år efter denne epok. Då en sådan Astronomiens och zodiakens ålder antages, bör ockfå medgifvas enligt Dupuis, at Vågen och Kräftan måste i början varit upritade at bemärka, den ena dagjemning och den andra folstånd, hvilket han påstår vara den enda naturliga mening med dessa emblemer, såsom den ockfå är antagen af åtskillige gamle auctorer. Frågan bör då blifva, til vilkendera dagjemningen och folståndet de i början blifvit

hänförde, hvilket icke kan vara til höstdagjemningen och sommarfolståndet, emedan Astronomien och zodiaken voro mycket äldre än den tid då de innehade desse puncter. Deraf böra de i början vara ställda vid vårdagjemningen och vinterfolståndet. Dupuis finner dessa båda signa Vågen och Kräftan vara så talande symboler, det ena til dagars och nätters lika längd, det andra til Solens gång tillbaka i likhet med Kräftgången, at en tid måtte hafva varit på hvilken de efter detta fått hafva inträffat, men tillika at de någon annan tid icke infallit med detta dubbla phænomen. Då de derföre någon tid dermed hafva inträffat, kan man icke heller utan at gå mycket långt tillbaka komma til den epok, på hvilken de i början haft denna bemärkelse. Men då de återställas til den tid, ifrån hvilken de igenom æquinoctiernes præcession hafva gådt tillbaka, blifver också för den epoken zodiaken et egyptiskt både astronomiskt och ruralt calendarium, såsom ock en naturlig målning af himelns och jordens ställning i det landet; hvaraf Dupuis då drager den slutsats, at zodiaken blifvit funnen hos samma folk, och det uppå den tid, då himelns ställning var sådan som är anfördt, och altså inträffade med det egyptiske klimatet.

Man bör medgifva Dupuis en färdeles gofva at bilda och i sina målningar finna likheter verkligen i högre grad öfvertalande, än visse antiquariers fintlighet at i gamla häfder uptäcka grunder til hela antiquitets systemers formerande, men ibland med den framgång, at andre antiquarier deraf draga helt andra följder.

Ibland

Ibland Dupuis förnämsta skäl til detta sit egyptiska system är, at derigenom upgifves en mening och dessein uti zodiacal-tecknes figurer och namn, hvilken han nekar skola finnas hos något annat folkslag. Detta argument grundas deruppå at zodiaken skal tillika vara et åkerbruks calendarium, hvilket likväl är en hypotes utan bevis. Då zodiaken i början blifvit afdelad, at derefter mäta Solens årliga gång och at skilja årstiderna, behöfdes til detta ändamål icke annat än en axact delning, til hvilkens utstakande vissa märken hänförda til stjernor uti eller invid Ecliptican, utan afseende ännu på deras samlande i constellationer, men alenast skiljande ifrån hvarannan genom de figurer och namn, som zodiakens förste upfinnare gifvo dessa afdelningar, voro tilräckliga, på samma sätt, som i det föregående är berättat, at Bramerne i Indien alenast genom räta liniers dragande utmärka sina 27 zodiakens constellationer. Då vissa figurer på detta sätt tillika med sina namn blefvo tilegnade dessa första afdelningar, är alltså hvarken likt eller nödvändigt, at de skulle tagas af åkerbruks tider, émedan många skäl äro, hvilkas uprepande vid detta tillfälle skulle leda til för mycken vidlyftighet, dertil at Astronomen af jordens förste inbyggare började odla, och Solens tillika med stjernors rörelser observeras, hvartil zodiakens formerande var nödigt, under deras ännu varande herdalefverne, och förr än något åkerbruk tilkommit. Sedermera och då åkerbruks epokerne inföllo, voro stjernors heliska up och nedgångar de, hvaruppå märken togos så väl af Egyptier som andra gamla folkslag, til

til utflakande af åkerbruks skörde och regntider &c., och lika som dessa märken genom æquinoctiernes præcession med en sagta gång skildede sig ifrån de tider, hvilka de skulle gifva tillkänna, skedde också med zodiacalteknen på samma sätt, så at dessa icke kunde sättas i stället för stjernors heliaske up och nedgångar, til at med större varagtighet bestämma dessa tider. Deraf synes det blifva mera sannolikt, at andra märkvärdiga dels omständigheter dels händelser, utan at hafva afseende på åkerbruket, kunnat gifva det folkslag, som upfunnit och afdelat zodiaken, och gifvit dessa afdelningar sina figurer och namn, anledningar til de samma. Derigenom at dessa anledningar genom tid och ålder försvunnit under många efterföljande generationer, är man således icke berättigad at göra den slutsats, at samma figurer och namn blifvit formerade utan all mening och desslein. Det är icke större skäl at påstå, det dessa anledningar til zodiacal-figurene bordt genom tradition bevaras hos efterkommande, än det kunde vara at vänta, det någon tradition i Egypten skulle vara öfrig ifrån des forne inbyggare om den epok, då sommar-folståndet var i Stenbocken och vårdagjemningen i Vågen.

Af det föregående finnes också, at Dupuis til styrka för sin åkerbruks hypothes anförer, det alla folkslag inrättat sine calendarier och benämmande af månaderne i året efter vegetations progression, och andra til åkerbruket hörande årstider, och det enligt med Solens gång igenom de signa, som deremot voro svarande. Detta
var

var likväl få mycket mindre allmänt hos de gamla folkslagen, som de gamle Romare til sina månaders benämning icke följde denne princip.

Deraf at någre gamle auctorer, såsom Macrobius, Sextus Empiricus &c. uppgifvit de förut nämnde orfaker til Kräftans och Stenbockens signa, såsom utmärkande sommar och vinterfolstande, synes Dupuis icke kunna hänleda särdeles styrka för sin hypothes. Åtskilliga mera passande symboler til bemärkande af dessa Solens ställen i zodiaken hade kunnat finnas. Dessa auctorer, sjelfve okunnige i Astronomien och om det, som i deras forntid kunnat tildragas i anseende til denna vetenskap, i synnerhet i det land och hos det folk, der zodiacal-tecknen först blefvo uptagne och benämnda, hvilket folk och land för dem voro okända, böra därför med skäl anses såsom de, hvilka antingen hafva fökt någon orsak dertil, at Solen vid Solståndstiderna vid eller något före deras tidhvarf vistades vid Kräftans och Stenbockens constellationer, i den tanke, at solståndspunkterna alltid förut och äfven efter deras tid skulle finnas i dessa constellationer, eller ock erhållit en sådan upgift af andra, lika få okunnige som de om æquinoctiernes præcession, och solståndspunkternes flyttning derigenom tillbaka. Det är mycken ikilnad imellan den fråga, hvarför kallas de tecken af zodiaken sedan den är formerad, der Solen är vid solståndstiderna, Kräfta och Stenbock, hvar til svaras med Macrobius; därför at Kräftan går tillbaka och Stenbocken söker höjder til bete,
och

och den fråga, hvilka namn skulle gifvas zodiakens tecken vid den sammas formerande. Calls Indiske zodiak utmärker med mycket större sannolikhet än den, at Kräftan och Stenbocken skola varit solståndets symboler vid zodiakens första formerande, det anförda embleme til vårdagjemningen i Tvillingarnes tecken, då sommarföljandet bör vara i Jungfrun, som är til 90 graders afstånd ifrån Tvillingarne, men kräftans tecken finnes tillika i samma zodiak, hvaraf följer at detta tecken icke erhållit figur och namn af Kräfta i anseende til solståndet vid formation af denne indiske zodiak, men likväl at någon annan orsak varit til dess antagande ibland zodiacal-signa, och at den således icke är et nödvändigt solståndets embleme. Då för öfrigt de nämnde auctorer upgifva de anförda orsakerna til benämmandet af Kräftans och Stenbockens tecken, synes det icke vara lämpligt at sträcka en sådan deras uttydning, hvilken inträffade omkring deras tidvarf, til flera tusen år längre tillbaka, för at upgifva en conträr förklaring emot den som de lemnat. Ätminstone synes icke desse auctorer kunna återopas til formerande af denne nya hypotes.

Dupuis antager äfven, at Vågen är et nödvändigt embleme til dagjemning. Men härvid kan samma anmärkning hafva rum, som i det föregående är anford i anseende til Kräftans tecken, nämligen at Vågen finnes i den indiske zodiaken, då likväl Tvillingarnes tecken i den samma utmärker dagjemning, och Vågen der utan all annan bemärkelse är upford, än den som de
 hvil-

hvilka formerat denne zodiak dermed kunnat hafva, och som är okänd. Af det som Dupuis åberopar härvid efter Virgilius och Manilius, hvilket är anfördt, kan ingen annan följd ledas än den, at höstdagjemningen inträffade vid deras tidhvarf då Solen gick igenom Vågens tecken, men icke den, at de som i början formerat zodiaken ditfatt detta tecken at bemärka dagjemning. Denna Virgilio och Manilio citation härvid af Dupuis blifver af samma värde, som den i föregående moment nämnda citation af Macrobius dertil, at Kräftan och Stenbocken ikola vara nödvändiga solstånd's emblemer. Det är förut nämnt at någre, som ville smickra Augustus tilegnade honom Vågens tecken, såsom embleme til hans rättrådiga och visa styrfel. Det är en möjlighet at det folkslag som först formerade zodiaken, gifvit en des afdeining namn af Våg, til at dermed bevara minnet af någon des regent, som varit vis klok rättrådig. Ifrån äldsta tider har våg alltid varit rättvisans kända embleme. At deraf således vilja formera et nödvändigt dagjemnings symbol, synes derföre vara nog afvikande ifrån det, hvartil Vågen egentligen är det rätta emblemet. Vågen är desutom et instrument at finna allehanda slags varors rätta vikt. Den kan således vara et mycket naturligt förfäljnings och marknads embleme. Torde hända, at vid zodiakens formerande uti Indien eller stora Tartariet någon stor marknad blifvit hållen vid den tiden, då Solen gick igenom detta tecken, och hvilken blifvit bivistad af åtskilliga långt ifrån belägna provincers invånare. Til at derföre utmärka denna marknadstiden genom

et mycket allmänt och synbart embleme, fattes Vågen i zodiaken såsom denna marknads symbol.

Enligt Dupuis skal också Oxens tecken vara et nödvändigt embleme af åkerns beredande i Egypten til säning. Då säningstiden i det landet infaller i November månad, borde altså detta åkerbrukets embleme vara der conferverat ifrån 13000 år före den tid, då sommarsolsståndet var i Kräftan, för at gifva Horus Apollo i sin tid anledning at med anförda yttrande, *Bovis masculi cornu pictum opus designat*, utmärka at Oxens signum i zodiaken skulle dermed betecknas, hvilket ikläder sig så mycket större orimlighet, som ingen annan egyptisk tradition har bevarat minnet af en sådan zodiakens forna disposition i Egypten, och som Horus Apollo icke heller dertil gifvit någon anledning. Oxen är desutom i alla gamle indiske zodiaker målad och beskrifven såsom fri och ledig ifrån alla märken til arbete, såsom ok, tömar, &c. hvilka borde beteckna at han i dem blifvit införd såsom et arbets-kreatur. Äfven i egyptiske marmor-zodiaken synes han ledig för sådane märken, och alenast omgifven med en slags gördel, på hvilken synas hieroglyphiske characterer, och måtte hafva någon rapport til egyptiske guden Apis, åt hvilken detta signum enligt Kirkers egyptiske zodiak var dedicerat, men icke til åkerbruk. Detta är så mycket mera enligt med ålderdomens gudomlighets symboler, som Oxen och det djur-släktet varit och är ännu i veneration hos de forna österländska folkslagen, och anledning deraf blifvit af Indianerne tagen

til dess första införande i zodiaken. Härtil kommer äfven, at åkerbruket i Egypten är, sedan jorden genom Nilens flödande blifvit fet och lös, mycket lätt och snart verkställdt, så at något färskilt symbol dertil i zodiaken synes mindre hafva kunnat utfökas än til mycket annat.

Inan något nämnes om det femte af Dupuis, såfom et nödvändigt embleme anförda zodiacal-tecknet, nämligen Jungfrun såfom utmärkande skördetiden, vil man följa denne auctor äfven i den anmärkning, han til styrkande af sin hypotes anförer efter den af Kirker beskrifne och förut omtalade egyptiske zodiaken. Enligt Dupuis har zodiakens början hos dess förste upfinnare bordt tagas vid sommar-folståndet, och då Stenbockens tecken enligt hans hypotes skulle utmärka folstånd, antager han också, at zodiaken med det tecknet blifvit börjad, til bestyrkande hvaraf han åberopar den nämnde Kirkers egyptiske zodiak, som begynnes med Stenbocken såfom det, hvilket således af ålder hos Egyptierne varit det första tecknet i zodiaken. Men i anseende dertil, at zodiakens tolf signa äfven enligt Kirker, såfom ock enligt Freret och Schmidt, voro consecrerade åt Egyptens tolf gudar, synes icke zodiakens början hos dem hafva haft afseende uppå Solens vistande i det eller det tecknet vid Solståndstiden, utan uppå den af deras gudar, åt hvilken de ville lemna det eller det rumet, och af hvilken grund Stenbocken altså blifvit dedicerad åt Anubis. Då Dupuis härutinnan åberopar Kirkers zodiak hade det tillika icke bordt kunna undfalla honom,

at samma zodiak innebär nog tydliga motsägelser emot hans hypotes. I denne zodiak finnes det åttonde tecknet efter Stenbocken inclusive, eller det femte i en retrograd ordning enligt æquinoctiernes gång, vara consacrerat åt guden Momphta, som presiderade för Nilens flödande, hvilket under Solens visande i detta tecken således borde börjas. Men då detta flödande begynnes vid solståndets tiden, och Lejonets tecken är det åttonde efter Stenbocken eller det femte i retrograd ordning, bör deraf följa, at denne egyptiske zodiak blifvit formerad, och Lejonets tecken consacrerat åt guden Momphta då, när sommar solståndet var i Lejonet. Äfven finnes i samma zodiak det tionde tecknet efter Stenbocken inclusive vara dedicerat åt guden Omphtha, som på et rättvist sätt skulle utdela den frugtbarhet som Nilen meddelade, och hvilket utmärktes genom en man, som hade en lineal eller afdelad käpp i handen, hvilket i anseende til bemärkelsen innebär det samma som Vagen, såsom rättvisans symbol, men i denne zodiak sålunda icke utmärker dagjemning, än mindre vårdagjemning. Då för öfrigt i denne egyptiske zodiak alla desstolf signa äro consacrerade, hvart och et åt sin gudomlighet, som skulle presidera för sit särskilta åliggande, och det i anseende uppå Solens gång igenom zodiakens signa, hvarigenom et vist anseende imellandem och Egyptens tolf gudar är utskakat, och da tillika inga märken i någon af de gamle egyptiske zodiakerne, hvilkas minne intil denne tid blifvit bevarat, finnas til Dupuis system, icke heller någon tradition ifrån urgamla til senare tider

åder derom blifvit bibehållen, synes denne au-
 ctors hypothes erhålla mycken liknelse af fiction
 utan någon verklig grund, och det få mycket
 mera, som den i följd af det som är anfördt
 äfven finnes stridande emot den egyptiske zo-
 diak, hvilken åberopas. Härtill kan ockfå den
 omständighet läggas at den epok, uppå hvilken
 enligt Kirkers egyptiske zodiak sommar-solstån-
 det var i Lejonet, inträffar med Ofiris krigståg
 til Asien, såsom förut är anmärkt, hvaraf en
 ny anledning meddelas dertil, at Egyptierne vid
 den tiden erhållit zodiaken med sina signa af fi-
 gurer och namn i Indien, och at de sedan in-
 rättade den samma efter Solens vistande i Lejo-
 net vid sommar-solståndet, och consacrerade ho-
 nom i den ordning åt sina gudomligheter. Du-
 puis misstager sig äfven deruti, at de gamla folk-
 slagen skola räknat sine zodiakers början ifrån
 den constellation, der sommar-solståndet skulle
 finnas. Perferne, som fördom brukade bokstäf-
 verne i alphabetet såsom numeräre characterer,
 utmärkte då, och fortfara dermed ännu, Oxens
 constellation med A eller 1, Tvillingarne med
 B eller 2, och få vidare, få at de räknade zo-
 diakens början ifrån Oxen, der vårdagjemnin-
 gen var, då de först började räkna signa i sin
 zodiak. Sommar-solståndet borde derföre då
 vara i Lejonet, och infaller altså denne epok,
 uppå hvilken Perferne reglerat sin zodiak, med
 den på hvilken Egyptierne genom Ofiris tåg til
 Indien erhållit Indianernes zodiak, hvilken sam-
 manstämmighet i desse epoker synes märkvär-
 dig. Den principen at börja zodiaken ifrån den
 punct, der vårdagjemningen uppå zodiaken fin-

nes och icke folståndspuncten, har sedan hos alla folkslag blifvit bibehållen, och först af de gamle Perferne meddelad Chaldeerne, och ifrån dem kommit til Grækerne.

At återkomma til Jungfruns tecken, såsom et enligt Dupuis nödvändigt skördetidens embleme, kan märkas, at Jungfrun i de äldste så väl indiske som egyptiske zodiaker icke håller några ax i handen. Jungfrun i Calls indiske zodiak är förut beskrifven utan at hafva ax, och i Scaligers indiske zodiak synes hon hålla lika som en vestis eller ändå rättare lika som en mätstock, tjockare vid ändan, uti handen. Enligt Kirkers egyptiske zodiak var Jungfrun consacerad åt Isis, hvilken föreställdes genom en sphinx, som var sammanfatt af en qvinna och et lejon til bemärkande deraf, at Nilens flödande påstod under Solens vistande i dessa båda zodiakens tecken, hvilket ännu mera intygar det, som i föregående moment är anfördt om Solens vistande i Lejonet vid folståndstiden då denne zodiak formerades. Alla egyptiske hieroglypher som hafva afseende uppå Nilens flödande äro beledsagade artingen med Lejon eller en Sphinx, och i handen på qvinnan som i någon egyptisk zodiak föreställer Jungfruns tecken synes väl något som liknar ax, men hvartil originalet torde vara den mätstång, som finnes i handen på qvinnan i Scaligers indiske zodiak, hvilken först blifvit förvandlad i figur liknande ax, sedan tilökad med flera, och som slutligen erhållit både figur och namn af en bundt med ax. Om dessa ax i början varit tillika med Jungfrun i egyptiske zodiaken, och den enligt Dupuis skulle vara original til
 alla

alla öfrige zodiaker, äfven de indiske, borde väl ockfå några märken til dessa ax i Jungfruns signum hafva blifvit i dem bibehållna. Af alt detta synes den följd kunna ledas, at Jungfrun i de förste och primitive zodiakerne. hvilka varit originaler til alla öfrige, icke haft ax i handen, men at dessa uti senare och copierade zodiaker tilkommit af någon orsak som nu icke kännes.

Man torde ockfå hafva någon anledning at finna, det allegorierne uti åtskilliga tillämpningar af zodiacal-tecknen til det egyptiska åkerbruket och dess infallande tider, samt vegetation i Egypten, äro af Dupuis nog öfverdrifna. At til exempel uppgifva tvänne barn som erhållit namn af Tvillingar, såsom embleme til de egyptiske åkrarnes grönskande efter såningen, synes vara tämmeligen aflägsse. Tvillingar, som anses at vara lika och til utmärkande af en sådan likhet erhållit detta namn, tyckes genom en närmare tillämpning blifva embleme til dagars och nätterns likhet eller dagjemning, som skulle inträffa då Solen fanns i detta teckn. Derföre har ockfå det samma, hvilket genom symbol af en ljus och en mörk halfsfær i Calls zodiak utmärker dagjemning, i andra och följande zodiaker blifvit ombytt dels til tvänne gossar, dels til en gosse och en flicka, hvilka fått namn af Tvillingar, hvaraf äfven en ny anledning ledes dertil, at desse senare zodiaker äro härstammade af denne indiske zodiak med bibehållande af samma idé i detta tecknet, nämligen dagjemnings utmärkande. Den som skulle väl känna Indiens natural-historie, och märkvärdiga

händelser, som i detta land timat ifrån uråldriga tider, tillika med des i forntiden politiska ställning, torde deraf finna äfven så väl om icke mera passande emblemer til zodiacal-tecknen, som de hvilka Dupuis har lämpat til det egyptiska åkerbruket.

Då Oxen och Jungfrun med ax äro enligt Dupuis nödvändiga emblemer, det förre til jordbruk och säning, det senare til skörd, hvilka blifvit satte i zodiaken vid des första formerande at betekna desse årstider, leder denne auctor äfven deraf et nytt bevis til sit egyptiska system, emedan Egypten skal efter honom vara det enda land, der fyra månader äro imellan sänings och skördetiderna. Af denne samma grund skulle Sverige kunna disputeras med Egypten om upfinnandet af zodiaken och des afdelande i signa. I Skåne och födra orterna af vårt land sås vår-råg och korn i April månad, äfven korn i våra närra provinser, och skörden göres fyra månader derefter i Augustus. Men icke alenast deraf, utan också genom lika passande och nästan samma allegorier, som Dupuis anförer til zodiakens ursprung i det forna och nästan för 15000 år sedan varande Egypten, skal också följa, at hela zodiaken äfven blifvit funnen och i sina tolf signa afdelad i Sverige vid den tid, då sommar-solståndet var i Kräftan. Då vi vilje gå tillbaka til den tiden, då sommar-solståndet inträffade i Kräftan, finna vi som alla öfrige jordens inbyggare, at Macrobbi förklaring öfver orsaken til det tecknets införande i zodiaken och benämmande hafver sin goda grund. Derefter

går

går Solen in i Lejonets tecken, då vi omkring en månad efter sommar-folståndet alltid hafva den varmaste sommarn, så at Solen då har erhållit sin största värmande styrka. Och emedan våra förfäder äfven som vi hafva hört talas om Lejonet, såsom det starkaste af alla djur, satte de också et Lejon i det tecknet til at utmärka Solens styrka i den månaden. Tvänne månader efter sommar-folståndet, da Solen kommer in i Jungfrans tecken, hvilket nu inträffar i Augusti månad, ikördades i Sverige, och derföre gifvo våra förfäder Jungfran en knippa med ax i handen at utmärka ikördetiden. Derefter kommer Vågens tecken, uti hvilket Solen vistades vid dagjämningstiden så väl i vårt land som i alla andra länder, och blef derföre detta tecken et nödvändigt dagjemnings embleme så väl hos våra förfäder som andra. Nästa tecken derintill är Scorpion. Vi hafva icke at vid den tiden, då Solen viftas i detta tecken, at klaga öfver svåra och smittosamma sjukdomar i vart land, så at våra förfäder behöfde afbildade det tecknet genom det illagörande kräket. Men icke des mindre kan den egyptiske Typhon, Naturens fiende blifva embleme til Solens viftande i detta tecken, emedan i vårt land fyra månader efter sommar-folståndet, alla växter tillika med jordens productions förmåga förtagas, och lika som dö ut under den då påkommande och fortfarande hösten. Denne årstid och des tecken i zodiaken borde derföre utmärkas med det elaka och dödande kräket Scorpion. Våra förfäder urgjorde också et stridbart manligt och krigiskt folkslag, äfven så väl som Egyptierne, men

vi kunna likväl icke finna samma orsak dertil, som Dupuis upgifver för Egypten, at det tecknet, hvori Solen fanns fem månader efter sommar-solfståndet skulle af dem utmärkas genom Skytten med båge och pil, derföre at de då bekrigade sina grannar. Men båge och pil voro våra förfäders jagt vapen, och då Solen vistades i detta tecken, som nu infaller i November månad, börjades också den rätta jagttiden, då nämligen alla vilda foglar och smärre vilda fyrfotade djur hunnit til sin naturliga växt och storlek. En sådan intressant årstid för dem, då de hade at ur sina skogar vänta denne tilgång för sit uppehälle borde derföre af dem i zodiaken utmärkas, i anseende hvartil de gifvo det tecknet figur och namn af Skytt med båge och pil. I fjette månaden efter sommar-solfståndet infaller vinter-solfståndet. Stenbocken, hvilken med Macrobius hoppar up och utföre höjder och branta berg äfven så väl hos oss, som i andra länder borde derföre utmärka detta tecknet i zodiaken. Ehuru betestiden för det djuret icke då hos oss inträffar, så hafver emblemet lika väl samma styrka at föreställa Solens tillbaka gång ifrån födra tropiken genom detta djur. Det kan också hända, at våra förfäder i de nära provinserne, der renar finnas, och hvilka vintertiden lika som Stenbocken hoppa up och ner ifrån höjder til at slå undan snö för at skaffa sig föda, hafva fått en ren, som också hafver horn, i detta tecknet. hvilken sedan hos andra folkslag, som ifrån dem erhållit zodiaken, blifvit förvandlad til bibehållandet af emblemet uti en Stenbock, emedan renar hos dem icke voro kände.

En

En månad efter vinterfolståndet, och då Solen kom uti Vattumans tecken, inträffade ockfå den starkaste vintern. Alla fjöar haf och strömar i och omkring våra nordiska länder tilfrysa den årstiden. Denna förändring ifrån vattn til is borde derföre af våra förfäder utmärkas genom symbol som hade afseende på vattn. Detta signum blef således af dem kallat Vattuman. Det hade väl ockfå kunnat kallas isman. Men benämning det togs häldre ifrån det skick hvari vattnet var innan det undergick sin förvandling til is. Tvänne månader efter vinterfolståndet, då alla våra insjöar äfven hafvet vid stränderne äro betäckta med is, infaller den rätta tiden at med vinternotar fånga fisk. Sommartiden går fisken på djupet då det är svårt at taga honom. Och emedan i vårt land äro mycket insjöar strömar och skär, hämtade altfå våra förfäder i den månaden med förenämnde fiskredskap en myckenhet fisk af alla slag. En årstid, på hvilken de af fisksläktet erhöllo en få betydlig del af det de behöfde til föda och uppehälle, borde derföre i zodiaken utmärkas, i anseende hvartil de införde i honom tvänne fiskar, då Solen gick igenom den delen af zodiaken. Då vårarne äro någorlunda blida, pläga isar och snö förtäras omkring vårdagjemnings-tiden, och marken då blifva bar. De första kreatur, som i vårt land om våren utsläppas at på marken föka sin föda äro fåren, hvilka på trädesåkrarne upleta det som kan tjena til deras uppehälle. En så interessant årstid för hushållningen som den, at icke längre behöfva inom hus med kostnad och besvär föda dessa kreatur, borde visserligen utmärkas. Der-

före fette våra förfäder Väduren eller gumfen, såsom fårahjordens anförare, i zodiaken för dagjemnings-tecknet. En månad derefter eller då Solen är i Oxens tecken börjas vårbruket i vårt land, åkrar til höstfädet trädas, och de öfriga befås med korn. Oxen såsom åkerbruks arbetets symbol fattes derföre af våra förfäder i detta zodiakens tecken. Derefter och nästföljande månad kom Solen i Tvillingarne, under hvilken tid det månaden förut sådda kornet tillika med ännu varande späda rågräset började blifva grönt och växa. Detta späda och i sin ungdom då varande ämne til fäd kunde derföre enligt Dupuis icke mera lämpligt utmärkas än genom tvänne barn, som fingo namn af Tvillingar, och blefvo således af vara förfäder fette i detta zodiakens tecken.

Af denna målning, hvilken vår framledne Olof Rudbeck i *Atlantica* kunnat göra ända lifligare, skulle vara efterkommande hafva anledningar at tillägga Sveriges fordne inbyggare zodiakens upfinning och afdelning, åtminstone med äfven så goda skäl som Dupuis tilegnar den at de fordne Egyptierne, och det utan at med honom flytta Solen i Stenbockens tecken vid sommarfolståndet. Af den samma finnes äfven, huru ofäkra de gifsningar äro, hvilka uti en viss synpunkt ikläda sig art af sannolikhet, och hvilka angå forntidens häfder, då man icke dervid och til bestyrkande deraf kan anföra annat än det, som ofta af en liflig lufus ingenii bildas mer eller mindre likt, men alltid öfverenslämmande med den fördom man fattat.

Så väl af det som i början af denna afhandling är anfördt, at Astronomen varit hos Indianerne långt förut odlad än hos Egyptierne och andra folkslag, och at zodiakens afdelning i signa och figurer bör tilegnas dem, som varit denna vetenskaps förste upfinnare, som också af de erinringar, hvilka äro anförda vid Dupuis system, torde man således hafva god anledning at draga dess vederhäftighet i tvifvelsmål. Deremot synes man af allt detta vara berättigad at leda den slutsats, det zodiaken blifvit först funnen och afdelad, i sina ännu alt ifrån den tiden så godt som til det nästa intil närvarande tid bibehållna signa af djur och figurer, utaf fortidens Indianer eller Asiatiska folkslag, och ifrån dem sedan och omkring 3000 år före vår æra communicerad först med angräntsfolkslag, såsom Perser och Chaldeer, ifrån desse med Græker och Egyptier, ifrån hvilka den sedan blifvit kringspredd och til efterkommande folkslag lemnad. Af det anförda kan äfven slutas, at Indianerne vid zodiakens första afdelning icke vidare hade något afseende på constellationer och utmärkande genom sådane af zodiakens signa, til hvilkas skiljande ifrån hvarannan de gifvo dem sina vissa namn, och föreställte dem genom de figurer som i deras zodiaker finnas, än som kunde behövas til detta ändamål af angräntsfolkslag stjernor, så at denne deras så kallade zodiak mera eller rättare bör anses såsom en Eclipticans afdelning i 12 lika stora partier, hvilka de gifvo dessa namn. Införandet af dessa in vid Ecliptican liggande stjernor tillika med många flera i deras gränskap uti vissa constellationer, hvil-

hvilkas figurer skulle föreställa dessa signa på sjelfva himeln, och afmåla de samma, har sedermera och kanske långt efter tillkommit, och torde egentligen böra tilegnas Perferne och Chaldeerne. Til allt detta kan man icke undgå at lägga den anmärkning såsom besynnerlig, at den med så mycket skäl berömde franske Astronomen de la Lande har lemnat bifall til den beskrifne och af Dupuis framsatte hypothes, och låtit införa hela des derom författade dissertation uti 4:de Tomen af sin *Astronomie* 2:a Edition.

Ehuru man i detta föregående icke har kunnat antaga Dupuis hypothes, at zodiaken hos Egyptierne först blifvit formerad, och det vid den tid då sommarfolståndet inträffat i Stenbocken, och vinterfolståndet i Kräftan, bör man likväl medgifva, det bemälte auctor i senare delen af denna dissertation, som innehåller *Explication des fables par le moyen de l'Astronomie* tyckes på et intagande och nästan öfvertygande fått hafva afhandlat det ämnet. Hans förklaring öfver Herculis tolf hjeltedater eller arbeten genom de himelska constellationerne förtjenar både upmärksamhet och loford. Han går icke heller längre tillbaka i denna uttydning än til den tid, då sommarfolståndet var i Lejonet. Men emedan samma ämne icke hörer til det nu i fråga varande, går man det ock så förbi vid detta tillfälle.

Den tredje af Scaliger anförda sphaerer efter Aben-Ezra är den barbariska, hvilken såsom förut
är

är nämndt är den samma med Evdoxi sphær, och hvilken sedan kom til de Alexandrinske Afironomerne och blef medförd til Egypten. Den tidens Europeiske Græker gifvo denna sphær namn af barbarisk, emedan constellationerne, hvilka eljest äro de samma, icke enligt den gingo up och ned efter det grækiska klimatet, utan blefvo larutinnan uppå sphären inrättade efter Alexandrinska klimatet, och alt det som för desse Græker var trämmande erhöill af dem namn utaf Barbari (Scaliger Not. in Manil.)

Til utrönandet af denna sphærs ålder lemna Evdoxus (Comment. ad Arat.) den clav, at dagjemnings och solstånds colurerne vid dess formation gingo midt igenom Väduren och Vägen, Kräftan och Stenbocken. Deraf leder Newton den slutfats, (Chronol. Reform.) at samma sphær blifvit reglerad, då colurerne råkade Ecliptican i $6^{\circ} 20'$ af Oxen, Lejonet, Scorpion och Vattuman, til $36^{\circ} 29'$ ifrån de ställen, som desse colurer innehade år 1689. I anseende til æquinoctiernes præcession äro 2625 år deremot svarande, hvaraf Chirons eller Musæi epok såsom de, hvilka först formerat denna sphær, skulle blifva 936 år före vår aera. Åtskillige auctorer, såsom Freret (Defense de la Chronologie) Souciet (Dissert. contre la Chron. de Newton) Bailly (Hist. de l'Astron. Anc.) med flere, som med noggranhet underfökt detta Newtons beräkningsfätt, hafva icke utan skäl fökt vederlägga det samma. Newtons misstag bestod egentligen deruti, at han räknade graderne ter constellationerne, men icke efter signa. Således skulle
alla

alla determinationer af dagjemnings-punfterne; enligt Newton, uti 15:e och 12:e, 10:e 8:e och 1:a graden af signa gå in i hvarannan, och icke skiljas utom et olika beräkningsfätt. På detta fätt äro den 8:e och 15:e graderne de samma; emedan den 15:e graden i signum var den samma enligt Newton som den 8:e graden i constellation, i följd deraf at constellation begyntes i 7:e graden af signum. Deraf draga Newtons antagonister den följd emot hans system, at colurerne eller de punfter, i hvilka de råka Ecliptican; icke på detta fätt skulle vara til 90 graders distance ifrån hvarannan, hvilken distance de likväl alltid bibehålla. Enligt Riccioli (Almag) var til exempel, såsom Bailly anmärker (Hist. de l'Astron. Anc.) första stjernan i Vädurens constellation, det första året af vår aera uti $5^{\circ} 23'$ af signum; vidden af denna constellation är $20^{\circ} 13'$, des hälfte var således i $15^{\circ} 29'$ af signum. Äfven så var första stjernan af Vågen i $16^{\circ} 28'$ af signum, och denna constellations vidd är $18^{\circ} 37'$, des hälfte var derföre i $25^{\circ} 46'$ af signum och svarade icke emot medium af Vädurens constellation, hvarvid är märkvärdigt, at column, ställd i $15^{\circ} 29'$ af Väduren, icke ens hade kommit at gå igenom denna constellation. Deraf ledes älså den följd, at Eudoxus genom utmärkandet af medlet i Väduren, Kräftan, Vågen och Stenboccken, har förstått den 15:e graden, icke i dessa constellationer utan i dessa signa. I stället at dagjemnings-punfterne ifrån denne tid enligt Newton gådt tillbaka alenast genom $36^{\circ} 29'$, hafva de då calcul göres efter desse grunder retrograde-rat genom $42^{\circ} 15'$, såsom af Freret med andre när-

närmare blifvit utfördt. Då dagjemnings-punkterne på 72 år beskriwa en grad tillbaka, upkomma således 3042 år ifrån den epok, då de voro i 15:e graden af förenämnda signa til år 1689, i följd hvaraf Evdoxi sphaer var reglerad 1353 år före vår aera. Denne epok infaller äfven med den, som de gamle chronologerne tillägga Argonauternes expedition. Det som ytterligare bestyrker denna bestämning är, at Troja blef intagit enligt Herodoti och Thucydidis chronologier 1285 år före vår aera, hvaraf Freret anmärker, då Chiron, som var Achillis läromästare, skulle hafva reglerat denna sphaer, at den bör vara 70 år äldre än Trojas öfvergång, hvaraf en epok af 1345 år före vår aera upkommer til denna sphaers ålder. At sphaeren hos de gamle Gräkeerne vid den nu anförde epok blifvit inrättad, och constellationerne vid den tiden af dem erhållit namn, kan äfven slutas deraf, at de til förevigandet af sine hjeltars minne, som deltog i Argonauternes expedition, och i anledning af denna historie upförde och apotheoserade dem i de himmelska constellationerne. Trojas belägring och eröfring var i gamla gräkiska historien en ännu mera namnkunnig och af Gräkernes Poeter besungen händelse än den Argonautiska expedition, men af den samma finnas inga, hvarken deri deltagande hjeltar eller andra monumenter, transporterade på himeln til deras minnes förevigande, emedan platserne redan voro intagne dels af Argonauterne, dels af andra i gamla gräkiska historien märkvärdiga händelser och fabler. Denna nu i fråga varande sphaer bör således hafva sit ursprung
imel.

imellan Argonauterne och det Trojanska kriget. Samma epok inträffar äfven med den tid, hvilken Seneca utfätter til stjernornes räknande och benämmande af Gräkerne, då han säger; *Ännu äro icke ettusen femhundra år förflidna, sedan Gräkerne började räkna stjernorne och gifva dem namn.* (Qvæst. Natur.)

Chiron uppgifves af Newton såsom den, hvilken har utmärkt constellationerne och afdelat stjernorne i Asterismer, och det i anledning af en vers, som Clemens Alexandrinus anförer utur en gammal græksk poet. Freret i alt benägen at emotsäga Newton anmärker härvid, at Aratus uti de verser, hvori han talar om dem, hvilka afdelat himeln i constellationer, på intet ställe nämner Chiron. Men vitnesbörd ehuru af alenast en gammal sribent är likväl af större vikt än intet, och deraf at Aratus icke nämner Chiron, följer icke det som Freret deraf vil hänleda. Men då epoken til Grækska sphaerens uphof är bestämd til omkring 1350 år före vår ära, hvilken enligt öfrige gamle chronologer inträffar med den Argonautiska expeditions epok, uti hvilkens beredande Chiron hade så mycken del, är äfven så mycket mera likt, at han förefällte Gräkerne denna sphaer och lärde dem dessa constellationer, som uti dem finnas lemnigar af denna expedition genom åtskilliga constellationers benämningar. Det var för öfrigt lätt at begå det i förenämnde moment anmärkta misstag af Newton, som ankom uppå et närmare utredande deraf, huruvida i Evdoxi determination af colurernes ställning, då Grækska
sphaer-

sphæren reglêrades, antingen sjelfva constellationerne eller signa borde antagas. Imidlertid bôr ändå det påfundet tilegnas Newton, at af vissa til tidens succëssion med fäkerhet bestämde himelska phœnomener föka chronologiske characterer.

Det är förut nämndt at Grækerne troligen erhållit sin sphær af Chaldeerne; hos hvilka Astronomien var känd och odlad långt före epoken af 1350 år före vår æra. Ehuru man icke känner de constellationer, i hvilka de gamla österländska folkslagen indelade den utom zodiaken öfriga himelsphæren, icke heller de figurer och namn, hvilka de gifvit samma constellationer, vet man likväl genom jemnförandet med Scaligers indiska och persiska sphær, at Indianer och Perfer hade afdelat himeln utom zodiaken äfven i vissa constellationer. Enligt Kirkers egyptiske planisphær, (Oed. Egyp.) vet man, at Egyptierne äfven hafva afdelat sphæren i constellationer, och skal den egyptiske astronomen Petosiris enligt Firmicus hafva varit upfinnare til den egyptiska sphæren. Likaledes är bekant, at Chaldeerne afdelade sphæren i 24 constellationer, 12 nårr och 12 föder om zodiaken. Ehuru det är mera sannolikt, at Grækerne erhöllo sin sphær ifrån Chaldeerne, som voro invånare af en province, hvilken tilhörde det Babylońska den tiden nästan til Grækerne angräntsfande rike, kan det ändå vara möjligt, at Grækerne den tid, då Chiron eller Musæus formerade deras sphær, erhållit den af Egyptierne. Antingen det var den ena eller den andra af dessa sphærer

eller ock båda, af hvilka Grækerne formerade sin sphær, blefvo likväl de constellationer, som i dem innehöllos, af desse på mångfaldiga fätt både til figurer och namn ändrade, för at kunna lämpa dem efter deras dels fabler dels verkliga händelser som inträffat. Den sphær, som på detta fätt af Grækerne efter hand formerades, var då den samma, hvilken de af Ptolemæus Philadelphus til Egypten kallade grækske astronomer förde med sig, och hvilken af Timocharis och Aristillus, efter dem af Hipparchus, och sluteligen af astronomen Ptolemæus, blef mera fullkomnad, och enligt den samma äfven stjernorne af desse astronomer i anseende til Ecliptican til sina ställen bestämde. I denna sphær, hvilken är den samma, som vi med flera tilläggningar af nya constellationer ännu hafva, saknas alltså de gamla både perûska och egyptiska constellationerne. Således finnas uti Firmicus åtskilliga constellationer, hvilka hafva hördt til gamla egyptiska sphæren, men blifvit af Grækerne förändrade, och hvilka icke finnas af Ptolemæus utmärkta.

Det första uphofvet til stjernors indelande i constellationer torde vara mycket gammalt, och kanske af lika ålder, som den af människor med upmärksamhet beskådade himeln, utan afseende hvarken på astronomiskt eller œconomiskt bruk. Vissa samlingar af stjernor äro så utmärkta, at de icke kunnat undgå åskådares upmärksamhet, och benägenhet at ihopföra dem uti en sammansättning, hvaraf äfven en del af dessa samlingar äro nästan i alla länder kända, också
af

af den kunnigare hopen. Sådane äro stora och lilla Björn, Plejades, &c. De tvänne första äro i våra nordiska climater äfven deraf märkvärdiga, at de genom jordens dagliga rörelse icke gå ned om horisonten, hvilken egenkap de ockfå behålla uti mycket längre til æquator belägne orter. De kunnigare af vår svenska allmoge känna äfven stora Björn under namnet Karlavagn, och emedan den på 24 timar vändes omkring polen, nyttja de honom på sina vinterrefor at sluta til tiden och hvad klockan är. Det är märkvärdigt at dessa båda constellationer stora och lilla Björn nästan i alla länder fått dessa namn, eller ock blifvit kallade stora och lilla vagnen. Den förras benämning af Karlavagn i vårt land torde vara mycket gammal, och synes *Karla* såsom utmärkande något ypperligt vara tillagdt, eller ock i stället för stora uti det med asiatiska folkslag äfven Egyptierne gemensamma namnet stora vagnen på denna constellation. Det är befunnenligt, at äfven amerikanska folkslag hafva uppå samma constellation namnet Okavari, som på deras språk betyder Björn, såsom Laffiteau, (*Meurs des fauves*) intygat om Irokenferne, samt at de kallat honom med detta namn äfven före Europeernes ankomst til America. Denne auctor berättar äfven, at de Nationer, som bebo Amazon-ölodens stränder, kalla Hyades, som äro i Hufvudet på Oxen, Tapüra Rajouba, hvilket på deras språk betyder oxens käft. En sådan likhet af dessa benämningar, nästan öfver hela vår kände värld, synes icke hafva kunnat upkomma utan communication, och tyckes intyga at en sådan fordom

varit imellan dessa på jorden så långt ifrån hvarannan aflägsne ställen, hvaraf äfven kan slutas at dessa constellationer af Björn Oxen &c. erhållit sina namn ifrån uråldriga tider. Constellation Oxen med des namn bör vara äfven så gammal som zodiakens första uphof med des figurer; och i det föregående är anmärkt at constellation Björn med des namn var känd i Ofiris tid 3000 år före vår aera. Vid denne tid eller ock långt förut måtte altså en sådan communication hafva varit imellan Asien och America, och ifrån hvilken tid dessa constellationer med sina namn intil vårt varande tidhvarf blifvit bibehållna. Den likhet och öfverensstämmighet, som vissa constellationer hafva med de idéer, hvilka deras utseenden väcka i åskådares ögon, har väl ockfå i början gifvit anledning til deras benämning, men det är icke des mindre märkvärdigt, at långt ifrån hvarannan skilda folkslag hafva fallit på samma idé af likhet. Den hos oss så kallade vintergatan har nästan hos alla Nationer et analogt namn af gata eller väg, fastän hon hos oss utmärkes genom tilläggning af vinter, emedan hon synes vintertiden. Gräkerne kallade henne *via lactea*, eller mjölkvägen, emedan hon synes hvitare och ljusare än den öfrige delen af himeln, och flera Nationer hafva kallat henne den *Stora Vägen*. (Hyde Comment.)

I anseende til sin beständiga synlighet öfver horisonten, äfven i Chaldeen, der de torde först hafva blifvit benämnda, lära väl de i sig sjelf märkvärdiga samlingar af stjernor, som utgöra dessa nordiska constellationer, hafva i synnerhet blif-

blifvit anmärkta. Tillika borde de stjernor, hvilka äro färdeles lysande och af första storleken, på särskilda ställen af himeln kringspidda, väcka åskådares upmärksamhet, åt hvilka de således hafva gifvit sina vissa namn at kunna skilja dem ifrån hvarannan. Dessa på detta sätt urskilda stjernor hafva sedan gifvit anledning at utmärka dem som varit i deras granskap, ehuru af de mindre storlekerne, men ändå lika som af samma famille med dessa mera lysande. Det är förut nämndt, at Indianerne uprita sina constellationer genom räta linier, hvilka dragas imellan dem, som hänföras til samma constellation. Sådant läser också första uprinnelsen til constellationer hafva varit, och icke några figurer af människor, djur och andra ting dem tilegnade, förrän kanske långt efter deras liniäre sammanfattning, til hvilka figurer dels någon likhet med dessa första och igenom linier upkomna ihopfättningar, dels andra omständigheter tagne af oeconomie, länders productioner, historier, händelser, fabler, kunnat gifva anledning.

Då zodiaken, om hvilken i det föregående är afhandlat, och uti hvilken sjelfva constellationernes figurer utmärka deras namn, undantages, tillika med vissa stjernor af första storleken, såsom Sirius, Arcturus, &c. hvilkas namn varit ännu äldre, men hvilka likväl sedan blifvit införda i constellationer, tilhörer väl Grækerne det til vår tid komna constellationernes benämning, före och efter den argonautiska expedition 1350 år före vår æra. Om också några constellationer uti den urgamla ålderdomen varit

kända med sina ännu tillhöriga namn, såsom Björn, Oxen, &c. hafva Grækerne ändå, genom dessa constellationers införande uti deras fabulöse sammanfättning, lika som tilvällat sig deras uphof och benämning. Utom de anledningar, hvilka de hänledde af den argonautiska expedition til åtskilliga constellationers upritande och benämmande efter det de således borde utmärka, gaf Grækernes lekande inbildnings-gofva och naturliga benägenhet at förvackra ämnen genom förnöjande dikter, men hvilka likväl torde varit grundade i deras gamla historie, dem anledningar til dessa constellationers formerande genom figurer och namn, samt deras förklarande genom fabler. Ehuru Grækerne erhållit sjelfva samlingarne af de stjernor, som utgöra dessa constellationer af Chaldeerne eller ock af Egyptierne, hvilka båda folkslag hafva fått dem tillika med zodiaken ifrån Indianerne, böra de likväl anses såsom de hvilka gifvit de gamla himelska constellationerne til största delen de figurer och namn som de ännu behålla.

At meddela en kortt berättelse om de gamla constellationerne, hvilka Ptolemæus i Almagestum uptagit, enligt den grækiska benämningen vil man begynna med de tjuguen nordiska,

Stora Björn, Urfa Major. Flere hafva genom gifsningar sökt utleta orfakerne til namnen af stora och lilla Björn på dessa constellationer, hvilket skulle blifva för vidlyftigt at anföra. Stora Björn har utom andra namn ibland Grækerne äfven erhållit det af Calisto, som var dotter af Lycaon

Ke-

Konung i Arcadien, hvarvid fabeln innehåller, at Calisto var älskad af Jupiter, och at Juno derföre förvandlade hänne til Björn, samt anhöll af hafvets gudar, at icke tillåta denna okyska flicka, som blifvit flyttad ibland stjernorne, den förmån at dagligen stiga ned i Thetis klara och rena vågor, hvarmed skal betecknas, at denna constellation aldrig gick ned om Grækernes horisont.

Lilla Björn, Urfa Minor. Denne lærer hafva erhållit sit namn af stora Björn, med hvilken den ehuru mindre hafver någon likhet. Det som kan märkas om denna constellation är, at dess sista stjerna nu kallas polstjerna, emedan den icke är til mera än $2^{\circ} 2'$ distance ifrån den rätta polen för närvarande tid. I anseende til den rätta polens rörelse omkring Eclipticans pol, skola alla stjernors declinationer eller distancer ifrån den rätta polen beständigt ändras. Således kommer denna stjerna år 2100 at vara alenast til $28'$ distance ifrån den rätta polen. Ifrån samma pol var α i Drakens constellation alenast til $10'$ distance år 2300 före vår aera.

Draken, Draco. Han fattes af Juno at vagta hennes trögård ytterst i Hesperien eller Spanien, men blef dräpt af Hercules. Denne Drake har äfven blifvit hållen såsom symbol af vaksamhet, i anseende hvartil han fick namn af audax, mirabile monstrum.

Cepheus. Han har ockfå erhållit namn af vir regius, Regulus, och var Konung i Ethiopien
F 4 eller

eller Indien, såsom det kallades af Grækerne, och Andromedas fader. Enligt poeterne erhöll Perseus af Jupiter, at Cepheus med sin hustru Cassiopea och dotter Andromeda skulle få sina rum ibland stjernorne. Efter andra har Chiron, vid constellationernes formerande, gifvit dessa sit fecles hjeltars namn eller de prinsars namn, af hvilka de hänledde sin härkomst.

Cassiopea föreställes som en Drottning sittande på sin thron, och bär namn af Cepheis hustru.

Andromeda, Cepheis och Cassiopeas dotter, hvilken des fader blef tvungen at ofra åt et hafstroll til at frälssa sit rike från pesten, men hon blef befriad af Perseus.

Perseus, son af Jupiter och Danae, blef kastad i hafvet tillika med sin moder, men frälsad af Polydeste Ceriphernes Konung, och ålagd at afhugga Medusas hufvud under det hon var sofvande, hvartil alla gudarne beväpnade honom. Medusa var en af Gorgonerne, och des utseende så förskräckande, at det ensamt kunde förorsaka döden. Medusas hufvud utgör också en del af Persei constellation.

Flygande Hästen, eller Pegasus. Uphofvet til denna constellation tilegnas Bellephoron, som sittande på en flygande häst öfvervann Chimæra. En flygande häst är också symbol til ryktet.

Lilla Hästen, Equuleus. Denna constellation har fått detta namn, at derigenom skiljas ifrån stora hästen eller Pegasus. Enligt mythologien
fick

fick Castor af Mercurius denne häst, som hette Cyllarus.

Närre Triangeln, Triangulum Boreale. Denna constellation har en utmärkt figur af triangel, så at dess benämning icke skulle behöfva någon förklaring. Poeterne säga, at Ceres begärte af Jupiter, det han ville fätta Siciliens trianguläre figur bland stjernorne.

Kusken, Auriga. Ibland andra namn bär han också det af Erichonius, som var Konung i Athen och blef intagen ibland gudarnes antal, såsom upfinnare af vagnar tillika med många andra nyttiga konster. Uti Theonis commentarier öfver Aratus är Bellephoron citerad såsom den, hvilken upfann vagnar, och såsom himlens kusk.

Bootes. Enligt Germanicus Cæsar skulle Bootes vara Icarus Erigones fader, Bacchus hade lärt honom konsten at bereda vin. Han blef stenad af herdor som voro druckne. Dess dotter upptäckte sin faders kropp genom tilhjelp af en trogen hund. Hon mördade sig sjelf af sorg och förtviflan, och blef flyttad til himeln med sin fader och sin hund. Enligt andra är Bootes den samma, som Arcas Jupiters son med Calisto. Han lärde människor at göra bröd, och blef af erkänsla flyttad på himeln.

Nordiska Kronan, Corona Borealis. Denna constellation har figur af en Krona. Poeterne upgifva hånne såsom Ariadnes Krona, som var dotter af Minos och Pasiphae, och som hjälpte Theseus at draga sig ur labyrynthen i Creta. Ariadne blef sedan lemnad på ön Naxos och gift med

Bacchus, som fätte på himmeln denna Krona, hvilken Venus fått af Vulcanus och gaf åt Ariadne.

Ormkarlen, Ophiocus eller Serpentarius. Denna constellation tillägges Esculapius Epidaurus Machaons fader och namnkunnig för sin läkare-konst. Han var en af Argonauterne. Ormen såsom symbol til en få ypperlig läkares vishet föreställes i hans händer, hvaraf han blifvit kallad ormkarl.

Ormen, Serpens. Ibland de himelska constellationerne äro fyra slags ormar; Hydra femina under Kräftan och Lejonet, Hydrus vid antarctiske eller södra polen, hvilken är en ibland de i senare tider tillkomna constellationer; Draken invid arctiske eller nära polen, och Ophiuci orm, hvilken egentligen har detta namn. Han har ockfå blifvit kallad Herculis orm, emedan Hercules dräpte en ryktbar orm i Lydien. Denne orm är mycket namnkunnig i mythologien. Enligt Chardin kalla Perferne denna constellation Eva med sin orm.

Hercules kallad Engonasi såsom på knä. Flere af forntidens fabulöse Hjeltar hafva haft detta namn. Den namnkunnigaste af dem var denne Hercules Thebanus, son af Amphytrion och Alkmene. Han var ockfå en af Argonauterne, och föreställes som en stridsman på knä, hvilken håller en klubba i ena handen och en lejonhud i den andra, til märke af et lejon som han dräpte.

Örnen, Aquila, Vultur Volans. Denne Örn förde Nectar til Jupiter, då han var gömd i grottan på Creta, af frugtan at blifva mördad af sin fader. Örnen bidrog ockfå til Jupiters seger öfver jettarne på det sätt at han tilförde honom vapen. Han bidrog äfven til Jupiters nöjen derigenom, at han röfvade åt honom Ganymedes, at tjena vid gudarnes bord. Til erkänsla för alla dessa tjänster blef örnen af Jupiter satt ibland stjernorne,

Pilen, Sagitta. Derigenom utmärkes den pil, hvarmed Hercules färade Juno och Pluto, eller ockfå den som hjälpte til at dräpa Örnen, hvilken ville upsluka Prometheus.

Harpan, Lyra Apollinis äfven Orphei, som var en af Argonauterne, föreställes genom en Örn, som bär en harpa, och kallas Vultur cadens, emedan han vänder sig til föder, lika som han ville falla.

Svanen, Cygnus. Enligt Manilius omskapade sig Jupiter i en svan til at bedraga Leda. Pluto fäger at Orpheus, sedan han blef fänderifven af Bacchanterne, förvandlades i en svan, hvilken til minne deraf blef ställd på himeln.

Hafsvinet, Delphinus. Detta hafsdjur anfågs af de gamle, såsom människoslågtets vän och försvarare. Af det blef Telemach frälsad, och det anfågs såsom symbol til hafvets gud. Enligt poeterne blef Triton Neptuni Son förvandlad til et hafsvin och flyttad ibland stjernorne.

Til dessa 21 constellationer hvilka af ålder blifvit hänförda til den nordiska halfsfphären, vil man också bifoga tvänne af Tycho Brahe tillagde, emedan de äfven erhållit namn af fabler och gamla händelser; nämligen:

1:o Berenices Hårlockar, *Coma Berenices*. Då Ptolemæus Evergeta var färdig med sin expedition til Asien, gjorde Berenice, hans hustru och syster tillika, löfte at ofra sit sköna hår åt Venus, då händes man skulle med seger komma tillbaka. Hon upfylde sit löfte, och des hårs upfattes i templet, men blef ofynligt dagen der-efter. Då Ptolemæus deröfver mycket oroades, visade Conon, som var hans mathematicus, åt honom sju stjernor, som ännu icke voro förda til någon constellation, säjande, se der Berenices hårlockar, hvaraf Ptolemæus blef tilfrids-fäld. Poeten Callimachus gjorde en elegie öfver denna händelse.

2:o Antinous, kallad puer ariadneus, puer troicus. Han var mycket skön, född i Cladiopolis uti Bithynien och drunknade i Nilen. Enligt andre upofrade han sit lif at frälfa Adrianus. Denne Romerske Kejsare förjde honom högeligen, och hedrade hans minne, så at han lät upföra et altare åt honom, såsom åt en ny gudomlighet. Golzius nämner följande inscription, som blifvit funnen i Rom på Martis fält; *Antinoo eundem cum diis Egyptiis thronum occupanti*. Enligt andre skulle denne Antinous hafva varit en af Penelopes älskare, och den förfärligaste af alla,

Til den födra halfsfphæren räknades af de gamle alenast 15 constellationer, och hvilka Ptolemæus i Almagestum uptager. Hela den del af denne halfsfphær, som är omkring födra polen, var för dem obekant, och kunde således icke den tiden i constellationer införas.

Orion. Denne forntidens hjälte hölls före at vara Neptuni son, och jagade på Creta, dit han ledsgade Diana och Latona. Intagen af högmod utmanade han der jordens alla monstra, men blef dödad af en scorpion, som jorden framalstrade under hans fötter. Andre säga at han var nog förmäten at vilja blifva Dianas älskare, som at derföre straffa honom framskaffade scorpion, som bet honom i foten; andre at han älskade Plejades. Han blef ockfå kallad triparter, emedan han hölls före at vara son af Jupiter, Neptunus och Mercurius.

Hvalfisken eller Hafsmonstrum, Cetus. Poeterne säga at Neptunus, som älskade Andromeda så högt, at han af kärlek föll i raseri, skickade en hvalfisk at upsluka hånne, men at Perseus dräpte hvalfisken, som af Neptunus blef satt på himeln.

Floden, Eridanus. Phaeton Solens son kallade sig äfven Eridanus, och gaf detta namn åt en stor flod i Italien, uti hvilken han drunknade efter sit fall. Andre hålla före, at denna constellation hänledes af Nilen, hvilken välgörande flods minne borde consacreras och upföras i en constellation på himeln.

Haren, Lepus. Denne fick sit rum på himeln under Orion, såsom et ibland denne namnkunnige jägares attributer. Sto-

Stora Hunden, *Canis Major*. Enligt Grækerne fick denna constellation sit namn til minne af den hund, som Aurora skänkte åt Cephalus, och som af alla hundar var den snällaste löpare. Vid det prof, som Cephalus anställde med denne hund at löpa efter en räf, som fædes at ockfå vara förträfflig löpare, och då de båda löpte efter hvarannan, utan at den ena hann den andra, och utan at tröttna, ville Jupiter belöna hunden derigenom, at han satte honom ibland stjernerne. Denna constellation och dess namn hålles ockfå före at komma af den egyptiske guden Anubis, hvilken föreställdes med et hundhufvud, emedan han vagtade Osiris och Isis, och upptäckte Osiris kropp, sedan han var död af sin broder Typhon. Sirius som är den mäkt lyfande stjerna på himeln är i denna constellation, och kallas *canis dexter*, i stället at Procyon, som är i lilla hundens constellation, kallas *canis sinister* och *septentrionalis*.

Lilla Hunden, *Canis Minor*. Denna constellation har fått sit namn efter Orions eller Icaris hund Mæra, som kastade sig i en brunn, då han såg sin husbonde Icarus förgås, och dess dotter Erigone hänga sig af förtviflan. Andre kalla honom Helenas hund, hvilken hon högeligen älskade och bade, då hon af Paris blef bortröfvad. Hon förlorade honom i Evripen, och förjde sin trogne hund så mycket, at hon bad Jupiter fätta honom på himeln.

Vattnormen, *Hydra*. Då Apollo ville ofra åt Jupiter, skickade han en korp med skål at hämta vattn. I stället för at uträtta sit ärende,
fatto

fatte korpen sig i et fikonträd at vänta til dess frugten skulle mogna. Til sin urfäkt föregaf han, det en orm hindrat honom at taga vattnet. At straffa korpen gjorde Apollo honom svart ifrån hvit, fatte honom på himeln midt emot skålen, i hvilken han skulle hämta vattnet, och ormen at hindra honom få dricka ur skålen.

Skålen, Crater. Korpen, Corvus. Af det anförda poetiska ursprunget til constellation Hydra, finnes äfven uphofvet til dessa båda constellationer.

Centaurus, Semivir. Centaurer voro et slags folk, som hade sina boningar omkring berget Ossa, och hvilka först lärde at tämja hästar, hvaraf fabeln upkommit, at de voro half människja och half häst. Enligt andre var Centaurern Chiron på detta fäkt föreställd på himeln, emedan han förstod läkarekonsten så väl för hästar som för människjor.

Vargen, Lupus. Ibland ålderdomens fabler, hvari talas om vargar, och hvilka upgifvas såsom ursprung til denna constellation, är den äldsta, at Lycaon Konung i Arcadien blef förvandlad i Varg för sin grymhet at ofra människjor. Äfven säges at Chiron ofradt en Varg, och deraf gifvit namn åt en constellation.

Altaret, Ara. Då Gudarne voro i krig med Titanerne, lato de Vulcanus göra et altare, öfver hvilket de genom ed förbundo sig at bistå hvarannan. Enligt poeterne blef detta altare derföre flyttat ibland constellationerne. Andre säga at Chiron på detta altare ofrade Vargen.

Södra

Södra Fisken. *Piscis Austrinus*. Enligt Hyginus tilbådo Syrerne en fisk såsom sin hemgud, hvilkens bild således blef satt på himeln.

Skeppet, *Argo Navis*. Detta skepp var mycket namnkunnigt i ålderdomen och blef kallat efter sin byggmästare *Argo*, eller af grækska ordet *ἀργος* som betyder skyndsam. Enligt Grækerne blef det byggt i Thessalien, efter *Minervas* och *Neptuni* befallning, at blifva deras fartyg, som skulle hämta det gyllende skinnet.

Södra Kronan, *Corona Australis*. Poeterne berättat at *Bacchus* satte denna krona på himeln til minne efter sin moder *Semele*.

Ehuru Grækerne erhöillo zodiaken både til figurer och namn af angräntsfande folkslag, hafva de icke dess mindre lämpat sin alderdoms historie och fabler äfven til den samma, såsom i korrthet skal anföras.

Väduren, *Aries*. Var i *Homeri* och *Hesiodi* tid första constellation i zodiaken, hvilket hederställe han äfven sedan har bibehallit. Han kallades också *ovis aurea*, *chrysomallus*, det gyllende skinnet, och var enligt första delen gamle auctorer den, hvilkens skinn förorsakade *Argonauternes* resa. Enligt andre var Väduren namnet af det skeppets flagga, uppå hvilket *Phryxus* och hans syster *Helle* flydde, at undvika blifva ofrade af deras fader.

Oxen, *Taurus*. Enligt de gamle auctorerne var Oxen tillika med *Hydra* de, som skulle vagra det gyllende skinnet, såsom en mycken dyrbar skatt.

skatt. Uppå oxens hals äro sju stjernor, Plejades, så kallade af grekiska ordet *πλειάδες*, som bemärker en myckenhet. Poeterne säga, at de voro döttrar af Hesperis och Atlas, i anseende hvartil de kallas Hesperides äfven Atlantides. Jupiter älskade dem men upptäckte, at Orion var hans medälskare. Derföre satte Jupiter dem på himeln icke långt ifrån sin rival, så at han väl skulle få se men hafva det oblida öde at aldrig hinna up dem. Namnen på de sju stjernor äro, Alcyone, Electra, Celaeno, Taygeta, Maja, Merope, Asterope. Den som har god syn kan ändå icke med blotta ögon igenfinna flera än sex. Äfven så var det i Ovidii tid, som säger, *quæ septem diti, sex vero esse solent*. Hyades utgöra en samling men mindre lysande stjernor i hufvudet på Oxen, och hafva fått namn af *βειν* regna, emedan de i Grækeland uppgingo heliace vid regntiden.

Tvillingarne, Gemini. Om denna constellations benämning är förut anfördt. Gräkerne gifvo Tvillingarne sedan namn af Castor och Pollux, båda två argonauter, til at på himeln bevara detas minne.

Kräftan, Cancer. Enligt poeterne gjorde hon Jupiter den tjenst uti hans kärlekshändelse med Garamantis dotter, at bita hånne i hälarne, så at hon icke kunde fly undan. Jupiter, alltid benägen at belöna dem som tjente honom i des käreks-anstalter, satte hånne til erkänsla deraf på himeln. Äfven säges at Juno satte Kräftan bland stjernor, för det at hon hindrade Hercules i striden emot Hydra, emedan Juno, som

fom alltid hatade Hercules, ville göra honom alla möjliga inpafs.

Lejonet, Leo. Enligt de gräkiske poeterne var det Nemæas Lejon, hvilket blef dräpt af Hercules Argonautern, och fick af Juno sit ställe på himeln.

Jungfrun, Virgo, eller Ceres. Hon kallas också ibland Isis (inoder til Orus) äfven Erigone, Icaris dotter, hvilkens öde är beskrifvit i berättelsen om constellation Bootes.

Vågen, Libra. Det är förut nämndt, at Vågen icke finnes i en och annan af de äldre sphaererne, men at hennes plats i dem intages af Scorpions taggar. Ehuru såsom i det föregående är anfördt, denna constellation eller signum är äfven så gammalt, som de öfriga i zodiaken, hvilket icke gärna bordt undfalla Fontenelle, då både enligt Scaligers gamla sphaerer och Ciceros intygande denna constellation var til flera secler äldre än Augusti tid, ansåg han likväl den förut nämnde egyptiske marmor-zodiaken, såsom värd mindre upmärksamhet, emedan den borde enligt honom vara infatt i zodiaken uti Augusti secler och altså icke af någon hög ålder. Det misstag som häruti skedde af Parisiska Vetenskaps Academiens tillägges Fontenelle, ehuru vittet och i många hänseenden celebre man han verkligen var. Åtskillige närvarande tids ledamöter af denna Vetenskaps Academie hafva i det stället anfett denne marmor-zodiak såsom et mycket rart ålderdomens monument. Något af den nämnda Vetenskaps Academiens yttrande om detta monument kan förtjena

tjena at anföras, och är följande; Pag. 110 Histoire de l'Academie des Sciences de Paris för år 1708. *La Balance* (nämligen i denne marmor-zodiak) *est portée dans la main d'une figure humaine, et par là on peut conjecturer, que ce planisphère a été fait depuis Auguste, &c.* och slutligen; *En general le planisphère est plus astrologique qu'astronomique, et par là il n'est guere du ressort de l'Academie. Ce n'est pas que l'histoire des folies des hommes soit une grande partie du savoir, et que malheureusement plusieurs de nos connoissances ne se reduisent là, mais l'Academie a quelque chose de mieux à faire.* Det är besynnerligt at äfven Montucla häri misstagit sig, och anser Vågen såfom först vid Augusti tid vara intagen i zodiaken, hvaraf han tager et färdeles skäl i sina anmärkningar emot Pluches förut omnämnde system til zodiacal-constellationernes uphof (Hist. des Math.)

Scorpion, Scorpius. Poeterne säga, at det är den Scorpion, som uppå befallning af Diana stack Orion i foten på fätt som förut är nämndt.

Skytten, Sagittarius. Han är äfven kallad Chiron, ibland Centaurus. Denna constellation anses af de gamle auctorerne at vara ställd på himeln til minne efter centaurern Chiron, som til Saturnus och Philyra, och som var præceptor åt Achilles, Jason och Esculapius, argonauter. Han uppgives också at vara den förste, som lärdt tämja hästar, och blef dräpt af en pil, som var struken i Lernas Hydras blod. Andre hålla före, at Chiron representeras genom constellation Centaurus som förut är nämndt, och at Skytten var Minotaurus, hvilken Pasiphae älskade.

Stenbocken, Capricornus. At förklara denna constellations ursprung som i några gamle zodiaker föreställes genom half stenbock och half fisk, säga poeterne at, då gudarne voro församlade vid et bord på något ställe i Egypten, Typhon den förskräckligaste af alla jettar hastigt visade sig, då gudomligheterna blefvo så skrämde, at de flydde undan det hastigaste de kunde och omskapade sig. Pan kastade sig i Nilen til hälften af kroppen och tog skapnad af bock i framdelen och af fisk i bakdelen. At bevara minnet af denna händelse satte Jupiter detta vanskapliga djur på himeln.

Vattuman, Aquarius. Poeterne säga, at det är Deucalion, som återställte människoslägtet, och blef af erkänsla apotheoserad; andre at det var Cecrops, hvilken byggde Athen och hade tilnamn af biformis, andre at det var den sköna ynglingen Ganymedes, hvilken Jupiter lät upsnappa genom örnen, at betjena med nektar vid gudarnes bord.

Fiskarne, Pisces. Då Venus fick se Typhon vid Euphratens stränder, säga Gräkerne, kastade hon sig med sin son i floden, och omskapade sig med honom i tvänne fiskar. Deraf skal Syrenes vördnad för fiskar hafva upkommit, och Jupiter satte dem bland stjernorne.

Flera constellationer äro i senare äfven desse tider lagde så väl til den närre som i synnerhet den södra halfsphæren, men emedan de äro anförda uti den af mig författade Astronomie på svenska, hvilken nyligen af trycket blifvit utgifven, förbigår man dem också vid detta tillfälle.

Afhandling

Rörande

Et gammalt misskändt Mynt,

Inlemnad til Kongl. Vitterhets, Historie och Antiquitets Academien den 13 Januarii 1789.

Af

JACOB v. ENGSTRÖM

Cantzli-Råd och Riddare af Kongl. Nordstjerne Orden.

Framledne Domprosten Doctör OL. CELSIUS, allmänt känd för sin vidsträckta kunskap, inlemnade en korrt Afhandling om *Aärne* til det i Upsala inrättade lärda Sällskap, hvilken uti deras Handlingar för år 1736 finnes införd. Vid slutet af denna skrift omnämner Hr. CELSIUS et mynt, hvaruppå han funnit *Odens* namn, med Runeskrift. Han hade fått det af en vän, men tillägger icke af hvad metall myntet är, eller om det i Svensk jord blifvit funnet; hvilket fednare likväl få mycket troligare synes, som många andra Cölniska mynt förekommit ibland den mängd utländska penningar, hvaraf en del hos oss gjorda fynd bestått. Imedertid ses en ritning af samma mynt på den vid ofvannämde Handlingar fogade taflan, sådan som bilagde tekening N:o I. utvisar *a*). Och tillade Hr. CELSIUS

G 3

jem-

a) Detta är vida skildt från et annat, under namn af Odens Penning förut bekant mynt, som i slutet af

jemväl et annat mynt, hvaruppå väl icke *Odens* namn eller någon Runeskrift fans på åtsidan, men hvars fränfida hade mycken likhet med fränfidan af det förstnämnde myntet; se vidfogade tekning N:o 2. b).

Det mynt, hvaruppå *Oden* fyntes kunna läsas, är förmodeligen det samma, hvilket uti *Uppsala Academies* myntsamling förvaras; och hvarom Hr. BERCH nämner uti sin *beskrifning om Svenska mynt*.

En lika beskaffad penning har Hr. BERCH i sin tid öfverkommit, och til Kongl. Cabinettet förärat; men icke trodt sig kunna tilägna hvarken den ena eller andra åt *Oden*; utan tyckte sig snarare på samma sida, der ordet *Oden* förmentes stå, blifva varse en *Façade af en Domkyrka*

förra Seklet fanns vid *Sigtuna* och, hvars afritning med några anmärkningar af Hr. KEDER infördes uti *Nov. Act. Maris Balth.* 1700 för December månad. OTTO SPERLING gjorde häremöt påminnelser, som läsas uti *RODES Cimbrische Hollstein. Antiquit. Remarquen* 1720. Icke dets mindre utkom 1722 en af Hr. KEDER författad färskild Afhandling om detta Mynt under Titel: *De nummo Aurco Othini*; mindre likväl i aflagt at med säkerhet afgöra, at ofvannämnde mynt är i *Odens* tid slaget i Sverige, än at sammanfatta alt hvad der ne boksynte förtattare samlat om *Oden*. Sedermera har TH. SIGFR. BAYER uti *Comment. Act. Petrop. Vol. II. p. 476.* påstått, at samma mynt måste vara *Macedoniskt* eller *Thraciskt*.

b) Det är om denna penning Hr. BROOCMAN uti *Afhandlingen om Runstenarnas ålder* sid. 87 sig yttrar: vore den mera tydlig, så kunde den på samma vis kanske snart kunna förvandlas ifrån en *Hednisk Odinian*, til en *Christen S. Colonia*, eller någon annan de *Tyska Kejsares myntstads* penning.

kyrka med stort fönster, fronton eller röste med sit kors ofvanuppå, och hvad man, efter byggningskonsten, kallar rusticerad mur til sidorne; giffade således at det kunde vara et *Biskopligt mynt*.

Här hade Hr. BERCHS goda gränkningsgåfva fört honom på rätta sparen, såsom nedanförre skal visas; men han tvekade likväl ännu, då han tillägger: *Eller må det ock vara en Konzlborg: hållt jag nyligen blifvit varse, at JOACHIM uti sit Groschen Cabinet, IV. Fach. tab. I. n. 1. hafver, utur de otydliga Figurer och Bokstäfver på rewersen, framletat Pipini Francorum Regis namn.*

Det mynt Hr. JOACHIM på anförde ställe beskrefvit, har jag låtit afteckna (N:o 3.) och skönjes nogsammt, at det är en föga skiljaktig prägel ifrån N:o 1; ofelbart ifrån samma mynthus och vid samma tid slaget.

På åtsidan af denna penning läste Herr JOACHIM ordet *Pipin* emellan tvänne kors; af bokstäfverne på fränsidan sammanfogade han orden *Francorum Rex*, fullkomligen öfvertygad, at hafva i dagsljuset frambragt et dittils okänt mynt af Franske Konungen Pipin, hvilken lefde vid medlet af 8:de århundradet. At myntet var fällsynt, kände Hr. JOACHIM, men at sluta sådant deraf at Hr. LE BLANC det icke uptagit uti sin *Traité historique des monnoyes de France*, var blott en följd af Hr. JOACHIMS förmodan, at myntet var Franskt.

Herr JOACHIM har säkerligen icke känt det omdöme om denne penning, som i Sverige varit hyft. Han torde til äfventyrs då lika så snart antagit läsningen af *Oden*, som han gjordt sig

mödan, at upfinna ordet *Pipin*. Begge läsningsfätten äro lika litet grundade.

Länge hade jag bjudit til, at utröna, hvarifrån detta mynt sig verkligen förskref; och misstänkte alltid, at det måtte vara et Cölniskt mynt. Anledning dertil gäfvö mig figurerna på fränsidan, hvilke, ehuru oredige, likväl mycket liknade andra gamla Cölniska mynt, uppå hvilka uti rader läses: *Colonia*, eller S. (Sancta) *Colonia*; men första svårigheten mötte vid figurerna på åtsidan. Ändteligen träffade jag et mynt, som i mitt sinne uplöste denna gåta.

Detta mynt är aftaget under N:o 4 och finnes förut afritadt uti Hr. JOACHIMS *Neu eröffnete Groschen-Cabinet I. Suppl. tab. IV. N:o 44* samt beskrifvet sidan 34. Herr JOACHIM anser det vara slaget under någon af de trenne förste Tyske Kejsares regering med det namnet *Heuric*; och tager sig anledning til denna gifsnung af de på åtsidan af honom utmärkte bokstäfver *H, N*. Om härutinnan är något misstag, hvilket mig så förekommer, lämnas så mycket häldre derhän, som någon underfökning derom skulle afleda mig ifrån min egenteliga förefats.

Vid jemnförelse af nyifsnämnde pennings åtsida (N:o 4.) med åtsidorne af N:is 1 och 3, då desse ifsnämnde vändas på en annan sida, än de på ritningen finnas förestäldte, lærer, utan vidlyftig förklaring, mycken likhet lätteligen kunna skönjas. Den Figur, som i synnerhet föranlätit, at anse de öfrige strek för bokstäfver; och hvaraf den Ene gjordt runan (Þ) thor, och den Andre et Latinskt P är icke annat än en öfning på en mur, antingen et fönster eller

eller en port. Det fednare synes likast, at dömma af myntet N:o 4 hvilket, såsom bättre prägladt, och kanske något nyare, både tydligare och mera pryddigt afskildrar en façade af et Tempel eller des förnämsta port. Sådane finnas mycket på Tyska Kejsarnes mynt, såsom på Ottonernes penningar, slagne i Mayntz, utan at man derföre skulle anse desse föreställdte byggnader såsom Façader af Slott. Svårt är at afgöra, om de vid sidorne af Façaden befindteliga 4 små strek, skola föreställa en rusticerad mur, såsom Hr. BERCH icke olik gissar; men märkeligt är, at dessa strek, ehuru i form af bokstäfverne *H* och *N* äfven förekomma på det under N:o 4 afteknade myntet. De göra åtminstone likheten emellan desse penningar ännu handgripeligare.

Från sidan af dessa mynt uplyser stället hvarest de blifvit präglade, när de jemnföras med åtsidan af et annat mynt, hvilket ytterst N:o 5 afteknadt finnes. Ehuru en *ros* här förekommer i stället för bokstafven *O* och Figuren , som liknar en nedfäld stege, nog otydligt föreställes, är dock lätt at dechifrera, det bör sistnämnde Figur betekna bokstäfverna *NI*, då helt naturligt kan läsas *S* (ancta) *COLONIA*, vanliga påskriften på de gamla Cölniska mynten. Den som något vänt sig at handtera gamla mynt och dem med noghet granska, bör lätteligen finna sig vid de skiljaktigheter, som förete sig emellan från sidorna af N:ris 1. 2. 3. och åtsidan N:o 5. Ofta kunna sådana härröra af penningens nötning; ännu oftare af stämpel-

G 5

snida

Snidarens ovälighet, ja jämväl myntföreständarnes affigt, at med någon ändring åtskilja stämpelne. Andre exempel at förtiga, visa sig många sådana infall på de Cölniske mynten, med kortare eller längre C. O och L med kors, rofor och stjernor i flället för ☉ med bokstäfverne NI åtskilde eller sammanfogade såsom en nedfäld stege: . o. f. v.

Om denna korta afhandling kunde förvärfa Academiens bifall til min tanka, at ofvannämnde för *Odens* eller *Pipins* hållne mynt verkligen icke annat är, än en gammal Tysk Denarius, slagen i Cöln, så ådagalägges visserligen, hvad föga möda det kostar, at utreda vissa gamla mynt, när med hogen förenas någon underfökning. Mindre underligt är, at vi från oss afskede en obehörig penning, än at Herr JOACHIM icke för sin nation behållit et mynt, som den samma verkligen tilhörde.

Historiska Anmärkningar

Om

Svenska *Myntet* och *Myntningen* under
Konung GUSTAF I:s regering.

Inlemnade til Kongl. Vitterhets, Historie och Anti-
quitets Academien den 15 Martii 1791.

Af

Lector J. MURBERG.

En af Svenska Academien.

Ibland de olyckor, Konung CHRISTIERN II:s korrta regering i Sverige tillskapade, var äfven en oreda i myntväfendet, som sedermera länge plågade riket. I denna Kongl. Academiens *Handlingar a)* är redan anmärkt, huru mycken olägenhet och skada hans ringhaltige *klippingar* åstadkommo, under de förrsta åtta dagarna, han vistades i Stockholm, i det lifsmedlen segrades mycket öfver vanligheten, tillförslen afstannade, och säljarne måste, medels Domstolen, våldsam tillhållas, att i betalning för sålda varor taga hans släta mynt för fullgodt, och lika gällande med det förut gångbara Svenska myntet. Men detta onda, som ej länge kunde stängas inom hufvudstadens murar, utvidgade sig snart öfver hela landet; och, då en *Dansk klipping*, som knappast var värd fyra penningar, måste mottagas

a) 4:de Del. p. 82, 83.

tagas för aderton *b*) blef allt gammalt och godt Svenskt mynt inan korrt alldeles ofynligt; hvar af få Riket, som hvar underfåte länge måste vidkännas ett svårt lidande. Ett bevis derpå lemna räkningarna öfver 1523 års uppbörd af Stockholms *Stads-inkomster*, som då till nitton tjugonde delar influtit i *Danska Klippingar* och *Norbys Skillingar*, som voro af lika halt och värde *c*). Om förhållandet i landsorterna ej i förrsta början varit alldeles lika, jämnade det sig, utan tvifvel, snart; och i synnerhet, sedan detta slåta mynt blifvit aflyst i Dannemark, såsom ännu gångbart i Sverige, infördes i myckenhet öfver gränsen, och förvandlades i goda Svenska varor *d*).

Sedan GUSTAF VASA, i en välsignad stund, antagit sig det förtryckta fäderneslandets frälsning, blef det en af hans förrsta omsorger, att afhjäl-

b) *Stockh. Stads Protocolls-Bok* för det året. BRENNERS *Theaur.* p. 46.

c) TEGEL. *Gust. I. Hist.* p. 84. VITT. H. o A. A. *Handl.* 4 del. p. 120.

d) Man bör dock icke anse som en följd endast här af, utan mera af de förra *Danska regeringar* i Sverige, och af folkslagens gemensamma handelsväfande, at i södra och västra delen af riket, såsom Öster- och Västergöthland, Småland, Vermland och andra landskap, ännu långt in i GUSTAFS tid, penningaräkningen skedde efter *Danska mark, skillingar* och *hvita*, ej allena mellan enskilda, som gamla köpebref och handlingar intyga, utan äfven i de af Konungen utfärdade författningar. Se K. GUSTAFS *Bref* af Vadstena 1532. att ett par gilda oxar skulle säljas för 16 m. *Danska*, vid pligt af 40 m. *Danska*; *Brefvet* af Calmar s. år. Kon. *Bref* af 1533. om hästurs utförande, till ett värde af 6 m. *Danska*. m. s.

afhjälpa denna olägenhet; och derpå arbetade han med vanlig verksamhet sedan under hela sin långa och lyckliga regering. Man vil ej nämna hans *klippingar* e) som i början af 1521 slogos i *Hedmora*, af lika halt med de *Danska*; ty de voro endast ett nödfallsmynt, till det folkets aflönande, som utur *Dalarna* och *Vestmanland* samlades under hans fanor. Men så snart omständigheterna medgofvo, lät han följande året, utom de *myntus*, som redan af ålder voro i *Riket* f) och han nu ej kunde beqvämligen nyttja, inrätta et nytt i *Upsala*, och der så *öresstycken* af den goda halt, at de imot hans förbud strax i myckenhet utfördes g). De präglades i synnerhet för de *Tyska* knektarnes skull, som ej ville mottaga *klippingar*, utan pockade på *silfver* eller goda *Svenska penningar*; och gingo i början för $1\frac{1}{2}$ öre, hvartill de ock voro slagna; men *Riksföreslåndaren* lät korrt derpå det halfva öret falla. Det hufvudsakligaste sleet till myntförbättringen tog han dock på *Vadstena Herredag* i början af 1524 medels *klippingarnas* aflyfande; och korrt derefter h) kunde han, genom öppet bref till köpstäderna i *Riket*, påbjuda priset nedfattande på alla varor, förthy at myntet nu var godt. Han hade nämligen, utom andra till-

e) Desse *klippingar* höllo på *myntmarken* $3\frac{1}{4}$ lod *fint silfver*, och af *marken skrodades* 24 *kast* eller 96 *fyrkar*, som hvardera geck för 18 *penningar*, och innehöll något öfver 9 *Afs silfver*. Ifr. TEGEL. GUST. I. *Hist.* p. 19.

f) Såsom i *Stockholm*, *Vesterås*, *Åbo*, *Söderköping*. m. fl.

g) DALIN S. R. H. 3 del. p. 68. 509.

h) STJERNMANS *Oecon. och Comm. Förordn.* p. 4. 5.

tillgångar, i kraft af Riksdags-Beslutet i Strengnäs, året förrut tagit till *låns* silfver af köpmän, bergsmän, kyrkor, kloster, gillen *i*) o. a. till flera tusend lödiga marker, och deraf låtit mynta *öresstycken*, hvaraf tolf, efter gamla Svenska myntfoten svarade imot en *gyllen k*). Han hade gifvit Riks-Råden frihet att uprätta eget *Mynthus*, och dertill skänkt dem all den myntredskap, som tillförne varit nyttjad i Söderköping *l*); och i Linköping betjenade sig åtminstone Biskop BRASK af denna tillåtelse *m*). Till Gottlands toget lät han själf uppmynta sina *sölf-fat*, *tallerker*, *skenke-credentz* och *andra goda stycker af sölf*; uti mynt-hufen i Stockholm och Upsala arbetades natt och dag *n*); och med Myntmästaren GÜNTHER LAYS gjordes öfverenskommelse, att denne skulle i Vesterås slå 1:o *Et stort rundt mynt*, stycket på en öre, och skulle en mark vägen penningar hålla fem lod fint silfver, och af myntmarken skroddas tretton kast eller 52 ören. 2:o *Ortuger*, som nu gullo hvardera 12 penningar; och af *våгна* marken, som höll 8 lod silfver skulle skroddas 36 kast eller 144 stycken. 3:o *Fyrkar*, som hvardera räknades för 6 penningar, och skulle 56 kast, eller 224 st. sådane skroddas af en mark, som innehöll 6 lod fint. 4:o *Små penningar* till 15 kast på lodet, eller 960 på myntmarken, hvilken endast var fyralödig. Derimot skulle Myntmästaren

i) Stockh. Magaz. 1780 p. 278. Vitt. Hist. o. Ant. Acad. Handl. 2 D. p. 310.

k) STJERNM. Oecon. o. Comm. I. band. p. 6.

l) Riks-Archiv. Regist. A. f. 24.

m) Skånsk. Handl. I. Qv. p. 8.

n) TEGEL. GUST. I. Hist. p. 86.

mästaren taga allt, hvad Konungen inlemnade på myntet, antingen det var *arbetadt* eller *bergsfilfver*, för fjortonlödigt; och kunde således finheten i det sednare, som merendels var mer än femtonlödigt, ersätta hvad som deruti brast i det förra o).

Af detta fördrag ses äfven, att Konungen ville, så mycket omständigheterna tillåto, lindra det lidande allmänheten kände af *klippingens* aflysning. Myntmästaren ålades, att imottaga detta mynt, så snart summan gick till och öfver 40 mark, och ägaren tillika inlemnade så mycket silfver, som till des förvandlande i goda penningar, fordrades; och skulle han deraf mynta *örtugar*, *fyrkar* och *småpenningar*, mot en förhöjning i slagskatten af tu ören på fina marken. De rike Herrarne visade således mer ilska än egennyttan, som efter berättelse, vid Distingsmarknaden i Upsala kastade säckar, fulla af detta mynt, på gatan; och Konungens föregifna skämt til Allmogen, att om de låto göra sig grytor deraf, skulle de hafva dem dyrbarare än han sjelf hade, var ej alldeles så hårdt, som det eljes synes p).

Det *runda* myntet var, som redan blifvit anmärkt, slaget efter den, innan Danska myntför-

-) STJERNMAN. a. ft. p 1005. Ett öre innehöll således $26\frac{2}{3}$ eller $\frac{1}{3}$ Afs fint silfver. En *örtug* $15\frac{2}{3}$. En *fyrk* $7\frac{1}{2}$. En *penning* $1\frac{1}{2}$ Afs. Efter vår nu varande myntfot håller en Skilling litet mer än 11 Afs fint silfver.

-) O. CELS. K. GUST. I. *Hist.* p. 237.

förfämringen, vanliga myntfoten, att tolf stycken svarade imot en gyllen; men egennyttan, som visste betjena sig af Allmogens okunniga enfalldighet, utspredde, att det, genom någon ändring blifvit förhögd, och gaf det ut för mer än det borde gälla. Konungen nödgades därför, genom allmän kungörelse til köpstäderna, uti Mars månad samma år, upplysa allmänheten derom, att sedan *Herredagen* i Vadstena, med *ören, örtugar* och *fyrkar* ingen ändring skett, eller skulle ske, utan till *allas godo och med Ständernas råd och samtycko*. På sednare Herremötet i Vadstena i October detta år, gjordes ock någon författning om Rikets mynt; men af hvad beskaffenhet den varit, vet man nu icke q).

Då myntade penningar till någon myckenhet föras utur landet, är antingen handelsvägen icke till Rikets fördel, eller är dess mynt till *skrod* och *korn* bättre än det motfvarande i andra länder. I ingendera händelsen kan sådant utförande fullkomligen hämmas med förbud och förordningar. Svåra icke landets utförsvaror i värde mot det, som införes, måste skillnaden godtgöras med redbarheter; och kan lurendrägaren vinna på myntet hos utlänningen, lemna han ingen utväg til dess utbringande oförfökt; hvadan ock i alla tider förbud imot myntada penningars utförande, under sådana omständigheter blifvit utan åsyftad verkan. Detta gäller om alla länder, der handeln eger fritt och otvunget lopp; men här voro flera och mera verkande orsaker. Lübeckarne hade betingat sig och
Hanse-

Hanfestäderna vid Östersjön en *utslutande* handel på Sverige; och förstodo nu mästerligen begagna sig af denna sin rättighet, och Svenska myntets förbättring. De hitförde bade nödvändighets och öfverflöds varor, och affatte dem till hvad pris, dem behagade, hvilket stundom var så obilligt, at en tunna *Salt*, en tid kostade i Upland 20 til 24 mark örtugar, eller lika så många lod silfver *r*). Ej nog dermed: Sedan myntet blifvit så godt, vägrade de, att taga Svenska varor i betalning för sitt gods, och fordrade antingen reda penningar, eller guld och silfver, efter det värde, de sjelfve satte på sitt kram *s*). Det samma gjorde äfven Danskarne i sin mon, i vestra delarna af Riket; och detta förfarande nödgade Konungen, att d. 30 Nov. 1525 *vid vite af lif och gods*, förbjuda all utförsel af *gjordt* eller *ogjordt silfver, pauimenthe eller Riksfens gånglige mynt*, till Tyfkland, Dannemark eller andra orter *t*).

Att detta inritada missbruk, och ej i allmänhet, myntets utförande til varors inköp, när det efter sit invärtes värde betalades, var med detta stränga förbud åsyftadt, visar det uti handelsfördraget med Holländarna, året derpå (1526) gjorda förbehåll, att Svenskt mynt skulle i Holland vara *lika gångbart*, som i Sverige;

V DEL.

H

hvil-

r) TEGEL. p. 133. Uti den taxa, som 1523 utfärdades, uptages et lod *syf* til en mark örtug. STJERNMAN *a. s.* p. 3. Äfven följande året räknades 1 lod Silfver och 1 m. örtug lika. TEGEL p. 81.

s) STJERNM. *a. s.* p. 1014.

t) *Ibid.* p. 14.

hvilket beting var onödigt, om Konungens tanke varit, at Svenskt mynt aldeles icke skulle få komma utom Rikets gränfor.

Myntningen i Vesterås lærer snart, och förmodligen i brist af silfver, uphört, emedan Dalkarlarne 1527 äfven, utom annat besvärade sig deröfver, att *der intet mynthus vore, och att det slagna myntet var för stort och obeqvämt*. Denna omständighet hade Daljunkaren vetat vända sig til nytta, och hade att tilvinna sig allmogen, genom denna olägenhetens afhjelpande, låtit slå *hela och halfva örtugar u)*. I sitt svar på dessa klagomål lofvade Konungen: att mynthus ej skulle fela, få snart bergverken gifvo tillräckligt silfver; och gaf tillkänna, att det *stora myntet* förnämligast var slaget till krigsfolkets aflönande, då deras väntan på sin sold, och tidens korrthet ej tillät annan myntning: Att han redan varit omtänkt på ett *mindre*, och för allmänna behovet tjenligare *mynt*, m. m. Till den ända blef ock för Myntmästaren HERMAN FOSSE i Stockholm föreskrifven en ny *Myntordning v)*, af innehåll, att han *för Konungens räkning* skulle slå

„1:o Ett *stort*, och så kalladt *rundt mynt*, så godt; att af *mynt-marken*, som höll $5\frac{1}{4}$ lod fint silfver, skrodades 60 stycken.

„2:o *Örtugar*, af marken, til $5\frac{1}{2}$ lod, 30 kast eller 120 stycken.

„3:o *Halförtugar* eller *Fyrkar*, 54 kast, eller 216 stycken på marken, som innehöll $4\frac{1}{4}$ lod fint.

4:0

u) BRENNER. *Thesaur.* p. 48.

v) STJERNMAN *a. fl.* p. 1006.

„4:0 *Små låla penningar*, dem FOSSE för
 „*egen räkning* skulle stå, til $2\frac{1}{4}$ lod *fint* på mynt-
 „*marken*. Allt det silfver Konungen lemnade till
 „*myntet*, skulle mottagas såsom *fjortontöddigt*, an-
 „*tingen* det var arbetadt eller icke;” och det-
 ta vilkor lärer varit så mycket nödigare, at ta-
 ga i akt, som mesta delen af hvad Kronan nu
 kunde åstadkomma, förmodeligen var *arbetadt*,
 eller sådant, som, genom Vesterås Riksdags be-
 slut, utur Kyrkor, Kloster, Gillen och andra gö-
 mor blifvit frambragt, eller väntades, och ej all-
 tid torde varit så haltigt. Derimot lemnades
 Myntmästaren frihet, att i betalning räkna sig
 til goda, hvilketdera honom behagade, antingen
 12 ören, eller ett lod *fint silfver*, ehuru ett lod
 silfver i allmänhet förmodligen ännu icke togs
 för mycket mer än 8 ören, enligt den fyra år
 förrut utfärdada och redan nämnda taxan, och
 det fyra år sednare, vid klockornas löfande an-
 sågs lika med *tio sådana x*).

Då denna och 1524 års Myntordning jämföras, finner man att myntfoten blifvit ändrad, och halten något minskad. Ett *rundstycke* af förra slaget höll omtrent $2\frac{1}{3}$ Afs *fint*, *örtugen* omkring $3\frac{1}{2}$ och *halförtugen* eller *fyrken* vid påfs $2\frac{2}{3}$ Afs mera än hvardera af det sednare. Derimot togs nu i akt ett jämnare förhållande mellan dessa myntslag, så att *fyra fyrkar*, eller *två örtugar* i det närmaste svarade mot ett *rundstycke*. Jämförda med vårt nuvarande Specie mynt, kommer ett af dessa *rundstycken* närmast till 2 *Schillingar*, en *örtug* til en och *fyrken* til en *half Schilling*.

H 2

Vid

Vid Konungens *Kröning*, följande året, slogs få i guld som silfver, ett nu ganska fällsynt mynt, med påskrift: *Moneta nova Stockholmensis*; men det var, äfven som det man slagit 1522 öfver *Riksföreståndarskapet*, ett slags *Skådepenning*, och lärer ej böra räknas ibland gångbart mynt, ehuru det torde, som sådant, någon gång blifvit nyttjadt y).

Utom dessa Skådepenningar, hade härtills, få mycket man vet, intet större mynt blifvit under Konungens regering prägladt, än de nämnda runda Öresstycken. Imedlertid hade de 1519 i *Joachimsthal* först slagne större silfverpenningar, utrikes blifvit mera allmänt efterapade, och äfven hos oss gängse; hvilket gaf Konungen anledning, at i början af 1530:talet sjelf låta mynta *hela, halfva* och *fjårdedels* eller *Orts-daler*. Det är väl ovifst, och föga troligt, at alle de 13000 få kallade *Joachims daler*, Konungen 1534 och följande året lånade sin svåger, Konungen i Danemark, kommit ifrån de Svenska myntpräffarna, häldst de äldsta Svenska daler-stycken, man nu känner, ej äro äldre än förrnämnda år z) och

y) BRENNER. *Thes.* p. 59. 60.

z) Man vet ej hvad år Konungen började låta mynta *hela* och *halfve markstycken*. Den äldsta myntordning, man känner, för dalers och markstycken är af år 1537. Men af hvad sagt är, ses, att daler myntningen är äldre, och utan tvifvel är det äfven så med markmyntet. Efter nyförrnämnda myntordning skulle af *verkmarken* till *Daler*, som höll $15\frac{1}{4}$ lod *fin* skroddas $7\frac{1}{4}$ Dal. $\frac{3}{4}$ ort. Och af en lödig m. $7\frac{1}{4}\frac{3}{4}$ Dal. *Verkmarken* till *markstycken* höll 10 lod *fin* och deraf slogs 16 *hela markstycken*, 32 *halfva* och 64 *örstycken*.

och Tyske daler, i stora summor, länge och ofta, efter denna tiden betalades utur Svenska Skattkammaren *a*); men riket var dock redan i ymnighet försedt med ett godt både större och mindre mynt; och präffarne aflemnade årligen mera af alla slag.

Bland andra vedervärdigheter, som plågade Riket och Konungen, under förra hälften af hans regering, var en tryckande *dyrhet*, och ett, mot förra tiderna, ovanligen *stegradt pris* på alla slags, och i synnerhet utländska varor. Detta var, til sin början, en följd af Danska myntförfämringen, och i fortgången, af Lübeckarnas vinningslyftnad; och Konungen tog derimot ständigt alla både lindriga och alfvarfamma steg, med undervisningar, förmaningar, befallningar, förbud och taxor. I synnerhet fökte han i grund bota det onda genom förbättradt mynt, så att inga af omgränsande länder nu egde det så godt och haltigt; men, dels genom de Svenske handlandes okunnighet och fördomar, dels genom grannarnas illslughet och snålhet, gjorde bote-medlet en alldeles oväntad och stridig verkan. De förre ansågo, oaktadt alla upplysningar, det Svenska myntet såsom sämre än det utländska, och derföre gerna utförde och bortbytte det samma. De sednare, som bättre kände des godhet, efterfökte det begärligt, omsmälte, och förfämradt återgofvo det under sin stämpel, i

H 3

ut-

a) 1544 feck Henrik Jasmund 200 Tyska daler, Hertig Philip af Pomern 2500, och Aichstedt 3000 Tyska daler. v. DALIN. S. R. H. p. 232. 396. 397. o. f. v.

utbyte mot Svenskt, eller ock mot goda Svenska vator. Detta skändeliga missbruk öfvades i synnerhet i de Rikets orter, som gränsade till Norrige och Dannemark; i hvilka riket myntet nu var så slätt, att vid den pröfning Konungen 1538 lätit dermed anställa, en mark Danska penningar i *sanning ej befunnits bättre än tu Svenska rundstycken*. Deremot hade Lödöse och andra tillgränsande Städens handlande så liten kännedom af myntens evaluation, att de trodde sig göra en fördelaktig handel, då de för ett Svenskt markstycke, eller en mark örtugar tillbytte sig 12 Danska ören, som dock ej svarade mot mer än tre Svenska rundstycken *b)*. Med hanfesiädernas mynt förhöll sig nästan på samma sätt. En mark Lübsk, och en Preussisk mark i Dansig svarade i *korn* på långt när, icke mot 2 m. örtugar, som de dock togos i Sverige; och som Tyskarne, i den sednare staden i synnerhet, *gera*, vid Svenska myntets invexlande, gifvo tio för hundrade i *uppgeld c)*, utförde man, för en inbillad så anseelig vinst, allt det Svenska mynt, som kunde öfverkommas. Följden blef då nödvändigt ovanligen *stegrada pris* på alla varor; ty då köpmannen så misskände myntets värde, att han hemma i landet betalade mer, än han efter utskieppningen kunde återfå af utlänningen, och sålde åt honom en läst jern för 30 till 36 mark, som hemma kostat honom 40 i Svenska penningar, måste både bristen och den tillbörliga vinsten, med Rikets kännbara skada, uttagas af medunderfåtarna, genom ett *stegradt pris*

b) STJERNM. *a. fl.* p. 47.

c) TEGEL. 2 d. p. 110.

pris på de införda varorna *d*). Misshandlet af myntet, och dyrheten steg slutligen till den högd, att Tyskarne började införa i Riket *koppar*, emedan han här betalades dyrare, än hos dem *e*). Till dyrheten bidrog ock icke litet en annan, likväl påtagligare oförsligtighet hos det handlande borgerskapet i våra sjöstäderna, i det de, som Stockholms egne fullmäktige vidgå, vid främmandes ankomst, alle på en gång *rusade till skeppen, trängdes och sletos som julna svin om drifven*, och dermedels gifvo de ankomna utlänningarna tillfälle, att *fördyrka sina varor f*).

Att Svenska myntet så misshandlades af Hansestäderna, hvilke såsom köpmän ej kände annan heder, än sin handels-vinst; var dock mindre oförmodadt, än att det samma äfven skulle ske af sjelfva den *Danska Regeringen*. Den var nu i största behof af GUSTAFS verkfamma bistånd; och njöt det äfven i så ymnigt mått, och på så ädelmodigt sätt, att Kon. CHRISTIANS upphjälpande på thronen kostade Sverige 800000 daler eller 48 tunnor guld, utom ett lån af 25100 *goldgulden*, som ändteligen sedan betalades. Oaktadt så många och kraftiga vänskapsprof, utom hvilka Danska kronan, såld som en köpmans vara af Hansestäderna, torde stannat på ett annat, än CHRISTIANS hufvud; oaktadt det uttryckeliga förbehåll, Kon. GUSTAF gjorde 1535 med Danska Ståthållaren på Bohus *Clas Bilde*, att *de gode Danske herrar skulle så beställa, att Svenska myntet måtte blifva uti sitt värde, som det i*

d) STJERNM. p. 49.

e) Ibid. p. 55.

f) Ibid. p. 47. 48.

riket brukades; blefvo dock de Svenske daler, som nedfändes till Skåne, till de af Kon. GUSTAF i 5 månader befordade, men aldrig nyttjade Tyfska knektarnas aflöning, icke högre räknade, än till 3 Danska mark, som var nästan endast hälften af deras rätta värde g).

Till afskaffande af en Riket få skadlig myntets vanvördnad, utfärdade Konungen 1539 d. 15 Januarii ett öppet bref till alla de större marknaderna i Riket, hvaruti han faderligen erinrar och underrättar allmänheten, huru „*Christjern den omilde med sitt Danska sällskap inbragt i riket ett skadligt och fördärfligt mynt: huru han sjelf, alltifrån sitt anträde till regeringen, vinnlagt sig, att i des sälle förse dem med ett godt och årligt, som nu var mycket bättre än i omliggande länder: huru icke des mindre de handlande af okunnighet togo det utländska myntet för bättre än deras eget, och nödgades därför stegra sina varor: huru Svenska myntet, af denna fördom, äfven få villigt af de Svenska utfördes, som det begärligt af de förståndigare utlänningarna söktes: Han råder, bjuder och högeligen förmanar köpmän, borgare, bönder och meniga allmogen, att vara christelige och skålige i sin handel, rätta varuprisen efter myntet, och detta efter varan, på det Kon. ej måtte nödgas veta annat råd och lempa m. m. h).*„

Hvad

g) Oaktadt hvad redan sagdt är, om Danska myntets ringhaltighet, räknades likväl i allmänhet 4 Danska mark lika med en goldgulden och denne lika med en daler, samt 7 Rhins goldgulden lika med en lödig m. silfver. Se TEGEL p. 57. 85. 126.

h) STJERNM. p. 49. 50.

Hvad intryck och verkan det gjort, kan deraf slutas, att Konungen mot slutet af samma år måste förnya sitt äldre förbud mot *mynts utförande, vid vite af lif och gods*, då i *marknads-brevet* det ej förbjödes, utan få vida det ej betalades efter sitt invärtes värde *i*). Härvid bör märkas, att detta öfverklagada missbruk ej angeck *dalermynnet*, som var nu till alla delar lika med det *Tyska och Danska k)* och ännu hos oss icke blifvit i handeln allmänt, utan allena det mindre myntet, eller *ören och örtugar*, hvilkas förhållande till dalern var få litet känt af allmänheten, att denne, *ehuru i det dyreste värd 3½ Svenska mark*, invexlades mot 4, 4 $\frac{1}{4}$ till 4 $\frac{1}{2}$ mark *l*).

Förbudet, mot myntets utförande, stadfästes ej allenast af Ständerna på riksdagen i Örebro 1540 m), utan förnyades äfven d. 20 Mars uti Upsala, med tillagd försäkran att Konungens *Utliggare* i Skären skulle hafva noga tillsyn på des efterlefnad, och öfverträdarne, *utan alla nåder straffas på lif och gods*; och i *stadgen om köphandeln*, följande året (Upsala d. 25 Febr.) samt *Mandatet* af Gripsholm i samma ämne (d. 4 April) vidtogs äfven den författning; att ingen skulle tillåtas drifva *köphandel*, som icke hade förstånd derpå, och att visse, gode trogne och förståndige män, med R. R. samtycke tillfattes, *som skulle alfvarligen förhålla och låra de handlande, huru de sig utländes och inrikes i sina göromål skulle skicka*

H 5

och

i) STJERNM. p. 59.

k) TEGEL. *Hist. Gust.* p. 126.

l) STJERNM. p. 116.

m) Ibid. p. 1014.

och hålla n). Man borde förmoda, att alla dessa, och andra af Konungen tagna steg, till allmänhetens upplysande skulle haft en fäker och lycklig verkan; men en förvillad menighet behöfver lång tid, att föras till rätta; och vanan är som en ström, hvilken icke utan mycket arbete kan afledas. Konungen fortfor, att årligen låta mynta ansefliga summor; och köpmännen underlåto icke, att flitigt befordra myntets utförelse till Tyska, Danska och Lissländska orter, *räkande alltid två mark örtugar för en mark Lübsk, 9 ören för en Revalsk mark, och ett rundstycke för en Preussisk groschen o)*, till dess ändteligen, då hvarken förbud eller föreställningar aktades, myntningen på några år alldeles inställdes. Man vet ej egentligen hvad år detta skett, eller huru länge detta uppskof varade; men förmodligen hörer denna omständighet till tiden imellan 1546 och 1556 för hvilka år nu inga af Konungens mynt finnas. Som handels-fakerne fortvarade i sitt vanliga lopp, ehuru nu källan var tillstoppad, visade sig verkan deraf inom få år; penningebristen hämmade nästan all rörelse, och nöden blef allmän. Utom Konungen, och några förmögnare bland Adeln, som ej behöfde röra sig med penningar, egde ingen något specie-mynt; och Borgaren nödgades genom varu-byte på landsbygden, och Bonden på samma sätt i staden förse sig med sina nödvändigheter p).

Af

n) STJERNM. p. 85.

o) Ibid. p. 1016.

p) Ibid. 181. 196.

Af det allmänna nödropet blef ändteligen Konungen bevekt, att åter fätta myntningen i gång, både i Stockholm och på andra ställen. Hertig ERIC feck ifrån Castellholm befallning d. 14 April 1556 att med *Joest Guldsmed* sluta afhandling om ett mynts upprättande i Upsala; och i Åbo var *Hans myntmästare* redan i fullt arbete *q*). För båda dessa ställen föreskrefs den redan vanliga myntfot för *marks myntet*, att af verkmarken till 8 lod fint, skulle skrodas $17\frac{1}{2}$ *marks-* dubbelt få många *halfmarks-* och fyra gånger få många *tubresstycken*. Men som man i Åbo följt en annan *ordning*, och myntet derigenom blifvit haltigare, än det skulle vara, feck Befallningsmannen på Åbo Slott *Hans Thomesson* Konungens föreställning, d. 20 April 1557. „Att han slagit för fett före, och tagit mera til kettils än som behöfdes, af det som mest kostade; han borde veta, att man alltid hade bättre råd till käl, än till fläsk: och som för mycket fläsk i kålen gjorde honom ofund för dem, som honom äta skulle, få bekom ock det feta mynt, han nu slagit, Konungen och Riket föga väl, imedan det strax blefve nedsmält af guldsmederna, som för 35 mark örtugar som förarbetades, löste 50 mark penningar, och än mer, då de gjorde drifvet arbete o. s. v. Han skulle derföre mynta efter ordiantien, *rundt mynt*, hela, halfva och fjärdedels markstycken, men inga *klippingar*, imedan de ratades af allmogen, som ej ville bära dem upp för gildt. m. m. r),,

Genom

q) STJERNM. a. fl. p. 144.

r) Ibid. p. 149.

Genom myntningens inställande, och de der-
af uppkomna olägenheter, hade ändteligen de
handlande blifvit öfvertygade om skadan af myn-
tets vanvördnad; så att Konungen nu i detta
bref ej omnämner någon fara af des utförel,
utan endast af nedsmältning. Till än mera fä-
kerhet, förbundo sig riksdagsmännen, d 4 Mars
1559 uti Vadstena *edeligen*, „att i sin handel ta-
„ga i akt rätta förhållandet mellan utländskt
„och inrikes mynt; och att den, som utförde
„det sednare, som handelsvara, skulle straffas,
„som för annan *tjufnad*; imedan de nu af för-
„farenheten funnit, att af de *svåra summor*, som
„ärligen blifvit myntada, ganska litet nu vore
„qvar i riket. m. m. s).„ Således hade ändteli-
gen Konungen, äfven i denna högstbetydeliga
del af rikshushållningen, segrat öfver de svåra-
ste fiender, okunnighet, fördom och egennytta.

Så till vidare upplysning om de nyfsnämnda
svåra summor, hvilka denne store Konung är-
ligen lät utgå ifrån myntpressen, som närmare
kännedom af Svenska myntets halt denna tiden,
och förhållande till vårt nu gångbara, lemnas
här ett korrt utdrag utur *Mårten Myntskrifvares*
räkenskaper för myntet på *Svartfjö* år 1545, som
finnas uti Kongl. Kammar-Collegii Archiv. t)

Utom

s) STJERNM. p. 165.

t) Hvad år Myntet på *Svartfjö* anlades, har hvarken
SALVIUS i *Beskrifn. öfver Upland*, p. 203 eller C. R.
BERCH i *Förteckn. på Sv. Mynthus*, kunnat upgifva.
I *Palmköldska Samlingarna* finnes utdrag af ett bref
ifrån *Mårten Myntskrifvare* till K:gl. Maj:ts Secrete-

Utom 67488 mark myntade penningar, och något öfver 2300 marker silfver af flera slag, såsom *Skeydesölff* eller som genom skedning erhållits, *förgylt garnaliasölff* eller sådant, som af silfverarbeten var nedsmält, *Vaskölff*, *skrodor*, m. m. hvilket allt fanns, som inventarier från förra året, hade han nu flera färskilda gånger mottagit, af *Sölfskrifvaren Rasmus Nilsson*, uti *Björn Perssons*, *Bovid Larssons* och *Öfverste Råknemåstarens* vid det nyligen inrättade Kammarverket, *Magister Lars Organists* öfvervaro:

löd. m. lod. qvintin.

Bergs-Silfver, eller sådant, som af Bergsmän, genom silfverköparna var inköpt, af 1544 års bergsbrukning, 943 stycken, som gjorde i vigt - - - - - 8633: II: 2.

Hytte-

rare *Clement Hansson* af d. 9 Julii 1542 hvaruti säges; att ther oppå myntet var nu allt kommit till rätt skick, utan prägningen — besynnerliga med the *Joachims daler*, som thå för handa vore, och hvar af *Mårten* nu tillsände *Clement* fem stycken, att han tillse måtte, om the vore rätt präylade, samt visa dem åt Konungen, om *Hans Nåde* ville hafva them så präyladt eller ey, ther han thå kunde få *H. N.* svar, så att arbetet kunde gå flux thedan fram. Han skulle väl sjelf kommit till Stockholm, men vågade ej resa ifrån Myntet, emedan der vore ej alla *Myntsens häfvor*, utan ock allt det silfver, för hvilket *Lasse Sölffköpare* skulle göra reda, och *myntesvennerne*, när astone kom, droge hvar till bygden, ther the hvila kunde, *eftherthy* the vid gården inga sängar hade m. m. Man ser således, att myntet var då der nyls inrättadt; och att *Svenske Riksdalern* ännu i allmänt tal kallades *Joachims daler*.

löd. m. lod. qvint.

Hytte-Silfver, eller sådant, som samma år blifvit i Konungens egna hyttor nedsmält, 268 stycken, hvilka tillsammans vogo - - - 5460: 12. —

Skedadt Silfver, som *Mr Adrian Guldskeyer*, af detta årets *Scheydning* erhållit - - - - - 1375: 12. —

Det få kallada *Bergs-Silfret* och *Hytte-Silfret* höll $15\frac{1}{2}$ till $15\frac{3}{4}$ lod *fiut* på lödiga marken; men det, som vunnits genom *skedning* endast $14\frac{1}{2}$; och hela den mottagna summan utgjorde, utom *garnalia-silfret*: 15844 marker, 5 lod, 3 qvintin, $3\frac{1}{4}$ penning *fiut* eller *sextonlödigt*. Härvid märkes, att *myntmarken* icke delades, som nu, uti *grån* och *Afs*, utan i 16 lod, 64 *qvintin*, och 256 *penningar*; och att den minste delen deraf, eller en *penning*, var efter nu brukliga *myntvigt*, lika med $17\frac{1}{2}$ *Afs*. Denna fördelning var låntagen af *Tyskarna*, och brukas än i dag vid *Sachsiska bergverken* *u*).

Sedan ofvannämnda *Bergs-Silfver* var af *Mr Adrian* behörigen *proberadt* och *beskickadt*, blef det till större delen uti *vindugn* nedsmält, medels sju färskilda *gjutningar*; och var silfverskrifvaren *Rasmus* dervid alltid, men *Öfverste Råknemästaren Laurentius Organista* då och då närvarande. Allt, som i dessa *gjutningar* nedsmältes, ämnades endast till *hela, halfva* och *fjårdedels dalerstycken*; och var *beskickningen* tu lod *koppar* på marken, så att *skrodet*, eller, som det mest kal-

u) BERNOULLI *Saml. Kurtz. Reisebeschr. T. 4. p. 178.*

lades, *verket* var *in fyne* 14 *loth geliche* eller höll 14 lod fint silfver på hvar mark x). Första gjutningen skedde d. 10 Febr. af 25 stycken *Bergs-Silfver*, som utgjorde

i <i>vigten</i>	568	löd. m.	10	lod	2	qvint.	p:gr.
i <i>fint</i>	559	— —	—	1	—	1 $\frac{3}{4}$	
i <i>verk</i>	639	— —	11	—	3	—	1

och präglades

af 553 m.	12 l.	Hele daler,	3987 stycken	Dal.	3987. —
af 40 —	12 —	3 $\frac{5}{9}$ p:gr	halfve daler,	587 stycken	293 $\frac{1}{2}$.
af 5 —	—	fjärdedels	daler,	144 stycken	36.
					Tillsammans Dal. 4316 $\frac{1}{2}$.

Utom ett lod *Verk*, som afgogs till *Proba*, och af *Silfver-Skrifvaren Rasmus* förvarades, samt *Spilning* och *Skroder*, som

gjorde	22	m.	4	l.	2	q.	3	p:gr.
hade afgått i <i>Gjutningen</i>	16	—	8	—	2	—	3	—
i <i>Sjudningen</i>	—	13	—	1	—	2 $\frac{8}{9}$		
i <i>Smidjan</i>	—	7	—	3	—	2 $\frac{5}{9}$		

De färdiga mynten, då de ut-

lemnades, vogo	599	—	8	—	—	3	—
----------------	-----------	-----	---	---	---	---	---	---

Den andra gjutningen skedde d. 26 Junii

af <i>Bergs-Silfver</i> ,	i <i>vigt</i>	1254	l. m.	8	l.	q.	p:gr.
	i <i>fint</i>	1229	—	15	—	3	3 $\frac{1}{2}$
	i <i>verk</i>	1405	—	11	—	1	2 $\frac{3}{4}$

Deraf myntades	Hela dalerstycken	Dal.	8937.
	Halfve daler	1304 stycken	652.
	Fjärdedels daler	1116 stycken	279.
			Tillsammans hele Daler	9868.

Som, när de färdige ifrån myntet

aflemnades, vogo	1370	l. m.	8	l.	3	q.	2 $\frac{2}{9}$	p:gr.
------------------	-----------	------	-------	---	----	---	----	-----------------	-------

Till hela, halfva och fjärdedels daler nedsmältes sammanledes *Hytte-Silfver*, af 1544 års tillverkning uti fyra gjutningar, d. 14, 18, 25, 26 Aug. 268 tackor som

κ) Alldeles enligt med 1543 års myntordning för *dalerstycken* och skulle hvar *slagen daler* väga 2 lod 3 $\frac{5}{9}$ ort.

fom gjorde i <i>vigt</i> - - - -	5460 l. m. 12 l. q. p:gr.
i <i>fint</i> - - - -	5375 — 6 — 3 l.
i <i>verk</i> - - - -	6143 — 5 — 2.
och i slagna daler - - -	Dal. 43356 st.

Likaledes blefvo! detta år 623 $\frac{1}{4}$ daler, i *hela, halfva* och *ffjårdedels* dalerstycken, uti fyra gjutningar d. 3 April, 6 och 25 Maji och 31 December, myntade af det *Skeydesölff*, som Mr. *Adrian*, genom skedning åren 1542, 44 och 45 erhållit; så att från detta mynthus utkommo, för detta år, 107850 $\frac{1}{2}$ daler, hvilke alle tillfammans i *fint silfver* innehöllo 13106 lödiga marker, 13 lod, 1 qvintin och 3 $\frac{2}{3}$ penningar.

Man finner således hvad förhållande dessa dalerstycken haft till vårt nu gångbara mynt. De höllo hvardera i fint eller sextonlödigt silfver litet mer än 31 penningar, eller inmot 533 Afs; och voro således vid pafs tu Afs ringhaltigare än vår specie riksdaler, som innehåller omkring 534 $\frac{8}{9}$. Detta bör dock icke lämpas på de förrsta dalerstycken, som i Sverige präglades, hvilka, som påskriften visar x) höllo 15 lod fint på verkmarken, eller som TEGEL fägger y) 15 $\frac{1}{4}$ och alldeles instämmer med Konungens myntordning af 1537 för *Joachims daler*, som de då kallades. Sådane voro de, Konungen 1535 nedfände till Skåne, till det förrnämnda Tyska krigsfolkets aflönande; och förmodligen äfven en del af dem, han såsom lån försträckte sin Svåger. Huru länge de sedan blifvit slagne till denna halt, och hvad år ändring skett i mynt-

x) Se BRENNER. *Thesaur.* p. 61. 63.

y) *H. Gust. I. 2 D.* p. 57.

myntfoten, vet man icke. Att de *halfva* och *fjårdedels* daler, som nu myntades, vore i riktigt förhållande till de *hela*, är af de anförda räkningarna synbart.

Utom dalermyntet skrodades detta år, på samma ställe en anseelig myckenhet *hela*, *halfva*, och *fjårdedels* markstycken. Man har ej kunnat igenfinna hvad år detta slags mynt af Konungen förrst präglades, och om det är äldre, som troligt synes, eller yngre än daler myntningen. Den äldsta myntordning man derom känner, är af 1537 då, enligt Konungens föreskrift, myntmarken dertill skulle innehålla *tio* lod *fint* silfver, och deraf skrodas 16 *hela*, eller 32 *halfva*, eller 64 *fjårdedels* marks eller *tuöresstycken*. Denne myntfot ändrades 1542 således, att myntmarken till *tvåmarks-* *marks-* *halfmarks-* och *tuöresstycken* endast höll 8 lod *fint* och deraf präglades 17½ mark, och af en lödig mark *fint* 35 mark, af berörda myntforter. Samma föreskrift i anseende till skrod och korn följdes ock nu, och nedgöts i *vindugn*, under *Rasmus Nilssons* inseende, d. 13 och 17 Augusti,

<i>Bergs-Silfver</i> , 101 styck. i <i>vigt</i>	1233	mark.	4	lod.	qvint.	pigrs
Som gjorde	-	-	-	-	-	-
	i <i>fint</i>	1213	—	15	—	2 — 3
Hvartill lades	-	-	-	-	-	-
	<i>koppar</i>	1213	—	15	—	2 — 3
Då deraf blef	-	-	-	-	-	-
	<i>verk</i>	2427	—	15	—	1 — 2

och af detta *verk* präglades, uti *hela-* *halfva-* och *fjårdedels* marks eller *tuöresstycken*, 41247½ mark penningar, som då vogo vid aflemmandet från myntprässen 2357 marker och innehöllo 1178 m. 8 lod *fint* silfver. Till *proba* var af hvardera *gjutningen* aftaget ett lod; och i *gjutningen*, *fjud-*

ningen och på *Smidjan* hade man förlorat 70 m. 13 l. $1\frac{1}{2}$ q. eller fint silfver 35 m. 5 l. 2 q. $3\frac{1}{2}$ p:gr.

Uti fyra andra gjutningar nedsmältes likaledes, och till samma slags mynt, *Skedadt* z) silfver, af *Mr. Adrians* tillverkning: - - 1231 l. m. 12 lod.

Som gjorde i *fint* - - - - 10948 - - 3 · 2 q. · $2\frac{3}{4}$ p.

Och med en lika tillfats kopp, i *verk* 218 - - 7 · 1 - - $1\frac{1}{2}$

hvaraf präglades uti *hela*, *halfva* och *fjårdedels* markstycken 36,877 $\frac{1}{2}$ mark penningar, som i vigten gjorde 2107 marker 4 lod 2 quintin $1\frac{1}{7}$ p:gr. Sedan i *gjutningen*, *sjudningen* och *Smidjan* förlorats, verk 81 m. 3 q. $\frac{4}{7}$ p:gr. utom 4 lod som tagits till *probor*.

Ändteligen uppmyntades till 3530 $\frac{1}{4}$ mark p:gr de 208 m. 13 l. 1 q. *skroder*, som varit en lemning sedan föregående året.

Myntningen af *hela*, *halfva* och *fjårdedels* markstycken gick således detta år till en summa af 81655 *mark* 2 *ören*, och i dessa penningar voro, då allt, som under tillverkningen var afgånget, afräknades, 2333 m. $2\frac{6}{9}$ p:gr *fint* Silfver.

Män ser, af hvad anfördt är utur dessa räkningar, att uti ett markstycke var vid pafs 125 $\frac{1}{3}$ Åls fint silfver; och att det således i det närmaste svarade emot 11 $\frac{1}{4}$ skilling af vårt nu varande mynt; samt att ett rätt förhållande blef iagttaget mellan markstycket och dess delar. Deremot saknades ett sådant jämnt förhållande mellan *dalers* och *marks*-myntet, imedan fyra *markstycken* sammantagna innehöllo öfver 33 Åls *fint*

z) Om *Skeydesölff* antecknas, att det på *Kl. Maj:ts* *befallning* nedgöts uti en *Degel*.

fin mindre än en *slagen daler*. De klagomål Konungen som oftast förde deröfver, att man gaf 4 till $4\frac{1}{2}$ mark för en *slagen daler* a) böra fäledes ej förstås om detta marks-myntet, utan om *mark örtugar*; äfven som häruti finnes orsaken till det olika värde i marktal, hvartill en *daler* denna tiden oftast finnes i Kronotäkensskåporna upptagen:

Af de sex färskilda mynt, som detta år blefvo slagna på Svartfjö, finnas tvänne, en *half* och en *fjårdedels-* eller *örtsdaler* afritade hos BRENNER b) men af alla de öfriga har han ej känt någon enda. Myntningen hade likväl varit ansefnlig, då denne prästen ensam lemnade ifrån sig mer än $7\frac{1}{2}$ tunna guld, eller omkring 126000 Riksdal: En af orsakerna till denna dessa myntens fällsynthet, och förmodeligen den förnämlite, är, att då myntet i allmänhet efter Konungens död, under förnernas regering förfämrades, blef det gamla myntet begärligt infamladt och ömsmält:

Af de detta år på Svartfjö slagna $107850\frac{3}{4}$ *daler* blefvo $97786\frac{1}{4}$ af Silfverskrifvaren *Rasmus Nilsson*, följande året; uti 7 kistor, aflemnade till Konungen på Gripsholm, och der, den 22 Mars infatte uti hans *egen kammar*. Utom 1520 *daler*, hvilke, såsom inventarium blifvit kvar vid myntet, voro de öfrige redan uttagne; dels af Konungens Kåmererare, *Måns Jönsson*, till hvarjehanda *Riksfens utgifter*; dels af Konungen sjelf, eller på hans *mundteligå befallning* af andra;

I 2

till

a) STJERNMÅN a St: p. 105, 116, 1016:

b) Thesaur. p: 64:

till åtskilliga behof, som gifva upplyfning, så om denna stora Regentens hushållning, som om tidens enfalld. En *Mårten van Oge* i Danzig, t. ex. hade fått betalning för *fårg, fernissa och guld*, som Drottningen köpt; En *Benedictus, clenodarius gallus*, 1853 daler, och *Hertig Philip* i Lant-Pomern 2500, båda två för *clenodier*, som de fällt åt Konungen; åtskillige, som på *Kongl. Mej:ts förvärf* rest till Frankrike, Holland, Brehmen, Pomern, Dannemark, o. f. v. hade fått tärepennningar, m. fl. Som *lån* voro lemnade till Kon. CHRISTIANS Secreterare *Franz Trebow* 200 dal.; till en *Skeppare*, som ärnade sig till *Reffe*, 600 dal. imot *förpligtelse-bref* till Kammar-Rådet; En *Student Anders Olsson* hade köpt 99½ dal. för 4 m. örtugar stycket, o. f. v. I *egen person* hade Konungen en gång tagit på *präjestocken*, 5 daler, dem han skänkt *V. N. Fruus Jomfrur*; en annan gång hade han gifvit *Hertigarna Eric och Johan* hvar sin daler, och *Nyårs afton* hade desse Prinzar fått 3½ mark. Man ser här af, att *daler myntet* ännu icke var i allmänt bruk bland menigheten; utan brukades, nästan som guldmynt i sednare tider, endast till Rikets, och vissa andra sällsyntare utgifter; derimot var *marks myntet* så mycket gångbarare, och har i räkenskaperna det allmänna namnet, *penningar*.

De penningar, *Mårten Myntskrifvare* hade inne sedan förra året, och de som nu blifvit myntade, gjorde tillsammans 149144 mark. Der af hade han, detta år, lemnat *Lasse Sölsköpare* c)

till

c) Man vet, att Konungen alltid vid hvar Silfvergrufva höll en inköpare, som emot redbart mynt

till *Salebergs bergsbruk* och *Sölffköp*, 140,088 m. 6 ör. och vid räkningens afslutande, voro till samma ändamål utgifna 135231 m. 5 ören, 6 p:gr. På samma fått hade Herr *Lars Torkelson* på *Borrehyttan*, äfven af *Mårten* fått 400 m. till *Henemora Sölffköp*.

Om betjäningen och arbetsfolket vid myntet må till slut anmärkas, att en del deraf endast hade en viss *årslön*, en del åter både viss *lön* och färskild *betalning* för arbetet, i den mån det längre eller kortare tid fortsattes, eller, kortare sagdt, efter stycketalet. Till de förra hörde *Jernsvidaren Ulrik*, som förfärdigade myntstämplarna; och feck i årlig *beföldning* 100 m. penningar; äfven en *Jernsvidare, Erik*, som torde varit hans gefäll eller lärling, med 16 m. en *Peder Smed* med 20 m. och två andre arbetare, den ene med 12 m. den andre med 10 m. årlig lön. De fednare voro Myntmästaren *Hans d)*

I 3

med

skulle inlösa allt det Silfver, Bergsmännerna i sina hyttor utsmälte; att desse voro vid lifsstraff förbudne, sälja sitt Silfver till någon annan än Konungens *Sölffköpare*, och att i grufvan göra *tillmakning*, innan de aflemnat föregående smältningens afkastning. Ifr. R. R. BJELKES *Tal om Sv. Hush. förrsta tyckl. tidehvarf*, i Bilagorna.

- d) Att Konungen icke var fullkomligen nögd med denna Mr. *Hans*, ses af ett Hans Bref ifrån Upsala till Myntskrifvaren *Mårten* d. 20 Mars detta år: Konungen befäller deruti tillfuga Myntmästaren; „at „skicka sig något tillbörligare uti gjutning och af „gång, än skeddtt var. Han behöfde ej göra så dyr „tid på sin konst, emedan Konungen dock viste god „råd till några, som så väl som han kunde probera: „man hade sig ock väl bekant, hvar han lärt det

med 60 m. årlig befordning, och tvifvelsutan en viss procent af hvar mark fint silfver, som förarbetades, på samma sätt, som myntförordningarna för *Gynther Laays* och *Herman Foffer* innehålla; och Smedmästaren *Casper Dyricsson*, som förestod myntsmidjan, och utom sina årliga 20 m. feck samfäldt med sina två arbetare, *Store Hans* och *Olof Nilsson*, i betalning för hvar hundra lödiga mark, slagen till daler, 12 till 14 örer, efter som antalet af halfva eller fjärdedels dalerstycken var större eller mindre i den gifna summan, och i samma mån vid marksmyntningen för lödiga marken $3\frac{1}{2}$ till $3\frac{3}{4}$ mark pennningar.

Att Konungen detta år äfven låtit slå något guldmynt, tyckes kunna deraf slutas, att vår *Mårten Myntskrifvare* till slut upptager i sitt inventarium till nästa år *två guldprobor*, som ej funnos vid förra årets slut. Äfven upptagas nu 16 *guldstycken*, som tillkommit genom Mr. *Adrians* skedning, och tillsammans vogo 38 *lödemarker 11 lod och tu quintin*.

„lilla han viste m. m. Se Regist. i R. Arch. 1545;

„Denne Hans Myntmästare och Mårten Myntskrifvare voro 1556 vid myntet i Åbo.

Berättelse,

Om

De tre äldsta GUSTAVIANSKA Prinsesornas
utstyr och hemgift.

Af

Lektor J. MURBERG.

En af Svenska Academien.

Ifrån urminnestid har i Sverige varit vanligt, att underfåtare utgjort en få kallad *Bröllopsgård*, till utstyr och brudskatt åt Konungedött-rar, då de trädte i ekenskap; och Landslagen räknar den händelsen bland de få, då Konun-gen egde rätt, att påbjuda *ny skatt* eller som det heter *nyan tunga eller ålaga a land sitt liggia a*). Under Unionstiden hade sådan händelse fällan eller aldrig inträffat; men genom GUSTAF ERIKS-SONS lyckliga förening med MARGARETA LEJON-HUFVUD blefvo dessa tillfällen sedan på en tid mindre fällsporda. Det hade ock likfom annat Biskoparna och Riksråden, då de på Herreda-gen i Vadstena 1526 yrkade på Konungens gif-termål, med tillagd försäkran, att *Hans Fröker. så många de blefvo, skulle i sinom tid blifva af Ständerna med brudskatt och Klenodier försörgda, och*

I 4 i ektra-

a) Kon. CHRIST. I. L. Kon. B. c. 4. §. 6.

i ekteskap gifna b). Uti arfföreningen 1544 utfärdade sig Ständerne sjelfve, att af meniga Riket förse Konungens Fröker med en årlig och tillbörlig brudeskatt c). Och i siöd deraf förordnade Konungen i sitt Testamente, för hvardera af Frökerna, sina älskeliga döttrar, 100,000 Svenska daler, till medgift och brudeskatt; hvilken summa hvarje gång skulle, med alla rikets Ständers och undersåtars tillhjälp, sammanbringas; hvarjämte hvardera Prinsessan skulle med sina konungliga, furstliga och ståtliga klädningar, klenodier, söllfsmide, kiftors och skrins utredning, och alla tillbehöringer så blifva försedd, som konungabarn egnade och borde d). En korrt underrättelse huru detta, denna stora konungens förordnande blifvit verkställdt, gifver tillika uplysning om tidens bruk och lefnadsfättet, så hos de förnämna, som vid sjelfva Kongliga Hofvet e).

Åt sin äldsta dotter, Prinsessan CATHARINA, hade K. GUSTAF det nöjet, att sjelf, ett år för sin död, göra bröllop på Stockholms Slott, den 1 Octob. 1559. Hon var derstädes född den 6 Junii 1539 och blef nu, på sitt 21 år, med all högtidlighet, förmäld med regerande Grefven af Ostfriland EDZARD II f). Två dagar förut

b) STIERHMANS R. Besl. T. I. p. 38.

c) TEGEL, Gust. I. Hist. pag. 217.

d) Ibid. pag. 405.

e) Denne berättelse är upfatt efter de räkningar, som förvaras i Kongl. Kammar Coll. Archiv.

f) v. DALIN S. R. II. 3 d. p. 491. Brudskriften på Lat. vers, författad af Henr. Mollerus, de yngre Prinsarnas Informator, är tryckt i Stockh. s. å. på 6 ark in 4:to.

förut hade denne Herre afgifvit sin förfäkran g),
att sedan han fått den utfästa brudskatten 100000
1 5 daler,

- g) Intyget, hvaraf en afskrift af Secret. Rasmus Ludvigs-son finnes, är af följande innehåll: Wy Edzardt Greffue och Hærre til Österfriesland, bekænnnes och betyghe med thette wårt breff, för ofs, wåre ärfswinger och efterkommende, och för hvar man, att effter medht thenn stormegtigzte Förste och Hærre, Hær Gustaff, Sverigis Göthis och Wendis &c. konungh, vår kære Hærre och Fader, wy ofs nu i thenne förlidhne tidht, wm ett chresteligit eckhteskap föreenet haffve, fzå att högbem:te Kong:en Ma:tt haffver gunsteligen och vänligen ofs sin elskelige hjertens kære dotter, - then högborne Förstinne, Fröcken Katerine, Sverigz Göthis och Wendis &c. fød Dröthing, och medh henne ett hundrede tusende daler eller theres wårde udi föllfver, till en erlig brudskatt, och therhoss förstelige paraphernalier låffwed och tillfacht, och opå samme handell giffvidt of Högte Fröcken, och the förbeste etthundrede tusende daler, udi gott föllfver, medt the paraphernalier offuerantuarde latid, som wy och wår kære Broder, thenn välborne Her Johan, greffve till Österfriesland, sampt vårt råd och trogne man *Hajo Manigom* the samme till fulle nöye och effter vårt ægit gode behagh anamet och upburidt haffve, fzå att wy hans Kong:en Mitt på thæss wægna såsom wår elskelige kære Her fader ganske tjenstachteligen och vänligen betacke, och effter wy udi wår älskelige kære Husfrues stadh och på hennes wægna, effter all tilbörghet och som ofs wæl åtnöyer fullkompligen afflagdhe, förnögdhe och betalede åhr, fzå att wy ofs på retzens, sedwanenes, eller på någon annen mottes wægna och ure som helst the nemmes kunne någz mere att fordra eller mane aff högbeste Kong:en May:tt eller Hans Mitts erfswinger och efterkommende eller rykit, ofs bekenne, hvarken foogæ eller rätt tilhaffue, oss och så emott sådane fullkomplige och vänlige bethalning, och förnöyelse, udi thenne heyratz eller eckhteskaps contract aff ægen fry wilje och effter

daler, hade han vidare hvarken arf eller annat, att framdeles fordra af Konungen eller riket, så framt

Hans Kong: e Mittz begären uttloffvedt och tillsacht, att allt yttermere tilltall eller fordring, som wy udi någon hände motte på wår hjertens kære husfrues vægna, udi konungerickitt her i Sverighe haffve kunne eller motthe, tillbörlig renuntiation och upseyelse att göra, hvarföre renuntiere upseye och öfvergifve wy hermett för ofs, wåre erffwinger och efterkommander platt och aldeles alle the rättigheter och tilltall, såsom ofs, wåre erffwinger och efterkommende genom lagsens tillatelse någon hände sedvenie eller udi hvadh annen motte thz hellftt ske kunde nu eller tillkommende tidh på högbeste wår kære husfrues vægne tilfalle eller förstå motte, så att wy hermedh på wår kære husfrues vægne utaff K. M:tt, H: s M: tz erffwinger erffzerffwinger, och hele rickitt medht sådane etthundrede tusende daler aldels tilfrydzstælte, væll förnögte och redeligen ifråå skildeähr. Wy vette och icke i någon motte nu eller i tillkommende tidh, att göra ofs, wåre erffwinger eller efterkommende något ytermere tilltall rättighet eller anfordring, eehuru the helszt nempnes kunne och platt udi ingen mott. Quittere her medh och så udi thette wårt breffz krafft högbeste Kong: e Mittz hans Mittz erffwinger . . . och allom them såsom på thz vægna behoff vare kan, till att qvittero på the hundrede tusen dalers vægnå, alldeles utaff ofs, wåre erffwinger och efterkommende. Doch haffver högbeste Kong: e Mittz utaff befunderlig faderlig tillbenægenhet, gunst och gode wilje thesse efterfølgende fall nådeligen undantagit och ofs på wår hjertens allerkærifte husfrues vægna till att njute och beholle vänligen efterlatidt, såsom först åhr, hvar så hände kunde att efter Hans Kong: e Mittz dödellige affgång, en utaff the andre Fröcker förutan lifzerffwinger, seden hon hade bekommit sin brudskatt, affallendes warder, dhå schall wår k. husfru licke som the andre hennes Systrer efter laget och sedvanen then dell henpe bör att haffve, och så efterlatidt wardha, män så länge Hans

framt icke något af de fall skulle inträffa, dem Konungen, af *befynnerlig faderlig tillbenågenhet, gunst och god vilja nådeligen undantagit*. Sådana voro: „Om efter Konungens död någon af de „öfriga Prinsessorna, sedan hon blifvit förmäld, „och uttagit sin brudskatt, aflede utan bröstafvingar, då Hans gemål borde ärfva lika med „sina systrar efter lag och sedvana; men dödde „någon af dem ogift, och medan Konungen ännu lefde, skulle arvet blifva i Riket och vid „*Svärdsidan* eller *manköns arfvingarna*. Vidare skulle

Konige Mitt leffver och Fröykerne ännu outgiffne ähre, eller och Fröckerne utan ecteskaps stånd her udi rykett affsompnendes warde, så schole eller wile wy på vår husfrus vægna intetz tilltall eller fordring haffve ther om, utan att arfwedelen bliffver udi rykitt wid Swerdzsidan eller Mankönsz erfvingerne. Till thz andre så schall icke heller udi thet te breff ware begripit hyad som Hans Konige Mitt udi sitt testamente eller udi någon annan motte alrede gjort haffwer eller och herefter till vår kære husfrus behoff förordnendes warder, utan sådant schall stå udi Hans Konige M:ttz ægen fry wile och gode behagh. Till thz tridie, ther och ett sådana fall udi framtiden sig begiffwe kunne, att Hans Konige M:ttz mankönsz lifzerffvinger alle nådeligen affalredes warde, då schall vår hjertens kæreste husfru så væll som the andre hennes Systrer icke allene komme till the efterlathne lösörer, utan och så till thenn part udi thz faste liggende iorde och erfwegodzet som hånne bör och tillkommer (Doch undantagendes thz godz som Cronene tillhör) mz delachtigh bliffve, alle argelift och nye funder aldeles her ifrå utelucte. Och thz till ytermere wille haffwe wy med wälbeste vår kære Broder och förbeste wårt Råd wetherligt förfeglett thet te breff mz vår medfödde incigler, hvilket skede i Stockholm Sancte Michels dagh, som är d. 29 Septembris, året efter Cristti vår Frelleres byrd 15 på thz nye och femtyende.

„skulle under denna affägelse icke begripas hvad
 „Konungen i sitt testamente, eller annars kun-
 „de tillägga Prinsessan; och ändteligen, i fall
 „alle Konungens manlige arfvingar barnlöse med
 „döden afginge, hans gemål då måtte gå lika
 „med sina Systrar i arf, ej allenast af *Lösören*,
 „utan ock i alla *jord- och arfvegods*, som ej vo-
 „ro kronan tillhöriga. „

När Bilägret och högtidligheterna voro öf-
 verståndna, sammanträdde d. 19 Okt. de af Ko-
 nungen tillförordnade gode män, Secreterarne
 Nils Hansson, Sven Elofsson, Rasmus Ludvigs-
 son och *Silfverskrifvaren* Olof Knutsson, och upp-
 rättade en noggran förteckning och värdering
 på allt, som tillhörde Prinsessan, och med hen-
 ne skulle affölja. Det förnämsta var *Brudskat-*
ten, som betalades med *Bergsmans Söllf*, af 1555
 års *Bråk*, eller af Silfver, som Konungen det
 året låtit af Bergsmän vid grufvorna inlösa h).
 Deraf utvägdes nu 3844 *tackor* eller stycken,
 som tillfamman vogo 12295 m. 1 $\frac{1}{2}$ l. och gjor-
 de i *finnt* eller sextonlödigt 12152 m. 12 $\frac{1}{2}$ lod;
 samt i värde svarade mot 100000 slagna daler,
 eller Spec. Riksdaler i). Det öfriga bestod i Ju-
 veler, Guld, Silfver, Penningar, Pelterier, Klä-
 der, m. m. som Prinsessan antingen förut egde,
 eller vid bilägret fått, dels af sin Herr fader
 Konungen, dels af Ständerna, af Brudgummen
 eller

h) Se föregående *Afhandl. om Mynt o. Myntning i Gu-*
staf I. tid.

i) TEGEL säger väl p. 371 att Brudskatten betalades,
 till en del, i *reede slagne* daler; men räkningarne vi-
 sa, att det skett i omyntadt silfver.

eller andra, och som nu, under vissa artiklar, till beskaffenhet och värde noga antecknades.

Clenodier förekomma i första rummet; och dertill hörde: Ett stort *Demantkorfs* af guld med 7 demanter och en stor Perla, värderadt till 1500 dal. Tu *Halsband* af guld, det ena befatt med 7 stora demanter och rubiner samt 7 små perlor; det andra med 11 demanter, smaragder och rubiner, samt 11 perlor, båda tillfammans värda 1100 dal. Tu *Bälten*, ett af ungerskt guld, om 157 gylden, med 230 perlor, och ett af kronguld, om $24\frac{1}{4}$ lod, tillhopa i värde upptagna för 1200 dal. k). Fem *kedjor*, att bära om halsen, dels af Ungerskt, dels af kronguld, och deribland en med infattade perlor och rubiner, i värde sammantagna till 542 dal. Ett par *Armband* af kronguld, med 10 stora perlor, om 60 dal. och en *guldsked* om 15 Ungerska gylden eller 30 dal. Alla klenodiernas sammanlagda värde var 4432 dal.

Skänkskifvan, eller de Silfverkärl som nyttjades vid *Skänken* och på *Bordet*, värderades till 2609 dal. Dertill hörde en *stor, något förgylld Vinkanna*, med Riksvapnet graveradt på locket l) vog $448\frac{1}{2}$ lod, och togs i värde till 448 dal. efter 4 mark ortig för hvart lod. (Priset visar, att arbetet var kofibart; ty vid de öfriga upptages

hvert

k) Vid slutet af förteckningen anmärkes, att *Hennes Nåds Bälte höll om lifvet 34 stenar, och uti hängningen 26 utom quasten*. Lärer således varit ett annat, än någotdera af de här omnämnda.

l) De andra Silfverkärlen voro märkta med *Kongl. Maj:ts Vapen*.

hvert lod endast till 3 m.). Två något förgyllda mindre kannor, om 58 lod vardera, af hvilka Prinsessan sjelf låtit förfärdiga den ena af Silfver, som Konungen skänkt henna. 20 stycken Fat, med förgyllda bråddar och Riksvapnet förgylldt, vardera om $77\frac{1}{2}$ lod. 8 dylika om 71 lod vardera med förgylldning och Kongl. Maj:ts Vapen, dem Prinsessan sjelf låtit göra; och 4 om 73 lod vardera, dem hon fått af sin Syster; Fröken CECILIA. Skänkskifvan var således bättre försedd med fat än tallérker; hvaraf endast upptagas 10 stycken med förgyllda bråddar och Kongl. Maj:ts Vapen, vardera i vikt något öfver 24 lod. Man hade vid Hofvet ännu icke begynt ömsä tallérkar för hvar rätt; och om skedar, knifvar och gafflar var så mycket mindre någon fråga; som, enligt urgammal sed, hvar gäst vid bordet måste sjelf vara dermed försedd. Också äro inga sådana vid detta tillfälle omnämnda m). Endast tillkomma tu Saltkar, med förgyllda vapen och bråddar, i vikt tillsammans $59\frac{1}{2}$ lod.

Ehuru

m) Enligt en förteckning på K. Hofvets bordredskap eller Skänkskifva uti Kon. JOHAN III. senare år, egde Konungen ännu icke mer än högst 14 par knifvar och gafflar. Gref Magn. Gabr. De la Gardie var efter sin hemkomst ifrån Franska Ambassaden den förste private, som bestod sina gäster knifvar och gafflar. v. DAL. *Tal om Sverige i sitt ämne och odl.* Så tillgår ännu på Allmogens gästbud i landsorterna. Vid Hofvet började dock tallérkar och skedar efter denna tiden blifva mer i bruk. Prinsessan ANNA egde 3 dusin skedar, fast endast ett dusin tallérkar; Då Hertig JOHAN togs fången i Åbo, egde han $4\frac{1}{2}$ dusin tallérkar, och 2 dusin skedar, och 69 fat.

Ehuru Konungen vid detta tillfälle icke fordrat af Riket någon bröllopsgård, ökades likväl Prinseffans *bord- och skänksilfver*, samt *hemgift* ansefningen af de *brudgofvor*, hvarmed åtskillige af Adeln, Biskoparna och Städerna efter urminnes plägsed infunno sig till denna högtidligheten *n*). Dessa *gofvor* voro 12 dels *förgyllda* dels *oförgyllda* *Credentz* somliga med, och somliga utan lock, till vigten ifrån 48 till 134 lod; 4 *Silfverkannor*, 2 *Silfverstop*, 1 *Silfverskål*, och 3 *Silfverskedar*; samt en hop utländskt guldmynt, tillsammansräknadt till 280 $\frac{1}{2}$ *Ungerska gülden*; 180 *Svenska daler*, och 200 *mark ortiger*. Värdet af alla dessa *gofvor* räknades till 2164 $\frac{1}{2}$ *dal.*, hvilket sammanlagdt med det förra gjorde 4773 $\frac{1}{2}$ *Riksdaler o*).

Möder-

- n*) Seden, att gifva Bruden *gofvor* på sin *hedersdag*, är urgammal, och var i äldre tider få allmän, att ingen gäst, hög eller låg, var derifrån frikallad. Nu är den endast hos allmogen i landsorterna öfvig. Då Helena Tott 1573 på Vidsköfle i Skåne, blef gift med Henrik Brahe, feck hon af gästerna 75 *Rosnobler*, 4 *Portugaleser*, 10 *Engelotter*, 5 dubla *Ducater*, 10 *Goldgülden*, 14 *förgyllda Sölftop* från 20 till 56 lod, och 6 *förgyllda Kannor* från 23 till 43 lod. *Skån. Handl. 1755. I quart.*
-) Af *Credentzen* var ett skänkt af Hr. Gustaf Olsson (Stenbock) värderadt till 193 *dal.*, ett af Päder Brabe, till 104 $\frac{1}{2}$ *dal.*, ett af Svante Sture, till 115 *dal.* ett af Birger Nilsson (Grip) till 51 $\frac{1}{2}$ *dal.* Jöran Eriksön (Gera) Lars Thuresön (tre Rosor) och Gabriel Christersön (Oxenstjerna) hade tillsammans gifvit ett, värdt 137 *dal.* 6 andre hade förenat sig om ett af 193 *dal.* värde, o. s. v. Ett dylikt om 53 $\frac{1}{2}$ lod, och en *förgylld Kanna* om 54 lod hade Biskoparne i Linköping, Vesterås, Strengnäs, Stockholm och Gäfle samfälltdt påkostat. Årkebiskopen Mr. Lars hade gifvit 4 *Portugaleser*; och Ordi-

Mödernearfvet, som nu utlemnades, gjorde 4527 Sv. daler, och bestod dels uti åtskilligt utländskt *guldmynt*, såsom Portugaleser *p*), Roseno- bler, Engelotter, Kronor, Ungerska och Rhenska gulden,

narius eller Biskopen i Tuna H^r. Carl hade, genom sin Capellan aflemnat på Torvesund en Silfverkanna om 41½ lod. Stockholm hade genom Borgmästaren Joseph Arvedsfon tillfått Prinsessan ett förgylt Credentz, med Stadens *vapen* innantill på locket, värdt 96 dal. jämte 50 ducater. Elfsborg ett dylikt om 99 och Gäfle ett om 50 dal. Calmar hade uppskikat 2 fina Borgmästare Per Persfon och Per Katt. med ett, som värderades till 195 dal. o. f. v. Vexjö hade gifvit en Silfverkanna; Köping 2 gamla Silfverstop, 3 Skedar och 5 daler. Vesterås hade infunnit sig med 40, Öregrund med 15, och Wiborg med 20 Ungerska gylden; Örebro med 30, Söderköping med 60, Norrköping med 40, och Nyköping med 50 Svenska daler. Arboga hade infänt 200 m. örtig, Jönköping en Silfverskål, 20 Oxar och 20 daler. Åbo hade öfverskikat 40 dubbla Ducater, Helsingfors 200 Svenska daler, 3 halfrealer och 72 *ort* som sammanräknades till 19½ dal. o. f. v. Ibland Fruntimmer, som vid detta tillfälle velat hedra sig mot Prinsessan, voro de förnämsta: Fru Karin på Hackesta (Bese, Jon Olofsfon Gyllenhorns) som gifvit 4 dubbla Ducater, Fru Malin på Bergqvara (Gyllentjerna, Thure Trolles) en portugaleser; och Fru Brita på Sundby (Trolle, Lars Siggesson Sparres) 6 ungerska gylden; m. fl. Silfverkärnen värderades till 1443½ dal. Guldmynten till 280½ Ung. gylden eller 491½ Sv. dal. och de 200 m. ort. upptogos till 50 dal. *Ifr. Afhandlingen om Mynt och Myntningen i K. Gust. I. tid.*

p) Portugaleser voro af 23 karats II gräns finhet, gingo 6¾ på Cölniska marken, och vogo 10 ducater. Sådana hade Prinsessan 20 st. Namnet gifver tillkänna hvar de myntades.

gulden, samt dubbla Ducater *g*) till ett värde af 1127 Sv. daler; dels uti Svenska markstycken och mindre mynt, till 165½ dal.; dels ock uti *brutit* eller gammalt guld, förgyllda och oförgyllda silfverkärl, Kyrksilfver, *Bergs-Skeyde-* och *Garnalie-silfver*, m. m. af åtskilligt värde och hallt. Till Prinsessans moderne-arf hörde ock hennes

V DEL.

K

andel

Rosenobler, ett Ängelskt guldmynt, som förrst flog af EDVARD III. 1344 då *Strumpebands-Orden* stiftades, voro till finheten 23 kar. 10½ gr. och gingo 30 på Cöln. marken. De hade denna påskrift: *Jesus autem transiens per medium eorum ibat*, och gullo denna tiden i Tyskland 3 gulden. Prinsessan ägde deraf 31 ft.

Engelotter, så kallade af prägel: en *Ängel*, voro antingen *gamle* eller *nye*, af 23 kar. 8 gr. finhet. Af de förra, som 1666 gullo 4 gulden 22 kr. gingo 40 på Cöln. marken. De senare myntades förrst af Dr. Maria i Ängland, till 46 på marken, och svarade 1559 mot 2 gulden 12 grosch. Af hvilketdera slaget Prinsessans 129 ft. varit, vet man icke.

Kronor voro dels guld- dels silfvermynt, och präglades i Frankrike, Spanien, Italien, Holland, och på flere ställen, samt till olika värde. De 17 ft. som Prinsessan egde, togos hvardera till 1 Sv. dal.

g) Desse voro 230 Ungerske- 20 Rhenske gulden, 20 i dubbla Ducater. Alla dessa guldmynt evalverades till Ungerska gulden, såsom förmodligen de i Riket mest gångbare, och hvardera af dessa åter till 7 m. ört. Men vid värderingen af det *brutna* eller gamla arbetada guld, togs en gulden endast till 5 m. ört. Af markstycken och smärre mynt räknades 4 m. på dalern. Det förgyllda silfret anslags, efter arbetets beskaffenhet, värdt 1 dal. 3 m. 18 ör. lodet. Det oförgyllda merendels 2 m. De främmande myntens *lagliga värde* kan ses i STIERNM. *Oecon. och Pol. förord. I T. p. 184.*

andel uti Modrens, Dr. MARGARETAS *Brudskatt*, till ett belopp af 2727 dal., få att hela summan blef 7254 Sv. daler.

De *Klåder*, Prinseffan fått vid detta högtidliga tillfälle, upptogos, i ett för allt, till 3000 daler; och dertill kommo, utur *nedra Skinnkammaren* r) tu timmer oberedda *mårdskinn*, tillfamman värda 80 dal. och af *gråverk* 20 timm.

ljusst

r) I likhet med *Klädeskammaren* (V. H. A. Acad. Handl. 3. d. p. 81.) och *Sidenkammaren*, hade Konungen ock sin *öfra* och *nedra Skinnkammare*. I den förra förvarades alla beredda och färdiggjorda Pelterier och foderverk, som denna tiden mycket brukades; I den senare inlemnades den årlige *Skinnskatten*, som inflöt af *Öster* och *Vesterbotten*, *Ängermanland* och *Dalarna*. Enligt registret i Kl. Kam. Coll. Archiv. var 1530 årliga rentan, såsom följer:

	<i>Af Mårdar.</i>	tim:er.	skinn.
<i>Lapps-katten</i> af Ängermanland	1	—	—
— — — af Vesterbottn o. Uma	2	—	10
<i>Stadge</i> af Birkarlarna i Lula o. Pita	—	—	4
— — — — — i Törne	—	—	4
<i>Skattaskinn</i> af Malung o. Lima	—	—	4

Af Gråverk.

<i>Skattaskinn</i> af Vesterbotten, <i>Klockverk</i>	50	—	—
<i>Stadge</i> af Birkarlarna i Lula o. Pita för deras Lappar, <i>Klockverk</i>	16	—	—
— — — af Birk. i Törne för deras Lappar, <i>Klockverk</i>	16	—	—
<i>Skattaskinn</i> af Tavasthus Län	9	—	—
— — — af Dalarna, <i>Samsång</i>	26	—	—
<i>Dogsverkskinn</i> , som pläga tagas af några Socknar, efter som skinnen falla till, slundom 8, stundom	9	—	—

Af Älgshudar.

Lapps-katten af Ängermanland 1 Decker.

ljust klockverk, och 10 tim. *mörkt samfång*, till ett lika värde af 80 dal.; och utur *öfra Skinnkammaren*: tvänne *manteler* eller hela kappfoder af *mårdekehlér*, trenne af *Placket Hermelin*, och ett af *gråverksbukar*. Dessa foder skattades till $94\frac{1}{2}$ dal. och värdet af allä pelterierna var $254\frac{1}{2}$ R:d. s)

Till *Tårepenningar* på refan bekom *Hennes Nåd Grefvinnan* 6000 dal., och 500 till sin *Vägnis ütredning*; hvarmed förmodeligen förflås det. som i Konungens testamente kallas *kistor och skrin*, samt åkdon och annat, som fordrades till refans bekvämlighet. Hela medgiften var således 126,214 R:dal. eller något öfver $7\frac{1}{2}$ tunna guld.

Desutom hade *Prinseffan* fått några *Juvelsmücken* af sin *Grefve*, och de *Tyska Herrar*, som voro med honom inkomne. *Brudgummen* hade skänkt henne ett *guldhalsband* med 10 stora och 10 små demanter och rubiner, och en stor smaragd, samt ett vidhängande *demantkors* af 10 stenar och en stor perla, värderadt till 1400 daler; äfven ett mindre *Halsband*, med demanter, rubiner och perlor; värdt 350 dal. Af sin släctinge *Biskopen* i *Osnabrygg*;

K 2

Gref-

- s) *Mårdekeeler* (af det *Tyska Kehle*) voro af tu slag; *gode* och *passelige Keeler*, äfven som *Skinnen* voro antingen af *Mårder* eller *Aspemårder*. Till ett *mantelfoder* åtgingo omkring 105 *mårdekehlér*, hvar *Kehle* räknad till 1 mark, och ett foder till $26\frac{1}{2}$ dal. Ett *placket* (af *Tyska* ord. *Plach*) *Hermelinsfoder* gjordes af omkring 115 *Skinn*. 1 tim. Sådana värderades till 16 m. och hela fodret till $11\frac{1}{2}$ dal. Ett foder af *Klockverksbukar* höll omkring 5 timm. hvardera räknadt till 6 m. och fodret till $7\frac{1}{2}$ dal. Ett tim. *ljust Klockverk* värderades till 8 m. och ett af *mörkt Samfång* till 6 m.

Grefve Johan af Höja feck hon ett *Demantkorfs* om 400 dal., och af Hertig Franz af Saxen Lauenburg, som vid giftermålet varit underhandlare, ett *Hånge* med 3 demanter, en rubin och en smaragd, värdt 120 dal.

Grefve Edzard hade ock skänkt de yngre Prinsessorna, Fröken CECILIA ett *hånge* af guld med 4 demanter och en smaragd, om 200 dal.; Fröken ANNA ett dylikt, om 150 dal.; Fröken SOPHIA ett *klenod* af 4 rubiner, 1 demant och tre perlor, om 100 dal. och Fröken ELISABETH ett *rubinkorfs* om 70 dal.

Deremot skänkte Konungen sin Måg; och hans broder, Grefve Johan, hvar sina två *hästar*; och Gr. Edzards Hofmästare, Canzler och Doctor hvar sina 100 Sv. daler, utom 6 andra af hans betjäning, som efter stånd och värde fingo hvardera mindre summor, så att allt tillhopa gjorde 584 Sv. daler. Ännu hederligare begofvades Hertig Franz, och Biskoppen af Osnabrygg. Den förre feck, utom två *hästar*, 1000 dal. sirax, och 2000 dal. i pension; Hans Secretare bekom 10 dal. och bland hans öfriga *Råd* och *tjänare* utdelades 29 *gode hästar*. Den senare erhöll, utom en *grå gångare*, 245 m. 15 lod. *Bergsilfver*, som föreslogs till 2000 dal. och hans *Råd* och *tjänare* fingo 14 *hästar*; så att de Kongl. gifvorna utgjorde, utom 50 *hästar*, 5594 Sv. daler; och hela kofinaden, vid Prinsessans giftermål, oberäknadt hvad vid Brölloppet åtgått *t)* omkring 8 tunnor guld. Detta tyckes tala imot den girighet, man förebrått denna stora Rikshushållaren,

t) Se v. DALINS S. R. H. 3 d. 1 b. 491 f.

hållaren, som hatade onyttigt slöferi, men sparade intet, då omständigheterna, hans och Rikets värdighet få fordrade.

Konungen glömde ock icke sina öfriga döttrar, vid detta glada tillfälle. Äldsta Prinsessan CECILIA feck utur öfra Skinkammaren 6 mantel-foder, nämligen tu af *mårdekeeler*, tre af *placket Hermelin*, och ett af *gråverksbukar*; samt utur den nedra 2 timmer *mårdskind*, 20 tim. *ljusst gråverk*, och 10 timmer *mörkt samfång*. Imellan de yngre Prinsessorna utdelades deras Sal. Moders Drottn. MARGARETAS gångkläder, *kragar, hufvor, lufvor och bonneter u*); samt 182 *hängeperlor*.

Prinsessan ANNA, den tredje i ordningen af Kon. GUSTAFS döttrar, född i Stockholm d. 9 Junii 1545 var den förrsta, som efter hans död blef försedd. Hennes förmålning med Pfaltz-grefven Georg Johan till Veldenz Lautereck och Lüzelftein firades d. 12 Dec. 1562 på Stockholms

K 3

Slott;

u) *Kragarne* voro: en af *gyllenduk*, med *perlebram*, två obrämde af *röd gyllenduk*, en af *rödt Carmesin Sammet* med *tu bräm*, *utklippta* på *gyllenskijr*. *Hufvorna*: två *Perlehufvor*, den ena *sänkt* (*stickad* eller *broderad*) på *togentråd* i *rosor och knuter*, den andra på *knytte lad* med *togengull*; en *sänkt* i *öppen söm* med *hvit tråd* och *gul sölfråd* mellan *knöplada perlor*; en *önsegulls hufva*, *oplagd* med *slingada lad*; två *släta togenshufvor*, och två *sölfrådshufvor*, den ena med *slingada lad*, den andra med *gullsnören*. *Lufvorna*: En *Carmesinsröd flögels lufva* med *stift* och *perler*; en *brunnröd* af *flögel*, *sänkt* med *perlor* och *stift*; en af *svart Sammet* med *små perlor* i *krokar*. *Bonneterne* voro två af *gyllenduk*.

Slott; och Hon utstyrdes sedan af sin broder, K. ERIK med Konglig frikostighet. Hennes utstyr och hemgift värderades och utlemnades d. 20 April 1563 och voro dervid närvarande, å Hennes vägnar, R. R. och R. Thure Bjelke till *Sahestad*, samt Erik Mattsson, Ludvig Franke, Secret. Rasmus och Silfverskrifvaren Olof Knutsson; och å Pfaltzgrefvens sida Grefve *Volfgang* till *Löwenstein*, Canzleren *Johan v. Roseneck*, Hofmästaren *Johan v. Moffan*, en Doctor *Philotus* och Secret. *Joh. v. Weidenkopff*. Deröfver tarvas få mycket mindre någon utförlig beskrifning, som det mesta var af samma beskaffenhet med hvad hennes äldsta Syster fått; och man utom des eger derpå en tryckt förteckning x). Det förnämsta ibland

Klenodierna var en *guldkrona* med 6 stora och 11 små demanter, 6 stora och 12 små rubiner, samt 24 stora perlor nedomkring foten, och 32 sådana på spirorna; värderad till 1500 daler. De öfriga juvelsmycken voro: tre, med ädla stenar och perlor rikt besatta *hängen*, tillfammans värda 6500 dal.; tu *Caricanter* eller halskedjor, om 2500 dal.; tu *guldbälten*, om 700 dal.; ett *guldkorfs*, om 200 dal. och ett *hufvudgull* om 26 dal. Värdet af alla *Klenodierna* tillfammans var 11426 Riksdal.

Till *Skänkskifvan* hörde: två förgyllda och en oförgylld *Silfverkanna*, tillfammans 538 lod. Åtta förgyllda, dels släta dels drifna *Credentz*, med ståndande bilder på locken, tillhopa 938 $\frac{3}{4}$ lod. Tre förgyllda *Confectskålar* med fötter och lock,
och

x) LÖNBOM. *Hist. uplys.* 2 d. 15 f.

och fyra mindre oförgyllda, i vigt $407\frac{3}{4}$ lod. Tu dusfin *fat*, 1320 l. Ett dusfin *tallerker* med förgyllda bräddar, 265 l. Ett dusfin *skedar*, 49 l. Två *Bisfereknifvar* och en *gaffel*, $158\frac{1}{2}$ l. Två *slefvar*, 39 l. Fyra *ljusstakar*, 240 l. Tu *slindiga saltkar y)* med stående mausebilder, som hållia i ena handen ett vapen och i den andra ett spjut. Fyra *saltzer*, 128 l. En *söllfkittel* $128\frac{1}{2}$ l. Ett *handfat med kanna* $249\frac{1}{4}$ l. Ett *hufvudställe*, eller betfeltyg 54 l.; och ändteligen en hop större och mindre *sölyknöper*, som man brukar till himbler och byleggjere. Hela räkningen geck till $3976\frac{1}{2}$ daler; och silfret togs i allmänhet fyra ören på lodet högre än vid förra värderingen. Härtill kommo vidare, som Prinsessan latit sjelf förfärdiga af *arfslilver* efter sin Fru Moder, tre *större* och ett *mindre Credentz*. Åtta *söllflöp*, så gjorda, att de kunde fättas inuti hvarandra, två *skålar* och tu dusfin *skedar*. Af samma Möderne-arf hade hon ock påkostat åt sig ett *förgylldt kors*, en *kalk* med sitt *paten*, ett *secret* om 22 kronor, som kostat 27 daler, och beilag och förgylldning på en *Bönebok*.

Hennes Furstliga Nåds *Kläder* uptogs till 8052 dal. och utur Konungens *Skinnekamrar* utlemnades, utom ett nästan lika antal, som förra gången af *Mårdskinn*, *Hermeliner* och *Gråverk*, nu äfven tu *timmer Zobelskinn*; det ena af *goda Zabler* till 5 dal. och det andra af passeliga till $3\frac{3}{4}$ dal. stycket, samt 10 *Loskinn* till 10 dal.

K 4

hvar-

y) *Slindiga* antingen *kantiga* af det gamla Svenska *slind*, *sida*, eller *vidna* af det tyiska *Schlinden*, lärker komma på ett ut,

hvardera; få at foderverks-räkningen ensam geck till 675 dal.

Tapetsery feck H. Nåd fyra stycken, som föreställde *djurjagt*, utgjorde 103½ Brabantiska alnar, värderades till 10 mark alnen, och tillhopa till 259 dal.

Mödernearfvet och andelen i Drottningens *Brudskatt* voro för alla Systrarna lika, eller 7254 R:d;

Brudskatten utlemnades i *Hytte- och Bergsilfver*, 2505 tackor, till mark- och lodtal, samt belopp aldeles lika, som förra gången. Äfvenfå betalades till *vagns-utredningen* 500 daler; men deremot ökade Konungen

Tårepennningarna till 8000. Så att hela *Prinsessans* utstyr kostade 140,142½ R:dal. eller öfver 8½ tunnor guld. Till denna kostnads besfridande hade en gärd blifvit utskrifven öfver hela Riket; hvadan ock nu ej omtalas några föräringar af Ständerna z).

Icke långt efter K. GUSTAFS död hade Margrefven af *Baden Rademachern* Christopher börjat tillbjuda sin hand åt andra *Prinsessan* i ordningen *CECILIA*, född på Stockholms Slott d. 6 Nov. 1540. Men bilägrat kom ej att därstädes firas förr, än den 11 Nov. 1564. Denna *Prinsessa*, mycket känd i historien för sin skönhet, sina friare a), sina äventyr och

z) DAL. S. R. H. 3 d. p. 551.

a) Bland dessa vor ock en Polsk Adelsman Jchan af Tenczyn. Se DALIN l. c. p. 544. TEGEL, *K. Er. Hist.* p. 37, 52. FANT, *Obs. Hist.* p. 131.

och öden *b*), blef nu utstyrd af sin Broder K. ERIK, med större frikostighet, än någondera af de redan förmälda Systerarna. Bland Hennes

Klenodier utmärker sig i synnerhet en *Quast* med *sägerverk* *c*) samt demanter och rubiner, till ett värde, af 8000 Sv. daler. De öfriga voro: tu *hängen*, ett *Caricant*, ett *halsband* och tu *guld-bälten*, alla rikt befatta med juveler och perlor; och förtjenar det anmärkas, att flera af dessa smycken uptagas i räkningen till ringare värde, än de verkligen egde. Således hade det större *hänget* kostat i inköpet 4500 dal. men räknades nu blott för tretusend; Det ena *bältet* som var befatt med juveler, perlor och 21 *emaljerade knappar*, och kostat 1000 dal. togs endast för 500 och det andra, värdt 400, uppfördes för 300. Likafå blef *halsbandet*, som kostat K. GUSTAF 800 dal., nu räknadt blott till hälften deraf. Icke desmindre gick summan till 13,800 dal., som efter värde och inköp bort vara 16300.

K 5

Prin-

b) Hennes lefverne, beskrifves af Warmholtz i S. Archivum p. 57.

c) Om detta *sägerverk* varit ett *sickur*, torde det varit ett af de förrst i Riket inkomna, emedan deras uppfin- ning ej lärer vara mycket äldre än detta århundradets början. Bland den fångne Hertig Johans saker var en *Sejäre med sin väckere af koppar förgylt*, som torde varit en Bordstudsare; äfven en *liten förgylt Säjäre med foder*. Således voro flere urverk ej obekanta. *Quasten*, som hörde till detta *Sägerverk* gifver tillkänna att det varit af annan beskaffenhet. Eljes hade Stockholm redan 1487 sin Sejermakare Mr. Hans, som arbetade *klen verk*, och blef intagen i *fullt Broderskap* med Smederna. *Stockh. Stadsrenki- bok* för samma år.

Prinseffans *Skänkskifva* var äfven dyrare, än någöndera *Systrarnas*. En del af det, som nu fördes i räkning hade hon fått af sin Sal. Fader; men det mästa var gifvit af Konungen. Dertill hörde tre *silfverkannor*; fyra *credentz*; tu *stop*; tretioåtta *fat*, större och mindre; tu *biffere fat*, om 100 lod hvardera; fyra *tallrickar*; en stor *ljusstake* om 637 lod, och två mindre; ett *handfat* med *kanna*; ett *saltkar*; fyra *confekt-skålar*, och fyra *bullor* eller runda *skålar*; en *credentz-gaffel* om 352 lod; en *kettel* och ett *drifvet och förgyladt hindertyg* eller *betseltyg*; m. m. Allt tillfammans värderadt till 4750 dal. 1½ Ört. d).

Bröllops-kläderna för Margrefvinnan och hennes Jungfrur räknades, i ett för allt, till 5000 dal. Men hennes öfriga kläder uppskattades flycketals; och deras värde steg till 4238 dal. En kortt beskrifning derpå gifver upplysning om tidens drägt, mod och prakt, om de slags *fidentyg*, som mest nyttjades, och om desas pris och värde. Dertill hörde;

Videkjortlar eller *Taberter*, ett slags vida och fotsida mantlar eller Talarer, som vid högtidliga tillfällen denna tiden brukades både af män och kvinnor e). Sådana hade Prinseffan tvänne; en af

d) Störste delen af de silfverkärl Margrefvinnan! seck af Konung Erik, hade tillhört den nu fångne Hertigen, af Finland. Se *Carl Kammarfvens inventar deröfver*, i *Kl. Kam. Coll. Arkiv*.

e) Vid Kon. Eriks kröning hade Hertig Johan en *Videkjortel af siolbrunt sammet fodrad med korden-tast*, och en *hatt af samma tyg med ett Hermelins upslag*, och en *Perleqvast*.

af *fiolbrun gyllenduk*, fodrad med *zobel*, och prydd med 37 *hvitt och blått emaljerada guldstift*. Hvar *aln* af tyget kostade 21, hvart *stift* 3 och fodret 100 dal. Den andre af *fiolbrunt gyllenatlas*, *alltomkring besatt i fyra omgångar med smala guldbinnickor af öfseguld och silfver*, fodrad med *mårdekeeler*, och brämad med *svarta bäfverskinn*. Tyget var köpt för 9 dal. *alnen*, och fodret värderades till 25 dal. Till två andra *Videkjortlar* hade hon *oskuret tyg*, 16 *alnar Svart damask* och 22½ *aln Tanetebrunt sidencamlot f)*,

Öfverkjortlar eller *lifklädningar*, tre af *carmesinrödt* och en af *fiolbrunt sammet*. Denne sista hade ett *quartersbredt bräm* af samma tyg, *utskuret i rutverk på brunt gyllendamask, belagdt med guldsnören och 4 perlor på hvar ruta*, tillsammans 884 perlor, samt derimellan 129 *guldstift*. En af de förra hade ett lika *bräm* *nedomkring*, och ½ *quarters bredt framtill*, belagdt med *togensölf* och *guldsnören i öfverlifvet med samma arbete, förquarteren*, eller *framstyckena, fodrada med silfverduk*, och *bakquarteren med rödt skillert eller rödt skiftande taft*. Den förra af dessa värderades till 753, den senare till 256 dal.; och åtgeck till en sådan, då han var försedd med sin tillhöriga *svans*, 26 till 28 *alnar tyg*, hvaraf likväl brämet ensamt upptog 4 *alnar*. Dessutom hade Hennes Nåd *oskuret tyg* till flera sådana: *Sammet, fiolbrunt blomeradt* 16 *alnar*, och *rödt carmesin*, lika mycket; *Gyllenduk, fiolbrun med förhäfna* eller *uphögda blommor* 20 *aln*. *Sidencamlot*,
atlas,

f) *Tanetebrunt* var *ljusbrunt*, eller den färg som den i *garfverierna* bruklige *tallbarken* har.

atlasck, *tanetebrunt* 15 aln.; *hvitt*, till *foder* under en *gyllendükskjortel*, med *svans* 24 aln. och till *bräm* 4 alnar *Lucas sammet*, som förmodeligen var ifrån *Lucca*.

Underkjortlar, eller *lifklädningar*, med eller utan *armar*, som buros under de nyfösnämnda *öfverkjortlar*, voro två af *rödt siden atlasck*, med tre *fingersbredd* *rödt sammets bräm* nedikring, och en af *svart gyllenduk*. De förre värderades till 24 dal. stycket, den senare till 72 dal.

Skört eller *falske kjortlar* (*trompöfer*), som hvardera uptogo 4 eller $4\frac{1}{4}$ aln tyg, voro: af *Sammet*, ett *brunt skrafferadt* eller *broderadt* med *guld* och *perlor*, och ett *svart* med *quartersbredd* *bräm* af samma tyg, och *fodrat* med *skillert*. Af *Sidenatlasck*, ett *gult*, med *gult sammetsbräm* och *smala korder* samt *gult skillert* till *foder*. Af *gyllenatlasck* *tvänne*, och af *gyllencamlot* ett *g*).

Pärlekjortelen, som till denna högtidlighet blifvit omgjord, kostade enfam 1100 R:d.

Utur

g) Man har ofvanföre anmärkt, att för *gyllenduken* betalades 21 och för *gyllen atlasck* 9 dal. alnen. *Sammet* kostade vanligen $7\frac{1}{2}$, men ock mindre, eller 5; och *Lucca Sammet* 4 dal. aln. *Gyllendamask* och *Silfverduk* 9 dal. *Siden atlasck* och *svart Damask* $1\frac{1}{2}$ dal. *Sidencamlot* 1 dal. alnen, o. s. v. Man måste tillstå, att prisen voro höga, häldst en *Svensk daler* ännu i det närmaste svarade emot 1 R:dal. nu för tiden. Det öfverflödigare bruket af så dyra tyg lärar tagit sin början vid *Konungens kröning*. (STJERNM. Bilag. till *K. Er. Hist.*) Dr. *Margareta* hade endast *kragar* af *gyllenduk*. Se p. . 1492 finnes *guld*, *silke*, *gyllene flycke*, *flögel-flycke* förrsta gången i *Stockholm* be-lagdade med *tullafgift*. *Stockh. Stads tenkiebok* för 5. år,

Utur öfra *Skinukammaren* utlemnades tu *mårdskinn*s foder, värda tillsammans 74 dal., ett af *Lofskinn* om 20 och ett af *Hermelin* om 8 dal. Och det, som uttogs ur den *nedra*, var både till mängd och dyrbarhet mångdubbelt, mot hvad de andra *Syflrarna* fått; nämligen 2 tim. *goda* och 1 tim. *passelige Zobel*skinn, 12 *Lofskinn*, *gode* och *passelige Mårdskinn*, 10 tim. af hvardera slaget, 58 tim. *Hermeliner*, 12 *Svarte bäfvar*, 220 tim. *klockverk*, 10 tim. *Samfång* och 10 tim. *Menc*ker, värderade till $\frac{2}{2}$ dal. stycket. Allt sammanräknadt gjorde 2336 dal. h)

Tapetfery feck *Margrefvinnan* till et värde af 294 dal. *Möderne*-arvet och *Brudskatts* andelen var lika som förra gångerna 7254 dal. Men af *Tårpenningarna* och *vagnsutredningen* betalades ej mer än 2000 dal. i redbart mynt. Det öfriga togs i *varor*; såsom *talg*, *vax*, *bly*, *osmunds-* och *stångjern*, *lin*, *hudar* och *kalfskinn* i). Om derunder varit, å *Margrefvens* fida, någon handels uträkning, eller *Konungen* fladd i ett brin-

h) Märkligt härvid är ock, att *pelterierne* nu upptogs till lägre pris, än vid de förra värderingarna. 1 tim. *gode zabler* togs då till 200 dal. nu till 150. *Klockverk* då 12, nu 8 m. *Samfång* då 8 nu 6 m. o. s. v.

i) För prisen skall kunna dessa *varor* antecknas; de voro:

Vax 52 Skepp:d till 180 m. —	Dal. 2340.
Talg 231 dito — 40 —	2310.
Bly 100 dito — 50 —	1250.
Lin 200 dito — 70 —	3500.
Torra hudar 100 decker 30 —	750.
Kalfskinn 1000 dito 2 —	500.
Osmund 8 läfler à - 120 —	240.
Stångjern 5 Skepp. — 24 —	30.
m. m.	

brinnande krig, fann lägligare att afbörda sig denna summan med de varor, som i den påbudna gården förmodeligen inlutit, vet man icke; men ingendera är otroligt. Värdet af allt sammanlagdt var 13499 dal. $3\frac{1}{2}$ örtig; och då derifrån afgått 5000 dal. för *Bröllops-kläder*, som ofvanföre är sagt, återstod till reskostnad 8499 dal.

Allt, som således blifvit uppskattadt, gjorde en summa af 98721 Sv. daler; och återstod ej annat, än sjelfve

Brudskatten, 100000 dal., hvartill full tillgång icke lärer funnits, om man icke skulle aldeles uttöma *Hr Eskils gemak*. En kanske icke nog sparsam hushållning, strax efter tillträddandet af ett rikt arf, en högt uppdrifven prakt, och ett kostsam krig hade få medtagit den, under förra regeringen samlada, rika skattkammaren; att nu endast kunde utlemnas af 1537 och 38 års Bergsilfver 6591 m. 2 l. 3 qvint. eller något mer, än hälften af hela summan *k*). Tu år derefter feck Margrefven ännu 678 $\frac{1}{4}$ löd. m. *Bergsölff*; men det svarade hvarken mot hans behof eller väntan, så att Konungen, som lofvat att

k) Man kan således fastställa tiden; både då K. GUSTAF började uplägga det myckna silfver, som vid hans död förvarades i Herr Eskils *gemak*, eller 3 hvalfda källare under Slottet; och då det sista deraf blef uttaget. Detta år 1564 utlemnades derutur 30096 m. $1\frac{1}{2}$ lod af 1538, 39, 40 års Bergsilfver. Följande året 1565 uttogs af 1537 års bruk 14443 $\frac{1}{4}$ m. uti Mars, April och Junii månader som lärer varit det äldsta, emedan efter den tiden ej annat silfver omtalas, än det som blifvit afverkadt efter 1560 och det som 1566 utvägdes till Margrefven, var af 1564 års tillverkning.

att hela hemgiften skulle detta år blifva betalad, måste dertill föka *utländskt lån*. En Herman Grammai i Antwerpen åtog sig då, att dertill gå i förskott, mot förbehåll att i Varberg och Stockholm få afhemta Svenska varor till ett motsvarande värde; hvarförutan Konungen i Julii månad, skickade honom i reda penningar 5000 dal. och underrättade tilika sin Svåger derom 1). Icke defsmindre var ännu något af denna fordran obetaladt långt in uti Kon. Johans regering; och godtgjordes af honom efter hand, ända till 1576 dels med oarbetadt filfver och reda penningar, dels med *arkli*; såfom *skytt*, *kulor*, *krut*, m. m. m).

Såle-

l) *Se K. Eriks Diar. FANTS Handl. i Sv. H. 2 d. 25: 29 f.*

m) 1572 feck Margrefven i afbetalning på *Brudskatten*, utaf Stockholms *Arkli*, af de *skytt*, som varit på *Tante*, med deras *muntering*:

Kopparskytt.		Jernskytt.	
Fältflangor	- - - 8	Stenbyffor	- - - 6
Trequarters flangor	- - 2	deraf voro två med 9 tun:	
Store Stormstycken	- - 8	sten hvardera, och fyra med	
Långe Stormstycken	- - 2	4 tunnor hvardera.	
Falkuner	- - - 2	Stormstycken	- - - 2
Store Mersestycken	- - 4	Stormhaker	- - - 8
Koppar Bysfekammer	- - 6	Tellehaker	- - - 11
gjorde, med <i>muntering</i> och <i>tillbehör</i> i vigt 169 Skepp:d, 10		med <i>Skeppsmunteringer</i> och <i>tillbehör</i> .	
Lisp:d, 14 Skålp:d; hvart			
Skepp:d räknades till 35 dal.			

Jernlod.		Blylod till	
rundel:d. pikel:d kedjel:d.			
Fältflange	- 192 - 40 - 12—244	Falkuner	- - 460
Trequarters-flange	- 196 - — - 8—204	Mickhaker	- - 20
Halfflange	427 - 56 - —483		
Transp. - 931		Transp. - 480	

Således kostade Prinsessans utstyr 198721 R:dal. och de tre äldsta Prinsessornas tillsammans omkring 28 *tunnor guld*.

Den fjärde Kl. Prinsessan SOPHIAS förmäling med Hertig Magnus af *Saxen Engern* och *Vestphalen*, skedde på Stockh. Slott d. 4 Julii 1568, samma dag, som K. Erik vigdes med Dr. Catharina; och den yngsta Prinsessan Elisabeths biläger med Hertig Christopher af *Meklenburg*, d. 14 Maji 1581. Bägges utstyrande lärers således blifvit lemnadt åt K. Johans omsorg; men om verkställigheten deraf har man vitterligen ingen fullständig underrättelse. På den senares *Brudskatt* gaf Konungen samma år, d. 29 Junii sin förskrifning, och till hennes *Brudskrud* länades en hop Juveler af Drottningen *n*).

Ut-

Transp. 931

Transp. 480

Enkel falkunete, rundelod 40

Jernhagel 1 fjärding.

Summa Jernlod - - - 971 st. S:a Blylod 480 st.

i vigt 18 Skepp:d, 3 Lisp:d 5 Skålp. i vigt 1 Skep. 3½L:p.

Härtill kom 1 Lifsp:d *Körnekrut* och 1 Skepp:d 7 Lifsp:d 2 Skålp:d *Slängekrut*; så att *Skytt* och *Muntering* tillsammans gjorde 6551 dal. Samma år lämnade Margrefven till sin *Bojort*, och som honom fördes till räknings för 336 daler, 4 *Enkle falkuneter*, 4 *Falkuner*, och 4 *Mickhakar*. 1576 tog Furstinnan sjelf ifrån Stockholms *Arkli*, *Kopparskytt*: 2 *trequarters* och 2 *halfva slangor*, 2 *dubbla* och 2 *enkla falkuneter*, som tillsammans vogo 28 Skepp:d 11 Lifsp:d 13 Skålp:d, och beräknades till 1000 dal. och en örtig.

n) v. DALIN. S. R. H. 3 d. 2 b. p. 136.

Utdrag af Kongl. Witterhets, Historie
och Antiquitets Academiens Dagbok,
den 20 Mars 1790.

Om eftermiddagen hade Kongl. Witterhets-
Historie och Antiquitets Academien offen-
telig sammankomst, hvilken Hans Kongl. Höghet
Kron-Prinsen med Dets närvaro tåktes behedra.

Academiens nu varande Président, Hans
Excellence Herr Riks-Rådet m. m. Friherre FRED-
RIC SPARRE öppnade sammankomsten med till-
kännagifvande af dets ändamål, att fira den år-
liga åminnelsen af Academiens på denna dag
skedde instiftelse 1753 och förnyelse 1786.

Dernäst kungjorde Secreteraren, att öfver
de ämnen som förledet år till allmänhetens täf-
lan upgåfvos, följande Skrifter till Academien
inkommit: *Uti främmande och lärda Språken; tvän-
ne Underfökningar på Fransyska: Om man af
fria konsternes af- eller tilltagande i en Stat, kan
med någon säkerhet döma till ett folkslags seder;*
Den ena med valspråk: *Existimavi molestias pos-
se deponi, si me ad philosophiam retulissém;* Den an-
dra med Valspråk: *Simul jucunda & idonea di-
cere vitæ.*

I *Inscriptions- och Sinnebilds-konsten*, hvaruti
Academien äskat försök: I: o till *Inscription på
Latin eller Svenska öfver Konung ERIC XIV:s*
V DEL. L gräf

graf i *Westerås Domkyrka*. 2:o till *Minnespenningar öfver Svenska Konungar af BIRGER JARLS Ått*, hade trenne författare fina arbeten infänt.

N:o 1 med Valspråk: *Le Secret d'emmyer est celui de tout dire*. Ofullständigt, såsom blott innehållande förslag till den begärta Inscriptiionen, men ej till *Minnespenningarne*; hvilket således ej kunde tillåtas at täfla om priset.

N:o 2. med Valspråk: *Sollers nunc hominem ponere, nunc Deum*.

N:o 3. med Valspråk: *Imortalia ne speres, monet annus*.

Vid pröfningen af dessa inkomna Täflingskrifter, hade *Academien* funnit sig befogad, att tilldöma Skriften på *Franzyska* med Valspråk: *Sinul jucunda & idonea dicere vitæ*, högsta Priset; i anledning hvaraf samma Skrift nu offentligen uplästes. Författaren, *Riddarhus-Cantzliien* Herr *Axel Gabriel Silfverstolpe* framträdde derefter uppå anmodan, och emottog af *Academien*s äldsta Heders-Ledamot Hans Excellence Herr *Riks-Rådet Friherre SPARRE*, den utfästa belönings-penningen i guld.

Likaledes hade *Academien* funnit den uti Skriften med Valspråk: *Sollers nunc hominem ponere nunc Deum*, upgifna Inscriptiion, samt några af de där förestagna *Minnespenningar* ega den förtjenst, som satt *Academien* i stånd att belöna författaren med det högsta i samma ämne utfatta pris. De gillade förslagen uplästes för-

fördenskull; och sedan anmält blifvit, att Författaren var Philosophiæ Magistern Herr *Carl Birger Rutström*, öfverlämnade Hans Excellence Friherre SPARRE belönings-penningen åt Secretären, att bemålte Författare, såsom frånvarande, med Posten tillfända.

För det ingående året afkunnade Secretären följande täflings-ämnen:

1:o *I Historien*: det samma som förledit år upgafs, nämligen: En Afhandling på Svenska, rörande Krigsväsendets ändring och skick i Sverige under Konung GUSTAF ADOLPHS regering; och erhåller Författaren, som finnes belöning värdig, dubbelt Pris eller två Guldmedailler, hvardera om 26 Ducater.

2:o *I främmande och lärda Språken*: Skaldeqväde på Latin öfver slaget vid Helsingborg 1710. Belöningen en Guldmedaille om 26 Ducater.

3:o *I Antiquiteterna*: En Underfökning på Svenska, när Sigiller först hos oss kommo i bruk, och hvad uplysning af de äldsta, så allmänna som enskildta, kan erhållas; önskandes Academien, att Författarne i detta ämne icke blott hålla sig vid de Sigiller, som i tryckta skrifter redan finnas afteknade. Belöningen en Guldmedaille om 15 Ducater.

4:o *Uti Inscriptions- och Sinnebilds-konsten*: Förslag 1:o till Inscription på Svenska eller Latin å en Minnesvård öfver framledne Archiatern

och Riddaren von LINNÉ. 2:o till Minnespenningar på Latin öfver de namnkunnige Män, som lefvat under Konung CARL XI:s regering; börande de Författare, som vilja täfla om Priset en Guldmedaille om 12 Ducater, framlema uppgifter, få till Inscriptionen som Minnespenningarne.

Tiden till täflings-skrifternes infändande, förfaller med den 20 Jan. 1791; hvarefter inga vidare till pröfning upptagas. De inkommande förfök ställas till Kongl. Vitterhets, Historie och Antiquitets-Academien eller dess Secreterare, med förefglade och vid Skrifterne fästade namn-fedlar, teknade med Valspråk, som tjäna till deras åtskilljande utan att förråda Författarnes namn. De i år ingifna förfök kunna hos Secreteraren återbekommas.

Sluteligen upläste Academiens Secreterare, Cantzli-Rådet ADLERBETH, en af honom författad Lefvernesbeskrifning öfver Academiens framledne Heders-Ledamot, Hans Excellence, Herr Riks-Rådet, Cantzli - Presidenten, Academie-Cantzleren, Riddaren och Commendeuren af Kongl. Maj:ts Orden, Grefve ANDERS JOHAN von HÖPKEN; hvarefter Academien åtskildes.

Simul jucunda & idonea dicere vitæ.

HORATIUS.

REPONSE À LA QUESTION:

Si, d'après l'accroissement ou le décroissement des Beaux Arts dans un Etat, l'on peut juger avec quelque certitude des Moeurs d'un Peuple?

par

AXEL GABR. SILFVERSTOLPE.

Secrétaire au Bureau de la Noblesse.

Écrit, qui a remporté le prix le 20 Mars 1790.

Cette question est des plus difficiles. Je crains bien de n'y pouvoir répondre d'une manière satisfaisante. Si je réussis à découvrir la vérité, mon ouvrage pourra être de quelque utilité: Si non, on me prouvera mes erreurs.

§. 1.

Avant d'entrer en matière, il est nécessaire de définir les Moeurs & les Beaux-Arts; de distinguer leurs buts; de fixer les points de leur perfection. Ensuite il faudra examiner, s'il existe entre les Moeurs & les Beaux-Arts un véritable rapport: C'est dans ce rapport que git le noeud de la Question.

§. 2.

Par les Moeurs d'une Nation j'entens son habitude d'agir relativement à l'interêt général. L'habitude des actions utiles à la société constitue les Bonnes Moeurs. Les Moeurs sont mauvaises par-tout, où la Nation est habituée à des actions généralement nuisibles.

Les Mœurs d'une Nation naissent de son caractère, c'est-à-dire, de ses idées, de ses opinions, de ses préjugés. Son caractère n'est que le résultat de ses Lumières, de sa Religion & de ses Loix.

Les Turcs laissent mourir de la peste des milliers d'hommes, sans daigner y apporter de remède; c'est une coutume inhérente à leurs Mœurs: elle naît de leur opinion religieuse sur l'impossibilité de se soustraire au destin.

Des Mœurs d'une Nation dépend sa félicité, ou sa ruine. Or une Nation peut travailler à son malheur; mais elle ne peut pas le vouloir: il n'y a pas d'être vivant mal intentionné envers lui-même. Ainsi le bien public doit nécessairement être le seul but des Mœurs: il est impossible d'en imaginer un autre.

Mais ce bien général, qui doit être le but de la Société & des Individus, d'où naît-il? De l'observation du Vrai & de l'exercice du Juste. Voilà les seules routes qui y mènent. Si les peuples bien souvent en choisissent d'autres, ce n'est pas qu'ils se veulent du mal, c'est qu'ils s'abusent: c'est par les détours d'une infinité d'erreurs & d'injustices, que la plupart des empires s'imaginent marcher droit à la félicité.

A Sparte l'argent était défendu, le Luxe méprisé & banni: à Athènes l'argent était recherché & la magnificence une qualité républicaine. — A Venise, pour conserver la forme du Gouvernement, on a défendu d'en parler: en
Angle-

Angleterre on regarde comme le plus solide soutien de la Constitution, que les Loix & les Ministres soient sujets à la censure publique. — En France la politesse & le savoir-vivre ont longtems été les qualités les plus estimées & par conséquent les plus communes: en Angleterre, ce sont la franchise & la fermeté. — Les femmes sont esclaves en Turquie: en France elles regnent. — Les Anglais apprécient en fait de manufactures le mérite de l'invention: à la Chine l'invention est un crime, & la Nation ne fait qu'imiter. — Dans la plus grande partie de l'Europe, on ne peut, sans être condamné légalement, perdre la liberté, les biens, la vie: en Turquie, le contraire arrive, tous les jours, & l'on ne s'en étonne guères. — En Afrique & en Amérique, on achete & on vend des Esclaves à peu près comme des bêtes: l'Europe en général regarde cette coutume avec horreur. — A Rome les Pères avaient le droit d'exposer des enfans nés difformes: chez nous ce droit serait regardé comme inhumain. — En Espagne, en Italie, les reliques sont réputées saintes & opérant des miracles, on protège l'Inquisition, on ne tolère d'autre Religion que la Catholique Romaine: en Angleterre, en Suede &c. presque toutes les Religions sont tolérées, on estime la Vertu dans toutes les Sectes, on ne souffrirait pas l'Inquisition, & l'on rit des reliques & de leurs miracles. — En France on fait le plus grand cas de la faveur du Souverain, des titres, des cordons: en Suisse on n'en fait aucun. — Les mêmes crimes sont différemment punis en différens païs: Ceux qui dans l'un sont expiés

par des amendes pécuniaires, entraîneraient dans un autre la perte de la vie & de l'honneur; &c. &c. &c. Encore tous ces objets renferment-ils une infinité de détails, sur lesquels les Nations varient d'une manière sensible. Cependant chaque Nation croit très-sérieusement, que ses coutumes & ses opinions sont les mieux fondées & les plus justes: il n'y en a pas une, qui ne défende les siennes, par la raison même, qu'elles contribuent à la félicité publique.

Il est possible, sans doute, il est même probable, qu'un jour les peuples soient généralement gouvernés par des notions à peu près les mêmes & qui s'écartent fort peu du Vrai & du Juste. Mais une révolution aussi heureuse pour l'humanité paraît demander des siècles, & jusqu'ici il y a sur la Législation presque autant de notions différentes, qu'il y a de peuples sur la terre. Les observations les plus exactes nous réduiraient tout au plus à convenir, qu'en quelques points particuliers la Vérité & la Justice se sont développées chez certains peuples, & que chez d'autres elles ont fait des progrès plus ou moins considérables.

Mais puisqu'on a pu observer les progrès de la Vérité & de la Justice, il doit être possible de découvrir un seul principe d'où elles découlent. Ce principe est l'amour de la félicité publique, fondée sur les droits naturels de l'homme. On peut donc aussi se former une idée nette de la perfection des Mœurs. Si l'on juge des Mœurs d'un Peuple, non d'après ses opinions & ses loix actuelles, mais
d'après

d'après l'utilité générale, on fera infalliblement, si elles font bonnes ou mauvaises. Ce baromètre est le feul qui dife vrai; mais il faut favoir le confulter.

§. 3.

On eft afféz généralement convenu de comprendre fous le nom de Beaux-Arts ou Arts Libéraux, la Poëfie, l'Eloquence, la Mufique, la Peinture, la Gravure, la Sculpture, l'Architecure, & la Danfe ou la Pantomime.

C'eft par leur but qu' ils fe diftinguent principalement des Arts Mécaniques. Le but de ceux-ci eft l'Utilité: le but de ceux-là, le Plaiſir. Ce n'eft pas que l'Utilité foit exclue des Beaux-Arts; mais elle y doit entrer fi imperceptiblement & avec tant de ménagement, qu' elle ne faſſe aucun tort au Plaiſir. Voudrait-elle dominer? Le Plaiſir a des aîles, il s'échappe. Les Beaux-Arts doivent agir immédiatement fur le Sentiment & par accident fur la Raifon.

Le Plaiſir que les Beaux-Arts nous offrent, naît du Beau: ceci n'a pas beſoin d'être expliqué. Mais d'où naît le Beau? De l'art de bien imiter les objets, & de celui de les bien choifir.

L'expérience démontre, que rien ne nous plaît, à moins que nous ne le concevions bien, ou que nous ne le croyions vrai. Toutes les fois que les Beaux-Arts s'aviferaient de préfenter des objets hors de notre perfuaſion ou de la vraifemblance, ils n'exciteraient en nous d'autre

fenfation, que celle de l'ennui ou du dédain. Il est vrai, que la Mythologie employée par les Poètes Grecs & Romains nous plait en quelque forte; mais ce n'est pas par elle-même: elle passe toute croyance; ce n'est que par notre vénération pour les Anciens & par une imagination factice qui nous fait mettre nous-mêmes à leur place: le merveilleux des anciens n'est plus le notre. Au contraire, la description de l'embrasement de Troye, les discours de Didon furieuse, la rencontre d'Enée & d'Andromaque, sont des objets à la portée de tous les siècles: ils conserveront toujours un prix, ne fût-ce que parce qu'on les conçoit bien.

Il faut donc que les Beaux-Arts imitent. Ce n'est pas qu'ils soient exempts d'invention; mais celle-ci ne consiste, que dans l'art de choisir, de composer d'une manière nouvelle, les objets qui doivent plaire, comme l'invention dans les Arts Mécaniques n'est que l'art de choisir les meilleurs moyens pour produire l'utilité. Le Génie seul trouve les objets, les moyens, la manière; mais ce n'est que dans la nature.

Cependant ce n'est pas assez que les Beaux-Arts imitent: il faut encore qu'ils imitent bien. Puisque, pour plaire, les Beaux-Arts doivent agir immédiatement sur le Sentiment, il ne leur est donc pas permis de rien présenter, qui pourrait l'affaiblir ou le distraire. C'est pourquoi, en imitant fidelement, ils doivent cependant écarter de l'objet imité tout ce qui ne produirait pas l'impression qu'ils ont en vue. On peut dire, qu'ils ne doi-
vent

vent présenter rien de faux, mais qu'ils ne doivent pas présenter le Vrai tout entier. C'est dans cette adresse à ne présenter d'un même objet que les parties nécessaires pour produire une impression distincte & vive, que consiste l'art de bien imiter: le moindre surplus fait passer le Sentiment, & avec lui le plaisir. Ceci explique pourquoi l'homme le plus profond, est l'homme le moins sensible aux charmes des Beaux-Arts. Il voit la vérité toute entière: il ajoute & remet à leur place tous les petits détails, dont l'omission contribue à l'illusion.

La perfection des Beaux-Arts consiste donc dans l'imitation en même tems vraie & ingénieuse des objets propres à exciter le plaisir, c'est-à-dire, à produire des sensations, qui, sans être douloureuses, soient distinctes & vives.

§. 4.

Cette définition de la perfection des Beaux-Arts renferme deux points: l'imitation & le Choix des objets: pour produire le Plaisir l'un suppose l'autre. Or le Génie fait tous les objets dignes de l'attention de l'homme, mais le Goût seul en choisit ceux qui doivent plaire.

Et le Goût, qui est-il? Je l'ignore: les Nations n'en sont pas d'accord. On peut dire, sans doute, que le Goût est la connaissance du Beau; mais qu'est-ce que le Beau? Ce qui nous fait plaisir. Qu'est-ce qui nous fait plaisir? Ce qui excite en nous des sensations distinctes & vives, sans être douloureuses. Quels sont les objets qui excitent en nous ces
sensa-

fenfations? Pour César, c'était l'autorité suprême, pour Caton, la Liberté; à Sparte, c'était la guerre, à Sybaris, les delices de la table; à Rome libre c'étaient les affaires publiques, à Rome esclave les Spectacles; pour les Grecs c'était la Musique Dramatique, pour les Germains la seule Musique guerrière; pour les Goths c'était la vaste Architecture, pour les Allemands l'Architecte ornée; & si l'on examine ce qui plait dans un de ces objets pris séparément, par exemple la guerre, on trouve que c'est un plaisir délicieux pour les Nations sauvages de tuer leurs prisonniers, de manger leur chair, de boire leur sang, au lieu que les peuples policés n'y penseraient même qu'avec horreur.

J'en conclus, que l'éloge de César n'eût pas plû à Caton, ni celui de Caton à César; qu'à Sparte on n'eût pas présenté avec succès l'image de la mollesse, ni à Sybaris celle de la bravoure; que tandis que le Poëte d'une nation barbare peindra sous les couleurs de la magnanimité une action cruelle produite par la vengeance, il n'est pas permis au Poëte d'une nation policée de présenter cette même action sans la vouer à la détestation publique; que pour plaire à un peuple, il faut choisir dans le même objet les details précisément contraires à ceux qu'il faut pour plaire à un autre; qu'ainsi le Beau, & par conséquent le Goût, qui n'en est que la connaissance, sont des mots dépourvus de signification précise, toutes les fois qu'on ne les applique pas à un certain peuple: en un mot, qu'il n'existe, quant aux objets, ni un seul Beau, ni un Goût universel. Que

Que j'applique ceci au physique ou au moral, j'y trouve toujours la même vérité: le Beau physique dépend des connaissances que le local d'un peuple lui fournit: le Beau moral dépend des mœurs qui lui sont particulières. J'ajouterai même, que si jamais les Goûts des différens peuples de la terre peuvent être réduits à peu près au même niveau, ce ne fera qu'à la suite d'une révolution heureuse en faveur de la conformité universelle des Mœurs.

Or, puisque le Goût dans les Beaux-Arts se modèle sur les Goûts du peuple chez qui les Arts sont cultivés, & que ces Goûts sont le résultat des Lumières, de la Religion & des Loix de ce peuple, il est donc évident, qu'il existe un rapport immédiat entre les Goûts, les Vertus & les Vices, entre les Beaux-Arts & les Mœurs.

§. 5.

Ce n'est qu'après avoir bien fixé ce point, que j'ai cru pouvoir entrer en matière avec quelque assurance. Si j'ai suffisamment prouvé le rapport des Beaux-Arts & des Mœurs; ce principe une fois posé, il faut nécessairement que les uns dirigent les autres. Or les Mœurs sont générales, & les Beaux-Arts ne sont cultivés que par un petit nombre d'individus: Il faut donc que les Beaux-Arts se montent sur le ton des Mœurs. Si cela est incontestable, que dois-je en conclure? Que l'on peut juger de l'état des Mœurs d'un peuple, par l'état des Beaux-Arts chez lui.

Il serait à souhaiter que les Princes protecteurs des Beaux-Arts approfondissent bien cette
veri-

verité. Bons ou mauvais, ils influent sur les Moeurs des Peuples: bons ou mauvais, ils sont jaloux des éloges de la posterité. En encourageant les Beaux-Arts, ils consultent l'interêt de leur célébrité; les hommes se départiront tard des objets de leurs plaisirs, & des morumens dec eux de leurs ancêtres. Les noms des Princes y seront attachés; mais dans les siècles futurs, à mesure que la verité perce, malheur à la reputation d'un Prince, si d'après l'état des Arts on juge que de son tems son peuple ait été plus esclave, plus vicieux, plus lâche, qu'il n'a dû l'être selon les circonstances de sa position & de son siècle.

Avant de pouvoir juger des Moeurs d'un Peuple par l'état des Beaux-Arts, il est nécessaire: Premièrement d'approfondir en général ce qui constitue la félicité publique de l'Etat, & les circonstances qui malheureusement peuvent quelquefois la rendre variable. La règle qui sert de base à cet examen est que tout ce qui blesse les droits naturels de l'homme & pour le maintien desquels les hommes se sont rassemblés en Société, n'aboutit à la félicité d'aucun peuple: & ces droits se réduisent, en peu de mots, à la conservation de la vie, des biens, de l'honneur, de la liberté personnelle & de celle de penser. Sans cette connaissance préliminaire, on n'a que des idées vagues des Moeurs: on les observerait mal, & on ne pourrait les qualifier.

En second lieu, il faut connaître la plupart des ouvrages & des productions des Beaux-Arts, ou, ce qui revient au même, ceux qui se débi-

débitent le plus. Je dis la plûpart, je ne dis pas les chefs-d'oeuvre ; il en est, d'après lesquels on ne saurait juger des Mœurs ; c'est qu'étant l'effet d'un esprit supérieur & d'un caractère original, ils sont indépendans des Mœurs publiques : tels étaient, par exemple, les Oeuvres de Milton, que les Anglais n'ont fû apprécier que bien des années après sa mort. Ceux-ci doivent être bien rares, parcequ'il est rare que ceux, qui ne travaillent que pour plaire, dédaignent d'être généralement applaudis ; & par la même raison ce n'est que d'après le plus grand nombre des Ouvrages, qu'on peut juger. Peu d'hommes de mérite ont assez de force d'âme pour se contenter de leur propre approbation : & dans les Beaux-Arts il est d'autant plus naturel d'aspirer à celle du Public, qu'on sent soi-même plus de plaisir à mesure qu'on en procure aux autres. Mais ce desir de plaire domine si fort le coeur humain, que s'il y avait une Nation ennemie déclarée de toute vertu, peu d'Artistes lui en présenteraient l'image, ou, s'ils le faisaient, ce ne ferait que pour la rendre ridicule : le Vice serait chanté sur les Théâtres, il aurait des Statues & des Temples : le Poëme de la Pucelle n'eût pas été composé à Rome du tems que Virginius enfonça un poignard au sein de sa fille, pour la soustraire à l'amour desordonné du Decemvir. Les Beaux-Arts sont comme les Masques que portaient les Acteurs Grecs dans les Comédies : ils riaient d'un côté & pleuraient de l'autre ; les Acteurs, pour exprimer ce qu'ils voulaient, en montraient alternativement l'un ou l'autre côté : les Princes ou les Peuples en sont autant relativement aux Beaux Arts.

Je

Je suppose, qu'après la connaissance de l'intérêt général d'un Peuple, on se soit formé une idée nette de ce que doivent être ses Mœurs; je suppose encore, que l'on connaisse la plûpart des productions des Beaux-Arts chez le même peuple; que faut-il faire pour juger de ses Mœurs actuelles? Comparer le ton des ouvrages avec l'esprit des Mœurs telles qu'elles doivent être: ou, pour m'expliquer plus clairement, examiner si les objets & les qualités caractéristiques de ces Ouvrages, repugnent aux Bonnes Mœurs, ou non. Le font-ils? Nul doute que les Mœurs actuelles ne soient mauvaises: elles le font plus ou moins, à proportion du rapport plus ou moins intime des objets & du caractère des Ouvrages avec la vraie utilité de l'Etat.

L'énumération des différens objets & caractères, qui font les plus conformes aux Bonnes Mœurs, m'entraînerait trop loin. Je me contenterai d'indiquer une règle générale: c'est, qu'une Nation doit avoir les Mœurs bonnes à mesure que les Beaux-Arts présentent des objets réellement utiles à l'Etat, & que les productions des Arts font marqués au coin du bon-sens & de la liberté.

Ces productions n'annoncent-elles que des objets frivoles, indifférens, nuisibles, le peuple est léger, esclave, méchant. Si parmi les détails des objets les plus utiles, les Artistes ne choisissent que les moins importans, ou en font un usage contraire à leur fin; s'ils écartent adroitement les détails utiles; s'ils s'attachent aux petiteffes; s'ils ont recours aux Sophismes plu-

plutôt qu'à la vérité; s'ils cherchent à détourner l'attention publique du bien général & de la liberté; s'ils affectent d'ériger en oracles infaillibles ceux qui gouvernent; si, loin d'exposer la vérité, loin même de se taire, ils abusent de leurs talens pour flatter l'injustice & l'oppression; c'est une marque certaine de la corruption des Mœurs. Un Peuple qui se laisse abuser si grossièrement que d'accueillir généralement des ouvrages de cette trempe, n'a de sentiment ni de sa dignité, ni de ses droits, point de force dans l'âme & par conséquent point de vertu; à tous momens il est prêt à détruire l'édifice de sa félicité, pour élever sur ses débris celui du Despotisme: c'est l'esclave qui consent à être Eunuque du Sultan, pour conserver une vie, qui ne laisse pas d'être toujours également précaire.

Je tâcherai de m'expliquer par une comparaison. Personne ne dispute aux Anglais la préférence sur les Français en fait de Mœurs. Voyons si cette vérité ne se démontrera pas même par le différent ton des Beaux-Arts chez ces deux Peuples. Je prendrai pour exemple la Poësie *).

V DEL.

M

Dans

*) En lisant cette comparaison, je supplie mes Lecteurs de vouloir bien croire, 1:0 Que je ne prétends en rien déroger à la gloire des grands hommes que la France a produits, tant dans les Arts que dans les Sciences. Il y a dans toutes les Nations des hommes privilégiés, tels que les Helvetius, les Montesquieu, les d'Alembert, les Rousseau, les Corneille, les Molière, les Voltaire &c.; mais les exceptions ne prouvent rien contre les règles générales. 2:0 Que je considère les Français tels qu'ils ont été, & non

Dans les ouvrages des Poètes Anglais, quelle grandeur dans le choix des objets, quelle hardiesse dans l'imagination, quelle noblesse, quelle profondeur dans les idées, quelle vérité dans les sentimens, quel bon-sens dans les reflexions, quel froid mépris pour tout ce qui est mediocre ou vulgaire, quelle chaleur pour la liberté publique, quelle horreur de l'esclavage, quelle vénération pour les grandes qualités & les grandes vertus, quelle franchise à nommer par ses propres termes le vice & le vicieux, la tyrannie & le tyran ! Les Poésies qui n'ont pas au suprême degré ces qualités ou quelques-unes d'elles, rentrent dans le néant presque au moment qu'elles naissent. Dans la Poésie Française, quelle justesse, quelle exactitude, quelle finesse, quelle décence, quelle circonspection à ne pas trop hasarder, quelle adresse à se bien ménager de petits agrémens, quel esprit à retourner de mille manières de petites idées, mais quelle difette des grandes, combien d'objets indifferens ou indirectement nuisibles, quel vuide de sentimens nobles & profonds, quelle manie d'attraper le ridicule, quelles flatteries, quelle abondance d'épigrammes, de chansons & de madrigaux ! Pour se convaincre de la vérité de ce que je viens d'avancer, on n'a qu'à lire les faisons de Thomson & celles de Mr. de St. Lambert, deux ouvrages également bien accueillis de leurs Nations : il ne sera pas difficile, je pen-

pas tels qu'ils pourraient devenir après l'établissement d'une nouvelle constitution. Si elle vient à se consolider, il se peut bien que la hardiesse, la force, la grandeur d'âme, la profondeur de jugement, le bon-sens, seront un jour des marques tout aussi distinctives des Français, que l'ont été jusqu'ici la vivacité, la légèreté, l'esprit.

penſe, d'y diſtinguer l'homme libre du François. Sans doute que les ouvrages, & les chefs d'oeuvre mêmes, des deux Nations, ont chacuns leurs grands défauts; mais il y a entre leurs excès mêmes cette différence, que les Anglois ſe donnent quelquefois trop d'eſſor, & les François s'en donnent prèsque toujours trop peu; les uns encenſent quelquefois le peuple, & accueillent peu ou mal ceux, qui, même avec raiſon, louent les Rois; les autres, adulateurs raffinés, encenſent toujours le Prince & les Grands & daignent rarement faire mention du Peuple, ſi ce n'eſt pour lui apprendre qu'il eſt heureux: c'eſt la vérité qu'il faudrait dire à l'un & à l'autre; Les uns paraiſſent quelquefois outrer un peu la liberté; les autres, du moins juſqu'ici, n'en paraiſſent pas avoir eu l'idée. Si ces remarques ſont vraies, n'en jugerait-on pas que les Ouvrages des Anglois, par leurs défauts mêmes, annoncent de meilleures Mœurs, que ne ſont ceux des François? La hardieſſe & le bonſens ſeuls, lorqu'ils ſont le caractère général des ouvrages d'une Nation, déſignent que les Mœurs ont atteint un certain degré de perfection, parcequ'ils ſuppoſent que la franchise & la vérité ſont généralement accueillies, & qu'elles ne le ſont nulle part, où le Peuple entend mal ſes intérêts; ils déſignent, en un mot, que c'eſt un Peuple libre, & non les fantaſies d'un Prince, qui donnent le ton, ou bien que le Prince eſt un grand homme, digne d'être Citoyen.

Mais, en m'accordant qu'on peut juger des Mœurs d'une Nation par les objets & le caractère de ſes productions en fait de Beaux-

peut-être m'objectera-t-on qu'il est des Beaux Arts, tels que la Musique & l'Architecture, par l'état desquels on ne saurait rien conclure à l'égard des Moeurs, parcequ'ils paraissent n'avoir aucun rapport immédiat avec elles. La Musique, je l'avoue, n'est peut-être pas assez approfondie pour que l'on puisse bien démêler son rapport avec les Moeurs, & l'Architecture est de tous les Arts celui qui tient le moins à la nature de l'homme. Cependant l'une & l'autre ont ses règles infailibles dans la Nature; mais il y entre encore des conventions essentielles & en plus grand nombre, que dans les autres Arts. Or, en marchant sur les traces de l'expérience, on découvrira sans peine quels différens degrés de perfection ces arts ont atteints chez des peuples différemment policés, & surtout si les conventions dont ils abondent, approchent plus ou moins des règles du bon-sens, c'est-à-dire, des préceptes de la Nature. Plus elles en approchent, & plus le Peuple doit être raisonnable: non parceque les conventions dans des Arts tels que la Musique & l'Architecture, intéressent fort la raison, mais parcequ'il y a entre les différens genres d'Esprit une telle analogie, qu'un Peuple n'a de bon-sens dans les matières les plus frivoles qu'autant qu'il en a dans les matières importantes: analogie, qui seule explique, pourquoi les Beaux-Arts également cultivés par une Nation s'élevent presque tous à la fois & demeurent au niveau l'un de l'autre. En partant de ces principes, c'est-à-dire, en prenant pour guides & les lumières de l'expérience sur les progrès des Arts, & l'analogie naturelle entre les

les différens genres d'Esprit, il me parait, qu'en comparant par exemple l'Architecture des Grecs & celle des Goths, on distinguera aisément, non seulement laquelle des deux Nations a été la plus policée, mais encore laquelle a été la plus raisonnable: & par ce detour, inutile dans les autres Arts, on jugera laquelle ait eue de meilleures Moeurs, puisque les Moeurs sont toujours bonnes à proportion des progrès de la raison & du bon-sens national.

La conclusion générale de ce que je viens de dire, c'est que si les Beaux-Arts se perfectionnent de manière que leurs objets & leur caractère se conforment de plus en plus à ce que doivent être les Moeurs d'une Nation, c'est un signe certain que les Moeurs s'aprochent de plus en plus de ce qu'elles doivent être.

Je prévois, que pour infirmer cette opinion, on dira que c'est bien la moindre partie d'une Nation qui s'entend en Beaux-Arts, & que par conséquent leur caractère est décidé par les Moeurs du petit nombre et non par les Moeurs générales de la Nation. Il faut se rappeler qu'il n'est point ici question des chefs-d'oeuvre: chez toutes les Nations il en peut paroître qui ne dépendent pas des Moeurs publiques. Ce n'est que d'après le plus grand nombre des Ouvrages qu'il faut juger. Or la plûpart des Artistes ne se forment pas sur les jugemens des Connaisseurs, mais ceux du Public, c'est-à-dire, de la multitude généralement la moins instruite, qui achete & juge également le bon, le mediocre & le mauvais, précisément parcequ'elle n'entend pas ce qui est proprement l'effet de

l'art dans un ouvrage, & qu'elle n'a d'autre règle de ses jugemens que l'impression que font sur elle les objets & le caractère des ouvrages. Cette multitude ne pouvant pas être douée de la finesse & de la délicatesse de sentiment qui accompagnent les Lumières, & n'ayant par conséquent pas les Moeurs qui en résultent, elle ne saurait avoir d'autres Moeurs, ni aimer d'autres objets & d'autres qualités, que celles qui plaisent au plus grand nombre.

Dans la plûpart des païs, si une piece d'Eloquence parait, qu'est-ce que le Public y admirera? Les petits détails, les grands mots, les phrases boursofflées. Qu'à l'Opéra l'on fasse attention aux applaudissemens qu'obtiennent les Danseurs; communement ce sera la danse vive, hardie & forte qui l'emportera sur la gracieuse: le plus grand nombre croit que le Danseur accompli est celui qui se remuë le plus. Que dans l'Atelier d'un Peintre habile on aille entendre les jugemens qui se portent sur le Portrait d'un homme généralement connu; pour un ou deux, qui observeront que la figure sort de la toile, que le dessein est correct, que les draperies sont naturelles & legeres, il y en aura mille qui diront que le Portrait ressemble fort à l'original & que les couleurs sont brillantes. C'est que n'ayant jamais fait attention qu'aux objets les plus vulgaires & les plus frappans dans la Nature, il n'y a que ces mêmes objets qui puissent fixer leurs regards dans l'imitation; & s'ils peuvent être étonnés d'un objet nouveau, ce n'est qu'au premier coup d'oeil: ils n'en ont point de second. Les Artistes, par vanité ou par besoin prenant pour juge le Public,
& les

& les jugemens du Public, étant subits & légers, que s'enfuit-il? Que (pour continuer les exemples cités) la plûpart des Orateurs s'appliqueront aux déclamations, la plûpart des Danseurs à faire des sauts, & la plûpart des Peintres à faire des Portraits.

§. 6.

Il me reste à examiner si l'on peut qualifier de bonnes ou mauvaises les Moeurs d'un Peuple, par la raison que les Beaux-Arts sont plus ou moins généralement cultivés? Pour bien résoudre cette question, il faut considérer en même tems si les Beaux-Arts sont utiles ou nuisibles à l'Etat.

Les Beaux-Arts ne sauraient être nuisibles par leur nature, puisque leur unique but est le plaisir, & qu'il n'y a pas plus de mal à en jouir, qu'à fuir la douleur: si les hommes n'en jouissent pas avec modération, la faute en est aux hommes, & non pas aux sources de leurs plaisirs.

Si la culture des Beaux-Arts est nuisible, ce ne peut donc être que par des raisons étrangères à leur nature, par des circonstances & des événemens qui ne dependent pas d'eux.

Partout où les Moeurs sont mauvaises, l'abus du Génie & les égaremens des Artistes doivent être fréquens. Ainsi dirigés & pervertis par les Moeurs, les Arts, d'agréables & utiles qu'ils étaient, deviennent nuisibles. Pour lors

c'est un malheur de plus qu'ils soient généralement cultivés, puisqu'il n'y a pas de moyen plus insidieux & plus sûr que le Plaisir, pour fixer le mal public & retarder le progrès des Bonnes Moeurs.

Que les Beaux-Arts fleurissent du tems d'un Periclès ou d'un Louis XIV, le génie du Souverain entraînera tout, il changera les Moeurs en donnant le change aux passions, en créant de nouveaux besoins. Veut-on dominer? Ce ne fera plus par la vertu. Veut-on des Lauriers? De Citoyen qu'on était, on deviendra Artiste. Les esprits encore en mouvement après la perte de la liberté, voudront être émûs: ils recevront le soulagement que leur offrent les Arts par l'attrait du plaisir, & peu à peu ils s'accoutumeront à se passer de leurs droits naturels & sociaux.

Ou' à Rome même un Prince tel qu'Auguste monte sur le trône dans l'intention d'envahir à tout prix l'autorité suprême: pour écraser la liberté, il n'exercera pas tant de cruautés que Sylla, son lâche caractère aura recours à l'arrifice; il tâchera de détourner indirectement les yeux des Citoyens de l'administration des affaires publiques. La gloire, pour laquelle ils demeurent encore passionnés en perdant la Liberté, il ne la leur refusera pas; mais il leur offrira d'autres moyens pour la mériter. Entre autres il leur ouvrira la carrière des Beaux-Arts. Tant que la plus grande partie de la génération jadis libre existe, la force des passions repu-

republicaines vivifiera les esprits; il paraîtra des émules d'Homère & de Pindare. On leur pardonnera quelques flatteries en faveur de leurs beautés. Insensiblement on parviendra au point de ne pouvoir se passer du plaisir que procurent les Beaux-Arts. Déjà la génération libre sera éteinte: une nouvelle aura pris sa place: alors les Arts seront cultivés par un grand nombre de personnes, parceque déjà on ne fait plus qu'un Citoyen a des soins plus importans. Les Arts mêmes annonceront cette cause: pour être plus généralement cultivés, ils ne le feront pas mieux; & on ne citera certainement pas en l'honneur du Bon Goût, que le Peuple Romain ait applaudi aux efforts des Arts pour élever aux cieus les qualités & les talens de Neron.

Ainsi la culture de Beaux-Arts peut être préjudiciable au bien général de l'Etat; j'avoue même qu'on aurait de la peine à trouver un país où elle ne l'ait pas été, du moins pendant quelque tems. Mais la faute n'en est pas aux Beaux-Arts, ni même entierement au Despote qui en fait des instrumens de son ambition. Pour me servir encore de l'exemple de Rome, si l'on examine pourquoi les Arts y prirent si subitement la place des affaires publiques, on verra que c'est parceque les Moeurs furent déjà corrompues quelque tems avant Auguste: il ne fit qu'en profiter; avec toute son habileté, il aurait échoué avant les guerres Puniques, les esprits ne se feraient pas laissèz prendre aux amorces des Arts.

La conclusion de ces raisonnemens, c'est qu'il n'y a que des circonstances accidentelles qui puissent rendre nuisible la culture des Beaux-Arts; qu'elle l'est évidemment partout, où les Mœurs sont corrompues d'avance; qu'elle l'est en raison de leur corruption; & qu'un Etat est bien à plaindre lorsque la culture des Arts y est devenue générale au point que le Public y met plus d'importance qu'aux Affaires publiques.

Que les Nations n'hésitent donc point à protéger les Arts, ils feront l'ornement de leurs beaux jours; mais qu'elles respectent les Mœurs, elles seules feront leur vraie félicité.

Ce n'est qu'en se confondant avec l'Utilité Publique, que le Plaisir coule dans l'ame des Citoyens honnêtes sans mélange d'amertume & de regrets. Dans la prospérité, fruit des vertus nationales, l'ame se complait à tout; dans les calamités, causées par la corruption des Mœurs, elle se refuse aux impressions les plus agréables. Qu'importent! les jeux brillans de l'Imagination, sans l'avantage d'un bonheur solide? En dorant ses chaînes, en sentira-t-on moins le poids? Quelle illusion étrangere compensera le sentiment intime du mal public? Ou comment, sans s'avilir, porter sur le même front la douleur qu'on sent, & la joie qu'on ne sent pas? Non, jamais les coeurs nobles ne goûteront bien les plaisirs illusoires, lorsque l'Etat languit abandonné à la depravation. Que les Artistes n'ayent donc pas l'indiscretion ou
la

la présomption de vouloir en imposer au public en lui présentant des ouvrages capables de porter atteinte à l'interet général, à la majesté des Moeurs; qu'ils s'estiment heureux du bonheur de Tous malheureux de leur malheur; & puisque l'immortalité leur doit être chère, qu'ils méprisent au moins cette célébrité vulgaire, unique fruit du Génie, pour n'aspirer qu'à la vraie Glorie, fruit de l'union du Génie & de la Vertu *).

Et Toi, ma Patrie, conserve le fond de tes anciennes Moeurs; loin de souffrir qu'elles s'écartent du but de la Société, rapproche les en de plus en plus; sois toujours la patrie des législateurs bien intentionnés, des philosophes éclairés, des hommes vrais & magnanimes; permets & honore la vérité, dût-elle te déplaire; adore la Justice, mère de toute autre vertu; — & les bras ne manqueront jamais à la défense ni de tes frontières, ni de ta liberté. C'est ainsi, qu'heureuse par les Moeurs de tes Citoyens, Tu n'auras pas à t'affliger du
pro-

*) - - If the purchase (*of Fame*) cost so dear a price,
As soothing Folly, or exalting Vice:
Oh! if the Muse must flatter lawless sway,
And follow still where Fortune leads the way;
Or if no basis bear my rising name,
But the fall'n ruins of another's fame;
Then teach me, heav'n! to scorn the quitty bays,
Drive from my breast that wretched lust of praise;
Unblemish'd let me live, or die unknown;
Oh grant an honest fame, or grant me none!

Pope, Temple of Fame.

progrès des Arts agréables; que les Artistes s'efforceront de fortifier par leurs Talens l'Amour du Bien Public: ou qu'ils les feront taire, si, pour s'illustrer, il faut qu'à leurs coeurs il en coûte un effort qui ne soit pas pour Toi.

Förslag

Til

Minnes-Penningar öfver Svenska Konungar af BIRGER JARLS Ätt samt de märkliga händelser, som under deras regering förelupit; så ock til en Inscription öfver Konung ERIC XIV:s graf i Westerås.

Uppgifne af

CARL BIRGER RUTSRÖM,
Philosophiæ Magister.

Och

Af Kongl. Vitterhets Historie och Antiquitets
Academien med högsta priset belönte
den 20 Martii 1790.

1:o Öfver Konung WALDEMARS uphöjelse på
Thronen.

Första sidan: Solen inträdande i Lejonets (Folkunga vapnet) tecken. Öfverskrift: *Aetas frugum prænuntia.*

Andra sidan: *Waldemaro Birgeri ex suffragio Populi Svecani Rege electo Anno MCCL.*

2:o Öfver allmänna freden i Norden, slutet i
Helsingborg 1310.

Första sidan: En nytänd måne; Öfverskrift: *Orbi jam læta refulget.*

Andra sidan: Inom en Olivekrans: *Pax Septentrioni reddita Anno MCCCX.*

3:o Öf-

3:o *Öfver förordnandet om Norrlands upodling.*

Första sidan: Konung MAGNI ERICSSONS Brösbild och titel.

Andra sidan: En Sol som lyser på ett fjäll, hvarifrån bäckar nedflyta: Öfverskrift: *Viduat pruinis*: Nedanskrift: *Agricultura per Norrlandiam promota MCCCXXVIII.*

4:o *Lapparne tagne i Konungens hågn.*

Första sidan: Konung MAGNI ERICSSONS Brösbild; namn och titel.

Andra sidan: Svenska vapnet uprest på ett fjäll. Öfverskrift: *Tibi seruiat ultima Thule.* Nedanskrift: *Gens Lappon. Sveticæ ditioni subiecta Anno MCCCXXVIII.*

5:o *Öfver Trälarnes afkaffande, som skedde under Konung MAGNI ERICSSONS Ericsgata.*

Första sidan: Konungens brösbild med Corona Civica och titel.

Andra sidan: Solen inträdande genom Vädurens tecken i Norra hemisphæren. Öfverskrift: *Dum venit vincula solvit.* Nedanskrift: *Seruis liberatis A. MCCCXXXV.*

6:o *Öfver THORKEI KNUTSSONS död.*

Första sidan: Marskens bild och titel.

Andra sidan: En förmörkad Sol. Öfverskrift: *Fulgor erit mox pristinus illi.*

Öfver

*Öfver Konung ERIC XIV:s graf i Westeras
Domkyrka.*

ERICO. GUSTAVI.

NATO. MDXXXIII.

REGI. SUEC. GOTH. VAND.

AUGUSTO.

BELLIS. TERRA. MARIQUE. GESTIS. CLARÔ.

DISSIDIIS. DOMESTICIS. SUCCUMBENTI.

SCEPTRO. LIBERTATE. TANDEM. VITA. SPOLIATO.

A. MDLXXVII.

HIC

INDULGENTE. DEMUM. FRATRE.

PAX. CONCESSA. EST.

GUSTAVUS. III.

MONUMENTUM. POSUIT.

MDCCLXX....

TAL

På

Kongl. Witterhets, Historie och Anti-
quitets Academiens

HÖGTIDS - DAG

Den 24 Julii 1790.

Af

Desz då varände President

JOACH. WILH. LILJESTRÅLE,

Justitiæ-Cantzler och Ridd. af Kongl. Nordstjerne Orden.

Mine Herrar!

Forna verdens tankar och meningar få väl uti de til Naturens kännedom hörande ämnen, somuti Methaphysiska och Moraliska ting, förvarar Lärdoms Historien; men til äfventyrs icke nog fullkomligen. Våre kunskaper i allmänhet äro inskränkte inom nog trånga gränser, och de Historiska esterrättelser i synnerhet mäta ofullständiga.

Teckningen af det ifrån Seclernes början med så mycken eld och drift arbetande menniskjo-snillets häfder, kommer mycket til korta, mot sjelfva dessa häfders vidd och mångfaldighet.

För at desz bättre upfylla vår varelfes visfa föremål, tänktes det Stora Altings Uphof, at, ibland så många andra undransvärda förmögenheter, rikta vår Ande med *Upfinnings gåfvan,*
genom

genom hvilkens kraft menniskan är i stånd, at, efter eget val och godtycko, öka sin fällhet och välfstånd, samt förskaffa sig flere slag af nyttiga och behageliga ting: Med tilhjelp af *Konsten*, som egenteligen är denna gåfvans alster och fynd, blifver hela Naturen hennes förnöjliga verktyg, där hon, från alla kanter, hemtar strödda ämnen, pröfvar deras lämplighet för sina uttänkta behof, sammanfätter och frambringar deraf et nytt förut okänt *helt*; och hon njuter detta med desz större vällust, som hon känner sig sjelf deraf för uphofsman.

Sådant uplyfter henne til en förnöjande känsla af sit eget värde, och tillika kraftigt påminner henne sin stora plikt, då hon ser sig, uti sit mått, hafva i förläning en art af *skapare-makt*, den hon efter behag kan utöfva. Denna är at anse som et verktyg i den Alsmäktigas hand, vid verdens regering: Han har så inrättat Naturen, at den framter öfverflöd af råa och halfberedda ämnen, på det menniskan, under öfning och uphäfdande af sina krafter, skulle alt högre yrka sin skicklighet och förkofras til större fullkomlighet, då hon därtill drifves, både af sit gagn och den behagliga omtanken, at det vore hennes eget verk.

Lycklige menniskorne, om de til sit fanna bästa nyttjade denna guddomliga förläning! Men lika som et godt vapen, i en dåres hand, antingen föga doger, eller kan blifva skadligt, har denna gåfvan, i tidernas fortgång, genom upspunna såkunniga behof, under inbildning af

förre beqvämlighet eller anseende, gjordt lifvet för menniskan tungt, och tilvägabragt otaligt fjellskapadt ondt, möda och brist, som hon aldrig hade känt, om ej hennes öfverdåd misshandlat naturen, och afvikit från dess rätta stråt.

Om de kunskaper och den skicklighet, som jordens första Inbyggare haft, har väl någon pålitlig, men icke utförlig och fullständig berättelse kommit ned til oss; dock intages af ostridiga bevis, at de för mennisko-behovet mäkt ombärliga konster tidigt varit kända. Man kan väl icke utan oskäl besfrida, at oanfedt, vid slagets förökelse, många afveko på vildspor och förderfvade sin väg, bibehöll likväl en god del deraf samt följde och öfvade sin funda tanke förmåga. Utan at derföre ingå i den onyttiga och i förra tidehvarvet med mycken hetta drifna tvisten, om de *gamles* företråde för de *nyare*, torde man dock ej förgå sig, om man håller för sannolikt, at, då i de första verdens åldrar, folket, både til kropps och sinnes krafter, ännu hade kvar af sin ursprungliga styrka, då dess lefnadsfätt var Naturen enligare, och tillfälliga svagheter hos Föräldrar icke än, genom flere led, fortplantat en alt skröpligare afföda; då måste ofelbart både handa- och snille-yrken med lifligare drift och mäktigare verkan varit skötte, änskönt i en annan smak och form, än den, som behagat senare åldrar i olika tidehvarf, under hvarjehanda förändringar. Klarheten i begrep, och utfligten til en redbar nytta var ej än fördunklad, genom orätta och falska *meningar*, (altid föller af misbrukadt vett, ovärd-

samhet

famhet eller last:) Så kunde ej eller hos dem uti få stor mon finnas den *försirbelse til mångahanda*, verkad efter hand, i tidens lopp, at en mängd från ålder okända påfund, som sedan betryckt världen, och ofta varit snillet til hinders: Denne afbröt och skingrade ej, under et enfaldigare lefnadsfätt, den jämna akt och följd, som til vigtiga företags fullbordan är så nödvändig: Deras omsorg, hvarken så spridd, eller så tryckande som vår, lemnade dem full ledighet och munterhet; så at ehvad ämne de för tanka och händer hade, dertil gifvo de endast och odelt sin hela hog, tid och kraft, ofta hela sin långa listid igenom. Och ho vågar utstaka gränfen, hvaröfver mennisko-vett och flit ej skulle kunna gå, på en sådan af Naturen själfberedd väg, den Snillet, oförvirradt och obehindradt, lemnades at sig vidare bana? Då vi uti denna synepunkt föreställe oss världens äldsta Folk, vil blifva mycket troligt, at då de följt et rent förnuft, i fanningens ökande, hafva de ock i många ämnen, som höra til lärda vetenskaperna, kunnat gå rätt långt, och haft flera funda och riktiga begrep i Filosofiska saker, än man sig nu i allmänhet föreställer; oansedt vi så mycket mindre kunnat få en utförlig kännedom deraf, som ingen slags skrift ännu var känd*) och i själfva tungomålet ej eller annat kunde, än

N 2

vara

*) Ibland de flere bevis til lärdoms historiens ofullkomlighet är ock det, at hon ej lemnar oss något tillförlätligt besked, när och hos hvilket folk Skrifkonsten först blifvit påfunnen; där likväl denna konst, hvarigenom människans finger göra liflösa ting talande, at genom vissa strek, och et litet antal figu-

vara mycken brist på uttryck för tankar och begrep; Ty *tänka* går alltid förut, *tala* eller *teknä tankan* följer sedan; men tankens Spher är alltid högre, vidfräktare och finare, än at talet och teknekonsten kan den i alt hinna följa: Dessutan är hvad munteligen talas och andra förefälles gemenligen af sådan beskaffenhet, at det fört svarligen med lika klarhet fattas, och får en aldeles motsvarande tankebild i dens begrep som hörer; följakteligen måste det än mer förvandlas och taga et annat skick, då denne det åter til en annan utfägr, och det få alt fjärmare med ny förvandling spådes: Hvadan ofelbart de
många

rer eller boksläfver, i alla språk, uttrycka en oräknelig myckenhet ord och tankar, som kunna, utan händers hjälp. af medlevande och efterkommande fattas med ögonen, ofelbart är en af de största och nyttigaste, som människo-sinnet framalfrat. Man har om dennas uphof söga annat än gissningar: En del har anfett den få stor och underbar, at den icke kunnat af människor påfinnas, utan at Gud sjelf dem derom omedelbarligen undervist, samt ock at lagens skilvande i stentaforna skulle varit den första skrift. Andre åter tro sig finna skäl, at härleda Skrifkonsten, om ej från Adams, åtminstone från de äldsta Patriarchers tid före Floden, och at den, genom Noach och hans söner, derefter blifvit fortplantad. Man lærer väl, utan alt slags bevis, svärligen kunna falla sig vid någon af dessa meningar: Dock synes af många omständigheter, uti de äldsta kunniga häfder, at den måste, til sit första mycket enfaldiga skick, vara ganska gammal, och merändels jämnåldrig med de första Borgerliga samsfund: At den varit känd flere Secler före lagens utgivande på Sinai; och at Moses, som i sin ungdom var undervist uti all Egyptiernas vishet, ej fått den konsten genom omedelbar ingifvelse.

många orimliga och fabelaktiga utfagor och berättelser leda sit ursprung, som man i de äldsta nu i behåll varande skrifter finner antecknade af hvad genom tradition från forna tider blifvit fortplantadt.

Alt hvad til oss kommit af Sinenfernes, de gamle Chaldeers, Egyptiers, Indostaners, Phœniciers och fleres snillebragder, är föga utförligt och tillfredsställande. Vi hafve det merändels genom Grekiske Skribenter, sedan vetenskaperna började där med mycken flit och fortgång yrkas. I synnerhet har den för sit tidevarf och de föregående första polyhistor Plutarchus från Chæronæa, som lefde i 1:a Christna århundradet, och Kejser Trajani tid, hvilkens Läremästare han förmenes varit, med otrolig flit och upmärksamhet, och genom vidsträckt resor, samlat alla de esterrättelser, för hans egen och de förbigångna åldrar, som möjligen för honom varit at tilgå, om mångfaldiga folkslags, de där ännu verkeligen voro til, eller då redan försvunnit, seder, bruk, lagar, tankesätt, regering, lärdom, m. m. så ock Philosophernes meningar och lärobyggnader, jemte andra stora Mäns, Hjeltars och Regenters lefverne, bedrifter och sällrika utfagor; hvilket alt han med en Philosophisk urkilning, genom en mängd af skrifter å daga lagt, deraf et stort antal äro behållne, i sit original språk. Men just af dessa med flera historiska lemningar, om lärdomens och uplysningens tillstånd vid de tider, om hvilka man nu äger någon mer sammanhängande esterrättelse, (den där likväl ej sträcker sig många århundradea

draden öfver Christna tideräkningen) hafva de djupfinnigare Lärde trodt sig finna tydelige spor, och nög skäl för det omdöme, at ljus och vetenskaper då redan mer voro i aftagande, samt at äldre och förste tiders folk haft sundare begrep och riktigare kunskaper*), som sedan blifvit til verdens stora förlust, af irriga meningar dunklade och förminskade: At likaledes af konsterna mycket i de tider varit känt, hvilket likväl sedermera är vordet glömt och för framtiden förloradt **).

Vi kunne således både af hvad häfderne ofsäga, och hvad af sannolika skäl kan dömas, jämlikt den förändrings-lag, som alt under solen finnes

*) En Astronom i våra tider, Hr. BAILLY, har funnit och bevisat, at ofvannämde gamla Folkslag varit i besittning af *Astronomiska taflor*, hvarefter de uträknat himla-kropparnas gång och rörelse; men tillika anmärkt det såsom besynnerligt, at på alle de orter, där desse Folkslag bott, hafva inga sådana Astronomiska observationer möjiligen kunnat göras, som lägga grund til de taflor de ägt; hvaraf följer, at något annat äldre folkslag, derom vi intet vete, varit i högsta måtto uplyst i vetenskaperna; och för at kunna göra sådana observationer, måste de hafva bott omkring 50:de graden af Norra Latituden. Se *Histoire de l'Astronomie Ancienne* af Hr. BAILLY, som utkom i Paris 1775.

*) Härmed synes inflämma hvad Americanske häfderne gifva vid hand, om de undransvärda byggnader, machiner och inrättningar, som vid Europæernes ankomst, funnos i Mexico och ännu mer i Peru och Chili, där ätven seder, lefnads.sätt och politisk ordning voro förträfflige; hvarom den berömda Commodor ULTOAS berättelse, som i vår tid utkommit (2 Tom. in 4:to) kan läsas.

finnes undergifvet, föreställa ofs, det merändels hvart tidehvarf enkom haft sin egen art och lynne, hvilket måste gifva en verlds-betraktare stort nöje at skåda. Om någon, utrustad med Adams förmåga, at gifva allä ting namn efter sin rätta art, skulle tildela hvar verldsålder sit fanskylliga, vore vanskeligt at gifva, huru vårt närvarande skulle nämnas *).

Tid och rum medgifva ej nu, at mer i detta vidsträckta ämne anföra, än at allenast korteligen anmärka, huru stor både vår och de föregående åldrars affaknad är och varit, genom Lärdoms historiens brist, och hur dråpligt gagn vårt slägte skulle tillskyndas, om sådan brist blefve i någon betydelig mon afhulpen.

Ty såsom historien i almänhet är den ömrigaste källa för enskild klokhet och försigtighet i manna samvaro, så ock det bästa blofs, som uplyser det *sanna* och *rätta* i *Folkstyrelsen*, samt ställer de vidtagna politiska mått i sin rätta dag; så kan väl intet fullkomligare hvarken förbereda eller leda til dessa stora föremål, än en god och utförlig kunskap om hvad mennisko-förnuft och förfarenhet, med många prof och händelser, alla världens tider igenom, har *utrönt*. samt funnit deraf verkan, til hela slägtets och särskilta samfunds bättnad eller skada. Tit. Livius, som med almänt bifall för den största häfdeteknare erkännes, har redan i sin tid sådant anmärkt **).

N 4

Med

*) Jag har sett en Engelsk Anonyme kalla vårt Seculum The age of Trivoly: Men han torde hafva orätt.

***) Illud est præcipue in cognitione rerum salubre ac frugiferum, omnis te exempli documenta in illustri

Med kunskapernes verld, Mine Herrar, lär förhålla sig aldeles fåsom med vårt jordklot: Där finnas väl skötte och brukade land, som med en rik skörd löna sina idkare; där finnas äfven mindre väl anfade, ja helt oskotte och ödeliggande platser, som sakna skickelige odlare, och än vänta rotyxan och plogbillen.

Jag erkänner gerna mig ej vara nog befarer i någondera af dessa verldar, för at kunna med trygghet härom dömma; men tror mig hafva nog anledning at frukta, det uti bägge den förebräelse kan hafva rum, som en af de mäst nyttiga Lärda, för mer än 100 år sedan gjort vårt slägte „at Naturens skatter, genom menniskans vanvård, för en stor del blifvit onyttjade, och at vida mer til verldens bättnad återstår at göra, än hvad redan i 50 Secler, af få många derigenomgångne Millioners vett och arbete är utträttadt. „

Kloke Män, som inset detta, med dess följder, och hvilke kändt det för en oryggelig fanning, at mennisko-slägtets både Physiska och borgerliga väl hufvudsakeligen *styrres* och styrkes af *det ljus i förståndet* och den *Moraliska rättheten i tanke-*

posita monumento intueri; inde tibi tuæque reypublice quod imitere, capias; inde sædum inceptu, sædum exitu quod vites. Detta är förnämligast (säger han) som i häfdernas kunskap bör skattas häifosamt och fruktgifvande, at du med noga upmärksamhet beskådar de märkeliga där förefallande exempel, i all sin vidd, så at du deraf kan taga *hvad för dig och dit som und kan tjena til efterföljd* och äfven deraf se *hvad som varit skamligen börjadt, och lika så skamligt slutadt.*

tankefåttan, hvarförutan alla defs företag nödvändigt leda til vanmägt och förderf, eller som de eljes uttrycka, at den intellektuelle kraften måste, fortare eller senare, beherrska och gifva lag åt kropps-styrkan och alla krafter af en lägre art: Det är nämligen visdomens, kunskapers och funda grundsatfers *goda ton*, som skal görat, om något godt i de dödeligas hemvist skal åstadkommas.

Detta är den Orphei harpa som hos lejon, tigrar och björnar tämjer vildheten, at de stan-na och spakfärdigt lysna deråt: Men få snart den uphör at ljuda, gå de åter til sin glupska art. Dessa Män säger jag, hafva fördenskuuld med ifver sökt bana de förut röjda vägar, at skaffa medlefvande och efterkommande en *större upplysning*. De hafva dervid kastat en vidsträkt utfigt öfver hela Lärdomens Rike, för at upträcka, hvad få väl redan där kunde vara tilgjordt, och antingen til någon märkelig högd drivvet, eller allenast *börjadt* och *grundlagdt*; som ock hvad *ovidrördt* vore lemnadt, och än, til längre utflytande uti detta stora Rikets landamären återstode.

Til beredande häraf hafva de såsom kraftigast bidragande anfett, om *Lärdoms Historien*, efter en dit lämpad och väl inrättad method, af skickeliga Män utarbetades. Det är, nämligen, icke nog, at känna och upgifva gamla Filosofers, Poeters och Lärdas namn, deras Seeter, Scholar, stridiga meningar, skrifter och systemer, eller några mindre styrkta berättelser om konsterna och deras upplinnare: Ty af alt

fådant kunna de, som arbeta i vetenskaperna, icke hemta den för dem nödiga hjälpreda, eller draga den praktiska nytta, som för deras ändamål tarfvas*).

Så länge verlds-historien saknar denna angelägna del, säger Lord Verulam (Augm. Scient.) nämligen *Snilletts häfde-tekning*, uti sit fullständiga skick, liknar den Polyphemi stod, där ögat är borta, och juft den del af bilden saknas, som bäst skulle utvifa personens art och lynne.

Om jag, som endast räknar mig bland dem hvilke högeligen älska och värdera lärdom, utan någon fordran på förtjent loford derföre, skulle våga säga min tanka, ville jag oförgripeligen til våre Lärdas och vittras ompröfvande hafva hemstaldt, om icke til *uplysningens* både allmännare och lättare befrämjande, det kunde löna mödan at påtänka utarbetning af en *Moralisk och politisk Geographie* öfver verlden, som, i alla dess bekanta delar, tidevarf efter annat, uti en riktig följd och efter den nogaste spaning, som äldre och senare tidens mäkt tillförlitliga underättelser kunna medgifva, visar *låget och råtta utseendet af Folkslagets kunskaper och snille-verk*, —
de-

* De som något utförligen afhandlat historien om någon viss vetenskap eller konst, eller ock någonderas historia för et vist rike, folk och tidelopp, komma väl, efter min tanke, närmare til saken; men här är egenteligen frågan om en historia, som betraktar alla vetenskaper och konster i samband med hvarandra, uti den ordning de sig framtett, så väl som deras ömsningar, til- och aftagande; allt försedt med behöriga bevis.

deras lagars och inrättningars, konsters och slögders uphof, — framgång, til- och aftagande, — äfven vetenskapers, vitterleks och konsters *flyttning* från en ort til annan; — de hos Folkslagen rådande opinioner, fanna eller falska; — dessas sammanhang med almänna välfärden; — märkliga förändringar i seder och tänkesätt, med orsakerna dertil och följderna deraf; — hvad lagar och borgerliga författningar, som efter hand tilkommit, eller af färskilde händelser fått någon synnerlig ställning; — hvad en eller flere *personers* utmärkte *Caraktär*, stora laster eller stora dygder, drift och snille, hafva förmått på hela samhäl- len, på menighetens seder och lefnadsfätt, samt följakteligen på hela Statens välfstånd; — huruvida åldriga vanor — diät — krops öfningar — brukeliga lustbarheter och mer dylikt som hör til enskilda lefnaden, hafva haft inflytande på Statens Moraliska och politiska skick?

En hvar lärer nogsammt skönja, at om i gemen en rättskaffens historias författande icke kan vara hvars mans höfva; hälft til *en rätt häfde- teknare* fordras en färdeles stor skickelighet, vidsträckt och grundeliga kunskaper, en god philosophisk kännedom och tankestyrka, för at rätt pröfva och urskilja, samt en ren ovelld at efter rätt fanning sakerna föreställa, utan vågade gissningar, eller främmande och egna tilfatser, så ock utom alt detta, en väl öfvad och god penna; Så måste i synnerhet et så granlaga och stort verk, som denna Moraliska Cosmographi fordra författare af ogemena snillegåfvor, insigt, förfarenhet, urskilning och smak. Näppeligen
lärer

lärer ock af en enda, vore han ock den alra-skickligaste, något Univerfelt verk i det ämnet kunna väntas; utan om det någonfin skal erhållas, fordras visserligen et fällskap af flera, och för dem äfven en flerårig otröttelig möda. Men man bör derföre ej förlora hoppet, eller tvifla om möjligheten, at et sådant arbete, til verdens ojäm förliga gagn, kan i framtiden se dagsljuset.

Då Cancelleren BACO uti K. JACOB I:s tid i England, uti sine verldskunniga skrifter visade brifferna i Naturkunnigheten och experimental Physiken, hvad deri än fattades, och på hvad väg det borde fökas, torde väl flere den tiden funnits, som anfett sådant för et pium desiderium och välment åstundan, som likväl svårligen kunde upfyllas; men icke desmindre såg man kort efter en CARTESIUS, GALILEO, GASSENDI och flere på den af VERULAM öppnade bana, göra stora framsteg, och ändteligen framträdde, icke långt derefter en Sir ISAC NEWTON, kanske den djupfinnigaste tänkare verlden därintills sett, och just på den vägen BACO utmärkte fann nykelen til Naturens innersta gömmor, utvecklade des dolda samband, afvägde des krafter, och förklarade des oryggeliga lagar, uti deras stora verknings-krets; alt på et sätt, som skulle fatt vägvisaren sjelf, om han då lefvat, uti en angenäm förundran; Ty han upfylde alt hvad BACO kunnat önska eller vänta: Och då hans stora snille och skarpa omdöme alt genomträngde, beledsagade han sina upptäckter med sådan *enfaldig klarhet*, och tillika sådan ärbärdhet, at
han

han ej ville påtruga världen sit System, utan upgaf det, bygdt endast på ogenfäneliga rön, deraf almänt ljus och öfvertygelse blef en i alla tider bestående verkan *).

Uti vissa högre värf, Mine Herrar, hörande til *andarnes värld* och det dolda tillkommande, eller hvad *Uppenbarelse*n befaller at tro, utan at til sit hela sammanhang kunna af oss fattas och utredas, där bör mennisko-vettet strax finna sin otillräcklighet, och tämja sin forskningslust; men uti ämnen af denna art, få angenäma at handtera, få högt gagneliga, och deribland få tilgängeliga för vårt förstånd och flit, hvarföre i dem misströsta om en framtid? Hvarföre — Ja hvad förmäthenhet at tiltro sig at utfätta *slaf* och *rå*, utpeka en punkt — et non plus ultra, för

*) Den vers, som gjordes öfver NEWTON är verldskunnig, och ofta varit af smickret til andra illa lämpad:

Nature and its laws vere in a dark night —

God Said: Let NEWTON be: And all was light.

Hr. VOLTAIRE säger, at utan DES CARTES hade NEWTON icke varit; och DES CARTES icke utom LUTHER och CALVIN. — At LUTHER och Reformationen först orsakade ljusets updagande i Europa, genom en förnufvig tankefrihets mäktiga verkan på menckliga ärendena, är otvifvelaktigt: Och om England än legat under Kyrkoväldets mörker och bojor, hade näppeligen BACOS snille uträttat hvad det sedan gjorde; ej eller torde hans skrifter fått utkomma uti det skick vi ru dem hafve. Otvifvelaktigt är väl ock, at NEWTON sett CARTESI, GALILEOS och GALSENDIS skrifter; men hans rätta ättfader i Naturkunnigheten blifver dock alltid VERULAM, hvilckens method och anvisning han til pricka följt.

för medlefvandes och oföddas kunskaper, skicklighet och industri? Våge vi väl denne tiden fäga, til hvad högd, genom nya uptäkter, uplysning och insigt kan stiga hos det folk, som lever 2 eller 3 Secler härefter? Vare sig i Naturens kändedom, Metaphysik eller andra mennisko-förståndets yrken? Ja, kunne vi vara föräkrade om deras Moraliske begrep, deras samfundslära, opinioner och practiska maximer instemman med vår tids, eller hvad förfining i dygder och laster hos dem kan råda? — Kastom allenast tankan tillbaka på verdens Moraliske och politiska skick för 1 eller 200 år sedan, och jämförom det med vårt tidehvarfs lynne; så skole vi snart få anledning at i den delen tänka varsammare.

Desutan är detta arbete af den egenkap, at det styckevis och af flere kan beredas, på samma sätt, som Landtmätare af byars och jordstyckens Geodætiska affattning kunna sammanfatta för hela landskap och riken riktiga Geographiska Chartor*).

Betrak-

*) Någon tid efter sedan detta tal var hållet, har jag haft tillfälle at läsa 2:ne böcker, som i det närmaste äro skrifne, efter den plan jag här omrört, och med mycken grundlighet synas hafva väl upsynt sina författares föremål. Den ena är Sveitzaren Baron RISEBECKS *Bref om Tyskland*, i Svensk öfversättning, 2:ne Tom. in 8:o; Den andra, *Voyages du jeune Anacharsis*, sammanfattar alt det påliteliga af de gamla Historie-skrifvares berättelser, om Grekiska folkslagens belägenhet 4 Secler före Christna tidebvarsvet, deras seder, inrättningar, regeringsätt, med alla hos dem timade oräkneliga händelser, förändringar, uptäkter,

Betraktom för öfrigt den stora ojämnförli-
ga nytta af et sådant arbete, och det nöje ej
mindre den som dervid handen lade, än de som
det läste, ofelbart skulle hemta *). Monne ej
dessa driffjädtrar äro nog kraftiga för goda snil-
len, at på denna nya bana föka odödlighet och
förbinda sig efterkommande? Hvad ljus, hvad
förödel skulle icke vinnas genom en slik tydelig
skuldring af menniskjo-förståndets yppersta hand-
lingar, af alla tiders största Mäns eller hela folk-
flockars vigtiga, lyckliga eller olyckliga företag,
med utrönt uphof och anledning dertil, och
hvad dem fränjat eller hindrat? — Hvad skulle
ej

då lefvande flere Män, deras särkilta lynne och för-
rättningar: Med et ord, alla deras både i naturen,
politiken, literaturen, konsterna och enskilta lefna-
den anmärkningsvärda häfder. Dessa böcker läsas af
alla kännare med största nöje. Önskeligt vore, at
man hade många dylika, för flere orter och tider,
af så skicklige händer. Man kan ock med skäl här
nämna den Vittre Presidenten GOEVERS mästerliga
arbete som år 1758 utkom i Paris 3 band in 8:o kal-
ladt: *De l'origine des Loix, des arts & des Sciences*,
hvarest är samlat alt hvad tiden lemnat ofs i be-
håll uti dessa ämnen.

- *) Those, who consider the periods & revolutions of
human kind, as represented in history, are entertain-
ed with a Spectacle full of pleasure & variety, &
se with surprize, the manners, customs & opinions
of the same species susceptible of such prodigious
changes in different periods of time. It may howe-
ver be observed, that in *Civil* history there is found
a much, greater uniformity, than in the history of
learning & Science, & the wars, negociations &c. of
one age resemble more those of another, than the
taste, witt & speculatives principles. D. HUME, *Po-
litical Essays* XIII.

ej den skarpfynte *Philosophen* — den äkta *Statsmannen* — den rättfinte *Medborgaren* och *Frihetsålskaren* — ja, hvar klok enskild man som i lugn skådar världens lopp, och den Altstyrande Förnyens underbara regering. — Hvad skulle ej alla dessa, säger jag, draga för styrka häraf, til de vigtiga sanningars bevisning — til de menkligheten mäst uplyfande tankeflut, axiomer och maximer? *)

Männe väl det mångåriga arbete, de refor i många länder, den vidsträckt läfning, otrötteliga studering och djupfinniga granskning, som allstrat Montesquieus *Esprit des loix*, icke blifvit för honom mångfaldigt lättare, och kanske gjort hans bok ännu i många stycken fullkomligare, om han haft et sådant *Cosmographiskt* arbete at tilgå? Eller mon tro han kunnat författa sit verk på annan väg, än ofvan förmäldt är, fast han med egen styrka och ohulpen nödgats arbeta

*) Den berömde Spanioren **DON DIEGO** (*Didacus*) **SAAVEDRA**, en Man af stor Lärdom och Snille, äfven ypperlig Statsman, brukad öfver 30 år vid de fleste Europeiska Hof i vigtigaste värf, säger i sin förträffliga bok kallad *Symbola politica*: *Nulla libertas aut regibus aut Regnis utilior est, quam quæ sincere absque malitia & omni pravo effectu eventus observat præteritos, ut corrigat deinde, & moderetur præsentis juxta & futuros. — Habet enim hoc unum commodum princeps malus, quod ipsius postea cadaver, per anatomiam quasi, introspicere prudentiæ liceat, & reipublice male administratæ rimari morbos, & causas malorum, atque iis parare remedia. Atque ex hoc eodem fonte illa historiæ in scribendo libertas nascitur, ne scilicet, ut ait Tacitus, virtutes sileantur, atque pravis delictis factisque ex posteritate & infamia metus sit.*

beta sig igenom? Den bekante tviflaren D. HUME fäger väl i sina Polit. Essays (12) at han icke väl vifte, *om ej världen än vore för ung*, at med visshet fastställa många allmänna grundsatser i politiken, de där alla tider skulle bestå: emedan han tviflade, om vi hafve nog materialier och bygningsrede, at deraf upresa politiska tankebyggnader: Men skulle väl, sedan et sådant arbete utkommit, de rätta grunder i folkstyrelsen (hvilka äro i sig sjelfva så enkla, så rena, så få och oomkultföteliga) då för verdens ögon längre kunna förvirras, göras tvifvelaktiga, eller för bedårade menniskor upnedvändas? Måste ej fanningen vinna, då den blifvit i full dag känd, och med flera 1000 års ojäfvig förfarenhet stadfästad? Skulle väl då, för något längre tidelopp, såsom fordom, hela Nationer kunna bedåras af de tyranniska vidskeppelser och synvillor, vare sig politiska eller andeliga, hvilkas alltid vanliga verkan är, at hos folket likasom hopkrympa både hjerna och hjerta, förlama tankekraften och utsläcka intil sista gnistan af ädelmod och dygd, manliga fria och stora tänkesätt? — Vorde väl något folk tolandes, at man tilltäfte för det samma fanningens springådra, och ville göra det yrt, af hvad man behagade inskänka? — Ofelbart skulle genom et sådant verk, när det vore grundadt på sakernas rätta förhållande, många *problemer*, som mycket varit omtviflade, lätt och tydeligen kunna uplösas: — såsom t. ex. dessa: — Är det fant, at luftstrek, jordmon och fysiska läget verkar på folkets snille-krafter, gör dem klartänkande, muntra, modiga, trefne och slöga — eller tvärtom slöa,

tröga och hoglöfa til nyttiga värf, som bero på finnets och kroppens förmögenheter? — Måne olika folks olika omständigheter och skick fordra ock olika Regeringsfätt — eller kan väl enahanda leda dem alla til trygghet och välstånd? — Och i fall vid något folks fynnerliga belägenhet, skiljaktig styrelselag mot andras är nödig, om icke likväl *vissa hufvudgrunder* gifvas, de där i all sådan lag heligt måste aktas, om *hos folket skal kunna sägas vara en Regering?* — Är det at vänta, at hos et tänkande folk, *där uplysning råder, och omhoga för landets väl*, någon fulkomlig *enighet* i tankar och meningar derom må vara? — Eller mån Plutarchus hade rätt, då han, vid sin anmärkning öfver Lycurgi lagstiftning, huru den var med flit få stäld, at „fria Medborgare emellan skulle yppas skiljaktiga tankar, yttrar sig, at gode Medborgare behöfde tvifva och underföka, samt at en sådan tåflan vore er sackla, deraf dygder uptändas; men deremot borde fruktas, at en estergifvenhet, som, utan minsta underfökning, underkände sig andras godtfinnande, blefve en hufvudkälla til federnas förkränkning och hjertats förderf hos folket?“, I hvad mon bidrager Regements författningen och styrelsfättet, at tilldana Inbyggarnas både lynne och välstånd? Til jordens odling? Til slögders och vetenskapers upkomst? — Hvilka orfaker vålla, at detta alt, från den ena tiden til den andra, *hos et och samma folk*, kan vara olika, och gå til förkofring eller aftagande? — Hvad bör man hålla före i den af DAV. HUME framfatta fråga (Essay 12) *Hafva konster och vetenskaper alltid haft*

haft uphof hos *fria Folkslag* och med deras frihet åter fallit? Och hafva de aldrig annorstädes, än under *fria Regeringar* kunnat trifvas och förkofras, såsom en *LONGINUS* och flere verldskunnige Skribenter anmärkt, samt at Romerska frihetens förlust verkat vetenskapers och konstens ödesmål, med derpå följande barbari? — Likaledes, mån denne djupfinnige Statsman felar, då han påstår, at *Handelen* ingenstädes haft eller hafver upkomst och sit rätta lif, ej eller Banco inrättningar sin rätta art och trygghet, där ej *borgerlig frihet* blomstrar; emedan i sjelfva Despotismens natur, skola deremot ligga stora hinder? — Har väl den läran, huru *magten* i samhället skal afvägas och indelas, för at alltid utan afvikelse styras til samfunds-ändamålet, *Medborgares frihet och säkerhet*, i de förre tider varit nog känd? Och mån sådan riktig afvägning uti någon af de äldre Regements-författningar (äfven dem, derunder folket mått som bäst) varit nog utförligen bestämmd; eller mån denna stora sak varit vårt tidevarf förbehållen, at fullständigen utröna? — än vidare, hvadan kan det stora skilfång i seder och skick härröra, som ofta är så synbart emellan *samtida folk*, icke fjärran från hvarandra belägna; ja stundom nästgränsande? Hvad opinioner och gamla epidemiska fördommar, vidskepelse och vantro verka, och hvarifrån kunna slika ting, som dunkla nationella förståndet, egentligen härflyta? — I hvad mått Religionens beskaffenhet främjar dygd, rättfinhet och frihets-anda, flit och idkesamhet hos folkslagen? Om sådana verkningar ske af Religionen *endast*, eller til äfventyrs lika så mycket

af bi-orsaker? samt om det befinnes, at hos folk, af *enahanda trosbekännelse*, likväl feder, tankefätt, industrie och välmåga förhålla sig mycket olika? — Om antalet af eröfrade länder göra et Rike starkare eller svagare? *) — Om Stater kunna växa öfver sin höfva, och om häfderne gifva synbara vedermälen, at just en sådan offor tilväxt, skyndat stora världens fall? — Om ej uti politiska verlden, til et sådant *hult*, som kan lofva framtida bestånd, fördras en viss måtta, och delarnas lämpeliga sammanhang, til inbördes fiöd? — huruvida tilökte länder gifva mer välfstånd och trygghet åt inbyggarna i den Statens gamla stam; eller om Historien ter exempel, at äfven frie folkslag, som alt för vidt utsträckt sit välde, sluta dermed, at träda under oket, lika med de slafvar de sjelfve underkufvadt? — Hvad ljus gifva väl förtida händelser i den granlaga frågan: Må väl en Nations styrka, jämförelsevis, calculeras efter des folk-mängd och rikedom, eller efter des feder, des lynne och Character? — Är det i Statskloketens förmåga, at fatta et System, och utfinna medel, til en Stats trefnad, försvar och bestånd, *utan medborgerlig dygd*? Eller mån den så kallade *heder*, som i vissa Regeringsfätt föregifves vara huf-

- *) Ja man kunde väl ock lägga til: Bliu sjelfva inkräktaren mer lycklig och hedervärd, sedan han röfvat och gjort millioner olyckliga? Mån ock icke til de sista sådana äfventyrare kan lämpas JUVENALIS åtlöje i X Sat.

I deniqve demens & nudas curre per alpes,
Ut pueris placeas & declamatio fias.

Gack din Narr öfver Alperna löp, at rofas af gossar,
At vettvillingars munn må ropa dig ut för en hjelte.

hufvud driffjädren, antingen förmår allra en sådan anda och dygd hos folket, eller om en så artad heder, *utan verkelig patriotism*, är en oduglig driforsak, som skämmer Nationella lynnet och i längden skadar Staten? Hvad verkan på folkens sinne och feder har den förförelse och töcken haft, som en oäkta styrfelkonst i vissa länder och tidevarf utspridt, för at främja affigter, som ej tolt rena dagen? Och hvad bestånd kunna väl Verkmästarna för de på slika falska grunder updragne politiska byggnader skäligen sig vänta? Kunna väl farligare och afskyvärdare fiender til et folks fanna välfärd gifvas, än de som med list eller magt vilja hålla det i *mörker*, förföra det genom *politiska lögn*er och *synvillor*, at med blindt nit arbeta emot sig sjelft, til eget och efterkommandes förderf? — Om något kan vara hänligare och föraktligare för et folk, än at tola sig så ledas; samt om deremot något annat medel i Naturen gifves, än *sanning* och *ren uplysning*, at föra *samfundsmänniskan* til den borgeliga lyckfahghet, som i hennes locala flällning är at vinna? *) — Om det är en sanning, at hvad vi känne af verdens lopp, öfver-

O 3

flöddigt

*) Det hör kanske til vår tids besynnerligheter, at man för några år sedan, sett en berömd Vetenskaps Academie upgifva såsom pris-fråga: Huruvida det är nyttigt för folket at bedragas? (S'il est utile au peuple d'être trompé?) Och det i Tyskland, där den store Fredric ännu lefde, som skrifvit vederläggning mot Machiavel, från hvilken Schola detta okarska lofter synes vara bördigt. Kan den frågan besvaras med ja, så var ofelbart Mahomet en ganska nyttig Man, som på de fräckaste dikter och bedrägerien grundade sit röfvarvælde, derunder hela Orienten så länge varit och än är olycklig, förnedrad i mör-

flödigt visar, det vårt Slägte i alla framfarna åldrar, under det de rätta folkstyrelse grunder varit mindre kände, mistydda och ej följde, ådragit sig det

ker och slafveri. Eviga Visheten har gjort ljus och sanning til det element, hvori alt godt har trefnad och framgång; hvaremot illbragd, last och flärd äro mörkers och viifarelses alster; kunna ock utan detta afgrunds täckelse, ibland menniskor icke drifva sina skändeliga spel. Man har alltid med skäl hållit före, at vorlden, genom de Lärdas arbeten och undersökningar, vinner de för både Borgeliga och enskilda lifvet gagneligaste kunskaper: Men detta exempel kan gifva anledning, at fråga dem tillbaka: *Är det nyttigt, at de folkklaraste grundsatser, som vårt Slägte härtills med största bättnad och tillfridsställelse hvilat vil, varda såsom tvifvelaktiga af dem stälde i fråga?* Kanske man ock med äfven så god grund kunde fråga, *om det vore nyttigt, at behändigt eller oförmärkt bestjåla folket, konfiska til sig deras egendom, uthungra och göra dem fattiga, samt genom krig, pest &c. minska och och ödmjuka dem?*— Sanning och Förnuft har man härtills aktat för Skaparens yppersta gåfva, ju af lika så stort värde, som penningar och föda: Kunna de förra i någon händelse folk med rätta betagas; hvarföre kunna ock icke händelser göra de senare billige? Förled folket med dikter och falska intryck; fätt det i fanatisk yra, at det kysser sina bojar, och tror sig fällt, då det som fänad föres til sin ofärd: Lät Förförarens affigt gå fram: Hvad skal deraf, efter tingens natur hända? Folk och samfund måtte först til förstånd, moral, religion förderivas, och sedan de i blindan sönderstötta hvarandra, och sjelfva sina förförare, sluteligen platt undergå. Är då menniskoläget et uselt lekverk för den illpariges mörka anslag? Hvad kan väl en sådan ljusets fiende och folkets gissel vilja annat, än nedriga och hans enskilda person rörande små föremål, som folket aldrig skulle bifalla, om det hade öppna ögon och förstånd om faken? Är han bland de flora, och i värdighet högt upfatt, des mer får han

det grufveliga elände och olyckor, som uppfylla desstids tideböcker? Och om ej tiden nu synes nalkas, at den med millioners ofärd få dyrt köpte *förfarenheten* ändteligen med en segrande klarhet utviklar den i mennisko-naturen grundade rätta, okonflade *samfundslagen*, och tolkar desstids för både *Styrande* och *Lydande* lika heliga och oföränderliga bud, om deras inbördes plikter? Alt sådant och mycket mer, som få nära och högst väfendteligen rör mennisko-slägtets väl, men til desstids olycka blifvit af ondskas, våld, egennyttas och orediga hjärnors gräl, råddt uti villa och tvetydighet, skulle då utan möda grundteligen och med öfvertygande exempel kunna förklaras och besvaras.

Ännu mera, Mine Herrar; utur et sådant

O 4

Cos-

skämmas och bör skämmas, och mankan säja som POPE i Fabeln: - - Who is so great

That has the privilege to cheat?

Gays Fab. 5.

Men ha de Store då — en Påfve — Vitir — Aga Fått privilegium, at ärligt folk bedraga?

Men ock han sjeif, denne mörkrets Apostel, är han så vis at hans illbragder skola lyckas? Är han trygg, at ju en annan ännu skickligare i konsten, en dag sätter foten på hans hals, vänder det bedragna folkets raseri emot honom och han faller et billigt offer för sin egen svarskonst. *Mulsta non justior ulla — Quam necis artifices arte perire sua.* Under det folket genom falska, olegaliga och våldsammas företag blifvit förändradt, och häfver splitslockar mot hvarandra til bitterhet uppretade, kan upstå en *skenhelig skrymtare*, som förvar et stort mod och drift med en ännu djupare sughet. Europas häfder för 150 år sedan kunna säja, om slikt kan ske, och hvad derpå kan följa. Nej *varde ljus!* försvinne mörker och trådom! Den känner ej mer lifvets värde, och är det ej värdig, som ej detta upriktigt önskar.

Cosmographiskt arbete hvad skulle ej *Vitterhets-
älskaren* — *Skalden* — *Artisten* draga för et läckert
nöje, då han öfverfåg alla tiders, folks och per-
soners snillebragder, bildnings- och omdöms-kraf-
ternas mästestycken, de stora mönster för det
sanna, det *höga*, det *vackra*, som förtiden fram-
afstrat? — Da han blefve öfvertygad, at oan-
sedt känneteknen til det *sanskylligt goda* väl äro
almänneliga och *oföränderliga*, samt at ingen *tid*,
ingen *Nation* har dertil någon *uteslutande rätt*; ty
sanning är allestädes sanning, och äkta snille en
himmelsk eld, som uplyser alla climat, där den
framblänker; *smak* och *talekonst* lika få; deras
evigt bestemda grunder tilhöra människoslägtet och
intet färskilt folkslag; få är likväl, alt sådant
oaktadt, ofridigt, at folk och länder gifvits,
och än gifvas, de där *tidigare* upnåt märkelig
högd i förstånd och hvarjehanda snilleverk, än
en myckenhet andra. Orsakerna dertil lemna
han *Philosophen* at undersöka, om de varit til-
fällige genom tidernas hvälfningar; — varit an-
bundne vid rum och luftstrek, eller ock beroen-
de af någon vis det folket *medfödd lämpelighet*,
styrka eller *svaghet i själen* och des organer? Ho-
nom, vitterleks-älskaren, roar i synnerhet då
han ser, hur vissa tider och folk hafva likfom
en färskild *stämpel* på sit snille, hvilken klarli-
gen företer sig i deras *tänke-* och *skrifve-mått*:
Huru somlige hafva något synnerligen *starkt*, *man-
ligt* och lifligen *målade*; hur des uttryck synas
just *födas* och framkomma från sjelfva faken,
och en välkänd *natur* innersta; huru hvad som
häft föreställes, har en *tydlighet*, som *lätt* och
klart bildar sig i läfarens begrep; intager, och
förer

förer det med sig; han kan ej ledna eller trötta, emedan det är så fullt, så *tankedigert* och så tillfälligt, i hvartannat *gutit*, at hans aktgifning på angenämt fått underhålles; hvart ögnableck, hvarje rad, hvart ord gifver nytt tanke-ämne; och *ny utfigt* öppnar sig för förståndets öga: — Hos andra åter märker han (och det faller honom tyngre) en likfom *med tåkna omgifven djup-sinnighet*; alfvarfamma äfven högtänkta faker, men infvepta uti paraboliska uttryck, besynnerlige figurer och högspända Methaphoriska talefätt, därunder dock lärerika ämnen merändels finnas afhandlade: — Här åter hos andra skönjes et *ringhaltigt* men *pöfsande* och af *sökt granlåt skimrande* skriffätt, tunt och fattigt på goda tankar och välpassade uttryck, där *fnas* och *ordprål* upfylla *tomheten*, och pockande påståenden uti *svållande* ord det rum, som bordt helgas åt fanningens enfaldiga, korta och milda tungomål. Sådan godhet eller brift uti skrifve- och afhandlingsfättet tilägnar han väl enskildt hvarje författare, af hvilka han ock finner några närmare nalikas det mer redbara; men ho kan dock vederfäga, det viffa folk långa tider varit i besitning af den heder, at hafva mer än andra frambragt flora Snillen, genom hvilkas grundeliga och kärnrika skrifter, mennisko-vettets gränfor blifvit utvidgade.

Men, Mine Herrar, då vi här gemenfamt önske, och J, som dertil förmåga hafven, med Edra Arbeten bidragen til detta ärerika lofords vinnande i vårt kära Fädernesland, kunne vi väl någonsin på detta rum med så angenämt värf ofs fysfelfätta, utan at med lifligaste rörel-

se föra oss til minnes den högt prisvärda hand, som först grundlagt detta Vittra samfund? Vår Höga Stiftarinna, Högfälilig Hennes Maj:ts Drottning LOVISA ULRICA? Hennes födelse på denna dagen, för 76 år tillbaka, gör den med högsta skäl til Academiens stora Fäst, enligt vår nu varande Nädigste Skydds-Herres Hans Maj:t Konungens Nädige författning, vid dess förnyade inrättning. På denna Fäst tilhör Akademien, at för all eftertid prisa denna stora Drottning och för sin välgörarinna ådaga lägga sin odödliga ärkänsla. Hennes stora Kongl. dygder, uplysta Snille, högtänkande Ande, Hennes Nädiga benägenhet och skydd för Lärda och Konstidkare, Hennes omsorg, upmuntran och kraftiga befordran af vetenskapers, vitterleks och fria konstlers tilväxt, tildrogo henne i lifstiden verdens största högaktning, och bragte Sveriges fägnad, fällhet och ära til den ypperligaste högd; men efter döden hafva Hennes egna förtjenster grundat Hennes oförgängeliga Ärestod uti häfderna och tackfamma efterkommandes hjertan. Ofta hafva våra uppå detta rum, genom skickeligare tolk sig förklarad, och sin vördnadsfulla känsla uttryckt. Mig höfves dock få mycket mindre vid detta tillfälle, Edert nit upmana, som då det på det lifligaste hyfes i allas våra bröst, det skulle likna en glömskas förebräelse, af hvad likväl är oförgäteligt, och hvilket i de senaste framtida åldrar blifver Svenske Mäns gladaste plikt, at med sanfärdig tacksamhet och lofsäjelse ihogkomma Henne, som så värdigt och äre-rikt hos oss burit saklan, och från hvilkens lefnad Sverige fått börja et så lyfande och märkeligt tidehvarf.

INTRÅDES - TAL

Hållet den 20 Mars 1791,

Uti Kongl. Witterhets, Historie och Antiquitets Academien,

Af

ELIS SCHRÓDERHEIM,

Stats-Secreterare, Commendeur af Kongl. Nordstjerne Orden, En af Svenska Academien.

Mine Herrar!

Aldrig har jag haft den äran, att infinna mig vid ingången, till detta Rum, aldrig uti ett enskyldt lugn njutit uplyfning och förnöjelse af Edra Arbeten, utan att tillika med vördnad förundra mig öfver vidden af de stora föremål, Eder Inrättning omfattar. Vid ett sammanstötandeljus af Forskningens-Blofs och Uplyfningens Fackla förenen J alla tidevarf, de förflutna med de tillkommande, och uphöjen Edert eget til de förra, när J föreställen deras och Edra efterdömen för de sednare. Ingen möda hindrar Eder, att skingra det mörker, som höljer Ålderdomens häfder; J förklaren Edra Fäders lagar, feder och nöjen; och J förädlen smaken både för Konsterna och Språket. Det är icke modersmålet, icke de lefvande Språken allena, som njuta Eder odling. I sträcken Edra omsorger jämväl till de döde; och likafom åtagen Eder den ärefulla förbindelse, att derigenom erfatta
åt

åt Vettenskaperne och Vitterheten hvad de för flere Secler sedan lidit, när verdens fordne Inbyggare ryckte verdens herravälde ifrån deras Idkare.

När ingen af Eder, Mine Herrar, intagit ett rum vid detta bord, utan att yttra bekymren af den förfakelse hvarmed Store Förtjenster emottaga de mäst rättvisa belöningar: men jag icke äger någon af dem, icke kan jemnföra mig med den sagnade Ledamot hvars ställe jag borde uppfylla, eller med den Vittre Samlare hvars ömniga förråd af kunskaper innan en kort stund ökar Edra skatter; Huru skulle någon egenkärlek kunna bedraga mig om min ofullkomlighet, eller någon förmätenhet mina känslor. De äro få mycket mera uprörde, som jag med den underdånigaste erkänsla tillägnar denna ära, lika med allt annat hvad Lyckan mig tildelat, åt den Konungs utmärkta hägn och välgerningar, utan hvilka mitt namn knappast kunnat komma til Eder kunskap. Det är Solen som med en stråle kastad i dalen updrager och lifvar de plantor där växa. Att med ofäkra förfök borttaga Eder tid, eller begära Eder granskning af arbeten som icke förtjena Eder möda, skulle kanske förlåtas åt välmeningen: men att i tyfthet känna värdet af den äran, att tillhöra Eder, att med en lärgirig upmärksamhet söka upplysa sig af Edra kunskaper, att dela Eder vördnad för den Prinsessa som grundat Eder byggnad och den Beskyddare som fullkomnat Sin Moders afgifter, är den enda tacksamhet, jag vågar att tillbjuda Eder.

Secreterarens Svar.

Min Herre!

Kongl. Vitterhets, Historie och Antiquitets Academien inskränkt inom den tyfsta krets, Dets arbeten fordra, skild ifrån Håfvets glans, skild ifrån stora verdens buller, har nyttjat en dyrbar rättighet, en rättighet som utmärker Hennes höga Lagstiftares milda och vifa förforg, då hon kallat Eder M. H. att i sitt Samfund deltaga. Förtjänsten, ofta gömd i samma mån som fördjupad i sin möda, skulle kan hända blifva evigt ofedd ifrån den högd där välgörande och mildhet äro färdiga till dets upmuntran, om icke en likfom medlande rättvifa gjorde henne känd och förde till henne Beskyddares öga. Den lycka vårt Samfund äger, att bland fina Ledamöter få räkna dem, hvilka nalkas Thronen i Rikets vigtigaste Ämbeten, och hvilka med en erkänd kärlek för Vitterhet, af trägna kall hindras att skänka henne en redan uptagen tid, denna lycka, fåger jag, är för Academiens bestånd och förkofran lika väfendtelig, som vi den i dag med liflighet känne genom Edert inträde M. H. Snillet som begåfvat Eder med fina rikaste skatter, med fina mäst lekande behag, har redan för Eder öpnat Vetenfkapernas och Smakens Tempel i fäderneslandet. Hvarföre skulle det som är uprest åt

Vitter.

Vitterheten, det vi äro skyldige att värda, längre sakna en lika prydnad? J hafven ofta framburit våra angelägenheter för en Nådig Konung, J hafven ofta skänkt lediga stunder åt de menlösa öfningar, som utgöra våra yrken; Det är i dag, om jag får bruka det talesfättet, som Brödrannamn befeglar den broderliga förening J plägar med detta Samfund. Vår glädje deröfver är lika med vår erkänsla för de förfäkringar J oss gifvit, de tankefätt J oss förklarar. Vår önskan, att länge få behålla hvad vi med Eder vunnit, trogen och oföränderlig.

INTRÅDES - TAL

Framställande

Historiens Öden inom Fäderneslandet.

Hället

I Kongl. Vitterhets, Historie och Antiquitets Aca-
demien vid Dets allmänna sammankomst
den 20 Mars 1791.

Af

Friherre SHERING ROSENHANE

Förste Secreterare i Presidents-Expeditionen uti
Konungens och Rikets Cantzli.

Mine Herrar!

Jag intager i dag ett rum, hvilket alltid varit
ansedt såsom en belöning, den första, som
åt de mäktigt förtjenta idkare af edra yrken kan
tilldelas.

Det vore få mycket mera förmätet af mig,
dereft jag trodde, att jag till Eder kallades ge-
nom några förtjenster, då dageliga ärfarenheten
lärer mig, att flere förtjente Män gifvas, med
hvilka jag ej kan lättas i jämnförelse.

Blott Eder godhet får jag tillskrifva, att
jag i dag blifver med Eder förenad. J finnen
att jag bör uplyfas af Edra öfverläggningar:
att vidare undervisning är mig nödig, och för
att

att vara närmare i stånd, att mig med Edra råd bispringa, föreläsa mig med Edert efterdöme, hos mig inplanta Edra kunskaper, upptagen J mig till Eder Medlem. Sedan Academiens sista allmänna sammankomst saknas en Ledamot ^{a)} som i Edra yrken varit en Mästare; jag åter kommer att af Eder undervisas.

Sådane äro de tankar, jag bör hyfa, vid mitt inträde i ett Samfund, där jag finner för mig dem, som jag vördar som mine Förmän, hvilka visat mig flera prof af deras ynnest och med ömhet rättat mina förseelfer; dem, hvars bekantskap, jag varit nog lycklig att göra, hvars vänskap jag smickrar mig äga, och hvars fleråriga umgänge varit en förnufts-öfning.

Jag skyndar mig till fullgörandet af den pligt Academiens Lagar mig ålägga, och ämnar att med Edert tillstånd framställa några *Tankar om Historiens öden inom Fäderneslandet*. Jag utbeder mig, Mine Herrar, att J vid detta tillfälle ej förgäten den ynnest, den välvilja, hvaraf jag städse rönt prof och öfverseen om detta ämne ej blifver så utfördt, som det förtjenar.

Svenskar, Danskar och Norrmän, enahanda till sitt upphof, enahanda till sitt språk, sina seder och bruk, som undergått enahanda förändringar i Regeringsfätt; som blifvit styrde af merendels enahanda Lagar; hvars inbördes täflan

^{a)} Kammar-Rådet af BOTIN.

uppväckt ej mindre skakningar i Norden, än tvistigheten emellan Franfofer och Engelsmän i de födra delarne af Europa, desse tre Nationer hafva ock i deras första början haft enahanda Häfdatecknare. De förste, som bevarat Nordens äldsta öden, äro Skalderne. Deras fånger hafva varit den enda ledstång, de förste Nordiske Historici haft att följa.

Sverige, Danmark och Norrige äga Konunga-längder, som åtminstone äro jämnarige, om ej något äldre än de Romerike Kejsares. Det förstnämnda Rikets eller vårt Fäderneslands är dock vida fullkomligare än de bägge senares, ty Yngliga-talet har i sin enfald och första fullkomlighet kommit till våra tider, då deremot Sköldunga-talet och förteckningen på Semingers efterkommande blifvit i det mästa ett rof för den alt förstörande tiden.

Orfaken hvarföre Yngliga-talet blifvit mera bevaradt, än Skjolds och Semingers afkomlingars minnen, bör förnämligast fokas i den företrädesrätt, som våre Ynglingar ägde framför de båda andra Rikens Konungar. Oden nedfätte sig i Sverige och inrättade där Hufvudsätet för den Hedniska offer-tjensten. Yngve Frey uppbyggde det namnkunniga Upsala Tempel, öfver hela Norden vördadt. Oden, Niord och Frey dyrkades som Gudar öfver hela Scandinavien och voro de, de förste Upsala Öfver-Drottar. Regenterne i Upsala voro Nordens högsta Präster. Ynglingarne blefvo vördade såsom Gudarnes omedelbara efterträdare, och deras namn

öfver hela Norden ihogkomna. De befungos ej allenast i Sverige utan äfven i Danmark och Norrige. Norrske Konungarne, födde Ynglingar, voro äfven måne, att efter Christendomens antagande bevara minnet af deras hedniska förfäder. Detta bekymrade föga de Danske och Svenske Konungar, som utomdels ej ifrån Skjold eller Yngue kunde leda sin härkomst.

Af desse qväden är väl icke något till våra tider bibehållet, som egenteligen kan sägas vara under Ynglingarnes Regering författadt. Ty de skrefvos fällan upp, utan behöllos i minnet och således fortplantades till efterkommande. De voro merendels korta och inbundna; och häraf kom, att de efterhand dels glömdes och stympades, dels fördärfvades med dicker och tillfatser, genom senare Skalder. Häri ligger förnämsta grunden till vår Historias ofullkomlighet för denna tiden.

Längre fram kommer jag att yttra mig om dem, som bevarat vår Konunga-längd, och bidragit att den kommit till våra tider. Nu anmärker jag blott, att om Sverige länge påstått sig vara det äldsta Riket i Europa, lär ett sådant påstående ej med åtlöje böra anses, i synnerhet om man fäster ögonen på vårt Fäderneslands Konunga-längd. De öfriga Riken i Europa kunna ej framvisa någon redig Regent-förteckning förr än efter Romerska Rikets fall, ty de mästa Europeiska folkslag voro de Romare underdåniga.

De tre egenteligen få kallade Nordiska Folk, ärkände aldrig de Romares öfvervälde. Ty om
Oden

Oden de Svenska, Danska och Norrska Rikens gemensamme upphofsman legat i delo med de Romare, innan sin ankomst til vår Nord, hvilket hvarken är till fullo bevist, eller kanske står att bevisa, höra dessa tvifligheter ej så egentligen till Nordens Historia. Denna bör fördenskull icke i den Romerska efterfokas.

Likväl voro ej Scandinaviens inbyggare okände för de Romare. Tacitus omtalar dem. Men dels är ej hans egentliga uppsät, att gifva oss en beskrifning om Norden, dels ockfå äro hans underrättelser högst ofullkomliga. Han ärhöll dem af Germanerne, som i dessa mål voro nästan få okunnige, som han sjelf. Man får ej föreställa sig Tysklands inbyggare i det första seklet, som i det sjuttonde och adertonde, då ibland dem funnits de lärde Män, hvilka Norden, i synnerhet Sverige med erkänsla omnämner för att hafva dels inom detsamma fökt utbreda ljus och kunskaper, dels på deras Fädernesbyggd stadde, i vår Historia och Kännedomen af vart land blifvit de öfriga Europeiska Nationers läromästare.

Ynglingarne höllo sig merendels stilla inom Norden. Utom fientligheterne med Sköldungarne i Danmark och några härfärder till Finland, som ännu ej äro fullkomligen utredda, vet man ej af några vidsträckta tåg. Ty de få högt utropade tågen til Svarta hafvet, och hvilka en och annan anser utom alt tvifvelsmål, torde ej fräckt sig längre än till de öster om Balthiska Hafvet belägna stränder. Fåfängt lærer derföre

vår Nords häfder kunna igenfökas hos Österländske Häfdatecknare, aldraminft i Chinesiska Historien, där likväl en af våra yppersta Historici har velat upptäcka en af Odens Söner.

Den få högtbeprefade och nästan förgudade Ynglinga-ätten blef störtad ifrån Svenska Thronen, och Iwar Vidfadmes hus intog defs rum. Denne Ivar, en stor land-vinnare och vidtfrågad Sjö-röfvere, inplantade samma smak hos de Nordiska Folken, dertil förut nog benägna. Defs efterträdare, de namnkunnige Lodbrokar, foro nästan ständigt i härnad åt Västra delarna af Europa. De stötte Anglo-Saxoniske Konungarne ifrån Engelska Thronen och uppträdde sjelfve på densamma. De intogo Norrige, och besökte med eld och svärd de östra delarna af Norden. Medan detta af Nordens Konungar uträttades, följde enskildt folk deras efterdöme. Således gjorde sig Varegerne mäftare af Ryssland och fatte Rurik till detta Lands Regent. Gånge-Rolf blef Hertig i Normandiet och Stamfader för ett Hus, som sedan fatte sig i besittning af Englands och Siciliernas Throner.

Ett på händelser få rikt Tidehvarf borde naturligt-vis ej sakna folk, som dem upptecknade; Men efter detta Tidehvarf äro ganska få trovärdiga esterrättelser. Ehuru närmare våra tider, är detta Tidskifte ännu mindre utredt, och härskar deruti en långt större villervalla, än i det föregående.

Sverige och Danmark ägde nu esom oftast en och samma Regent. Deras Konungar voro
alle

alle af ett och samma hus. Deras Historia är således ganska nära förenad. De äga ock det gemensamt, att deras Konunga-längd för denna tiden är lika bristfällig.

Förnämste orsaken, hvarföre vår Konunga-längd är så ganska oviss, bör egentligen sökas i Ynglingarnes nedstörtande från Svenska Thronen, ty derigenom upphörde Konungarnes befattnings med Öfverste-Prästerliga förrättningar; och i samma ögonblick försvann ock den forna vördnaden för Upsala-Regenterna. Då folket ej mera ansågo dem för Gudarnas afkomlingar, blef det mindre sorgfälligt att i minnet behålla deras namn. Det blef ock svårare, då ett och samma namn bars af flera personer. Konungarne af Ynglinga-ätten buro väl alla namnet Yngue; men lika som Ptolemæerne i Egypten, ägde hvar och en ett tillnamn, hvarigenom de lätt kunde skiljas ifrån hvarandra. Nu åter var ganska ofta tillnamnet enahanda. Man finner två om icke tre Prinsar, som kallas Ragnar Lodbrok; namnet Björn var inom Lodbrokska ätten ännu allmännare. Här af har händt, att flere personer blifvit samma blandade, och att äfven så många och skiljaktiga Konunga-längder kunna uppvisas, som man kan uppte Historici.

Nu som under Ynglingarne, voro Skalderne de, som i sina qväden ifrån gamla bevarade Konungarnes gärningar, och Tidehvarnets märkvärdiga händelser. Men om Skaldekonstens tjänst hon ock till dess fördärf genom glömska och till-

tilfatfer b). Sådane Skalder voro flere. Vid Eiften Belis Håf voro nio Skalder, ibland hvilka Brage Gamle lærer vara den förnämste. Dets Skalde-Stycken, nu förkomna, hafva vägledt både Thiodolfer och Sturleson.

Igenom tågen till de väftra delar af Europa, började Norden blifva mera bekant. Då dessa tåg förorsakade flera förändringar i andra Nationers seder och bruk, lefnads- och tänkesätt, blefvo äfven Nordens öden för dem mera intresserande. Utländske Historici, som beskrifva de tåg, Svenskar och Danskar sig företagit, kalla dem Norrmän. Men deras underrättelser om desse Norrmän kunna ej annat vara än högst ofullkomliga, då de ej hade tillräckelig kändedom, hvarken om anföraren eller om det land, hvarifrån de kommit. Deras omdömen öfver Norrmännernas förhållande äro stundom falska, stundom opåliteliga, ty de kände ej till fullo Nordens inbyggares tänkesätt, seder och bruk.

Mera ljus kunna om dessa tider inkommas utur de skrifter, som äro författade af de Bremiska Lärare. Ty det lærer ej besträffa nämnas, att desse Lärare voro de förste som i Norden prädikade Christendomen. De som i synnerhet förtjena uppmärksamhet, äro Rimbertus, som beskrifvit St. Ansgari: lefverne, och Caniken Adam ifrån Bremen, som gifvit oss en Geographisk Beskrifning öfver Sverige, och en Kyrko-Historia ifrån lättrohet och partiskhet, den tiden öfver Kiljaktiga ifrån deras sländ, ty de voro

bägge

b) Botins anmärkning.

bägge Andelige Män, kunna de ej befrias; men deras fel, som redan äro anmärkta och upplysta, kunna af Isländska handlingarna ännu mera rättas och utredas. I öfrigit vill jag mig ej länge, vid dessas arbeten uppehålla; icke derföre, att jag är öfvertygad, att de ej äro äldsta ålderdoms lemningar, utan, fast mera att de såsom författade af utlänningar, ej kunna framställas såsom ett bevis, att Historien under detta tidevarf varit i Norden i allmänhet, och i Sverige i synnerhet, uparbetad eller bragt till en vifs fullkomlighet.

Men under den tiden, då Lodbrokarne voro regerande, tilldrogo sig tvänne omständigheter, som på vår äldsta Historia haft en betydlig verkan, eller rättare, utom hvilka den aldrig kunnat författas: Den ena var *Islands bebyggande*, den andra *Ynglinga-ättens uptråde på Norrska Thronen*.

Då Lodbrokiske Prinsarne och afkomlingarne efter Konunga-döttrarne vuxit till större antal, blefvo de äfven betänckte på nya landvinningar. En del af dem uppfökte förenämnda Nordliga Ö, och utfågo den till sitt hemvist. Oroligheterna i Sverige, Danmark och Norrige öfvertalte flera, att dit taga sin tillflyckt, och räknades deribland åtskillige betydande personer. Som en del af dem härstammade på Möderne sidan ifrån Nordens Konunga-ätter, och i synnerhet våra Ynglingar, blefvo de forgfällige, att ifrån glömskan förvara minnet af deras förfäder, och uppteckna, hvad om dem kommit till deras kunskap. Häraf har händt, att Isländare,

fom kanske många nu hålla för Barbarer, äro de ende, som på sin tid upplyst Nordens Historia. När Munkar blott sysselsatte sig med Helgona-legender, använde Isländarne sin tid på mera nyttiga ämnen. Jag får nedanföre tillfälle, att dem närmare omtala, då jag ej med visshet kan säga, hvilka Isländska arbeten kunna till detta Tidehvarfvvet räknas.

Ynglinga-ätten nedstörtad ifrån Svenska Thronen genom Ingjalds trolöshet, fortplantades i Wermeland af desS Son Olof Trätälja, värd ett bättre öde, än at se sig ifrån sina Fäders Thron utsluten. DesS efterkommande drogo sig sedan till Norrige, där i nionde århundradet, emellan åren 830 och 880, tvänne Prinsar af Ynglinga-ätten voro regerande. Den ene Ragvald Skulderhög var Fylkes Konung öfver Westfälden i Norrige; den andre Harald Hårfager blef egentelige Grundläggaren till det Norriska Riket. Hos desse bägge Prinsar var i stor ynnest, en på sin tid namnkunnig Skald, vid namn Thiodolfer, bördig ifrån Elven, som nu kallas Quinnesdal. För att visa sin tacksamhet emot sin välgörare den ofvannämnde Ragvald, och för att föreviga desS Förfäder, de fordna Sveriges Öfver-Drottar och Konungar af Ynglinga-ätten, författade denne Skald ett qvåde, kalladt Ynglinga Tal, hvaruti på Skaldevis äro beskrifne trettio af Ragvalds Förfäder, ifrån Fader till Son, ända ifrån Oden till Olof, Geirslada-Alf kallad, Ragvalds Fader, en Fylkes-Konung i Norrige. Detta quåde har för ofs blifvit dyrbart, ty vi
kän-

känne nu de Konungar, som ifrån Oden till Ingiald Illråda i Sverige regerat.

Grekernes äldste häfder äro besungne af Skalder; Svithiods äfvenfå. Om Homeri och Hesiodi arbeten hafva som Skalde-stycken företråde framför Thiodolfers, hafver denne senares qvåde i trovärdighet och Historisk visshet ett utmärkt rum framför de förras.

De som till äfventyrs tvifla på trovärdigheten af Thiodolfers upgifter; De som anse alt detta för lösa gifsningar, eller rent af för dichter, hänvisas till de omdömen våre Häfdatecknare deröfver fällt. Den Ledamot c) som i denna Kongl. Akademien talat öfver *den Historiska vissheten och de gamlas dichter*, har, ibland andra, afhandlat detta ämne, på ett så grundeligt sätt, att mig är ålagd tyftnad. Utom des är häröfver nog skrifvet för dem, som vilja blifva öfvertygade, för mycket för dem, som ej öfvergifva sina fördomar.

Med Ynglingarnes uptråde på Norriska Thronen får man en fäkrare tideräkning. Denna händelse inträffade under Eric Wäderhatts Regering; och kan man nu utfätta anträdes- och döds-år för hvarje Konung. Det är ock ifrån denna tiden, som vår Medeltids-Historia tager sin början. Historien börjar nu att blifva mera märkvärdig, sedan Vikings-färderne och ströfverierne

P 5

verierne

*) Cantzli-Rådet von Engeström uti sitt Inträdes-Tal, infördt i Kongl. Acad. Handl. Del. I. — Det andra Talet är ännu otryckt.

verierne upphört. Uppmärksamheten blifver förd på helt andra ämnen, sedan lefnads- och tänke-fättet i Norden började mera jämkas till de öfriga Europeiska Folkslagens.

Man ser nu fjöröfveriet blifva bragt till sin högd, men sent omsider afstadna, sedan Christendomen blifvit till fullo i Norden införd: Könunga-ätterne förändrade i Danmark och Sverige: Dessa Riken förvandlade ifrån Arf- till Val-Riken: Upsala Tempel förstördt och Heden- domen afskaffad: Finland underlagdt Sveriges Krona: Stridigheter om Kronan emellan våra Sverkrar och Eriker: Det Romerska Kyrko-väldet nå sin högd: Svenska folkets gamla rättigheter afskaffade och ett Oligarkiskt välde upprättadt: Den gamla Konunga-ätten utdö i Norrige: Detta Rike tvänne gånger helt nära att förenas med Sverige, och tvänne gånger derifrån fönndras: Ryfslands första deltagande i de andra Magters angelägenheter; Omväxlande krig och Freds-tractater emellan Sverige och Danmark: Folkunga-ätten störtad ifrån Svenska Thronen och utländske Förstar inkallas: De Nordiska Riken förenade, och denna förening vara underkastad hvarjehanda omskiften: Konungar affatte och Riks-Föreståndare tillförordnade: De förre utan kärlek till land och folk: De senare ingen ting uträtta genom afund och egennyttas: Sveriges Krona fättas på en Förste, som skulle upplifva Cajers och Neroners Tidehvarf: Ändteligen dessa vacklande tider upphöra, genom de storverk, som utfördes af en Svensk Adelsman, Stamfader för en ätt, hvilken återkallar minnet af

af Flavier och Antoniner. Den som betraktar alt detta, finner snart hvad rika ämnen sig för Historien förete, och längtar att höra, huru den hos oss blifvit upparbetad.

Men flera Sekler framlupo, innan någon Häfdatecknare hos oss uppstod. Således måste vi för dessa tider hos våra grannar söka många underrättelser. De som äga en större kännedom i de Ryska skrifter och handlingar, förfäkra att de der funnit många omständigheter hittills ej få noga uppdagade af våre Historie-Skrifvare. Jag tror ock, att om Ryska Historien vore med samma sorgfällighet uparbetad som den Danska, ofelbart skulle ett mycket större ljus utbredas öfver vår medel-tids händelser. Ty den som tror, att Sverige och Ryssland, före Peter I:s tid icke med hvarandra haft några angelägenheter att afgöra, några tvistigheter att slita, gifver oss ett bevis, att Historiska vetenskapen är icke få allmän, som den borde vara.

Danska skrifter blifva för oss oundärlige vägledare. I spetsen af Danske Historici böra onekeligen ställas Saxo Grammaticus och Sveno Aggonis. Den förre Canik i Lund sammanstref sin Historia, ifrån Dan till Waldemar I. på den namnkunnige Ärke-Biskopen i Lund Abfalons anmodan. Den senares Historia ifrån Skjöld till Knut VI., får ett ypperligt värde af des Författare, som var Ärke-Biskop Elkills Broder son, och Ledamot i det Lundska Capitlet. Den förre är ej få aldeles tillförlätlig för de äldre tider, men blir det något mera, ju närmare han

nalkas

nalkas sin egen tid. Den senare har i många mål för Saxo ett utmärkt företräde. Bägge gifva oss åtkilliga underrättelser om de Svenska sakerna; dock tyckes i synnerhet den förre uti många mål låtit påskina en alt för stor veld, och åfidosatt en Historie-skrifvares första lag, sanningen. Derföre böra de ej utan mycken varsamhet rådfrågas och nyttjas. Häruppå har Lagerbring gifvit oss ett säkert efterdöme. Bägge desse samtidige Författare lefde i slutet af tolfte och början af trettonde århundradet, således långt innan Sverige kan uppvisa någon Historicus.

Men förnämsta upplysningen om Medeltidens händelser, och innan någon Historia hos oss författades, äge vi af de Norriska Scribenter, till hvilka jag räknar alla Isländare. Man får ej föreställa sig Norrige då, som nu för tiden. Detta Rike beherrskades af en Konunga-ätt, den äldsta i Norden. Konungarne kommo understundom till den magt, och det anseende, att de bragte Sverige i häfvan, och skrefvo lagar för Danmark. Deras Håf var af alla Nordiska det mäktigaste, och tidens vitterhet på det högsta beskyddad. Det var under dessa Konungar, ofta med deras uppmuntran, som Isländarne började blifva namnkunnige, dels som Samlare af gamla Skalders qväden och Förfäders fränfägnar, dels som Författare af Historiska verk. Desse Isländares arbeten, kända under namn af *Sagor*, kunna beqvämligen delas i tre Classer.

Den *förste*, innehåller de *Mythologiska*, eller de som endast handla om Nordens gamla Gudalära. Sådan är Edda, sådana äro ock de efterättelser Are lämnat om Forniotheriska ätten.

Den *andre* består af de *Poëtiska* eller sådana, som vi kalle *Romaner*. Många ibland dem hafva en Historisk grund, men äro med dicker uppspädda; andra äro i sin natur ej annat än fabler. Till denna classen kan större delen af dem räknas, som Björner i sina Kämpadater infört, och äfven Inguar Widförles Saga, den sista Isländska skrift, som hos oss blifvit utgifven. Dessa skrifter, som af Historie-skrifvare ej utan mycken granskning och varsamhet kunna nyttjas, tjena till bevis, att upphofvet till de få mycket omtalte vandrande Riddare böra hos de Nordiska folken uppfökas.

Den *tredje* Classen innefattar de *Historiska* skrifter, hvilka näst alla äro af ett utmärkt värde. Ibland desse bör man i synnerhet nämna Are och Sturleson.

Are Frode eller den Vise, som föddes på Island 1067 och var en afkomling ifrån Ynglinga-ätten, berömmes som en trovärdig Häfdateknare af Sturleson, hvilken ock nyttjat flera af des arbeten, som nu äro förlorade. Af dem, som ännu äro i behåll, gifva hans *Schedæ* mycket ljus i den äldre Nordiska Historien. Historien om Islands bebyggande, har han upptecknat i *Landnams-Sagan*.

Sturleson, Lagman på Island, född år 1179 och uti ett upror år 1241 ihjellslagen, lefde något efter Saxo och Sveno Aggonis tid. Genom sin Norrska Historia, kallad *Heims Kringla*, har han ej allenast gjort efterverlden en stor tjänst, utan äfven förvärfvat sig ett odödligt namn. Detta Historiska verk börjar med Ynglinga-Sagan, som är ofs egentligen tilhörig. Den är grundad på Thiodolfers Ynglinga-Tal och Brage den gamles och Eiwinders Skaldestycken, hvaraf han till att bestyrka trovärdigheten, införer hela stycken till bevis. Dets Norrska Konunga-Historia, som går ifrån Halfdan Svarte till Magnus Erlingson, är af alla Isländska Historiska skrifter den, som ofstridigt bör fättas i främsta rummet. Sturleson såsom Häfdatecknare, öfverträffar alla sina samtida, äfven så mycket i ljus, redighet och ordning, som i flit, granskning och trovärdighet. Innan han lade handen vid sitt arbete, gjorde han vidlyftiga refor i Sverige och Norrige, och samlade tillhopa allt, hvad till dets föremål kunde vara tjenligt. Såsom hans grundfats var, att undvika vittneslösa och misstänkta berättelser, så hölt han för mindre vanhederligt, om något skulle tarfva tilläggning, som förbigånget, än utstrykas såsom ogrundadt. Häraf har händt, att dets Historia behåller ännu det anseende, den i forntiden innehaft och lärer väl alltid förblifva i samma högacktning, ehuru en och annan utländsk Författare gjort sig en såfång möda, att bevifa dets mindre pålitelighet.

Men det är tid att efterse i hvad mån Historien inom oss blifvit vårdad. Den tid som framflöt emellan Eric Wäderhatts död år 883 till Olof Sköt-Konung, och hvilken tid är den sista af Sago-åldren, har inga inhemska minnesmärken att framvisa. Skulle man väl ock kunna vänta sig anteckningar af dem, som höllo alt för resligt, utom at draga i härnad, och fara i viking. Om denna tiden anses för mera Historisk än de föregående, har det endast skett, emedan man af Sturlesons Historia kan uppfatta en någorlunda redig tide-räkning och utmärka året för hvarje Konung. Vore man en äkta Antiquarius, skulle man ibland Historiska minnesmärken kunna räkna våra Runstenar hvaraf de fläste till denna tiden om ej något förr pläga hänföras. Men det lärer vara längesedan bevisst att den vördnad, våra Antiquarier för dem burit, är en orimlighet, och Hr. Appelblad i sin vackra Afhandling *d)* har tydeligen ådagalagt, att de äga föga Historiskt värde. En Langfedgare och en Tideräknare rådfrågar understundom Graf-vårdar när åratals uppå dem finnas utfatte; men en Häfdateknare fotar ej uppå dem sina omdömen, utan uppföker gärna andra källor, när sådana äro att tillgå.

Christendomens första tideskifte, eller ifrån det vi fingo en Christen Konung, till Romerska Kyrko-väldets första stadgande under Sverker I. och Eric den Helige företer äfven föga Historiska skrifter. Här af hafva många fallit på den tankan, att räkna densamma till Sago-åldern. Man torde

d) Införd i Kongl. Akademijens äldre Handlingar Del. IV,

torde dock till slutet af denna tiden få räkna den Konunga-längd ifrån Iwar Widfadme till och med Inge den yngre, som Verelius infört i sin upplaga af Hervara-Sagan; ty den lär vara uppfatt i Inge II. eller Sverker I:s Regements-tid.

Långt mera ljus hafve vi om medel-tidens tredje ålder, eller ifrån Eric den Helige till Magnus Ladulås. Det är ock härifrån, som den rätta Historiska tiden börjar. Men man bör icke tro, att Historien hos oss var bragt till samma fullkomlighet, som i våra grann-riken; ty då Danmark kan uppvisa en Saxo, och Norrige en Sturleson, ägde vi inga andra Historiska Författare än Präster och Munkar, de där ägde äfven få litet snille, som de lågo nedfänkte i en djup okunnighet. Således gåfvo de oss ej andra Historiska skrifter, än några magra Konunga-längder, ömkeliga Dag-böcker och Annaler, hvilka fällan innehöllo annat, än det som var minst värdt, att komma till efterverldens kunskap. De berömde ej annat än det, som blott förtjente förakt. Munkarne hade hvarken urskillning eller ärlighet. De fågo endast på Romerska Kyrkoväldets förmåner. Mer och mindre gåfvor till de andeliga var den enda grunden till deras lof eller förtal. Emund Gammal, för det han vilie försvara sin höghet och folkets rättigheter emot Ärke-Biskopen i Bremen Adalbert, blef kallad den Slemme. Eric IX. deremot, som riktade Kyrkor och Kloster, blef kallad den Helige. Den förre afmålas illa; häremot blifver den

den fenare framställd såsom ett mönster af en vis och förståndig Konung.

Dock, ehuru medel-tidens Historia, i allmänhet är en samling af uselheter, böre vi likväl med ärkänsla omtala de Roms Betjenter, som dervid lagt handen. Utom deras möda, hade vi ännu vandrat i ett större mörker. Den som med varsamhet underföker vår medel-tids skrifter, kan ock leda sig till ljus och redighet, när han mera ser på orfakerna, än på hvad de berömma eller lasta.

Ibland de skrifter, som höra till denna tiden, lærer Konunga-längden vid Vestgötha-Lagen vara en af dem, som äga det yppersta värde. Efter all liknelse lærer den ej kunna tillskrifvas någon annan, än Vestgötha-Lagmannen. Eskil Magnusön, en äldre Broder till Birger Jarl den yngre. Den börjar med Olof Sköt-Konung och slutar med Johan I. Den innehåller en kort Biographie om hvar Konung, och är samman-skrefven med en oväldighet, och en sanning, som man borde förvänta af en Herre, vid hvars graf det omdöme blef fäldt, att *sent födes hans like*. Också har denna Konunga-längd hos alla våra Häfdatecknare varit i stort anseende. LAGERBERING har uppå densamma grundat många fina omdömen, hvilka åtskillige af fördomar intagne kallat för nyheter.

Om ingen Historia gärna kan skrivas utan allmänna handlingar eller ästa publika, är det ofelbart att vår Historia blifver säkrare och redigare

digare efter Magni Ladulås Regering, ock kan med fullkomlig noggranhet författas efter Unions tiden. Det är ock efter Folkunga-ättens anträde till Regeringen, som vi hafve en fullständigare handlinga-fölgd, än före Magnus Ladulås. Konungarne, som allt sedan Lodbrokiska ätten aldrig haft något ordentligt hemvist, fingo nu ett Residence, sedan Stockholm, hvars första anläggning tillhör Knut Ericson, och af hvars fullbordan Birger Jarl har hedern, nu blifvit hela Rikets Hufvud-Stad. Sedan Regeringen där fått sitt säte, blefvo äfven där Rikets allmänna handlingar förvarade e), till ingen liten hjälp för tillkommande Historie-Skrifvare.

Ju mera tillgång blef på handlingar, ju mera upplifvades hågen att arbeta i vår Historia. Men den var likväl undergifven samma fel och brister; ty Munkarne voro nu som förr Historiographer, de där endast upptecknade sitt stånds märkvärdigheter. Wadstena och Wisby Diarier, författade i ett för oss nu onyttigt ändamål, böra dock värderas för den uplysning de händelsevis gifva. Härtill kunna läggas så väl åtskilliga små Historiska arbeten, dels på Latin, dels på Svenska, som åtskilliga små Biskops-Krönikor, som författades vid Dom-Capitlen i Riket. Men jag vill ej uppehålla mig vid dessa smärre skrifter, då Sverige nu ändteligen kan framvisa sine äldste Historie-Skrifvare: Författarne till Rim-Krönikan och Ericus Olai.

Att

e) Likväl blef ej något ordentligt Archiv inrättadt. Sådant hörer till långt senare tider.

Att de förre författat detta Historiska Verk på rim är en värkelig skada. Om andra skrifter varit att tillgå, hade de lätteligen kunnat få samma öde, som den, hvilken i vår tid tog sig före att fätta 1734 års lag på vérs, ty hans arbete läser nu ingen. Men som Rim-Krönikan var ett mycket nyttigare företag, har den än i denna dag många läfvere. Dess Författare äro egenteligen sex, af hvilka den förste lefde i Magni Smeks och den sifte i Gustaf I:s Regering, och hafva de lämnat oss en fullständig Historia öfver Sveriges Konungar ifrån Eric Låspe till Christian Tyran. Detta Verk först utgifvet af Mesenius, sedermera af Hadorph, torde förtjena att för tredje gången upläggas, sedan man funnit på Codices mycket fullständigare än dem som de förre nyttjat.

Ericus Olai, Theologiæ Doctor och Decanus vid Dom-Capitlet i Upsala, har lämnat efter sig en Historia, den han på Carl VIII:s befallning på Latin sammanskrifvit. Denna Historia, flere gånger utgifven och äfven på Svenska öfversatt, slutar år 1464, då Kon. Carl för andra gången tillträdde Riksstyrelsen. I de äldste tiderne, då han ej nyttjat Isländske handlingar är han full med fel, tillsatfer och irringar. I de bägge första Christna Tidevarfven är han ej eller utan sine förseelser. Historien efter Birger Jarl har han med ordning, aktsamhet och opartiskhet beskrifvit, så vida han det kunnat, som en Romerska Kyrkans Prelat, den der var ifrig Catholik och nitisk för det Andeliga Kyrkaväldet. Att han i sin Historia hyft mera kärlek

och benägenhet för de utländske Konungar, och att han efomoftast, *utom det som godt vara kan, införer trycket, hvilket mera ökar än hindrar utvårtes oro och buller*, är Kon. Gustaf I:s omdöme i ett sitt bref till Olaus Petri. Detta Konungabref har sedermera gifvit anledning, at utur de tryckta exemplaren utsluta det, som var mäkt anstöteligt, om sådant annars i vår tid kan få kallas.

Ett af de dyrbaraste minnes-märken från denna tiden, är den Konunga-längd ifrån Rikets äldsta tider till Eric XIII. som Eric Benzelius ur sitt mörker framdragit. Den instämmer, hvad Ynglinga-ätten beträffar, med Thiodolfer, Are och Sturleson. Om så är, att Författaren ej känt Isländarenas skrifter, hvartill flere lärda forskare finna mycken anledning, blifver det ett nytt bevis på trovärdigheten af de sammes uppgifter. Då Isländarenas arbeten ej varit kända eller åtminstone icke nyttjade af våre äldste Historie-skrifvare, hafva deraf många stridigheter uppkommit, mycken oreda blifvit förorsakad. Villervalan ökades ännu mer, när Saxos Danska Historia af trycket utkom, ty dess esterrättelser voro stundom stridiga, stundom olika med dem, som våra handlingar ofs lemnat.

Boktryckeri-konsten i femtonde Seculo uppfunnen, kom äfven till vår Nörd. I stället för att lägga under prässen en eller annan af våra Historiska skrifter, var den första tryckta bok, som i Sverige framträdde, en samling af Æsopi Fabler. På en tid, då man endast läste Misfaler,
Brevia-

Breviarier och Helgona-Legender var mindre underligt, det man ej mycket bekymrade sig, att känna Svenska Historien, då man ännu i vår upplysta tid, i allmänhet åtnöjer sig, att den samma studera, i opåliteliga handböcker och mindre fullständiga sammandrag.

Man bör fördenskull ej tro, att Historiske kunskapen om vårt land var mycket allmän, när Vasa-Ätten kom på Thronen. Det är ock ifrån den tiden, som Sverige räknar sitt nya Historiska Tidevarf. Gemenligen är det så kalladt, emedan det börjar ifrån en tide-punct som städse blifver märkvärdig: innefattar den tid, då Sveriges Konungar spelt en role ibland Europas Monarker: och de stora händelser timat, som varit förnämsta orsaken till det anseende Sverige ännu innehafver. Man äger om desamma långt flera handlingar at rådfråga, långt vissare och fåkrare underrättelser att tillgå. Vår Historia blifver af Konungarne mera vårdad, af lärde Män mera utarbetad. Hagen att studera Historien börjar blifva mera allmän, och kunskapen om densamma hos den bättre delen af Nationen mera utredd och fullkomligare än tillfötene.

Dock får man intet tro, att det ljus, som nu blifvit spridt öfver vår äldsta och medeltids Historia, blef strax efter Reformationen upp-tändt. Ännu skulle en längd af tid framlöpa innan mörkret hann försvinna: ännu skulle en Häfdatecknare synas, som genom sina uppgifter åstadkom en ny oreda, och hindrade oss att komma till fanningen.

Johannes Magnus, sedan han af Religionsförändringen var nödsakad, att lemna Svenska Ärke-Biskops sätet och flytta till Rom, tog i sin enslighet det beslut att sammanskrifva en Historia för att vederlägga de af Saxo om våra Svenska fiker införda partiska berättelser; Ty dessa hade bragt honom i harnesk. Han ägde ofstridigt mycken förtjenst, en för sin tid ovanlig lärdom, och en ej allmän kunskap i våra häfder. Detta sista är ofstridigt, ty han anförer mycket för de senare tider, som hos andra ej står att ärhålla. Men att han, som han påstår, varit utrustad med en anseelig mängd handlingar, deruppå kan med skäl tviflas, ty han har merendels följt Ericus Olai, och icke ens nyttjat Rim-Kronikan och andra samtidiga skrifter. Hvad han i synnerhet låtit påskina, är en omåttlig kärlek till Fäderneslandet, och ett oförsonligt hat til Gustaf I. Det förra har han bevist genom sin Konunga-längd, den han börjar med Magog, Noachs Sonson. Namnen äro tagna, dels af våra förra längder, dels af honom sjelf uppsundna. Af det senare har han gifvit oss ett oemotfägeligt prof, då han, som aldrig älskade de utländske Konungarne, icke gifver oss någon utförlig berättelse, huru Gustaf befriade oss ifrån det utländska oket. Om denne Konung är han helt kort *f*).

Den-

f) Men för att emot honom få utösa sin galla, framkommer han med en diktad Konung, Östen III. den ock Godstagh kallas, hvilken af honom med de svartaste färger finnes afmålad. Af den jämförelse han gör emellan den förmente Godstags bedrifter och de händelser som timade i den väckelige Gustafs tider,

Denna Historia, i många mål firidande emot fanningen, till en del uppfylld med mindre rigtiga omdömen, blef innom Sverige mycket väl emottagen, så mycket mera, som ingen Historia, hos oss ännu var utgifven. Man ägde ej nog upplysning att se det förra; man ägde ej nog finhet att finna det senare. Dets Konunga-längd var i synnerhet mycket behaglig. I anledning deraf kallades Eric, Gustafs efterträdare, den fjortonde och vår tredje Carl, den Nionde, hvar igenom vi i stället för sex fådt tolf Carlar. Denna räkning har vunnit så mycket brukkap, att en och annans förfök att den ändra, ej kunnat hafva någon framgång, utan tvärtom blifvit nästan med åtlöje ansekt.

Denna diktade Konunga-längd har sedermera blifvit följd af mer än en Häfdatecknare *g*). Baron Pufendorff i sin Svea Rikes Historia anser den för trovärdig, och den som derpå tviflade, hade ej kunnat stå till svars inför Magister Göransons Domstol *h*).

Brodern Olaus Magnus var äfven en Historisk Författare, men med lika liten urskillning, med

Q 4

finner man vid första påseende, hvad hans egentliga systemål varit, ehuru väl han det söker dölja.

g) Öften kallad Godstagh blef icke en gång utsluten.

h) Hr. Göranson är så vida skiljagtig ifrån Johannes Magnus, att han börjar med Gomer, Magogs Broder. Båda meningarne äro lika orimlige. I öfrigt är Hr. Göranson den siste, som vågat anföra denna fabelagtiga Konunga längd. Dets arbete utkom 1750, sedan Wilde och Dalin redan utgifvit sina Historiska verk.

med lika öfverdrifven kärlek till Fäderneslandet, som Johannes. Han är egentelige Fadren till det systeme, att vår Nord varit en Stam-ort för alla Europeiska länders invånare. Ifrån honom härleder sig det ännu ej fullkomligen uphörda bruk, att lemna de Göthiske och Longobardiske Konungars öden ett rum i vår Historia. Desse Konungars Portraiter och till en del mynt, blifva ännu gömde i Svenska famlingar, tillhörige dem, som af en få till fägande Antiquaries fanatisme äro uppeldade.

Medan Bröderne Johannes och Olaus arbetade uppå att göra Svenska häfderne kände i det öfriga Europa, ty den hedern får dem ej fränkännas, var Gustaf I. sorgfällig, att vår Historia skulle innom Fäderneslandet blifva mera känd än tillföre. Rim-Krönikan och Ericus Olai, bägge skrefne af Påfviske Författare, anfågos ej dertill tjenlige, sedan en ny Religion blifvit i Landet införd. Konungen befalte derfor en af Reformatorerne, Olaus Petri, att åtaga sig detta arbete. Denne Prästman efterkom Konungens befallning, då han tillika med Biskop Bothvid i Stregnäs, fullbordade sin Svea Rikes Krönika. Johannes Magnus börjar med Magog, Noachs Sonson: Olaus Petri åter med K. Eric den Vise, som lefvat i Sarags, Patriarchen Abrahams farfaders tid; bägge meningarne lika orimlige, men med tidens insigter öfverensstämmande. Så angelägen K. Gustaf I. fyntes i början vara, att Krönikan skulle författas, så mycket missnöjd blef Konungen, när den blef fullbordad. Någre utlåtelse om de tvenne Stur-

rar,

rar, för hvilka Konungen bar och värkeligen borde bära mycken vörndnad, voro de orfaker, som förmådde honom, att få väl hindra denna bokens tryckning, som att förbjuda des utspri- dande ibland dem, som ville forska i Rikets häfder. Fastän Olaus Petri felat i sina omdö- men, fastän han hade den svagheten att vilja lysa med några mindre bevisliga Anecdoter, tyckes dock Arbetet hafva förtjent ett blidare öde. Vid des genomläsande, tycker man sig finna att Konungens beslut var nog hårdt, och att han i sitt omdöme öfver det samma mera följt sitt i många afseenden rättmätiga mis- nöje emot Olaus Petri, än den rättvisa och bil- lighet, som lyser i des öfriga företag; den o- völdighet hvaraf denne Förste gaf icke få prof. Om Olai Petri Historiska förtjenster ej uppå des tid voro i den aktning, som man haft fog att förvänta, har likväl efterverlden varit af en an- nan tanka. Ännu tvåhundra år efter des död fäller en upplyst häfdatecknare öfver honom det omdöme, att i de underrättelser, hvarmed han förökad sine föregångares arbeten, förtjenar han all trovärdighet, och synes hafva haft mycken högaktning för fanningen *i*).

Olaus Petri var en man af ett hetfigt sin- nelag, således ej nog varsam i sina uttåtelser, och ej nog sorgfällig att i alt följa de regler, hvilka försigtighet och anständighet honom före- skrefvo. Kanske han ock understundom åsido- satte den tacksamhet han var skyldig sin välgö- rare,

Q 5

rare,

i) Lagerbring i Företalet till Andra Delen af des Svea Rikes Historia.

rare, en ej alltid felfri, men dock stor och lofvärd Konung. Brodren Laurentius Petri, en man af mera Evangeliskt tänkefätt, ville afskudda sig all misstänka, att i Brodrens lärda arbeten eller andra företag hafva haft någon del. Han tog derföre det beslut att sjelf författa en Krönika. Den är likväl ej annat än Broderns arbete, öfversedt och förändradt. Utur detsamma äro alla fria och stötande utlåtelse borttagna. Häraf har ock händt, att des arbete blifvit mindre aktadt än Broderns. Då en författare måste rätta sig efter tiden; då en häfdatknare tvingas af omständigheter, kan aldrig des arbete nå den fullkomlighet, som då han har fria händer. Man fätter alltid mera värde på en författares urskrift, med alla sina fel, än man värderar densamma, sedan den, af eho den vara må, undergått hvad slags rättelser och förändringar som helst.

Oroligheterne som uppstodo efter K. Gustafs död och varade till Carl IX:s upträde på Thronen, framte ej någon gynnande tid för Historien. Man var mera upmärksam på dagens händelser, än på de förflutna tidens. Man var mera bekymrad, hvem Sveriges Krona skulle tillhöra, än att utforska forntidens hvälfningar; hvilka, såsom förbigångne, ansågos, som vanligt händer, af föga betydighet i jämförelse med de närvarande. Icke des mindre funnos ätskillige, hvilka sökte åt efterverlden förvara minnet af detta och de nyss förflutna Tidehvarfven. Men då dessa Historiska Skrifter ej utkommo ibland allmänheten, eller voro att anse för annat än hjejredor

redor för tilkommande Historici, kan man hvarken säga, att Historien hos oss var uppodlad, eller att Historiske kunskapen derigenom blef allmän. Öfver etthundrade år hade Boktryckerikonsten varit känd i Sverige, och ännu var ingen betänkt att utgifva våre äldste Historie-Skrifvare. Då vi inom oss sjelfve visade få liten omsorg, att känna Fäderneslandets öden, var det då underligt om de bälte Häfdatecknares skrifter öfverflödade af fel och misstag?

Sedan K. Carl IX. kommit i fredlig besittning af Sveriges Krona, uppgick i och med det samma ett nytt ljus för vår Historia. Riks-Archivum kommet till stadga, blef ett rikt förråd för den äldre och nyare Historien, då Handlingar ifrån alla Tidevarf på ett och samma ställe förvarades. Den Ämbetsman, hvars egentliga yrke är att arbeta i Svenska Historien, blef nu förordnad. Så snart en vetenskap äger ifrån Thronen upmuntran, saknas ej de som deruti arbeta.

Det hände ock nu. Flere Häfdateknare uppkomma: gamla arbeten utgifvas: och nya påtänkas, under loppet af det fjuttonde århundradet.

Johan Mesenius och Johan Loccenius, som bägge gjort våra äldsta Häfdatecknares arbeten först kända, voro den tidens förnämste Historici. Den förste bekant för sina många och besynnerliga öden, visar sig i sin Scandia Illustrata en ifrig anhängare af Johannes Magnus, men äger för de nyare tider all den trovärdighet man kan fordra

fordra af en Författare. Den andre, en af de Lärde Män, som Tyskland allstrat, men som Sverige med så mycket skäl anser sig tillhörig, har för många förtjenster att glömmas, för mycken rätt att fordra vår ärkänsla. Om han i sin Historia ännu följde tidens smak och började med Eric den Vise, som påstods hafva lefvat något efter syndafloden: Om han uti medeltiden kanske infört en och annan omständighet, som ej varit känd af äldre Häfdatecknare, bliver han för de nyare och sin tid en af våra bättre Historiske Författare, och jemte Mesfenius snart sagt den ende, hvilka utländske Författare nyttjat, då de beskriwit Sveriges öden.

Konungarne af Vasa-Huset fingo sina särskilde Historici. Eric Tegel författade Gustaf I:s och Eric XIV:s Historia. Desse Konungars, tillika med Johan III:s öden, upptecknades af Girs. Werwing åter företog sig Sigismunds och Carl IX:s Historia; oenigheterna som herrskade mellan desse Konungar hade förut blifvit beskrifna af den olycklige Arnold Mesfenius: Ändteligen fick Gustaf Adolph i Widekindi sin egen Häfdatecknare, som likväl ej hann längre än till 1617. De förre nyttjade det Latinska språket; de senare skrefvo alltid på Svenska. Många författade äfven sammandrag, men sådana arbeten hafva alltid gjort Historien föga tjenst.

Då så många Historiske Författare gäfvos, skulle man snart tro, det Rikets Häfder ej allenast till fullo voro beskrifne, utan äfven allmänneligen kände. Men, ehuru Latinska språket
den

den tiden var mera allmänt, än i närvarande stund, funnos dock många, som ej kunde begagna sig af våra allmänne Häfdateknares arbeten. Af de enskilde Historie-skrifvares, blefvo ganska få genast tryckte; en del förvarades i handskrift till senare tider: en del ligga ännu gömde i Rikets Archiver; en del blefvo förbudne. Sadant öde hade Widekindi Historia om Gustaf Adolph. Detta förbud härrörde ej få mycket deraf, att han visade sig en stor fiende af citationer; ej få mycket för arbetets ofullständighet, som fast mera för det han emot främmande magter nyttjade förklenliga, eller åtminstone mindre passande utlåtelse, och felade i den aktning han dem var skyldig. Sådant osmakligt bruk hade ännu icke hunnit afläggas, utan trodde hvar och en Häfdatecknare sig berättigad, att nyttja de ordafätt, som funnos uti Johan III och Czar Iwans, Carl IX:s och Christian IV:s brevväxlingar.

Widekindi har likväl den förtjenst att han varit den förste, som ej endast uppehållit sig vid Krigs-bragder, utan äfven något omnämmt inrikes ärenden. Werwing beskref en tid, då fältslag och stilla öfverläggningar få med hvarannan omväxlade att de svårligen kunde åtskiljas. En stor del af de öfriga arbeten äro endast Krönikor, och lärer man säsängt föka hos Tegel några fullständiga underrättelser om Eric XIV:s Regering. Ty då han, såsom Son icke kunde lasta sin Fader Göran Pehrson: då han hade försyn att skriva dess lof, icke nog skäl, att
 åtaga

åtaga sig dets förfvar, fattade han det beslut, att honom icke omnämna.

Ibland de medel, som denna tiden vidtogos, att hos ungdomen inplanta Historiska kunskaper, var äfven Skådespel. Johan Messenius beslöt i början af K. Gustaf Adolphi regering, att uti femtio Comedier eller lustige Tragedier genomgå Johannis Magni Historia. Till all lycka hann han ej öfver fem. En del af dem blefvo äfven vid de innom Håfvet förefallne högtidligheter, förestälda, af den studerande ungdomen, hvaribland äfven funnos de förnämste ibland Rikets Adel, hvilke såmedelst upplifvade de gamla Grekers tidehvarf. Att dessa Skådespel voro af ingen nytta för Historien, kan med visshet sägas, och förmodeligen äfven så litet båtande för Dramatiken: Om man nu fåg minnet återkallas af Miltiader, Themistocles och Ariflides, kan man vara försäkrad att i Messenii person ingen Æschylus, Sophocles och Euripides å nyo uppväcktes.

Nu komme vi till et Tidehvarf, det märkvärdigaste i Svenska Historien, under hvilket Sverige, genom Gustaf Adolphi segrar, Axel Oxenstiernas Ministere, och Carl Gustafs inkräcningar, upnådde den högd, af ära, som det tillförenej innehaft. Ett Tidehvarf då Sverige hade Herravälde i Norden och ett af de förnämsta rummen ibland Europas magter. Ett anseende, som genom en illa öfverlagd styrelse, under Carl Gustafs Sons Förmyndare var på vägen att förloras, men genom Carl XI:s försigtiga hus-

hushållning och vifa författningar, hvilka trotfat alla omskiften, blef under des Regering upprätthållet. Men med denne Konung tog ock detta Tidehvarfvvet slut. En hård styrelse uti en del af de inkräktade Provincer, uppväckte där ett misnöije, som på hela Rikskroppen i Kon. Carl XII:s tid hade en få betydlig verkan. Nu får man se aderton års fälttåg, under hvilka frukten förlorades af Gustaf Adolphs och des Generalers tjugu åra segrar.

Genom de lysande, de ärofulla händelser, som nu föreföllo, blef ockfå tänkesättet hos Svenske Män mycket förändradt. Dels, i anledning af då förefallande värf och ärenden, dels af egen smak började de nu mer än tillförene besöka främmande länder; och i och med desamma uppväcktes en större hog att känna andra Nationers häfder, än våra egna. Nu blef endast uppmärksamheten fäst på krigsfaker och Håfvens underhandlingar: Våra inrikes ärenden deremot anfågos af mindre betydenhet. Man underfökte häldre hvad fölger det och det fältslaget haft, med hvad framgång den och den underhandlingen blifvit förd, än orsakerne till de hvåfvningar Sverige före Gustaf Adolphs tid undergått. Den gamla Svenska Historien anfågs som en Fabel, och de händelser, som timade under de första Konungarne af Vafa-Huset för vida mindre märkvådiga än Tidehvarfvets.

Få Författare skapa sitt Tidehvarf, de flåste råtta sig efter den rådande smaken. De
Håf.

Häfdatecknare, som beskrifvit dessa tider, hafva derföre fäst sin uppmärksamhet, dels på Svenska Fält-tågen enfamt, dels på Sveriges Krigs-ärenden i samband med dess utrikes underhandlingar och angelägenheter. Till de förra höra Videkindi, Författare till Historien om Ryska kriget i Carl IX:s och Gustaf Adolfs tid, och Boeclerus, som beskrifvit det under Christina, förda kriget med Danmark. Till de senare Chemnitz, som under Axel Oxenstiernas inseende författade Tyska krigets Historia: och Samuel Pufendorff, Författare till Historien om kriget efter Gustaf Adolfs död, och till Carl Gustafs Historia, utgifven på Latin, Tyska och Fransyska. Förträffeliga Magazin för dem, som vilja arbeta i Sveriges Krigs- och Negociations-Historia. I synnerhet har Pufendorff genom dessa arbeten gjort sig ett stort namn, och vunnit, genom dem, den heder, att vara den förste blott lärde Man, som ökat de Svenske Friherrars antal. Man kan lägga till dessa Historici tvänne andre, fast än de först i senare tider börjat synas. Nordberg, Författare till ett vidlyftigt verk om Carl XII, öfversatt både på Tyska och Fransyska, kan väl ej anföras som ett mönster af en god Häfdatecknare, ty dess styl är aldeles icke Historisk, utan fast mera en Tidningsskrifvares. Men han har likväl ej till fullo förtjent de ofta omilda, ofta mindre grundeliga yttranden, som öfver honom blifvit fällda af Voltaire, och dem, som för mycket fätta tro till dess omdömen *k*). Arkenholtz har lämnat
ofs

k) Likväl bör Voltaire ursäktas. Då Nordberg särade anständigheten i den mån, att han för ganlka obetyd-

ofs Memoires de la Reine Christine, som mycket upplyser Tidens Historia, men ännu mer Drottningens enskilda lefnad.

Den stora tjänst desse Författare gjort Svenska Historien, hade blifvit ännu betydligare, om de trotsat tidens smak, och gifvit oss en närmare kännedom af ställningen inom Riket. Men dels voro de utlänningar, till en stor del okunnige om våra inrättningar, dels, om de dem kände, blefvo de hindrade att dem uppteckna af tid och omständigheter. Deraf har händt, att vi ej till fullo känne Gustaf Adolphs Historia för trettio-åra Kriget; icke en gång hans ärefulla Lifländska och Preussiska fält-tåg: att vi föga äre underrättade om Christinas Regering, efter Westphaliska Fredsslutet: att vi endast kunne betrackta Carl Gustaf som Fält-Herre,

V DEL. R ej

liga fel, kallade Voltaire för *Archi-Menteur*, var det mindre underligt om en justus dolor gaf anledning till det märkvärdiga brefvet till Nordberg, som finnes framför Voltaires *Histoire de Charles XII*. Denna Historia är ej utan all förtjenst, och hade dess Författare haft rätt till ett höfligare bemötande af Nordberg, som sjelf icke torde kunna trotsa den strängaste granskning. Det bref han infört ifrån Turkiske Kejsaren till K. Carl XII. och som börjas: *Vi Sultan Bassa &c.* kan ingalunda framställas som ett prof på Doctor Nordbergs urskillning. Nordbergs arbete är öfversatt både på Tyska och Fransyska. Den Francka öfversättningen af Håf-Rådet Warmholtz har för Svenska originalet ett onekligt företräde. Att återkomma till Voltaires *Histoire de Charles XII*, så är den icke allenast dess bästa Historiska arbete, utan äfven värd att rådfrågas af dem, hvilke om denne Konung skul le vilja lemna oss en fullständigare Historia, än den Nordbergiska.

ej såsom Konung. Många handlingar äro väl utgifna för Carl XI:s tid, men att man om den samma kan göra sig ett fullkomligt och redigt begrep, är så mycket mindre möjligt, som denne Konung ännu saknar en Häfdatecknare. Inrikes ställningen under Carl XII är så litet känd, att man ännu får åtnöja sig med munteliga berättelser, och ofta så löjliga som obevisliga Anecdoter. Härifrån härleda sig ock de många misstag i folks omdömen öfver dessa tider, de många falske slutfatser man gör öfver följderne af då förefallna händelser.

Kännedomen af våra Författningars upphof, våra inrättningars olika Tidehvarf och Svenska Folkets öden, måste äfven läggas å sido, när smaken för ålderdomens lemningar började blifva nog öfverdrifven. Antiquitets-Collegium, inrättadt under Carl XI:s minderårighet, blef af denne Konung mycket skyddadt, och ehuru ifrån ett Collegium till ett blott Archiv förvandladt, likväl hade att hugna sig af Konungens beskydd. Detta verk har sedermera haft hvarjehanda öden, till dess det sluteligen blef med denna Kongl. Academien förenadt.

Om detta Collegium å en sida genom arbeten i den Isländska Literaturen, och flera Isländska Skrifter utgifvande, utbredt mycket ljus öfver vår äldsta Historia, har det å en annan, genom flere dess Ledamöters lättrogenhet och fördomar, förorsakat mycken villervalla. Nu sysselsatte man sig med de löjligaste Antiquariska stridigheter: nu började man ej allenast utgifva

gifva de äkta Isländska sagorna, utan äfven fäderna förfälska 1): nu fågos Genealogifster, som vilje leda i bevis, det våra äldsta slægter härledde sig ifrån de Hjeltar, som i sagorna omtalas: nu påstod man i stöd af runstenar, att Svenskarne beherrskat snart sagt hela jordklotet: nu skrifver Biskop Bång en Kyrko-Historia, där han påstår, att Patriarcherne före Floden hade sitt hemvist i Sverige. Nu utgifver Olof Rudbeck sitt stora Atlantiska verk; ett verk, som väl tillskyndat sin Författare odödlig heder, men på hvars hypotheser nu mera ingen bygger; ett verk som i Författarens tanka borde läsas utan all granskning; emedan Konung Carl XI deröfver förklarar sitt nådiga nöje: nu finner man tvänne lärde Män, Schefferus och Verelius, föra starka skriftväxlingar om belägenheten af Upsala Afgudatempel, hvarvid den senare väl behöll segern, men blef för sina skarpa och ovänliga utlåtelsef emot den förre af Konungen tilltalad.

Detta Antiquariska Tidevarf varade en lång tid: men vördnaden för desse ämnen tyckes nu i det mästa vara försvunnen, sedan en Björner och en Brocman upphört att lesa och smaken genom de utkomna Historiska arbeten blifvit vänd på mera nyttiga föremål.

Andre Ledamöter i detta Archiv hafva uti en annan väg bidragit till Historiens upplysning. Brenner, hvars agtning är ingalunda förmin-

R 2

skad,

1) Sådan är *Hjalmar's och Ramers Saga*. Se vidare Prosten Nordins Afhandling de Monumentis Sveo Gothicis falso meritoque suspectis.

Skad, genom en och annan utlännings omilda omdömen, har gifvit oss den första förteckning på våra Mynt och Medailler; deruti biträdd af Keder, som själf genom lärda Skrifter fredat sitt namn ifrån förgängelsen. Jag behöfver ej nämna, hvad Numismatiken har att tacka en Berch; ty Gustaf III har redan medelst en Skådepenning förvarat dess minne hos efterverlden.

Man berömmar gemenligen Carl XI:s Tidsvarf, såsom gynnande för Historien. Men detta torde ej utan all inskränkning få antagas. Flera prägtiga verk, hörande till vårt Lands kändedom och våra Antiquiteters upplysande kunna framtes, men ingen Riks-Historia: Antiquarier och Konungars Biographier funnos, men ingen Häfdatecknare som beskref Svenska Folkets öden. Om någon varit lugad, att författa en fullständig Historia, hade han kanske derifrån blifvit afskräckt, då Konungen genom inrättandet af Censurs-Ämbetet, betog Nationen den Skrif- och Tryck-frihet, af hvilken den dittills trodt sig vara i besittning.

Inge verkkelige Historiske Författare igenfinnas fördenskull i Carl XI:s och Carl XII:s Tidsvarf. Men vi måste dock medgifva, att det gäfvos flere lärde Män, som dels genom utgifna Historiska Afhandlingar, dels genom Samlingar af medeltidens Acta, hvilka såmedelst undgingo den allmänna förstöringen, gjort vägen lättare för de tillkommande Häfdatecknare. Vidlyftigheten förbjuder mig att anföra, huru Schefferus, Hadorph, Örnholm, Olof Celsius den äldre

äldre och Eric Benzelius den yngre, beredt vårt nu varande Historiska Tidevarf. För samma orsak nödgas jag förbigå den stora tjenst Svenska Historien i ännu senare tider blifvit gjord, genom en Ihres grundeliga skrifter *m*): en Warmholtz's Bibliotheca Historica Sveo-Gothica, eller Critiska Förteckning på våra Historiska arbeten. En Magni von Celses Historiska Samlingar och Critiska afhandlingar (i fall de blefvo af trycket utgifna); flera andra att förtiga. Jag vill äfven blott nämna, att genom, Peringskölds, von Schantz, Åkerhjelm's och fleres Samlingar har Genealogien blifvit någorlunda upplyst; dock måste man tillstå, att få väl de sjelfve, som en von Stjernman och andre, hvilka trädt i deras fotspår ej alltid låtit sig leda af granskningens sackla.

Örnholm är en af dem som arbetat i Kyrko-Historien. Af des afbrutna arbete, finner man, att han öfverträffat alla sina föregångare, och af des efterträdare i den vägen, hafva en del blott gifvit oss Biskops-Krönikor, en del åter stadnat vid Christendomens första början, och blott beskrifvit den tid, då ingen Kyrka ännu hos oss var grundad.

Man bör äfven med aktning omtala Peringsköld, som den der genom utgifna arbeten och gjorda samlingar, fökt sprida ljus öfver vår Historia. Här blifver han ej anford, i egenskap af

R 3

en

m) De angå väl i synnerhet Svenska språket, men hafva dock gjort vår medeltids Häfdatecknare en ej obetydlig tjenst.

en lättrogen och smickeraktig langfedgare, hvilken genom diktade ätteledningar fökte förvärfva sig de storas ynnest, och hvilken först med den satsen uppkom, att en i våra häfder lysande ätt, var med Sveriges fordna Patron beslägtad; ej heller som en myndig ålderdoms-forskare, hvilken i flera fina arbeten visade äfven få liten urskillning, som föga granskning; utan fast mera som en slitig samlare, hvilken, genom ett Bullarium och andra Diplomatiske verk gifvit oss tydliga bevis af dets arbetsamhet och möda; som den förste utgifvare af Sturlesons Historiska verk, hvilken, då han såmedelst i ljuset frambragt vår äldsta Konunga-längd, har förtjent ett rum ibland vår Historias Reformatorer.

Ibland de Historiske Samlare, som denna tiden voro i flor, bör man icke förgäta Elias Palmköld. Son af Eric Palmköld, en mångårig och förtjent Riks-Archivarius, ärhöll han sjelf denna beställning, som man trodde, mindre i stöd af egna än af Fadrens förtjenster. Mången uphör att lefva, innan han lägges i grafven; om denne Palmköld kan sägas, att hans listid först börjades, sedan han var död. Ty då befanns, att denne man, i listiden hållen för mindre arbetsam, hade utur Archivi rika förråd för eget bruk gjort en samling, innehållande dels afskrifter, dels sammandrag af de märkvärdigare handlingar; en samling så mycket dyrbarare, som den innehöll nästan alla de Acta, hvilka i den stora Slottsbranden 1697 uppgingo i rök. Denna samling förvaras nu vid Kongl. Universitetet i Upsala, och ingen besöker detta namnkunniga

kunniga Läro-fäte, som icke hör omtalas Palm-sköldika Archivet: Ett Archiv, hvarutur de fläste Historiske Läfare fått ämnen, till deras vid denna Hög-Schola utgifna arbeten.

En hel annan tid inträffade efter Carl XII:s död. Dets Krigs olyckliga utgång, Regeringsfättets ändring, vände folkets uppmärksamhet på helt andra föremål. I stället för Krigs-bragder, infördes nu fredliga idrotter: i stället för att öka Sverige med nya länder, började man mera att odla egen jord: nu fökte man häldre att upphjelpa handel, näringar och handafögder, än att vidare förföka krigs-lyckan: man var efter ett och annat misf lyckadt förfök mera mon att freda de besittningar, man ännu innehade, än att påtänka, huru det förlorade skulle återfås.

Planen till Rikets allmänna hushållning, blef först af Gustaf Ericson stadgad: den fullfölgdes, så vida tidens upplysning det tillät, af Carl IX och blef af Carl XI bragt till fullkomlighet. Efter Carl XII:s död blef denna omsorg mera allmän. Det länder ock Svea Folk till evärdelig heder, att detsamma under högsta frihet, oförkränkt bibehöll större delen af de lagar och författningar, som under högsta envælde blifvit vidtagne. Detta är den enda anmärkning jag tillåter mig öfver en tid, som var så många omskiften underkastad; öfver ett Regeringsfätt, som till slut blef bragt ifrån sitt rätta föremål, då hvar och en trodde sig äga rätt att befalla och ingen höll sig pligtig att lyda.

Uppå Historie-Skrifvaron hade dessa förändringar en betydlig verkan. Då en Historisk Författare tillförene endast yffselsatte sig med Krigs-händelser, eller Regentens enskilda lefnad, började han nu att derjemte efterforska folkets tillstånd i olika Tidehvarf: de förändringar, som timat i Regeringsfätt; Religion och Lagarne: allmänna och enskilda hushållningens olika beskaffenhet: förändringarne i Kammar-verket och Myntet: vetenikapernes mer och mindre förkofran: folkets olika lynne, seder och bruk. Man lemnade småfaker å sido och var endast sorgfällig att framställa den stora Historiska taflan. Historien blef bragt till sitt rätta föremål, och man började finna, att Konungars Biographer, och samlare af Anecdoter, äro äfven få litet Rikets Häfdatecknare, som de, hvilka författa Krönikor, kunna sägas till fullo utarbета Rikets Historia; eller Författare af Konunga-längder förtjena namn af Historie-Skrifvare ⁿ).

Utlänningar, ty få kallar jag alla Isländska Historici, hafva lemnat ofs de enda underrättelser vi äge för de äldsta tider: utlänningar beskrefvo merendels Sveriges krig under Gustaf Adolph och Carl Gustaf: en utlänning skulle äfven arbeta på vår Historias förbättring och först beskrifva de hvälfningar vår Riks-Constitution undergådt. Jacob Wilde, född Curländare, är den Man, som detta århundradets Häfdatecknare med

ⁿ) Så vida slike Författare icke äro aldeles okunnoge om de skyldigheter, som äligga en Häfdatecknare, lära de ej annat, än med misfsnöje anse om de af eho det vara må, nämnas med en så oförtjent titel.

medskäl anse för en Fader; och är jag glad, att kunna mig få yttra, i närvaro af den o), som deruti tager den ömaste del. Wilde blef Historiograph på en tid, då det mer än någonsin tillförene var nödigt, att undersöka grunderna och orsakerna till Svenska Regeringsfättets förändringar: då det var nödigt, att Nationen derom blef undervist, när högsta magten hvilade i desfs händer. Wilde beslöt derföre, att på goda grunder författa sin *Historia Pragmatica*; en bok af ypperligt värde. Men han hann ej längre än till de trenne första Capitlen, ty arbetet kom sedan att afstagna; icke få mycket för desfs vidlyftiga plan, som fast mera, att enväldet i vår lärda Republik ej ännu upphört, och att Författare ej till fullo fingo begagna sig af en frihet, den Nationens Fullmäktige ej fällan missbrukade. Då Baron Pufendorffs sammandrag af Johannis Magni Historia var den enda Bok, hvarutur man hemtade kunskaper om Sveriges öden, tog Wilde sig före, att den å nyo med anmärkningar utgifva. Ett verk hvaruti vår gamla Tideräkning blifvit fatt i ett ljus, en redighet och en ordning, som den tillförene ej ägt. Det är ock en stor förlust för vår Historia, att denne berömlige Man blef, genom synens beröfvande, fatt ur stånd, att dermed fortfara, och måste sluta med Sverker I:s Regering.

Wilde med alla sina stora egenskaper, med all sin gränknings-möda, hade likväl ej det nöjet, att se desfs systeme blifva antaget af den

R 5

Mar,

- o) Hr Cantzli-Rådet och Bibliothecarien Anders Wilde, Son till den ofvannämnde.

Man, som en lång tid varit och ännu i ett vist affeende är Sveriges störste Häfdatecknare. Dalin grundade sin Tideräkning på hypotesen om vattuminskningen. Härigenom uppkommo stora stridigheter mellan en del af våre Mathematici, understödde af Dalin, och våre Historici och Fornforskare, biträdde af vår store Naturkännare Biskop Brovallius. Härvid tänker jag ej uppehålla mig, ty innan Dalins död, var defs Tide-räknings-systeme ansedt som oantageligt. Defs Historia för medel-tiden, är nu efter fyratio år befunnen icke vara med den nogaste granskning författad, och att medel-tidens handlingar ej med all sorgfällighet af honom blifvit nyttjade. Den har ock förlorat mycket af sitt värde, sedan en annan Häfdatecknare fatt Historien för den tiden i en mera klar dag. Hvad åter beträffar Historien ifrån Gustaf I, för att ej säga Christian I, till Carl IX, är han den ende af de nyare, som densamma med någon utförlighet beskrifvit. Dalin, hvars snille och smak i vittra yrken aldraminst inom detta Samfund böra vara okände, påtog sig, eller snarare, blef ålagd att sammanskrifva denna Svea Rikes Historia. Öfver densamma har ock fälts olika omdömen. Jag måste dock bekänna att det domslut lär vara för hårdt, då en vittor Man sig yttrar, att Dalin „vid författandet af sin Svea Rikes Historia „tagit sig före ett ämne, som icke hedrar honom och gagnar Fäderneslandet i lika mån som „hans öfriga Poëtiska och Moraliska Skrifter; p), „
Jag

p) Så säges i de år 1771 utgifna *Anmärkingar öfver Hof Cantzlern von Dalins Svea Rikes Historia*, hvars Författare är ingen annan än Hr Kammar-Rådet af Botin.

Jag instämmer fast mera med en annan vittor Författare, då han säger: att *Dalin* blef förbunden till ett mödosamt och för honom främmande ämne: att hans naturliga böjelse blef derigenom förqvafad, och att Nationen med *Dalin* ökte antalet af sina Häfdateknare, men miste en makalös Skald q). Om *Dalins* granskare, genom upptäckande af flera betydliga felsteg betagit honom det stora rum han i sin lifstid ibland Häfdateknare innehade, hafva de dock ej kunnat fränkänna honom den hedern, att han i anseende till stylen och sammanfattningen lämnat Sverige ett mönster, huru en Riks-Historia bör vara författad.

Botin, den förste, som vågat anföra anmärkningar emot *Dalin*, var dertill så mycket mera berättigad, som han till fullo ägde des egenheter, och hade, då han i sådan affigt tog till pennan, sjelf författat sitt *Utkast till Svenska Folkets Historia*. Ehuru detta arbete endast är en Handbok för ungdomen, är likväl Författaren berättigad till ett rum ibland de större Häfdateknare, dels i anseende till den nya inrättning han gifvit Historien r), dels emedan
Han

q) Se Grefve Gustaf Fredr. Gyllenborgs Inträdes-Tal, infördt i Kongl. Academiens äldre Handlingar Del. II.

r) Uti särskilda Capitel har han afhandlat, hvart för sig, de ämnen som utgöra det väsentliga af en Riks-Historia, nemligen Konungarnes Regering, Rikets författning, Kyrkans och Vetenskapernes tillstånd m. m. uti vissa tidvarf. Våre Förfäders seder, lefnadsfätt, hushållning, dygder och laster har han icke eller förglömt. Jag har hört en och annan påstå, att alt blifver då redigare och kan bättre öfverses, än när alla dessa ämnen blandade om hvarandra, efter

Han ej bör sammanblandas med dem Voltaire säger: *vont s'essayer au depens du public*. Det är en värd Ledamot uppdraget, att tolka Botins lof: det blir hans rätt att yttra sig öfver des arbete. Jag inkränker mig blott vid den anmärkning, att om Botin förstärkte antalet af Ämbetsmän, miste Sverige sin behageligaste och mäkt Philosophiske Häfdatecknare; Clio en af sina Söner.

Lagerbring, den fjerde Häfdatecknare Sverige i detta Seklet kan framvisa, trädde nu fram, sedan han i flera år utgifvit arbeten till vår Historias förbättring. Då han varit en af Academiens äldste och mäkt förtjente Medlemmar, då en ibland Eder *r*), Mine Herrar, med mera insigt än jag, redan visat, hvad Svenska Historien är skyldig denna ibland sitt eget folk kanske ej nog aktade Man *s*), behöfver jag ej vara mångordig. En läfare, som ej gör stylen, ty den

årtalen sammanmältas i en torr Dagbok. Af denna tanka var äfven Lagerbring, ty samma method har han följt i sin större Riks Historia. Han under rättar ofs att R. R. Grefve Carl Gustaf Tessin dertill gifvit första anledningen. Utan att bestrida någons mening, tror jag dock att denna inrättning mindre passar sig uti en Riks-Historia. I en Handbok för Ungdomen kan den snarare tillåtas.

- r*) Hr Cantzli-Rådet von Engeström i des Lefvernes-Beskrifning öfver Hr Cantzli-Rådet Lagerbring, införd i Kongl. Academiens senare Handlingar Del. IV.
- s*) Flera omilda omdömen hafva blifvit öfver honom fälda. Jag skulle dock önska, att hvar och en Svensk ägde den dygd, ära och kärlek till Fäderneslandet, som öfveralt framlyser i Lagerbrings arbeten.

den har hos Lagerbring sina stora brifter, till Historiens hufvud-sak: som vet att noga skilja Författarens egna anmärkningar, ofta mindre städade infall, ifrån de händelser han beskriver: som älskar undervisning, och ej låter sig styras af fördomar; en sådan läsare lærer snart finna, att om något större ljus är spridt öfver vår medeltids Historia, bör man sådant endast Lagerbrings bemödande tillskrifva. Hvad Wilde är för Sago-åldern, det är Lagerbring för vår medeltid. Jag förbigår des första del, ty den innehåller blott gamla och till en del fabelagtiga Historien; men månne man kan uppvisa något arbete, som i granskning af medeltidens händelser kan med des andra och tredje del jämföras *t*)? Vid genomläsandet af den fjerde, önskade

- t*) Uti ett bref till Hr Gjörvell dat. Christineholm den 7 Martii 1774, yttrar sig framledne Håf. Rådet Warmholtz öfver Lagerbrings Andra Del sålunda: „Uti Historia medii ævi är så långt min kunskap „sträcker sig, Lagerbring den bäste och tillförläteli- „gaste Häfdatecknare vi äge. Han känner källorna, „dem han med mycken flit uppspanat och måsterli- „gen vet att nyttja: rättar oftast och förbättrar sina „företrädare; upplyser mycket, som förut varit mörkt „eller tvetydigt, uppspäder icke de gamles Berättelser „med egna eller nyare Scribenters gifsningar: smick- „rar icke vissa slägter: har verkligen gjort nya upp- „täckter. Den bekantskap han äger med utländske „Scribenter, hvaraf våre Historici sällan betjent sig, „har förskaffat honom esterrättelser om vår Nord, „både i Kyrko- och verldliga saker, som annorstädes „förgäfves sökas. Till bevis kunna tjena P. Celesti- „ni III:s Bref om K. Knuts giftermål; P. Honorii III:s „Bulla af 1219 angående K. Johan I:s Kröning. K. „Waldemars Gåfvo-Bref på Gottland för Mar-Gref „varne af Brandenburg jemte många andra vigtig

skade man, att han i en yngre ålder hade företagit sig ett få vidlyftigt arbete, som att samman-

„Documenter, som han i ljust framdragit. Huru
 „mån han är om sanningen, och att ingen ting an-
 „taga utan fullgiltiga bevis, grundade på Authenti-
 „que Handlingar, sådant kunde med många exempel
 „bestyrkas. Läs allenast hans berättelse om slaget
 „vid Lena: alla de vackra saker, som våre nye Hi-
 „storie-skrifvare berätta om den namnkunnige Fale
 „Bure förfvinna här. Om K. Magnus Ladulås icke
 „vinner hos honom, såsom hos andra, den hedern
 „att kallas en af Sveriges bäste Konungar, och ett
 „mönster af en stor Regent, sker det icke på sanningens
 „gens bekostnad: hans goda och elaka egenskaper
 „sättas i sin rätta dag. Detta stycke af Lagerbring
 „har i synnerhet förnöjt mig. Historien om Sveriges
 „handel, under medel-tiden får mycken uplysning af
 „de Handlingar han i den delen anförer; jag menar,
 „de, Hanse-Städerne Lübeck, Hamburg, Riga, &c.
 „förundte förmåner och Privilegier, som tillföre
 „varit nog litet bekante, men nu här till större delen
 „in extenso uti Anmärkningarne, jemte nödig för-
 „klaring meddelas. I gemen kan sägas, att uti des-
 „sa Anmärkningar ligger förvarad en skatt af viktiga
 „och angelägna Documenter. Gerna förlåter jag
 „Författaren, att han något mera utbreder sig öfver
 „sin Födelse-ort, Skåne, än de öfriga Rikets Land-
 „skap. Lund hyfte då inom sine murar en mächtig
 „Prelat, och var det yppersta Läro-hus i Norden.”

Öfver Tredje Delen kan fällas samma omdöme. Ingen före Lagerbring har upptäckt rätta orsakerna till de ifrån Magni Ladulås död till 1523 uti Sverige förefallna Tragiska händelser. Man behöfver blott jämföra des och andre Scribenters berättelser om Håtuna-leken; Gästabudet i Nyköping; Magni Smeks val och minderårighet; des Sons Konung. Eric XII:s död: K. Albrechts inkallande m. m., så lærer man snart finna, hvilka äro mäkt med sanningen enliga.

manuskrifva en Riks-Historia *u)*, och man kan ej nog beklaga, att han ej fick lägga sista handen vid den femte, ännu outgifven *x)*. Dets tid blef upptagen af göromål, som han hade för mycken höflighet att sig åtaga, ej nog styrka att afslå. Frukten deraf blef ibland annat dets Sammandrag af Svea Rikes Historia, som ehuru nyttigt det än kan vara, dock ej ärfätter förlusten af dets större Historiska verk. Borde ock en Man af Lagerbrings snille och kunskaper, sysselsättas med författande af ett Sammandrag.

Uppå Sammandrag hafver man ej eller någon brist. De hafva dock mera skadat än gagnat
Hi-

u) Ty då hade den ofelbart utkommit på en tid, då sådana arbeten blifvit med mera begärlighet lästa och kanske med mera skyndsamt utgifna. På denna del, som likväl är mycket mindre än de föregående trycktes i flera år. Jag fruktar ock att denne del under utgifningen blifvit något förändrad. Det förekommer mig åtminstone främmande, att Lagerbring som på ett så oförkräckt sätt beskrifvit händelserne i fjortonde århundradet ej, förer samma penna, då han berättar dem som timat i det femtonde. I synnerhet tyckes han misskänna ändamålet af Engelbrecht Engelbrechtsons företag. Denne Man, som K. Gustaf III., i sitt tal till Ständerne den 21 Augusti 1772, med full rätt satte i bredd med Sveriges odödliga Konung Gustaf I, tyckes Lagerbring vilja få godt som göra till en upprors-listare. Besynnerligt är ock, att Lagerbring, som så mycket nedfatt Magnus Ladulås, upphöjer K. Carl VIII. mer än han verkligen förtjenar. I allmänhet äro dets Reflexioner i denna del icke aldeles öfverensstämmande med de grundsatser, som framställas i de förra.

x) Af denne Del äro blott några ark tryckta. Hos hvilken selet ligger, åtager jag mig ej att afgöra.

Historien, i synnerhet då de flästa äro författade af folk, som äga blott en lös kunskap om våra häfder. Nu gifver en ut ett Sammandrag af Dalins Historia, som likväl ej är vidlyftigare, än den kan läsas i sitt sammanhang. En annan förvandlar Historien till en Vecko-Skrift, upspädd med jämförelser emellan de äldre och nyare tider, och anmärkningar, endast tjenliga, att vittna om Författarens föga smak och urskillning; titeln: *Kärnan af Svea Rikes Historia* är deruppå ett bevis. En annan utgifver på ett ark Svenska Historien till sina barns tjenst. En annan skrifver blott för enfalldigt folk. En annan anför blott de Konungar, som han i sin tanka håller för de märkvärdigaste. Flere skulle kunna uppräknas; men jag åtnöjer mig blott att omnämna en enda. Uppå den ort, där Lagerbring vistades och under des lifstid utgaf en Anonym till Scholæ-ungdomens tjenst ett högst ofullständigt Sammandrag, där man å nyo fick införda alla de dels oriktiga, dels falska berättelser, Historie-Skrifvaren utur vår Historia utmönstrat. Författaren till Sammandraget har derigenom bevisat, att han antingen icke läst, åtminstone ej rådfrågat Lagerbrings Historia, eller ock, att han icke viste fätta ett rätt värde uppå des uppgifter. Liten ärkänsla mot en Man, en af de störste Carolinska Academien kan framvisa.

Då många af sådana Sammandrag vanligen hämta sine Historiska kunskaper, och ingen Henault jännu hos oss kan framtes, blifva desse kunskaper naturligt vis mycket ofullkomlige.

Häraf

Häraf har understundom händt, att då en och annan i större förfamlingar med exempel utur Historien, velat bestyrka det öfverläggnings-ämne han framstält, har det skett mindre lyckligt. Ty ibland hafva fädana efterdömen blifvit anförda, hvilka långt ifrån att bestyrka, snarare bevisa motsatsen af hvad de skrifvit x). En äfven så stor okunnighet röjer sig i de uttydningar åtskillige gjort öfver det i våra gamla handlingar så ofta förekommande namnet *Sveriges Allmoge*; ty dermed äfysas hela Svenska Folket i gemen, och ej en Clafs af medborgare i synnerhet y). Bevis skulle kunna anföras, dereft de voro nödiga.

Af hvad jag hittils sagt finnes tydeligen, att Sveriges Historia till Carl IX:s död, är i många fall fullständigt utgifven. Efter denna tid, befinnes den vara mindre utarbetad, än den

V DEL.

S

för-

- x) Ett Memorial, upläst hos Ridderskapet och Adeln vid 1789 års Riksdag utmärker ej hos Författaren någon djup kunskap af de under Magnus Smek, Albrecht och Unions-Konungarne timade händelser.
- y) Nu för tiden kallas det ärbara Bonde-Ståndet uti Riksdags-kallelser och Riksdags-Beslut, för *menige Allmoge*. Men deraf följer ej, att i K. Gustaf I:s tid *Sveriges Allmoge* endast lämpades på detta Stånd. Således är orätt, då K. Gustafs förmenta Symbolum: *Gud och Sveriges Allmoge* öfversattes på Fransyska: *Dieu & les paisans Suedois*. Rättast är: *Dieu & la Nation Suedoise*. Icke heller har jag funnit, att denne Konung nyttjat detta Tänkenspråk. Af K. Gustaf I:s mynt och sigiller finner man, att dess Symbolum varit: *Omnis Potestas a Deo est*; eller ock: *Deus dat cui vult*. Hvilket sednare blef af K. Eric XIV. antaget.

förtjente. Om Historien före 1611 kan, ehonom vill, få en någorlunda kännedom; om Sveriges tillstånd under de följande Konungar, bliver man mindre väl underrättad. Vanligt vis hafva de smärre Historiske Författare trott att upplysa K. Carl XI:s Regering, genom några osammanhängande årtal, och att händelserne under Konungarne Fredric och Adolph Fredric voro utredda, då de uppsatt Ätte-taflor öfver Hessiska och Hollsteinska Hufen. Befynnerligt, att hos ett fritt folk, det var svårare att skriva Historien, än ofta i de mest Despotiska Regeringar.

Förnämsta hindret till den mindredag, som blifvit spridd öfver vår Historia, bör ifrån 1720 till 1771 fökas i den split och oenighet, hvaraf Nationen sönderhets. Till Naturen af ett Republicanskt Regeringsätt hörer, att partien skola finnas; men yran blef här drifven till den ytterlighet, att den visade sig äfven i sådana mål, där en förnuftig och tänkande man ej söker någon politik. Den, som kommer att beskrifva lefnads- och tänkesättet för den tiden, får ej svårt att sådant bevisa; han finner flera exempel, än han åstundar.

Hvarken blef vår Historia få gynnad, som den borde, eller voro de, som den skulle skriva nog modige, att trofva tidens fördomar.

Då hvar och en, ehvad uppfostran han än ärhållit, trodde sig äga nog insigter, att styra land och folk, ansåg han sig äfven i stånd att
döma

döma öfver arbeten i vår Historia. Om en Författare då vågade anföra en mening, hvilken var de rådande obehagelig, eller på något sätt kunde misstydas, var en Läsare straxt färdig, att den samma förkasta, ja, dereft han ägde magten i sina händer, lika snar att derföre ställa Författaren till ansvar. Ju närmare man nalkades våra tider, ju större blef uppmärksamheten hos Läsaren, och ansvaret för Författaren, om af en och annan utlåtelse kunde märkas, att han ej i allt fölgde det rådande tänkefättet, hvilket till slut hvar tredje, högst fjerde år ändrades. I ställe för att upmuntra, fökte man fast mera att förqväfva allt mod hos dem, som både i anseende till sina kunskaper och sitt snille hade varit i stånd att framträda på det Historiska fältet. Häre ligger ock ikället, hvarföre vi äga så många ofullbordade arbeten.

Men om ock mera gynnande tider inträffade, gifvos likväl Författare, hvilkas räddhåga och mennisko-frugtan undanhöllo att upplysa allmänheten. Innan man tog till pennan, utforskade man noga, huruvida det man ämnade skriva skulle vara mer eller mindre behageligt för den eller den person, hvars gunst man sökte, och rättade man sig efter deis utslag. Om man upptäckte, att en sådan betydande Mans Förfäder ägde ett tvetydigt, kanske ock vanbedrande rum i Historien, sökte man att undandölja fanningen. Men om å ena sidan, en och annan härigenom ärhöll den förmån, att icke se sina Fäder framträda inför Esterverldens stränga, ofta rättvisa Domstol, och stå till ansvar för

finn felfieg, fagnade å den andra, mången, hvars lott ej var att lyfa i höga Ämbeten, den förnøjelsen, att fe fin Fäders förtjenfter kunniga gjorde, och de inför famma Domftol rättfärdigade ifrån de tillvitelfer, fom dem af en famtid med orätta blifvit gjorda. I ftället för att fätta fanningen i fin dag, fökte man den fördölja, då man utfpridde dels ogrundade dels obeviflige Anecdoter om folk, fom deruti fatt fin ära, att tjena och gagna sitt Fädernesland. I ftället för att befordra upplysning, fökte man betaga folket alla medel att den ärhålla. I ftället för Hiftorifk vifshet, införde man en ännu ftörre ofäkerhet, då man antingen tviflade på alla de uppgifter, fom ej med defs enfkildta föremål voro öfverensftämmande, eller ock ändrade finn egna berättelfer efter tider och omftändigl eter.

Men om ock en Författare kunde trofta alla politifka fördomar, mötte honom tvänne andra linder, fom han ej få lätt kunde öfvervinna. Det ena: *brift på få kallade Memoirer*; det andra: *föga tillgång till våra Famille-Archiver*.

I Frankrike dör ingen ftor man, fom ej lämnar efter fig färdigfkrifna Memoirer, eller åtminftone Materialier till fädanas författande. Hos ofs tyckes man varit mera mån att göra, än att teckna upp ftora och lysande faker. Här-af har det blifvit fvårt, att fkrifva tidens Hiftoria; ty ehuru många underrättelfer i Rikets Archiv kunna vara att tillgå, äro de dock ej att jämnföra mot dem, fom ftore och betydan-

de

de Män lemna ofs i deras egna skrifter. Hvad upplysning om Carl XI:s Tidevarf skulle vi icke äga, om en Magnus Gabriel de la Gardie och en Bengt Oxenstjerna upptecknat sin tids händelser? Vi skulle då ej behöfva öfverhoppas med gifsningar och falska anecdoter: vi skulle då ej vara nödfakade at lita på ofullständiga berättelser och mindre grundade uppgifter, lemnade af utlänningar, de der ägde ett mindre riktigt begrepp om fällningen i vårt Fädernesland. En och annan har väl lemnat efter sig Memoirer z), som äfven blifvit utgifne, men få stympade, att man med alt skäl kan säga, att de snarare tilhöra utgifvaren än Författaren. Sådant har händt med Riks-Rådet Grefve Gustaf Bondes Historiska upplysningar om K. Fredric I:s Regering.

Nästan hvar ätt kunde i förra Seklet uppvisa ett enskildt Familie-Archiv. Men desse familjor hafva i detta århundrad blifvit få illa vårdade, att de af elden blifvit förstörde, eller på annat sätt förkingrade. De som ännu finnas

S 3

- z) Till dem kunna äfven räknas K. Carl IX:s Rimkrönika; Början till K. Gustaf II. Adolphs egenhändiga Historia; Drottning Christinas egenhändiga Lefvernes Beskrifning. Den förste af desse Kongl. Författare hade gjort bättre om han skrifvit på profa. Att den andras arbete ej blifvit forfätt, är en väsendtligare förlust, än att den tredjes räknas ibland ofullbordade arbeten. Båda äro de likväl dyrbara Fragmenter. Drottning Lovisa Ulrica har ock börjat sin Lefvernes Beskrifning; men blifvit af tid och omständigheter hindrad att densamma fullfölja. Detta Fragment förvaras i Handskrift uti Biblioteket på Drottningholm.

nas i behåll, äro flundom af deras ägare knapt kände, flundom få väl förvarade, att de hittils för Häfdatecknaren varit otilgängelige. Det är en lycka, att Lønbom fått fritt tilträde till Stenbockska Archivet, ty derigenom har han varit i stånd att utgifva den odödlige Magni Stenbocks Lefverne, och dymedelst fredat en Stor Mans minne, ifrån glömskan. Den af sin börd, sina innehafda Ämbeten, och ännu mer af sitt ädla tänkesätt lysande Herre a) som äger Riks-Rådet Johan Skyttes handlingar, låter nu öppna detta Archiv och föranstaltar att en fullständig Historia öfver honom blifver utgifven. Härigenom sker Svenska Historien en stor tjenst, ty Gustaf Adolphs Läromästare, Axel Oxenstjernas medtäflare, är värd, att blifva närmare känd, än af de anecdoter, som hittils blifvit utspridda om dets förmenta Kongl. härkomst.

Till tidens beröm får äfven anföras den nästan allmänna täflan, som förspörjes, i utgifvande af forntidens handlingar. Att uppräknad dem alla blefve för vidlyftigt b). Ibland desse Samlare har Lønbom genom sina utgifna *Handlingar*

a) Riks-Rådet och Riks-Marskalken Grefve Göran Gyllenstjerna.

b) Uppå en tid af nära 120 år hafva följande sig härmed fyllsatt, nämligen: Johan Haderph, Rich. von der Hardt, Eric Benzelius den yngre, Johan Peringsköld, Håkan Spegel, Anders Anton von Stjernman, Christian Nettelblatt, Johan Floræus, Sven Lagerbring, Göran Wallin, Olaus O. Celsius, Johan Arckenholtz, Bengt Bergius, Nils Wefsmann, Carl Christopher Gjörvell, Eric Ekholm, Samuel Lønbom, Magnus Svederus, Jonas Hallenberg, Eric Mich. Tant, Jac. Ax. Lindblom, Jac. Fred. Neikter, Carl Gust.

lingar till K. Carl XI:s Historia gjort sig mäkt förtjent. I denna samling finnas införda sådana stycken, som ofstridigt öfver detta Tidehvarf sprida mycket ljus, och komma mången grannlynt Läsare att öfverse, om ibland de intressantaste Ministeriella Relationer, de viktigaste ifrån Rikets Collegier ingifna betänkanden, man finner en Spök-Historia. Det beröm man tilldelat Lönnbom, minskar aldeles icke den heder, som bör lemnas dem, hvilka jemte honom i den vägen gagnat Historien. Dock bör man beklaga om någon skulle träffas, som ej i äkt tagit den Diplomatiska granlagenhet, man har rätt att af en utgifvare fordra. Önskeligt vore, om hvar och en Diplomaticus upplyste sine Läsare huru den och den handlingen kommit i des händ, och om man ej ägde något skäl att tvifla på densammas autenticité.

Åtskillige af denna Academiens Ledamöter hafva dels bevisat, dels trott sig äga anledning till den Hypothesen, att många af de i förra tider utgifna handlingar ej äro ägta ålderdoms-lämningar. Derföre blifver nödigt att med sorgfällighet följa Diplomatikens grundlagar, och icke utgifva en Aft, innan des pålitlighet blifvit noga underfökt. I fall man satte sig öfver alla föreskrifter, kunde det icke lätt hända, att en scepticus i nittonde århundradet kommer att hysa den tankan, att man äfven i vår tid, efter omsländigheterna förfalskat åter och bref.

S 4

Det-

Nordin, Ol. And. Knös, Olof Wallquist, Joh. Henr. Lidén, och Uno von Troil, till hvilka nu mera kan läggas Carl Adlersparre.

Detta gäller i synnerhet om Anecdoter, hvaraf flere tro sig äga ett få rikt förråd. Desse, ehuru orimlige och obevflige de än äro, införas äfven i Historien, hvaraf den ofomoftast förlorar i trovärdighet. Detta hufvud-fel träffas oftare hos de äldre än de nyare, ty i en upplyst tid litar man mindre på fränfägnar än i ett mörkare tidehvarf. Efterverlden har i anledning häraf, funnit de få kallade *Anecdotes de Suede*, de må vara författade af hvem som hälft, för mindre påliteliga, än då de först blefvo utgifna *c*). Om fördenskull man träffade en och annan Samlare af Anecdoter, hvilke icke öfverensflämman med de på allmänna handlingar grundade uppgifter, och denfamme gjorde fina Samlingar kunniga, lärer i vår tid en sådan utgifvare icke böra fordra mera trovärdighet, än den en granskare hyser till äldre Samlare af lika halt. I allmänhet förefaller det besynnerligt, att många, som knapt fått inträde i Palatsens förflugor, tro sig känna driffjädrarna till de största händelser och till de beslut, som tagas i Cabinetet. Då anecdoter igenfinnas uti Stats-Ministrars efterlemnade skrifter och bref, förtjena de Häf-detecknarens upmärksamhet, då deremot de, som träffas hos andre mindre kände personer, icke hållas af honom i större värde, än de verkligen förtjena, och ej fällan med en föragtande tyftnad förbigås.

Säl-

- *) Om denna Skrift har Canzli-Rådet Schönberg fält ett välgrundadt omdöme i sitt Bref angående orsakerne till Reductionen i K. XI:s tid, infört fränför Duræi Dagbok, rörande 1682 års Riksdag.

Således hafva alle Författare till få kallade *Anecdotes secretes* eller till *les Grands evenemens par les petites causes* icke gjort Historien någon tjenst. Lyckligt vis äger Sverige få fådane att framvisa. Jag förbigår dem få mycket häldre, som Svenska Historien är skyldig en ostridig erkänsla åt dem, som gifvit oss större och mindre samlingar af de tid efter annan utkomna Kongl. Påbud och Förordningar, Riksdagars och Mötens beslut, samt andra allmänna handlingar *d*). Deras affigt har väl egenteligen varit att vägleda Domaren i utöfningen af sitt vigtiga kall, men att Häfdetecknaren också deraf drager nytta, faller hvar och en i ögonen. Att en von Stjernman och Modée i denna vägen äga de största förtjenster, läser ej behöfva nämnas.

Modée har ock lemnat oss en samling af de Freds-Tractater och förbund med främmande magter, som ifrån Carl XII:s död til Adolph Fredrics anträde till Regeringen, äro afslutna. En samling, få mycket märkvärdigare, som den är den ende, hvilken i den vägen blifvit i Sverige utgifven. Ty ett fullständigt Diplomatskt verk, tillika med en samling af våre Författare under medeltiden, äro ämnen at räkna bland Häfdetecknarens önskningsar, ej ibland dess tillgångar. Man kan ej annat än beklaga, att en af denna Academiens Ledamöter blifvit förmodeligen af

d) Dessa handlingar hafva i sednare tider blifvit mycket ökade. Det blefve för vidlöftigt att upräkna dem alle. Ibland dem höra i synnerhet nämnas *Hadorph*, *Schmedeman*, *von Stjernman*, *Modée*, *Gahm*, *Jußén*, *Sam. af Ugglas*, *Bredberg*, *Ilintberg* &c.

betydande orfaker hindrad uti uppfyllandet af sitt i den vägen gifna löfte.

I Sverige hafva ifrån långliga tider Riksdagar blifvit hållne, men hvad Svenska Folkets Fullmäktige uppå deffa Riksmöten beslöto, blef i många år, äfven för Nationen fjelf, en hemlighet. Ju mer uplysningen tilltog, ju mer infåg man nödvändigheten att ej längre lemna allmänheten derom i okunnighet. Således utkommo vid de fyra sidsta i K. Adolph Friedrics tid hållna Riksmöten, en myckenhet Riksdags-handlingar. Rådets öfverläggningar, i de mål, som ej af sin natur borde vara hemliga, blefvo äfven af trycket utgifna. Häraf har ock händt, att Historien för den tiden, är i det närmaste upplyst, innan man ännu funnit någon Historie-skrifvare.

Genom Skrif- och Tryckfrihetens införande år 1766, har onkeligen ett större ljus öfver vår Historia blifvit utbredt. Hvar och en Historisk Författare kunde nu fritt få arbeta i sin vetenskap. Då han ville lägga sina arbeten under präffen, behöfde han hvarken fruckta för en Censurs ofta partiska anmärkningar, eller en Ämbetsmans äfven få enfidiga tilltal. Han bar endast farhåga för kunnigt folks dom, och den utföll till des fördel, så framt han icke felade emot fanningen. Tryckfriheten betraktad som en Grundlag, uphörd onkeligen 1772. Den blef 1774 återgifven. Om Konungen funnit sig befogad, att uti den göra någon inskränkning, har likväl en Häfdateknare under alla skiften kunnat säga:

Ludere quæ vellem calamo permittit.

Då

Då jag nu kommer till vårt närvarande Tidehvarf, borde jag omtala den uppmuntran, det beskydd Gustaf III lemnat Svenska Historien. Men detta är ett ämne, hvars utförande tillhör mera lysande snillen. En Man *e)*, dertill i alt affeende värdig, har längesedan utfört Konungens stora bemödande i den vägen, uti ett Tal, hållet inom denna Academie: Inom denna Academie, genom hvars upplifvande, beskyddande och utvidgande Gustaf, Nordens Apollo, vifatt sig en värdig Son af den Vetenskapernas Skydds-Gudinna, hvilken ifrån odödlighetens boningar ännu styrer våra sammankomster och gifver lif åt våra arbeten.

Flera exempel skulle kunna anföras, hvad verkan detta gynnande hägn haft på Vetenskapen; men jag inkränker mig inom några få.

Botin, förlåten Mine Herrar, om jag ännu en gång nämner honom, Botin, hvars mindre arbetsamhet få mycket varit klandrad, omarbetar sin tillförene nämnda Svenska Folkets Historia, hvilken ej mera kan kallas ett Utkast. Han ämnade, att dermed intill våra tider fortfara, dereft ej en svår sjukdom inträffat, som ett år innan han upphörde att lefva, skilde honom från de lefvandes antal. Att han gick ifrån ett ofullbordadt arbete, anses af alla för en verkelig förlust *f)*.

Jag

e) Herr Cantzli-Rådet Elers.

f) Önkeligt hade varit, om han dels mera rådfrågat, dels fatt någon större tro till Lagerbrings uppgifter, och icke för mycket hållit sig vid gamla fördomar.

Jag skulle önska, att detta öde ej träffade den Man, som beskriver Gustaf Adolfs Tidehvarf och borttager det täckelse, hvilket hittills höljt den tidens händelser. Mera yttrar jag mig icke. Den vänskap hvarmed han mig hedrar, gjorde mig i går till en mindre opartisk Domare; och i dag bör jag anses för mera partisk, sedan närmare band ofs förenat. Då man i öfrigt vill berömma en förtjent Häfdetecknare, bör man till fullo äga defs egenskaper, och detta är ej min lott.

Innan jag slutar, bör jag med några ord nämna om en Man, som, ehuru han ej ännu genom sina skrifter upplyst Historien, likväl på annat fätt bidragit till defs upphjelpande. Han har af egen drift hitskaffat det Archiv, som tillhört en af våre store Negociateurer, framlidne Riks-Rådet ADLER SALVIUS. Ett Archiv, som innehåller defs uppfättningar, brefväxling och en mängd originala handlingar af de stora Män, hvilke med nämnde Herre voro samtida. Han har äfven ifrån det oblida öde, som ej fällan öfvergår famlingar, räddat tvänne andre märkvärdiga Svenska Ämbetsmäns hela brefväxling. Under sitt vistande i verldens fordna Hufvudstad, konsternes nu varande Hufvudfäte, utgjorde ej dessa allena hans föremål. Uti Vaticanska Biblioteket uppfökte och upptecknade han alla de

Man hade då i denna förnyade upplaga icke återfunnit Characteren på den förmente Fale Bure, hvilken Historie-Skrifvaren, utan något framtida anspråk, redan öfverlämnat till den Dramatiska Författaren och Roman-Skrifvaren.

de der förvarade och hos oss okända handlingar, rörande vår Historia. Källorna till densamma för medeltiden hafva vunnit nya och oväntade tillökningar, sedan Pius VI låtit öppna för honom sina Archiver, otvifvelagtigt ibland de äldsta i Europa, och lemnat honom tillstånd att taga afskrift af der förvarade och hos oss okända Påfve-Bref g). Dessa äro i synnerhet tjenliga att förbättra Historien om den Kyrka, hvilken i mera upplysta tider skulle räkna dess Fäder ibland dess förnämste Ämbetsmän h).

Men förnämsta förkofran väntar sig Svenska Historien af Eder, Mine Herrar. Flere voro vid deras inträde redan krönte med den Historiska Lagern. Flere hafva skördat nya. Jag, som ej vågar hoppas, att kunna med Eder täfla om någon af de belöningar, J, af Clios hand hafven hopp att undfå, får endast fagna mig deråt som Eder Vän, och deruti deltaga som Eder Medbroder.

g) Dessa afskrifter till ett stort antal har han förärat Universitetet i Åbo med vilkor, att en dervarande Vitter Lärare och Ledamot af denna Academie efter dem utgifver ett Supplement till Magni von Celses Bullarium, till dess allt uti sitt sammanhang och i sin ordning kan blifva tryckt. Hr Porthans Chronicon Episcoporum Aboensium visar redan på flera ställen, hvad Rikets och Kyrkans Historia kan hämta af dessa handlingar.

h) Mången skulle tänka att hvad jag nu anfört, endast härleder sig af den vänskap, hvarmed jag i flera år varit af Herr Öfver-Intendenten Fredenheim hedrad. Aldeles icke. Detta anföres äfven såsom ett Efterdöme för dem, hvilke så väl hemma, som i främmande länder på mindre gagneliga föremål använda tid och medel.

Secreterarens Svar.

Min Herre!

Sedan J länge tillhört de Vetenskaper, som i denna Academie idkas, är det billigt, att J tillhören henne sjelf. Edra arbeten hafva beredt Eder hennes agtning. Fäderneslandets Historia är genom Eder granskning uplyft, genom Eder flit förkofrad: Och då Academien tillägnat Sig Eder, skall man blott fälla det omdöme, att hon vetat göra rättvisa. Tillåten att jag tillägger en anmärkning, den Edra personliga egenskaper kunde ombära. J förenen med dem, den lyckan att härstamma af en Ätt, där Medborgerliga dygder gagnat genom infigter, och att bland Edra Fäder räkna Män, som både i de högsta Ämbeten beredt sitt Fäderneslands öden, och genom sina Arbeten uplyft det samma. Lyckligt, när fäderna mönster dana fäderna efterföljare; ärefullt, at sjelf förtjäna den heder man ärft.

Kännedomen af Historiens öden, är en angelägen del af henne sjelf, och nödvändig till fastställande af den säkerhet, som bör utgöra hennes hela väfande. Uti det tal, hvarmed J, min Herre, gjort Edert inträde uti Academien i dag få fägnesamt som det tillförne var önskad, hafven J öfver detta ämne meddelt ganska nyttiga uplysningar. De skola berättiga Eder sjelf till ett rum i de fortsättningar däraf, som tillhöra en fram-

framtid, den Academien önskar att skåda på
längsta möjliga afflånd. Det är på sådant sätt
J betalt Sanningens gärd åt en Företrädare,
hvars saknad J, bland oss går att ersätta, och
hvilken J, en gång skolen likna i den lott, att
med beröm nämnas af Efterverlden.

INTRÅDES-TAL,

Hället

I Kongl. Vitterhets, Historie och Antiquitets Aca-
demien den 24 Julii 1791.

Af

Grefve NILS PHILIP GYLDENSTOLPE,

Öfver-Kammarherre, vice Gouverneur för H. K. H.
Kron-Prinsen, och Commendeur af Kl. Nord-
stjerne-Orden.

Mine Herrar!

Då ibland Eder, Mine Herrar, ingen är, som icke tillförne, antingen hedrat mig med sin vänskap, eller beredt mig den tillfredsställelse, som ett uprigtigt omgänge och förtroende medförer, lärer jag uti en så lycklig omständighet få igenkänna en stor del af anledningen till den kallelse, som i dag förenar mig med denna Kongl. Akademien. Min skyldighet säger mig dock, att jag bör hvila vid denna upptäckt, för att icke emot fanningen förringa den rättmätiga tacksamhet, hvarmed jag mottager hedern, af det bifall, som Eder benägenhet Mine Herrar velat mig tilldelat. Jag är ock, så mycket mera föranledd till erkänsla emot ett sådant förtroende, som då jag med det allmänna högagtar denna Kongl. Akademien, för den värdighet, som utmärker hennes Ledamöter, för de yrken som

fom utgöra hennes föremål, och för den fullkomlighet, fom beledfagar hennes förrättningar, jag tillika har ännu ett skäl, att mer än andra vörda detta Samfund.

Den tid, då det samma inrättades, hade jag tillfälle att fatta denna ferskilda vördnad; ty jag kände redan de ädelmodiga böjelfer, hvilka förmådde deras Högfsta. Majesteter, Konung Adolph Fredric och Drottning Lovisa Ulrica, till den ömaste vörd om Svenska Vitterheten: Jag hade ock sedan under en längre upvaktning vid Hofvet, det Nådiga förtroende, fom gjorde allt sådant ännu mer otvifvelagtigt hos mig.

Riket, hvars anseende fordom var grundadt på krig, hade genom olyckor förlorat denna väg till Europas högagtning; men den stränghet och ifver, fom vapnen fästade vid Svenska Characteren, var ännu bibehållen. Omständigheterna förbjödo, att åter göra dessa egenskaper gällande i Fält, där de blifvit allstrade, och deras tillämpning till fredliga göromål, till laggranna öfverläggningar, till sammanlefnaden, var ej fällan fvar, ofta farlig, och alltid mindre behagelig, än den kunde vara. Sådant skulle verka till Medborgerliga Sällhetens förfång; det skulle verka på Utlänningens begrepp om Svenska lynnet; således borde detta lynne lempas till Folkets närvarande ställning, närma sig till det öfriga Europas antagna tänkefätt; och mildras till den grad, fom en fanskyldig uplysning medgifver.

Denne anledning, som få lifligt uttrycker kärlek för Landet och Nationen, ledde Konungen och Drottningen till sitt beslut om Vitterhetens utbredande. Regerings-fysflorna förnekade Konungen, att alltid med nödig Sinnesledighet gifva dessa saker en få jämn tilliyn, som fordrades, och lyckan hade fogat, att Lovisa Ulrica, uti sina vidsträckta infigter, uti sitt begär till nya kunskaper, och framför allt, uti sitt stora Snille hade den starkasta förmåga att göra sitt upfåt verksamt.

Mine Herrar! Jag säger icke detta, för att smickra minnet af ett Konunga-Par, hvars Nåd och ynneft jag med renaste vörndnad alltid i minnet bevarar; utan jag grundar min utlåtelse uppå de följder, hvilka denna Stiftelse medförde, och hvilka ligga i dagen för allas ögon. J kännen, huru få de voro, som då hade gälvan, att föra en lycklig penna: Huru inkränckt den konsten var, att gifva tankarna en lätt gång och ett intagande behag. Innom några år blandades I kväl i Sverige, Athéns med Spartas lagrar. I *Skalde-Konsten* såg man *Verlds-Föragtarren, Atis och Camilla*, samt flera Mästerstycken framkomma från unga Snillen, hvilka sedan blifvit vår tids lärare: *Historien* nekade sitt namn vidare åt fabel-skrifningen, åt det fallka högmod, som förvänder fanningen, och med det samma betager både nyttan och nöjet: Stora Mäns bedrifter fingo en ny värdighet, uphögdes, och erbödo sig till efterfölgd: *Sedolåran* klädd i samtidens drägt, blef ej mera få banande och förfärlig, som tillförne: äfven *Stats-Språ-*

Språket, under all sin hårdhet i faken, blef väckert i uttrycken: De *allfvarsammaré vettenfkaperna* togo ett mera gladlynt utfeende i föreställningsfättet; de blefvo derigenom lättare att fatta, behageligare att idka, fjelfkfrefne att älskas: Skämtet, nöjet, fammanlefnaden slättades, och uplysningen vidgade i en haft fynkretfen för Svenska Snillet.

Om oväder snart förde moln omkring hög-
derna, utspredde dock klarheten öfver de lägre
tragter. Vålgerningen var gjord, äfven då den
icke tåldes, ännu mindre erkändes. Vid glada-
re dagar uplifvades denna Academien af deis hö-
ga Stiftarinnå, som hade då den glädjen att
finna frukten af sin första omförg, uti ymnigare
tillgång till värdige Ledamöter; och samma or-
sak, uti sin fortfarande verkan, lemnade möje-
lighet åt vår Allernådigste Konung, att gifva
Inrättningen det fullkomliga skick, som nu ut-
gör hennes prydnad, och hvilken tillbaka skall
fåsta ett evigt lof vid sin Fullkomnare.

Jag har fjelf varit vittne till det jag vågat
änföra, om det som redan händt; af Eder Mi-
ne Herrar! väntar jag få lära det som följer.
Det är upfyllandet af detta hopp, som jag räk-
nar för den största förmon af detta rum, hvil-
ket å ena sidan, gör mig berättigad till Edert
omgånge, Edra ljus, Eder godhet, och å den
andra, gör mig förbunden till en oafslätelig hög-
agtning, vänikap och erkänfamhet.

Vice Secreterarens Svar.

Min Herre!

Kongl. Academien har i dag den hedern, att i sitt Samfund mottaga H. K. H. GUSTAF ADOLPHS Ledare til vishet och dygd, Sone-Sonen af K. Carl XII:s; en Herre, som ärft den uplysning, de kunskaper, den kärlek till Fäderneslandet, som alltid utmärkt Hans Ätt. Dessa få ord innehålla viktiga förtjenster; men det är hvarken dem, eller Academiens högagtning, som jag nu har att tolka. De förre äro längesedan af Allmänheten vitsordade. Den senare är bäst uttryckt genom Academiens kallelse. Den pligt mig åligger, är att förklara Academiens glädje deröfver, att Hon från denna dag ser sig med Eder förenad, och jag vågar säga, att denna förening, i visst afseende redan länge ägt rum. Den som lefvat så nära *Lovisa Ulricas* och *Gustaf III:s* Thron, som njutit så utmärkt Nåd af *Modren*, så viktigt förtroende af *Sonen*, har icke kunnat sägas afskild från ett Verk, som De skapat, och gifvit prägel af sin vishet, af sin vård om vittra bragder. J hafven sjelf, Herr Grefve, behagat befanna, hvad jag säger, genom det Tal, hvarmed J ökat Academiens fägnad vid Edert Inträde. Det har på fördubladt sätt återkallat åminnelsen af den stora Drottning, hvars Åreminne vi på denna dagen fire, och utgör till en del Academiens Historia. Vår erkänsla delar sig emellan utförandet af detta ämne, med den smak, det skriffätt, som alltid utmärkt Eder pen-

penna, och de smickrande förfäkringar J ofsgifvit. Våra hjertan möta dessa med den uppriktigaste önskan, att länge få behålla hvad vi i dag vunnit, under beständigt fortfarande af Eder fällhet och välgång.

TAL,

Hållet

vid PRÆSIDII nedläggande,

Uti Kongl. Vitterhets, Historie och Antiquitets
Academien den 29 Maji 1787 *).

Af

J. E L E R S,

Cancellie-Råd och Ridd. af K. Nordstjerne Orden.

Mine Herrar!

I full förtröstan på Eder ynnest; utan förtroende till egen skickelighet, tror jag mig icke stillatigande, böra lämna detta Hedersställe. Min ringa tale-gåfva, torde undgå den granlaga uppmärksamhet, som ämnet enfamt fordrar; då jag vågar, ehuru ofullkomligen föreställa; *Vår Nådige Konungs och höga Beskyddares nitålshan och tillgifvenhet för Historien och i synnerhet, den omvårdnad Han betygat för ålderdomens minnesmerken och Antiquiteterna i vårt Fädernesland.*

Historien, en målning af framfarne Tider hvarf och en samling af rön öfver människors böjel-

*) Detta Tal, omnämnt i K. Acad. Handl. tryckte 1795, p. 187, har väl länge sedan blifvit afgifvet, att i Handl. intagas; men som det ibland en Ledamots enskilte papper förkommit, utan att blifva återställt; har det å nyo blifvit af dess Författare aflämnat, att här införas.

böjelfer och kynnen, med deraf beroende öden, är en ej mindre nyttig och angenäm Vettenskap; för hvar och en i allmänhet; än högstgagnelig och nödvändig, för Konungar och Regenter. Det är hon som med oveldughet och fanning pröfvar ryktet, nedtyftar all smickran; gifver lasten sin dom, och förtjensten sin ära.

Af denna Minnesbok, der världens händelser förvaras; lär Statsmannen af säkra grunder och orfaker, att bereda de följder, som skola göra en framtids lycka och fällhet. Hjelten ser der de fel, som vållat härars nederlag; huru det blifvit en vettenskap, icke just att förstöra folk och länder; utan ock, att kunna segra utan blod och vinna äfven då man flyr.

Ett folkslag finner der, huru vantro och vidskeppelse, fjättrat förnuft, frihet och samvete; huru bål och bila blifvit millioner människors bane, för intet annat fel, än en olika öfvertygelse; huru vettenskaperna spridt ljus och afhållne fel blifvit försvarade; huru okunnighetens mörker blifvit skingrat och enfaldigheten försvunnen; huru en okänd verldsdel blifvit up-täckt, och nya begär med nya behof tillskapade; huru öfverflödet våldfört federne; huru handels intereffet och vinningslyftnaden, förorsakat betydande hvälfningar, förödande krig, fattigdom och fördärf; och huru en misfvärdad frihet, beredt fria staters fall.

En Konung inhämtar af denna Läromästarrinnan, huru olika Stats maximer blifvit följde i

olika tider; huru den fina listen, klädt en egen-nyttig affigt i vänskapens larf; huru man i förbund om evig fred, förborgat nya krigsorsaker; huru en vis och rådig Regent, omskapat ett folks lynne och tankefätt, och huru allmän fällhet, fotad på Religionens vård, lagarnes helgd, frihet och säkerhet, varit den fastaste grundval, uppå hvilken en tacksam efterverld, uprest stora Konungars mäkt varaktige ärestoder.

En vetenskap, som på en gång framkallar förbifarne Secler och i forntidens händelser, föreställer, framtidens öden; som är så rik på de lärdomar, den vise hämtar af andras faror, och på så många lysande efterdömen, som utstaka vägen till odödligheten; ådrager sig lätt en Konungs hägn, som älskat den ifrån sin första ungdom, och uti hvilken hans späda Son, redan gjordt så stora framsteg.

En stor Konungs forskande Snille och Vetenskapens värde, tyckes tillräckeligen bevisa, hvad jag med min afhandling påsyftar, men jag bör ock låta gärningar tala.

Det närmaste vedermäle af vår Konungs verkande omsorg, till Historiens förkofran, är denna *Kongl. Academiens nya stiftelse*. Henne tillkommer att författa en Medaille-Historia öfver de förnämsta händelser som förekomma i Fäderneslandets häfder, ifrån Monarchiens början; att beskrifva de mynt och Skådepenningar, skurna Stenar, Antiquiteter och Monumenter, som finnas i Riket; att föreflå och pröfva de In-

scriptioner,

scriptioner, som skola å allmänne byggnader, mynt och minnes-vårdar, undervisa framtiden; och i anseende till desse, med flere åliggande göromål, har hon ock fådt namn af *Historisk* och *Antiquitets Academie*.

Hon liknar till fina öden, ett ungt träd, som lyckeligen planterat, gaf i början hopp, om frodig växt och trefnad; men blef af infallande järn-nätter, skadadt: — Som sedan med ömhet skött, af en välgörande hand, å nyo botades, blomstrade och bar frugt; men vid en saknad vård och ett af förgängligheten bortröfvat beskydd, åter var på vägen att dö och förtorka, då det ytterligare blifvit omlagat och vederqvickt; Stammen vårdad, flere ympar införlifvade, till formerande af en krona, i hvars skugga de spädnare plantor kunna njuta lugn och tillväxt.

Jag torde kanske, icke anses nog ovelddug, att omtala den nytta, en framtid deraf bör kunna vänta och hvad gagn och uplysning historien bör kunna låfva sig af denna Kongl. Aca-
demiens arbeten. Dets nit och bemödande blifver, att alltid föka förtjena Dets Höga Beskyddares nåd; och att jag må blifva vid min liknelse: då äger allmänheten af frugten att döma, om trädets art och godhet.

Till att ifrån glömska och förgängelse rädda och förvara, de ännu öfverblefna handlingar och strödda skrifter, hvilka kunna tjena till en nogare kännedom och mera ljus uti Rikets Historia för medeltiden, hafver Konungen updragit

och upmuntrat a) en af denna Kongl. Academiens Ledamöter, att i sådan affigt, samla och utgifva ett *Diplomatiskt arbete*. Det skall komma att bestå, ej allenast af Häfdateknars redan utgifne, mindre arbeten och skrifter, såsom Krönikor, Historier, Konunga-längder, förtjente Mäns lefverne, Diarier, Genéalogiske och Chronologiske beskrifningar; utan ock af Konunga-Påfve- och Biskops-bref, Freds-fördrag, Domar, Mörens beslut, Gårdsrätter, Påbud och Författningar; äfven enskilte handlingar, Bref, Donationer, Testamenten, m. m. Så vida de äga gemenskap med allmänna ärender eller tjena till uplyfande af medelåldrens händelser, feder, bruk, tankefätt och fördomar.

Flere länder hafva ett rikt förråd af slike store och kostbare verk; men vår Historia saknar ännu ett sådant Archiv. *Hadorph, Örnghjelm, Spegel, Peringsköld, Benzelius, Stjeruman* och mångfaldige flere, hafva i ferskilde ämnen, gjordt mer och mindre betydelige samlingar; men det ankommer på en ospard möda, granskning och urskillning, att ännu öka en lönande skörd, på kringfpridde och aflägfne fält och urfjällar.

Såsom ett talande bevis om Konungens hägn om Rikets häfder, får jag än vidare nämna, huru han gifvet Historien, om jag få må säga, sin egen Ämbetsman b). En af Kongl. Academiens arbetande Ledamöter, var redan
känd

a) Se Kongl. Brefven d. 10 Aug. 1784 och d. 5 April 1785.

b) Den 23 Sept. 1783.

känd för vidsträckt kunskap och en noga granskning, igenom början af nya allmänna Historien; då honom updrogs att upföka och antekna de händelser, som i tidens bok böra inskrivas och förvaras. Hans insigter och nyttiga arbetsfahmet, hafver Konungen sedermera funnit böra användas, till Svenska Historiens ferskilta gagn och till författande af den store Konung *Gustaf Adolphi* Lefvernes-beskrifning. Jag kan här icke förbigå att omtala, att Konungen med nöje och upmärckfahmet låtit sig af förtattaren föreläsa, den redan färdiga del deraf. En verksam Konungs tid är alltid dyrbar; men de stunder han gifvit åt granskningen af en stor Företrädares gärningar; de äro ock gifne åt Riket, och kunna tillika anses som ett ärefullt offer åt *Gustaf Adolphi* minne.

Det var med mycken sannolikhet att förmoda, att vid *Tidön* och *Fiholms* gods, skulle finnas åtskillige märkelige handlingar, hvilka ditkommit, under de tider, då Grefve Axel Oxenstjerna och Grefve Magn. Gab. De la Gardie Riks-Cantzlers Ämbetet förvaltade. De skulle kunna anses såsom en nedgrafven skatt, då de endast förblandas och undångömes ibland en-skilte papper, tjenande att förvara och befästa en egendoms laga åtkomst och en slägts i öfrigt tillhörande rättigheter. Konungen anfåg dem kunna nyttjas äfven till ett större ändamål och förklarade derföre uti eget Nådigt Handbref *c)* till Hufvudmannen för den Grefveliga ätt, som då ägde berörde Säterier; det Kongl. Maj:ts om dets

c) Den 5 Augusti 1777.

deſs tillgifvenhet öfvertygad, önskade att deſſe Handlingar, Bref och Handſkrifter, måtte till Rikets Archiv eller Bibliothek öfverlämnas, att der tillſammans, med dem, der redan finnas, kunna gifva ljus åt Historien, om få förtjente Män, Fäderneslandet gjorde, märkelige tjenſter.

På flere Slägters ſtamgods, äro förmodeligen ſlike för Historien tjenlige Acter förborgade och kanske till deras innehåll och värde okände. Konungens omſorg i förenämnde måtto, torde blifva en upmuntran för många, att rikta fornälskaren med ſlike Handlingar, ſom uplyſa Häfderne och updaga orfakerne till de ſkiften, hvarutinnan namnkunnige Ätters förfäder och Slägtmän hafva haft få mycken del.

Framledne Landshöfdingen *Baron Tilas*, var icke mindre en idog Samlare af Malm- Mineral- Berg- och Jordarter; än af allehanda nödige materialier till en Hiſtorisk byggnad. Hans handſkrifter och ſamlingar uti Heraldiken, Genealogien, Topographien; af äldre Acter, af Chartor och ritningar, hemböds i underdånighet, Konungen till inlöfen för 8000 dal. K:mt, och detta anbud blef genast antaget: *Baron Tilas* förtjenſter, hade kunnat förandleda till ett nådigt bifall härutinnan, om något annat ſkäl varit nödigt, än Samlingarnes eget värde. Konungen anbefalte fåledes vederbörande *d)* att med arfvingarne derom dagtinga, och ſkulle de ſamma ſedan af Hof-Cantzleren emottagas, att efter deras beſkaffenhet, till Kongl. Biblioteket eller Riks-Archivum öfverlämnas, att der förvaras.

På

d) Den 25 Februarii 1774.

På gifven anledning af Konungen, uti ett Samtal i Spa, 1780, med Påfveliga Nuncien *Bellisoni*; har en nitid afskrift ifrån Påfven, blifvit infänd, af en handskrefven Bok, som i Vaticanske Bibliotheket finnes, tillhörande Drottning *Christinas* famlingar. Den troddes vara af ett betydeligare innehåll, men består blott af åtskillige Svenske grundlagar, och andra kände stadgar; af hvilka den äldste är ifrån Konung Eric XIII:s tid. Den samma förvaras i Konungens enskilte Bibliothek, der vårt Tidevarfs Historia en gång, torde få hämta de bevis och upptäckter, som böra stadga efterverldens dom, om de hvälfningar och öden, som samtiden kanske, icke är nog oväldug att fälla.

Uplifvad af så stora efterdömen, som åläggas andra en slags förbindelse till efterföljd, har en vettgirig Samlare af åtskillige märkvärdige Bref och Manuscripter, äfven ifrån Rom förskaffat, omkring 200 Påfvebullor, ifrån år 1198 till 1585, som i någor mätto angå vårt Fädernesland, och till större delen förut varit okände. De innehålla merendels obehageliga bevis, af forna tiders blinda undergifvenhet, för den sjelftagne Påfveliga myndigheten, och vittna om en mänskliga förnuftet vanhedrande trældom, under vidskeppelsens och fördomarnes tunga välde. Man inhämtar af dem, huru både de större Ämbeten och mindre beställningar i Andeliga Ståndet, blifvit af Påfven bortgifne, som kunnat af en laglig Öfverhet med mera urskillning besättas; huru landet blifvit beskattat, som varit mera betjent med Roms bandlysning, än
 sin

fin vantro; huru Aflats-Bref och fyndernas förlåtelse faldes och utpräglades för gåfvor och allmofer, då man trodde att med en dyrk af guld, äfven kunna öppna himmelen; huru man med böner, behöfde skära och rena Kyrkor, som voro ohelgade af ohyggelige laster; huru Kyrkans band lossades, då pungen icke för hårdt tillknöts; huru Börd kunde återställas, Giftermål göras laglige, bevis erhållas för gjorde besök i Rom; alt för visse afgifter, som hvarken gjorde faken bättre, lagligare eller möjeligare; utan allenast, att den sålunda ansågs, i hans Helighets ögon. — Männe man här af icke skulle kunna dömma, att mänskliga begrepet, efter en lång natt, ganska sent börjat att skåda en annalkande morgon; att fanningen trängt sig småningom och långsamt fram, genom tusen hinder, och att således verdens ålder, torde vida öfvergå vår ofäkra tideräkning. —

En lika Kongelig omvårdnad, som Diplommatiken, i förenämnde måtto rönt, hafver också Numismatiken och Medaille-historien fått erfaras.

Det är med gamla Mynt och Skådepenningar som med andra Monumenter. De fordra en noga granskning om de för pålitelige och ojäfaktige historiske vittnesbönder skola antagas och erkännas. Deras innehåll kan vara mörkt, mångtydigt, sjelfstridigt, med tidernes bruk och häfderne icke öfverensstämmande. Desse vittnen böra således vid en kritisk Domstol framkallas, at skådas och examineras. I sådan affigt äro också Myntsamlingar och Cabinetter, att anse såsom

fom högst nyttige och af ett dyrbart värde för Historien.

Flere sådane finnas här i Riket, både allmänne och enskilte; men af alle öfverträffar dock intet det *Kongl. Cabinettet*, som ock torde kunna täfla om företrädet, med alla i *Europa*, så i anseende till antalet af de äldste och mäkt fällsynte penningar, som valet af de mäkt utfökte och oskadde präglar.

Innom fyra år hafver detta kostbara Cabinettt erhållit, tvänne anfenliga tillökningar, först igenom det antagne hembud, Strömiske-arfvingarne i Götheborg, gjorde 1783, utaf en samling af Danska Mynt och Medailler, för ett åfatt pris efter vigten beräknat, med en förhöjning af 12 för hundralet. Den derföre belöpande summa 988 R:dal. 11 skill. 4 r. blef på Nådiga befallning *e*), anordnad och utbetald.

Med en ännu anfenligare och långt dyrbarare skatt, hafver Kongl. Cabinettet sedermera blifvit riktat, genom Commerce-Rådet *Sköldebrands*, med möda och kostnad, å utrikes orter samlade Antike Grekiske och Romerske Medailler, dem Kongl. Maj:t låtit inlösa, för ett modererat pris af tolftusen R:dal. *f*).

Igenom denne Collection, bestående af mera än 6000 stycken i guld, silfver och andre metaller, skall befagde Cabinettt, fådt ett tillök

e) Den 7 Martii 1783.

f) Den 30 Martii 1786.

ökt antal af 1500 Romerske Medailler. De Grekiske, Egyptiske och flere Africanske, mycket fällfynte Antike mynt, utgjorde i Sköldebrandske samlingen öfver 1100 st. — Ibland de förstnämnde, skall en Otho, i stor form af Bronze, väl ensam hafva kostat 300 R:dal.: men de mäst rare med de öfrige hafva alla blifvit uptagne och aflätne, under det värde, hvartill de efter *Bauvais* omdöme och calculer, rätteligen kunna skattas och värderas.

Åt Efterverlden har Konungen ämnat, icke allenast samtida vittnen med händelserne, utipräglade minnes-märken, af hans Regerings omfonger; utan låter ock i anledning deraf, en fullständig *Medaille-Historia* författas, som blifver både till sitt innehåll och uplaga ett af de prächtigaste verk, som icke mindre skall hedra Konsterne än Snillet; ländande så väl, en af Kongl. Academiens Heders-Ledamöter, till förtjenst, som inseendet öfver detta arbete, nådigst blifvit anförtrodd; som vår Riks-Antiqvarius till beröm, som utmärkt händelserne och föreslagit huru de komma att förvaras åt tillkommande Tidehvarf.

Drottning *Christinas* Historia är prydd och uplyst af många vackra Skådepenningar, af hvilka omkring 20 st. blifvit präglade och slagne i Rom och ibland dem, åtskillige som hafva afseende, på hennes Regements tid i Sverige. Under Konungens vistande i Rom (1784) hafva flere par Stämplars till befagde Medailler, blifvit inlöste, att tjena till erhållande så väl, af

en

en fullständig samling af hennes Skådepenningar; som till en åminnelse af denna Drottning's befynnerliga öden, dem hon i ett lätt fattat beslut sjelf beredt och för sent ångrat.

J torden redan finna, Mine Herrar, att då jag blott med några ord, vidrör få ferskilde ämnen, liknar detta, nästan en blott förteckning, på mångfalldige vedermälen af Konungens hug och nit för Häfde-kunskapen. Ordningen kräfver nu att omnämna, den befynnerliga vårdnad, *Antiquiteterne* och forntidens Minnesmärken rönt: och dervid kan jag icke undgå, att leda Eder upmärksamhet, till de dödas grifter.

Till en i *Thoresunds* Kyrka i Södermanland varande *Sture-graf*, hafver Kongl. Maj:t låtit anordna 400 dal. S:mt, emot det förfamlingen, skulle skriftelig förfäkran afgifva, att i everdeliga tider, den samma underhålla g). Præsidenten och Commendeuren, Grefve *Lillienberg*, anmälte såsom innehafvare af Råfsnäs Kungsgård, detta ärendet, och utaf en tillika bifogad ritning af grafstenen, intogs, att en *Anund Sture* til Råfsnäs, der blifvit begrafven år 1462. Han skall ha varit en Son af *Gustaf Anundson Sture* till *Råfsnäs*, *Rydboholm* och *Engså*, Riddare, Svea Rikes Råd, död 1444, samt en Broder af Riksföreståndaren *Sten Sture* den äldre. Han skall endast ägt 2:ne döttrar, som väl blifvit gifte; men icke lämnat några afkommande efter sig, och kallas han af *Messenius*, *Consiliarius Regni Sveciæ*;

V DEL.

U

men

g) Den 21 April 1773.

men i andra handlingar endast Vålborne Man, Herr Anund Sture till Råfsnäs, Riddare.

Sedan den äldre Sture-Ätten, ej långt efter Anund Stures död, alldeles utgådt på Svärdsfidan, hvarigenom Råfsnäs Säteri i arf tillfallit Konung *Gustaf I.* och blifvit federmera ibland Kongl. Maj:ts och Kronans gods uptaget, hafver förmodeligen denna Sture-Graf, såsom en tillhörighet, åtföljt detta Säteri; och i anseende till en få namnkunnig Ätt, anlägs det för ett ålderdoms monument, som förtjente att värdas och vid magt hållas, hvartill ock den i förberörde mätto, vidtagne utväg, i en framtid, torde blifva tillräckelig.

Konung Gustaf I:s Graf, som af tidens våld och de Upsala Stad och Domkyrka, öfvergangne flere vadeldar, mycket lidit och länge torrat nödig tillsyn och förbättring, hafver uti Vår *Gustafs* tid, icke kunnat sakna den ousgängeliga anstalt och högstnödiga omsorg, som skall rädda detta vördnadsvärde monument, ifrån ett med förstörelse hotande öde.

Om des tillstånd inhämtades 1781 Kongl. Cancellie-Collegii berättelse, hvaraf tillika kan intagas, i hvad mätto, det tarfvade förbättring och förnyelse.

Vid den Syn, som på stället förrättades, den 6 Octob. 1781, uti Erke-Biskopen Doctor *Mennanders* närvaro, befants först i öfre Choret, järngallret för ingången, behöfva målning och för-

förgyllning: fensfren voro efter gammalt bruk, med stenkarmar, af lika storlek som i Domkyrkan; gålfvet bristfälligt och ojämt, bestående af åtskillige gamle, brutne grafstenar; hvalf och sidomurar skadade, samt sjelfva grafvården af alabaster, föreställande Konungens och Dets tvänne första Gemålens bilder, mer och mindre förderfvad, visse delar deraf förkomne, andre åter sprukne, fonderstötte och illa farne. Till de undre graf-hvalfven, betäckte med tvänne stora släta stenar, var en 10 stegs trappa af tegelsten: hvalfven det ena innanför det andra, i någorlunda behållet stånd; men gålfven affötte och förmultnade.

I det innersta rummet befants Konung Gustaf I:s och Dets 2:ne första Gemålens trä-kistor, hvilka syntes vara af furu, innelutne uti en gemensam Kopparkista, med slätt och tunt kopparlock, buligt och stött, äfven som kistan, öfverst i kanten. Vid deras öppnande, sågs i den ena, Krona och Spira, samt fästet af en Värja, och i den andra blott Krona och Spira, allt af förgylt silfver. Den tredje blef icke öpnad. Beklädningen, som varit af svart Sammet med galoner, var nästan aldeles förmultnad. Bredevid stod Hög bemälte Konungs tredje Gemål, *Catharina Stenbock*, uti en trä-kista, omgifven af et tenfoder. Beklädningen förlorad och inuti fants blott en Krona af små ägta perlor.

I det yttra hvalfvet stod Kon. *Johan III:s* med Sammet öfverdragna Kista, som dock hade mycket lidit af ålder. Äfvan på locket sågs ett Silf-

verkorfs samt bokstäfverne I. R. Denna hade aldrig varit och blef icke eller då öpnad. Till venster stod Konungens fednare Gemåls Drottning *Gumilla Bjelkes* Lik-kista, uti ett tenfoder, och der utomkring ändå ett af trä. Beklädnin- gen af svart Sammet förmultnad. Äfvan på loc- ket ett Silfverkorfs med bokstäfverne I. H. S. och årtalet 1597. Å ömse sidor voro 4 små Va- pen fästade, samt ett vid hufvudet och ett vid fötterne, med Namn-Chiffern G. B. Vid lockets öppnande sågs en förmultnad Svepning, samt en Krona och Spira af silfver.

Följande förbättringar blefvo då i underdä- nighet föreslagne och tillstyrckte:

1:o Att äfvannämnde järn-galler till ingån- gen måtte i behörigt stånd sättas.

2:o Att gälfvet i öfre Choret, måtte med huggen sten omläggas och de der befintelige Likstenar utflyttas emellan Graf-Choret och Al- taret. Ibland dem 13 till åntalet, var en öf- ver *Anders Eskilsson*, Riddare och Riks-Råd, med desS Syfter *Ingeborg*, död 1359: Erke-Biskopens *Nils Kettelson Hvit*, som dödde 1314, med fleres af 14 Seculo. Det räknades den tiden för en stor heder, att få sitt hvilo-ställe, uti detta åt Jungfru *Maria* helgade Capell.

3:o Att väggarne måtte förnyas och med tjenlig prydnad förfes. Det der befintelige ar- betet var af stuc, eller en blandning af kalk och hvit marmor.

4:o Att det i Graf-Choret befintliga gamla Sten-Altaret, till ingen prydnad tjänande måtte borttagas; Likaledes trä-stommen af ett annat, som fordom varit ett *Cenothaphium*, till Kon. Johan III:s minne; då klädt med Sammet och prydt med Konungens namn, Vapen och *Regalier*.

5:o Att sjelfva Monumentet eller Grafvården, måtte restaureras och förnyas. Efter den tidens smak, har Kon. Johan III med mycken kostnad, låtit den upfatta, och ehuru en vackrare kunde förfärdigas, troddes denna kunna tjena till ett bevis af den vördnad, som tiden hyfte, för den store Konung Gustafs minne.

6:o Att det undre hvalfvet måtte hvitlimmas, trappan dertill göras af huggen sten och gålfvet omläggas, samt att Kistorne måtte renoveras och de affallne prydnader åter på sina ställen fästas.

Sedan Herrar Rikets Råd, Grefvarne *Göran Gyllenstjerna* och *Nils Bjelke*, år 1783, enligt Närdigt förordnande, biträdde af Öfver-Intendenten, Baron *Adelcrantz* och Stats-Secreteraren *Schröderheim*, företagit en ytterligare besigtning och underfökning om de Kongl. Grafvarne i *Upsala*, instämde de nästan uti enahanda förenämnde tillstyrkande.

Uti det Kongl. Gustafvianske Graf-Choret, troddes något rum svårligen finnas, till uppfattande af Kon. *Johan III:s* Monument: (hvarom

vidare skall blifva nämnt) Uti *Jagellonske* grafven, vore dertill åter hela väggen ledig, midt för ingången och äfven till höger. Hans kista kunde då tillika med Dets sednare Gemåls, dityttas. Uti hans kista, klädd med Sammet och förvarad uti ett koppar-foder, som då för första gången blef öpnad, fanns blott några ben; men hela skägget till den längd, som det på Konungens afmålningar vanligen förefalles. — Vidare hemställes, huruvida de tvänne undre trånga hvalfven skulle kunna utvidgas; förmälendes Committerade huru Konung *Gustafs* och 2:ne Dets första Gemålers kistor, derstädes, icke vore vederbörligen upstälde, utan snarare inkastade, omgifne af hopsmidde Kopparplåtar, locket flere gånger upbrutit och fördärfvat, samt svepningen och benen derutinnan aldeles förmultnade.

En Konung kunde här finna en ärofull och vördad lägerstad, uti öfre Choret, hvars mångkantiga byggnad, skulle kunna gifva, äfven så många rum, för efterkommande Konungar; hvilka då å ömse sidor, tillika skulle omgifva den Minnesvård, som åt den förste *Gustaf* blifvit förnyad. — Men Committerade Herrar Rikets Råd skyndade sig ifrån alla förslag i detta ämnet; för hvar undersåte det ömmaste.

En början är nu redan gjord till ofta nämnde Graf-Chors förnyande, till hvalf, väggar, fenster och gålf; tillräckelige medel äro länge sedan utfedde och affatte h); till Grafvens både
i stånd-

h) Härtill hafver Konungen anslagit 5786 R:dal. af en bespord Consulad afgift i Lissabon.

i ståndfättande och prydnad, och åt den skickeligaste hand, är sjelfva Minnesvärden och de illa skadade bilders restaurerande anförtrodd; men om de undre hvalfven komma att undergå någon förändring, antingen att i bättre stånd förfättas och Svea folk tillåtas att der evigt nedlägga sina vördnads och tacksamhets offer och ännu blanda sina tårar med *Gustafs* stoft; eller om dessa hvalf komma att igeamuras och tillslutas, sedan förgängligheten så litet skonat, af hvad henne tillhört; torde kanske ankomma, på ett icke ännu fullt fattadt beslut.

Att Konung *Erik XIV:s* Graf i Westerås Domkyrka, måtte en gång erhålla ett värdigare utseende, anlog Konungen af derstädes besparde Pastoralier 2000 dal. Silfvermynt och befalte förslag och ritning dertill upfättas *i*). Nyligen är den infänd och gillad *k*), samt vederbörande, vid denna Grafs i ståndfättande tillika anbefalte, att låta förvara den derstädes upfättade tafla, hvaruppå Sveriges Vapen med Bok läfverne E. R. samt följande ord på Latin af Konunga Boken *l*) äro teknade: *Riket är ifrån mig våndt och vordet min Broders, af Herranom är det hans vordet.*

Uti en *Bernoullis* Resebeskrifning på tyska, utgifven 1779 *m*) förmäles: att han i *Dantzsig* på Tyghuset, besedt det stora konst-stycke, som

U 4

Ko-

i) Kongl. Brefvet d. 13 Octob. 1772.

k) Den 5 Febr. 1787.

l) I Kon. Bok 2: v. 15.

m) Stockh. Magazin 1780 för Sept. månad.

Konung *Sigismund* lätit förfärdiga uti Italien, til grafvård, öfver sin 1592, afledne Fader, Kon. *Johan III.* Det var ämnadt att skickas till Sverige; men Skeppet skall hafva strandat på Preussiska kusten, då Kon. *Sigismund*; berättas hafva skänkt detta Monument till Staden Dantzic, der det lång tid efter blifvit upställt i nedra vänningen af Tyghuset. Det beskrifves sålunda: Konungen ligger på en Parade-fäng, under en Himmel, som hänger på 4 pelare. Han hafver om halfen en Ordens-kädja och i högra handen en Scepter. Kroppens läge är otvunget, med benen korsvis, det ena något updragit, hvarigenom Konstnären fådt tillfälle, att visa sin skickelighet: förmenandes *Bernoulli*, arbetet vara af den berömde Toskaniske Mästaren *Donatelli*.

På härom gifven anledning af Kongl. Cancellie-Collegio, fick då varande Commissarien i Dantzic, *Jacob Røding*, 1782 i början af året, befallning, att om detta Monument göra sig underrättad och huruvida det, till des först bestämde ändamål, kunde erhållas. Dervid gjordes ingen svårighet och med en Svensk Kronolastdragare, anlände det samma år, hit, och blef derefte affört till Upsala, der det till vidare godtfinnande emedlertid upstältes, uti den så kallade *Finstad*-grafven, Grefveliga *Braheska*-Ätten tillhörig.

Borgmästarne *Reyger* och *Pegelau*, som präfiderade; då detta Monument blef beviljadt att aflämnas, erhöllo jämte ett tackfägelse-bref, ifrån Hof-Cantzleren, hvar sin guld-kädja af 170
duca-

ducaters vigt, med en åtföljande Guld-Medaille, slagen öfver Kongl. Maj:ts Kröning, af 30 ducater, att bära på bröstet. *Revolutions-Medailen* af lika vigt, blef skänkt åt Tygvaktaren vid Tyghuset, der Monumentet varit förvarat.

Att förtro mig till en i konsten erkänd Mästares påliteliga omdöme, torde denna Minnesvård, icke just kunna anses, såsom något synnerligt Mästerstycke. Det äger väl ett stort värde deraf, att Konung *Sigismund* tänkt derigenom betyga sin kärlek, för sin afledne Fader; hvilket dock i så måtto blifvit minskat, att en skänk deraf åt Staden *Dantzig*, kommit att utmärka, en mindre kärlek för Fäderneslandet. Dets yppersta värde lånar det nu, af vår Konungs omsorg, att gifva åt Konung *Johans* minne en dets tillhörighet.

Länge hade den för Religionens helgd och Rikets sjelfständighet, så högt förtjente Konung Carl IX:s Monument i *Strengnås* Domkyrka, fordrat någon vårdnad, att icke af tiden öfverväldigas. En för Lärdom och Snille väl känd och för ordning och skick innom sitt Stift, ansedd och älskad Biskop, skyndade sig, så snart Konungen började tillbringa vissa årstider, på *Gripsholms* Slott, att nyttja ett så stort och lyckeligt granskap; och vid en underdånig upvaktning utverka sig, Konungens Nådiga tillstånd, att få låta uprätta och i behörigt stånd sätta, förenämnde Grafvård.

Uti en handskrefven Historia om *Strengnås* Stad, af Dom-Prosten Dr *Hallman*, berättas att Konung *Carl IX* derstädes blifvit begrafven d. 21 April 1613 ⁿ⁾; förmäländes vidare, att öfver denna Konunga-graf, fordom hängt fyra, så kallade Himlar, med förgylde Kronor och Bokstäfver firade, hvilke blifvit efter Drottning *Christinas* bref, till Biskop *Johannes Mathix* 1649 nedtagne och att der äfven varit 30 ft. fanor upfatte, af svart Taft, med Landskaps Vapen, samt 2:ne stora, förmodeligen, Riks-Baneret och det Fursteliga. Desse af ålder förnötte, hafva enligt Kongl. Senatens Resolution 1714, blifvit nedtagne. Det midt för Altaret förut stående järnskrank, blef omkring grafstället upfatt, inom hvilket uppå en fyrkantig hög marmor-fot, Konungens Minnesvård var uprest, bestående i en väpnad Man till Häft, uti full rustning, med pantsar och harnesk: det sistnämnde af koppar rikt förgylt, hvaruti alla naglar till en stor myckenhet, voro af silfver, dock flere deraf, för längre tid tillbaka förkomne.

Det är detta Monument som 1775 och 1776, blifvit förnyat och Grafven äfven förfedd med 2:ne nya Marmorstenar, för en af Domkyrkans medel, dertill berömmeligen använd kostnad af 296 R:dal. Af en ifrån orten mig förskaffad underrättelse, skall redan 1708 blifvit tillåtit, att nedtaga de då redan förderfvade Landskaps fanor, med vilkor, att de öfrige, såsom ålderdoms Minnesmärken skulle förvaras. Det vackra och prydliga järnskranket, omkring Grafvården, är nu sedermera åter borttagit och upfatt emellan

ⁿ⁾ Cancellie-Rådet von Stjernman, säger d. 16 Apr. 1612.

lan Altar-Disken och Choret; och såsom ett bevis af ofvanbemälte Biskops nitälskan och omtanke uti ett tidehvarfvvet så hedrande tackfahets värf, bör äfven nämnas: att den beväpnade Bildens rustning, blifvit ökt, med Konung *Guftaf Adolphs* gehäng och värja ifrån Kongl. Arsenalen härstädes, hvilken väl, efter berättelse skall blifvit återfordrad; men pryder der ännu sitt ställe. Mätte det Svärd, hvarmed en stor Son teknat Minnet af sin förste handledares dygd och tapperhet på de blodfärgade fält, äfven segra öfver den fördom, att Fadren för alfvarfamt och kanske med grymhet, mötte sjelfsvåldet, då han vågade bestrida, de stolte Magnater, att i Konungens namn, som ville enväldigt häröka öfver tro och samveten, tillika påbörd Riket Herraväldets ok.

*Man kan ej dömma CARL och icke Sverige skåda.
Man säger han var sträng och glömmar Rikets våda:
Uppå en blodig våg, han vål till thronen gådt;
Men ej med Guifers dolk och ej med Cromvells brott.*

*Orörlig hörde han ett störtadt högmod klaga;
Att sjelfsvåld gret och svor vid lagens näpft och aga;
Men mera sträng än flat, han tog som Kung i åkt,
Att håldre frucktad bli, än bli sin tids förækt.*

Jag är, Mine Herrar, icke denne nyttige Konungens Hofskald; men om han skulle kunna glömmas af en tackfam efterverld, bör han dock njuta sin rätt hos den ovelduga.

Då den gamla och förmodeligen i 12 Se-
culo anlagda *Linköpings* Domkyrka, år 1785
befants tariffva nödig förbättring, till grafvarnes
framdeles bestånd och gålfvets jämnande; hem-
stältes huruvida den, öfver Hans Kongl. Hög-
het, Hertig *Johans* af Östergöthland, graf, up-
förde och dervarande gamla tegelstens mur i
Hög-choret, borde för framtiden bibehållas, el-
ler till större utrymme och värdigare anseende,
nedtagas och bortföras?

Af den då hållne Graf-ranfakning, inhämta-
des, att uti nyfsnämnde Graf, vid öppnandet
funnits 3:ne Tenkistor, Hertig *Johans*, Dets
Gemål, Hertiginnan *Maria Elisabets*, som båda
afledo 1618, samt Pfaltzgrafven, *Johan Casmirs*
dotter, Prinseßan *Elisabeth Amalias*.

Superintendenten *Sylvester Joh. Phrygius*,
uti en berättelse tryckt 1620, om Hertig *Jo-*
hans begrafning, omtalar väl, att en Sammets
bonnet, som öfver brottet varit beprydd med
en Krona, blifvit satt på Hertigens hufvud och
ett Svärd lagt under hans venstra arm; men in-
ga lämningar deraf bekräfta denna upgift. Oak-
rad all noga efterspaning, har derom ingen up-
lysning kunnat erhållas och icke eller någon an-
ledning, att denna graf blifvit öpnad, sedan
1685, då på Hertigens Kista skall funnits, en
liten Silfverplåt, med Vasa vapnet och öfver-
skrift: *Deus protector Noster*.

Af dessa Lik-kistor hafver allenast Pfaltz-
grafvinnans, *Elisabeth Amalias* någon påskrift,
hvar-

hvaraf hennes födelse-dag och år, d. 1 Sept. 1619, här anmärkes, såsom olika, med hvad *von Stjernmans* Généalogiske taflor, framför Kon. *Johan III:s* Historia, derom innehåller, att hon neml. blifvit född i Strasburg 1621.

Förenämnde Monument i fyrkant af tegel och ej af marmor, som derom i Riks-Archivi Handlingar, skall förmälas, hafver öfverst en sten, utan inscription och på en trä-list omkring några bokstäfver qvar, som utmärka Hertigens namn och titel, trenne Silfverplåtar, med Hertigens och Hertigdömet's vapen, samt en kort underrättelse, att grafvården blifvit förnyad 1693.

Vid förberörde gjorde hemställan, anmäldes väl, att grafven med sitt murade hvalf, var i försvarligt stånd; men att Monumentet deröfver, vore utan all slags smak eller konst; att det ej förr, än 70 år efter Hertigens död, blifvit uprättat; att det saknade det anseende, som Prinsens höga börd samt Nationens erkänsla syntes fordra och torde hos gransynte åskådare gifva anledning, till ett mindre gynnande omdöme; men Konungen fant här, icke vara fråga, att åt *Gustaf I:s* Sone-Son uprefa en värdig Minnevård; utan att borttaga hvad 100 år förut, förmodeligen till grafvens bestånd blifvit upfatt. Af aktning för forntiden befalltes således en nödig förbättring å ofta nämnde Monument; men till ingen förändring eller des's borttagande helt och hållet, kunde Kongl. Maj:t samtycka. Om den goda smaken i slika fall endast skulle rådfrågas,

frågas, kunde den vördnad ålderdomen kräfver, ur akt låtas och de uråldriga Historiska vittnen, som tala med fanning om forntiden, snart blifva anfedda för tveetaliga och jäfaktiga.

Sedan således flera ferskilda Konunga-grafvar, till framtida bestånd, rönt Kongl. Maj:ts Nådige omtake; har Kongl. *Gustafvianske* grafven på Riddarholmen, som länge tarfvat förbättring och ett värdigare utseende, icke kunnat undgå Dets upmärksamhet och den omsorg, den store Konung *Gustaf Adolfs* stoft fordrar.

Denna Graf som han Sjelf, åt sig utvalt och om dets förfärdigande, gifvit befallning, då han 1629 tog af trogne och tillgifne Ständer, ett ömt och faderligt afsked, blef år 1633 omsider på södra sidan om Hög-choret i Riddarholms Kyrkan, upmurad, och Konungens Lik derutinnan nedfatt d. 22 Junii 1634.

Då Konung *Carl Gustafs* och 4 Kongelige Prinsars, i denna Graf, infatte Lik, 1697, derifrån blefvo flyttade till *Carolinske* grafven, lades nyckelen till den *Gustafvianske* in i samma Graf, som då på Konung *Carl XII:s* befallning blef tillsluten och en ny mur framför dörren updragen.

År 1744 den 24 Nov. blef detta Grifte-Chor på Konung *Fredrich I:s* befallning öpnat och undersökt, hvarom en tryckt beskrifning af C. R. von *Stiernman* år 1762 blifvit utgifven.

Uti öfre Graf-choret hafver fordom, Hufvud-Baneret och 34 Landskaps vapen, med guld och färgor broderade, på svarta Damast Fanor, varit under Chor-taket uphängde, hvilka dock för decorationerne vid Drottning *Ulrica Eleonoras* blifättning 1742 blifvit nedtagne; men icke åter-upfatte; utan på gjord hemställan 1758, guldet på dem bortsprättat, att till prydnad på en messhake användas.

Vid en fednare anbefalt graf-öppning har blifvit anmärkt, att tenkistan hvaruti denne vördade Konung hvilar, har vid öppandet blifvit fänderbruten, då man icke gifvit akt derpå, att den å ena sidan hade ett skuf-lock, hvarigenom den inre Kistan blifvit infatt. Den har defsutom, såsom illa och för knapt stäld på sin fot, blifvit sned och lutande åt ena sidan.

Det ankommer ännu på Konungens slutliga godtfinnande, huru den renovation kommer att ike, som Konungen ärnar gifva sin store Företrädares graf. Uti ett förslag dertill har blifvit tillstyrkt, att Kistan måtte ställas på en rymlig catalaqve; att Graf-choret in uti, rundt omkring, måtte prydas med Medailloner af Konungens vänner, hans Stats-Minister, Fältherrar och Generaler samt att än ytterligare decoreras, med de dertill tjenlige Trophéer och Segertecken, han sjelf tagit.

Ett härvid af Konungen tillagt yttrande, att vid foten af denna catalaqve, villja utfesitt hvilorum, hafver icke allenast, på det värdigaste

sten till grafven, det sednare. Han begrofs i stillhet på *St. Olofs* Kyrkogård, der en fyrkantig pyramid uprestes af trä, som till skapnad och färg liknade sten, med derå målade inscriptioner. Sexton år derefter blef hans Kista uptagen och till Frankrike, på begäran affänd. Af de öfverlevvor förgängelsen hade skonat, skall hans hufvudskål, efter en i sednare tider gjord upptäckt blifvit undantagen och här, uti en okänd Slägt, såsom en egendom; man ifrån man blifvit förvarad och högt aktad.

Tiden hade redan kullkastadt pyramiden, då hans förtjenst uprättade honom ett värdigare Monument. Uti *St. Olofs*, nu mera *Adolph Fredrichs* Kyrka, förtjenar der att skådas. Det föreställer en genie, uti en vingad och med skägg prydd mans skapnad, som rycker täckelset undan och med en uptänd fackla i venstra handen, uplyser Verlds-globen. Öfverst ser man *Cartesii* mynd uti en Medaillon, och läser derunder uti Italiensk marmor: att *Gustaf Sveriges Kron-Prins, åt Renatus Cartesius, född i Frankrike 1596 och död i Sverige 1650, uprättat detta Monument.* Esterverlden lär anse det samma, såsom ett äreminne af en stor och ädelhertad Furstes frikostighet, af ett stort Snilles förtjenst och en berömd Konstnärs skickelighet tillika.

Men det är tid att vända om ifrån förgängelsens boningar. Det bör dock icke här förgätas, huru Konungen igenom en allmän författning, fredat de dödas grifter. Det ådagalägger, ej mindre den ömmasie vård om ägande

rätten, då ock de döde njuta den; än af Konungens nit, att förvara de Minnesmärken oförderade, som egennyttan, otacksfärdighet och en mindre granlagad urfskillning, hvarken böra beröfva en lysande förtjenst, eller den stilla och fredsamma dygden.

Kastom ock ett öga på de ruiner och förfallne murar, af Tempel, Slott och Byggnader i Riket, som begrava i sitt grus, jämte minnet af forntiden, äfven ofta all pålitelig underrättelse om deras ålder och öden, utom deras förstörelse. Icke allenast krig och förödelse hafva under jorden nedbäddat de fastaste borgar; tiden och en urakt låten vård och tillsyn hafva ofta ensamt beredt deras förfall och undergång.

Påminnom oss här något hvad Konungen gjort, att rädda flere Minnestecken af framfarne tidevarf.

Vadstena Kloster Kyrka, bygd i början af femtonde århundradet, (1414 - 1424) hade igenom tidens våld, råkat i ett oförmåligt tillstånd. Flere ferskilde gånger hade hon fådt smärre reparationer; men icke längesedan fordrades en större kostnad, till dess uprätthållande, än andra mångfaldiga behof, syntes på en gång kunna medgifva. Det hemfälltes väl då, om icke hela Kyrkan kunde nedrivras, såsom mindre nödig för *Vadstena* Stad, som dessutom äger en fir Kyrka; och den huggne stenen användas till *Vadstena* Slotts förbättring. Men Konungen, sorgfällig att låta underhålla den samma, ej
mindre

mindre för desß prägtiga Byggnad, än för de deruti befintliga Grafvar, såsom Drottning *Philippas*, Kon. *Eriks* af Pommern Gemål; Drottning *Catharinas*, Konung *Carl Knutsons* Gemål; Hertig *Magni*, utom flere namnkunnige Slägters grifter och andre Antiquiteter; förordnade till en början o), om takets behöriga i stånd fättande.

Bjällbo Kyrkas nya Chor-byggnad, efter den af Konungen gillade ritning, fordrade öfver 900 R:dal.; en summa som vida öfverstege församlingens förmögenhet. Detta anmäldes 1786 af vederbörande, med de ferskilde omständigheter, att *Bjällbo* By och Kyrka, vore snart de enda forntidens lämningar, af den i medeltiden så stor frägdade *Folkunga*-ätten, och i synnerhet af den, ej mindre genom egne förtjenster, än sine afkommanders uphöjelse på *Svenska* Konunga-Thronen, så namnkunnige *Birger Jarl*: och att minnet af denna Slägt, sedan *Jarla-Sätet* blifvit förvandlat till en *Bondeby*, icke ensamt kunde åligga denna lilla församling, att vårda och förvara.

Bjällbo, en af de äldste Kyrkor i *Östergötland*, är märkvärdig af *Birger Jarls* moder, *Ingrid Ylvas* Bönekammare i tornet och hennes Graf i Sacristigan; der hennes döda kropp uprättstående, i en fyrkantig stenpelare, skall blifvit inmurad, efter eget förordnande, i den öfvertygelse, som hon på sitt yttersta skall haft, att så länge hennes hufvud vette upåt, skulle hennes ätt icke gå ut.

X 2

Konun-

o) Den 4 Jan. 1781.

Konungen hade tagit ett beslut, att fällan bifalla Collecter och än mindre Stamböcker. De förre hade af misfsbruket blifvit obetydelige och ofta få mångfaldige, att de öfverstege Helgedagarnes antal, på hvilka de skulle i Kyrkorne infästas. De sednare åter voro icke annat, än ett gilladt höfligt tiggeri, då under befvärande besök, värtaligheten betaltes med tvungna allmoser. Men den synnerliga omvårdnad Konungen hyfer, att freda, ålderdomens rätt till efterkommanders erkänsla, föranlät denna gången ett undantag, då *Bjällbo församling* tillstaddes, till verkställande af åfvannämnde byggnad, att genom Stambok samla medel dertill, inkom *Linköpings* Stift.

Isala Ladan i Svärdsjö Sockn och Dalarne är i våra tideböcker omnämnd och märkvärdig derföre, att Konung *Gustaf I.* derstädes tröskat, då han för *Christierns* tyranni, nödgades, i bygdens drägt, sig der i orten såsom okänd uppehålla. genom brevexling hade denna Kongl. *Academien* inhämtat, att detta vördnadsvärda Minnesmärke, lutade till undergång och friades endast derifrån, igenom ägarens, Skattebonden *Hans Janssons* omsorg, dertill upmuntrad af församlingens Kyrkoherde *Dr. Schedvin*.

På derom gjord hemställan, behagade Kongl. Maj:st *p)* till samma Ladas i stånd sättande, låta icke allenaft, anordna erforderlige medel; utan anslog ock till des framgena underhållande, en tunna årligen, af Kronans besparde Spannemål

p) Den 22 Dec. 1786.

mål i Svärdsjö Sockn: hvarom Konungens öpne Bref, å pergament skrifvet, nu förvaras, så väl hos ägaren af Ifala Hemman, som i Svärdsjö Kyrka. På väggen i denna Lada, hafver desse orden varit inskurna: *Kung Josla har troskat här.* En värdigare och mera varaktig åminnelse af denna händelse, hafver Konungen befalt uprefas, der den tillhuggne graniten förvarar denna inskrift:

*Här tröskade GUSTAF ERICSSON:
förfölgd af Rikets fiender,
af Försynen utsedd
till Fäderneslandets råddning.
Hans åttling i Sjette led.
GUSTAF III.
Låt resa Minnesmärket.*

Det hafver varit vår Konung förbehållet, att i mångahanda mätto, föreviga åtanken af Fäderneslandets befriare, som fonderbröt Tyrannens järnspira och sjelfsvåldets ok. Han hafver icke spart sin omsorg, att det måtte erkännas, hvad Fosterbygden, länge varit denne sin store välgörare skyldig. Hans nåd hafver ock upfökt dem, hvars Stammafäder med trohet och mandom, uti *Vasas* råddning, beredt Svears fällhet. Det bör här anmärkas, att Konungen skänkt Skattebonden i *Ifala*, *Hans Jansson*, härstammande i Åttonde led ifrån den redelige Sven Elfsön, som räddade *Gustaf Isle* undan sine förföljare, ett Hederstecken, att ständigt bära, till åminnelse deraf; bestående uti en Skådepenning,

med sistnämnde Konungs bröstbild, och denna inskrift å fränvända sidan:

„Till Sven Elfsfons heder, som frälste
„gamla K. Gustaf, här des afkomma i Is-
„la by denna penning, gifven af Konung
„Gustaf III. 1787.

I Eder närvaro Mine Herrar, och under öfverläggningen härom, är den af Konungen Sjelf författad. Urkastet dertill förvaras ibland Aca-
demiens Handlingar, att vittna det Konungen icke allenast är Academiens Höga Beskyddare; utan ock arbetande i det Samfund, Han å nyo stiftat. Det är icke ärelystnad och fåfänga, som drifver mig, att upptäcka denna händelsen. Det är vördnad och glädje som tala, och de äro alltid öppenhjertige.

Här vore väl mycket att tillägga, om flere gamla Slotts uprätthållande och förbättring, såsom *Upsala, Gripsholms, Vadstena*; och i öfrigt, om inköpte och tillökte Bibliotheker; om anbefalte samlingar af *Chartor*; om Koppar-plåtarnes inlöfen till Drottning *Ulrica Eleonoras* Historia af *Schmedeman* q); om samlingen af Svenska Mäns i Koppar stuckne Portraiter r); om utrikes ifrån införskaffade Antiquiteter; om *Etru-riens* Vasar; om de i Lava afbildade ruiner af tretusen, åriga Afguda-Tempel, med mera; men jag skulle ändå alltid nödgas, att afbryta mitt Tal, om det icke skulle likna en Bok.

Konun-

q) Den 5 Maji 1778.

r) Den 18 Dec. 1778.

Konungens ynnest för de vackra och fria Konsterna, fordrar en skickeligare penna och en egen afhandling. Våre store Gustavers Ärestoder, Hufvudstadens i sednare tider vundne prydnader; det åt Skalde-Gudinnorne helgade Tempel; flere Academiers instiftelse; den noja granskning af alla desseiner till allmänna Byggnader; Konungens resa till Italien; Sculpturens och Målare-konstens befrämjande; de i marmorn uplifvade Gudinnor, som i Konungens Salar, fästa det upmärksammas ögat att beundra, ej mindre Mästarens skickelighet, än Skönheten i de härmade anlets drag, skulle derutinnan med mångfaldiga flera ämnen, utgöra ferskilde Articular; alla värdige att stadga en stor Konungs ljuftva åminnelse och att föreviga hans namn.

De flere kostbare Taflor och Målningar, hvarmed Konungen ökt des förråd, äro öfver mitt omdöme. Det blifver väl utan motfägelse, att slike Samlingar, kunna mycket gagna Historien; att de ådagalägga den goda smakens och de fria Konsternes af- och tiltagande, i vissa Tidhvarf, hos ferskilde folkslag; att de underrätta om forntidens bruk, seder, kläde-drägter, m. m. och blifva i öfrigt de störste Mästares bästa loftal och äreminnen s). Hvad jag trodt på detta stället böra nämnas; är ett Kongl. Maj:ts Nådige förordnande t), angående de i *St. Nicolai* Kyrkas hög-chor upfatte *Ehrenstrahlske* taflorne. De äro anfedde ibland de bästa af denne namnkunnige Mästarens arbeten, och hafva vid den

X 4

Kongl.

s) Det är sagt om *Poussin*: In tabulis vivit et eloquitur.

t) Den 25 Aug. 1777.

Kongl. Slottet 1697 öfvergångne vådeld, blifvit flyttade till Storkyrkan, dit Konungen skänkte dem för tio år fedan, till evärdelig ägo; i den öfvertygelse, att vederbörande beförja deras underhållande och förvarande, såsom en ypperlig Kyrko-prydnad och ett så talande bevis af en Svensk Målares konst och skickelighet.

Ibland de ifrån Italien hemförde Rikedomar åt Fornälskaren och Konstnären, påminner oss en prägtig *Endymion* en af ålderdomens fabler, som torde förvara någon historisk händelse, jämte den lärdom som uti slike små Episke dicker, ligger förborgad. Uti sjelfva bilden igenkännes en stor Mästare; men att derå hafva fullkomligen kunnat restaurera någre få ställen, torde hafva varit lika svårt, som det skulle blifva att fylla *lacunerne*, eller erfatta de felande stycken uti en gammal Grekisk eller Romersk *Aufior*. Om faken än skulle kunna blifva den samma, blifver dock stilen alltid olika. Historien om denna *Endymion*, känner jag icke vidare, än att den är köpt i Rom, under des sanna och egenteliga värde, (2000 ducater) efter kännares omdöme; men i Konungens Slott hafver den fått sitt rätta ställe; der Parnassens samtelige invånare, tillika äga sin boning, eller rättare sagt, sitt tempel. *Apollo* med sin zitra och Skalde-Gudinnorne sjunga här om Konungens smak och hug, för det sanna och det sköna; att fullborda den Afhandling, jag här endast börjat.

Mine Herrar! Jag lämnar Eder upmärksamhet på detta stället; der det lekande Snillet, finner få många behagligheter; det lyfna ögat och den lefvande inbildnings gåfvan, få många Skönheter; och den djupfinnige forskaren få många tillfällen att skåda in i Konsternes gylende ålder och se, huru den hedna verlden dyrkat, icke marmorn, eller gudar af sten; utan under ferskilde bilder, ferskilde dygder och egenkaper.

Blifve detta tal, ehuru ofullständigt, ett offer åt vår store och höge Beskyddare, framburit af den renaste vörtnad och den lifligaste erkänsla! Inträffe aldrig den dag, att Historien, ledd af fanningen, skulle kunna förglömma, hvad hon är skyldig en få välgörande Konungs minne!

Secreterarens Svar.

Min Herre!

Vid Edert anträde för några månader sedan, till Academiens styrelse, voro allas finnen inom detta Samhälle intagna för Eder af det fullkomligaste förtroende. J hafven upfylt det; och i dag vid Eder bortgång, qvarlämnen J uti samma hjertan, ett ej mindre hedrande tankefätt; Erkänslan. J hafven med få oafbrutet nit följt Academiens öfverläggningar; med få mycken omtanke ledt des upmärksamhet till sådana steg, som befrämjat des ändamål; med få mycken värdighet vid flera tillfällen tolkat des tankefätt; des tacksamhet för en mächtig och mild Vålgörares förnyade vedermälen af nåd; des fägnad öfver sin under Hans Spira mer och mer vundna förkofran; att på denna stund höfdes en skickligare Tolk än jag är, att förklara Eder Academiens förbindelser. Undren därför icke, Min Herre! om Academien med saknad ser Eder afträda det rum J som des ordförande innehafte. Det är den känsla, som ägnas åt förlusten, äfven då den botas. Men, min Herre! J hafven ej velat tillåta ofs någon dylik mindre behaglig sinnesrörelse. J hafven skingrat den, då J helgat sista ögnablicket af Eder styrelse åt påminnelser som med kraftigaste skäl böra hugna och muntra våra hjertan. Samma prof af en Stor Konungs nåd och af des beskydd för Academiens yrken och göromål, som hittills gifvit ofs ömniga anledningar till fägnad, och som J
få

få lyckligen utfört, gifva oss ock för framtiden ämnen till hopp. Våra lugna arbeten skola då blifva lätta och nyttiga; de skola både åt våra Styresmän och Ledamöter uprefa varaktiga Minnesvårdar.

Lefvernes Beskrifning

Öfver

Hans Excellence, Riks-Rådet, Cantzli-Présidenten, Academie-Cantzleren Riddaren och Commendören af Kongl. Maj:ts Orden,

HERR GREFVE

ANDERS JOHAN VON HÖPKEN,

Författad och uplåst i Kongl. Witterhets, Historie och Antiquitets Academien den 20 Martii 1790.

Af

G. ADLERBETH,

Cantzli-Råd, Riddare af Kongl. Nordstjerne-Orden,
En af de Aderton i Svenska Academien.

Herr Grefve *Anders Johan von Höpken*, Kongl. Maj:ts och Svea Rikes Råd, Cantzli-Président, Upsala Academies Cantzler, Riddare och Commendör af Kongl. Maj:ts Orden, föddes i Stockholm den 11 April 1712; Son af då varande Expeditions Secreteraren *Daniel Niclas von Höpken* med des senare Fru, Friherrinnan *Eleonora Lindhjelm*, och bördig af en gammal ätt, hvilken från sin Stam-ort, Ängland, utspridt sig till Hessen och Brehmen; af Kejsar Maximilian II uphöjdes i Riksadeligt stånd; och sluteligen, sedan Brehmen blifvit lagdt under Sveriges Krona, införlifvades med detta Rikes Ridderkap och

och Adel, då Geheime-Cammars- och Cantzli-Rådet *Höpke* (1649) af Drottning Christina up-togs till Svensk Adelsman.

Det anseende Ätten njutit i sin hem-ort, flyttades med det vundna Burskapet, genom hans Sons förtjenster, till ett nytt Fädernesland. Denne ägnade vid mogna år sin inhämtade skicklighet och sin flit åt Svenska Cantzli-ärenderna. Han nyttjades federmåra i Rikets hemligaste och viktigaste värf, under de stridigaste omkiften; då dess ära och segrar väckte Europas förundran; då dess olyckor och nöd tycktes utfluta hoppet om räddning; under det oinskränkta Konunga-välde; under den vidsträcktaste Borgerliga frihet; under våldsamma skakningar af utländska fiendligheter och af inhämsk tve-drägt. Med styrkan och kallfinnigheten af en försigtig man, hvilken vandrar oförd bland väderskiften och åskeslag, upfylde han vid alla tillfällen sitt kall. Hans klokhet och erfarenhet njöto förtroende, hedrades och belöntes. Vedermälen deraf voro så väl hans befordringar, först till Stats-Secreterare och sluteligen till Pré-fident i Commerce-Collegio, i hvilket ämbete han afled (1741), som hans uphöjelse till Friherre-värdighet (1719).

Sådan var den Fader, under hvars uplysta vård, Friherre *Anders Johan von Höpken*, bland flere Bröder, skulle danas, att likna och öfvergå honom. Förfynen, som hos honom nedlagt de gåfvor, hvilka bereda en stor Man, hade tillika låtit hans födelse inträffa i en stund, då
sjelf-

fjelfva tidens omftändigheter bidrogo, att bringa dem till deras fullkomlighet.

Ett långvarigt, förödande krig hade förtärt både allmän och enskild välmåga, men i stället alstrat manliga tankefätt, tarflig lefnad och rena feder. En derpå följande fred, fjelfva nödens verk, förunnade anderum och beredde tillgångar för bepröfvade och dygdige medborgare, att ändteligen lämna sig åt den käraste skyldighet, mellan vapnen ofta förfummad, ofta till upfyllande ogörlig, den, att upföda fina barn till nyttiga medlemmar i Samhället. Det är icke i en verld, blänkande af pragt och yppighet, bullerfam af nöjen och förströelser, förderfvad af veklighet, rikedomars vanliga påföljder, som detta ändamål fäkrast vinnes. Det är utur den alfvarfamma, tarflighetens, den oförtrutna arbetfamhetens sköte, som goda Medborgare upstigit till Samfundets gagn, ja stora Män till odödlighet: Och dessa dygder främjas ofta under allmänna olyckor.

Friherre *Höpken* anfördes i bokliga konster, först i sin faders hus och sedan vid Upsala Läro-Säte. Hans begrep röjde icke genast den eldiga qvickhet, föräldrar få gerna beundra hos sina barn, men hvilken ej fällan bådard en kärnlös bråmognad, klent förstånd och ytelig insigt, i den ålder, då stadga och grundelighet fordras. De frön som hos Friherre *Höpken* utfäddes, grodde långsamt, men fattade djupa rötter; och den växt de skuto, drog deraf i sin rätta tid styrka och märg till ovanlig frodighet.

Ifrån

Ifrån Academien inträdde han (1729) i Rikets Cantzli, men dröjde blott et år, innan han til ytterligare förkofran i sina insigter företog en utrikes resa. Den anfäldes först til Ängland, hvarest han i två och et halft år biträdde Envoyén, sedermera Riks-Rådet, Friherre CARL SPARRE i brevväxlingen vid des beskickning, och jämväl gjorde honom fällskap vid des upvaktning hos Konung FREDRIC I. under Hans Maj:ts korta besök i des arfländer (1731). Efter denna, för en tilkommande Statsman, nyttiga öfning, aktades Friherre *Höpken* skicklig, at med tilbörlig granskning och förmån besöka andra länder. Han besökte då Holland, Flandern, Frankrike, Italien och Tyska Riket. En slik mönst-ring af Nationer, (om jag får bruka det talesättet,) upptäcker för ett upmärksamt öga, ett forrskande snille, mångaldiga ting, som icke läras af böcker och berättelser. Sammantaget af et lands läge, luftstret, afkastningar och fysiska beskaffenhet, af des regerings-art och lagar, af des invånares myckenhet, lefnadsfatt, hushållning, förmögenhet, och på alla dessa omständigheter beroende lynne, utgör en tafla, lika svår at fullkomligen fatta, utan at därtill nyttja egna ögon, som nödvändig för en Statsman, hvilken aldrig för noga kan känna de Stater, med hvilka hans fädernesland står i en politisk sammanlefnad, och efter hvilkas så egentliga som inbördes förhållande, hans steg vid förefallande händelser böra afmätas.

Friherre *Höpken* återkom til Sverige efter 4 års frånvaro (1734). Et icke tvetydigt vittnesbörd

börd för en tjugu-årig främling var den kallelse han i Marseille anjöt, att blifva Ledamot af där varande Academie de belles lettres. Konung FREDRIC I. som hyft mycken nåd för hans Fader, Præsidenten Friherre *Höpken*, och velat upmuntra Sonen, att svara mot det hopp han gaf, hade ock under utrikes resan utnämnt honom till Secreterare på Hessisk Stat och tillagt honom en pension. Denne förfstling af befordrings lyckan, dessa glada liknelser för framtiden, bådade påföljder, som dock dröjde att inträffa. En af de Statsvändningar, som i fria stater, där partier inträngt sig, icke äro ovanliga, hade gjort Præsidenten *Höpken* sin Hof-gunst förlustig. Den Råds-Herre, som då i många år varit Styresman för Cantzli-verket, var honom icke heller bevågen. Hessiska pensionen indrogs för Friherre *Höpken*; och oaktad all förvärfvad skickelighet, fattes hans befordran å sido.

Det var i dessa omständigheter, som Friherre *Höpken* lämnade en del af sin, med allmänna fyflor föga uptagna tid, til inseende öfver en, hans fader, tilhörig Bruks-egendom; *a*) et bevis af den upmärksamhet, han sjelf säger sig, *b*) från ungdomen hafva fäst vid handel och slögder; et förebud af det nit, hvarmed han framdeles skulle befordra deras upkomst i Sverige. Honom tillfäldes imedlertid en fullmakt at vara Kammar-Junkare hos Hertigen af Zveibrücken, den han sig undanbad.

En

a) Wedevågs och Qvarnbacka bruk.

b) I Talet om Yppighetens nytta.

En tidepunkt tillstundade, som framstälde honom på en större skådeplats, som beskärde fäderneslandet frukten af hans gåfvor, och honom hedern af dess gagn. En tidepunkt, märkvärdig i Svenska häfder, ärefull för Svenska namnet; som i stället för flyktade Segrars glans, spridde uplysningens mildare strålar, och blignade Snilletts lagrar, i stället för vapnens. Despotismens fjättrar hade länge varit brutna; krigets fackla släkt, och Sverige njutit ro at återhämta sina uttömda krafter i fredens och frihetens sköte. Men detta lugn hade upptäckt hela vidden af Rikets förluster, genom kringkurna besittningar, förfallet drätsel-verk, minskad folkmängd; och däraf hade efterhand blifvit alstrad en lika billig som naturlig omtanke, at efter andra uplysta folkslags exempel, fylla dessa brister, öfpa nya tilgångar, genom en förbättrad inhemsk författning och visa insättningar til näringars förkofran. Helfosamma lagar voro följande *c)* til stöd för säkerhet och ordning; nyttiga mått vidtagna, til handlens och sjöfartens befrämjande på utrikes orter. *d)* Man hade lättat de besvär, som därmed varit förknippade; upträttat nya förbund; *e)* öpnat nya handels-grenar; *f)* befordrat penninge-rörelsen; *g)* upmantrat inhemska slögder, genom afgifter på utländska varor. *h)* Men dessa vederbörligen af en

V DEL.

Y

LISE

c) Sveriges Rikes Lag 1734.

d) Product-Placatet 1724.

e) Med Alger 1729, med Tunis 1736, med Ottomanska Porten 1737.

f) Ost-Indiska handeln 1731.

g) Banco-transport-ledarne 1726.

h) Landshjelpen, 5 procent af utländska varor 1727.

klok omhugfan, voro dock blotta stycke-verk, blotta förebud af den Skapar-ande, som omfattade hela Svenska förvaltnings-fystemet 1738. Sverige liknade ett träd, hvilket halfdödt, efter en skarp vinter och förtvinande nordanväder, ändteligen af Solens blida strålar och vårens ljumma luft vederqvickes, och på en gång öfverhöljes med friska blommor, som båda ömning frukt. Män af stort Snille, vidsträckt kunskap, brinnande nit för sina Medborgare, voro dels hufvudmän, dels medlemmar af det parti, som vid då hållna Riksmöte behöll öfvervigten. De kände sitt fosterland och dess tarfvor; hvad Naturen förlänat oss att upodla, och hvad hon budit omtanken erfatta genom idoghet. De fågo Rikets styrka i sammanhang med dess folk-mängd, denna med näringarna, dessa fins imellau, huru Landtmannen föder Fabrikanten, Fabrikanten kläder Landtmannen, bägge, genom det tillskott till det allmänna, hvarmed de betala sin fäkerhet och lagens hägn, löna Ämbetsmannen, underhålla Soldaten. Icke nog, att åkrarna buro ömnicare gröda, bergverken framlämnade digrare skatter, betesmarkerna födde talrikare hjordar: Inhemska väffolar borde ock tillverka både landets egen ull och främlingens filke; växter, updragne utur Svensk jord, frambjuda sina stoffer till varaktiga färge-ämnen; Medborgerliga händer förädla hemalstradt järn, och skapa det till klingor och fjädrar; Svenska kölar, uptimrade på Svenska varf, utföra Svenska varor och hembringa ömnicghet; ömnicgheten stadga förmögenhet, förmögenheten inbördes affättning; affättningen penningarörelse, penningarörelsen

gerörelsen credit; och dessa, genom en samfärd verkan på hvarandra, sprida lif och välmåga öfveralt. I en glad framtid, beredd af sådana segrar öfver ett hårdt Climat, en njugg Natur, förutsågo de Sverige, mäktigt och fällt, genom eröfringar inom egna gränser; dess ödemarker förvandlade till bördiga åkerfält; dess Städer levande och befolkade; dess vattendrag segelbara farleder; hvar Svensk treflig och fri, älskande dess fädernesland, och genom utkomst och trygghet bevekt att älska det med ett varmare hjerta.

Sådana voro de grunder, på hvilka Ständerne (1738) fotade sitt inhemska system; till hvars befrämjande, ingen möda, ingen kostnad syntes för dryg. Ett land, på sådant fätt inrättadt, äger inom sig sitt fastaste värn emot utländskt våld, om det annars med klokhet användes. Förbund med främmande magter utgöra dock ett annat, som ej heller bör försummas. Måne Sverige borde föka sådana med ett Rike, hvars magt redan tillvuxit af dess förluster, hvars vapen förda inom en Nabos gränser, nyligen afgjort dess inhemska angelägenheter, och hvars läge kunde göra lika betänkeliga förfök emot Sverige möjliga? Måne med den stolta Sjömagt, som drog sin förnämsta styrka af sin handel och eftersträfvade, att göra alla andra folk skattskyldiga åt sin idoghet? Eller måne icke skäligare med den Krona, hvars interesse var gemensamt mot dessa i sådana omständigheter naturliga ovänner; hvilken medelst rika tillgångar var i stånd att hjälpa, medelst sitt afstånd obeqväm att något vinna på Sveriges be-

kostnad; och med hvilken det i sina ärefullaste tidehvarf underhållit en nära vänskap?

Jag har med några drag fökt måla de författningar, som gjorde 1738 års Riksdag märkvärdig; till deras allmänna grunder ofstridigt fundera; till deras tillämpning icke felfria, och därför till deras påföljder mindre fullkomligen svarande emot ändamålet; otvifvelaktigt missbrukade af parti-affigter; men lika otvifvelaktigt af parti-agg missstydda, ja äfven ifrigt motarbetade. Sverige skördar dock i denna stund, mångfaldiga deras frukter, äfven där de ej förmodas.

Den nya skapelse jag omrört, hörer icke blott till tidens historia, utan allaredan till Friherre *Höjken*s. Ehuru ung, ehuru än utan fylla, var han nog känd, nog aktad, att blifva Ledamot af Secreta Utskottet. Där ägde han tillfälle, att i full dag ställa sina vidsträckta utfigter. Där, att i förening med andra förtjenta Landsmän, bereda medlen till Fäderneslandets ära och förkofran. Ej under då, att ifrån den stunden, hans åtgärd begynte blifva verksam på Sveriges öden. Ej under, att ett snille, sådant som hans, blef mäktigt och betydande, i en tid, som äfven derigenom utmärkte sig, att snillegåfvor, kunskaper, erfarenhet och klokhet, med mera sorgfällighet föktes, med mera rättvisa hedrades, med mera förtroende rådfördes, än i många andra.

Ett nytt rön i Svenska Riksdags-Historien företedde sig, då flere af de Herrar, hvilke, närmast Thronen deltagit i Riksstyrelsen, nödgades lämna sina ställen, icke dömde för brott, utan förklarade förlustige Ständernes förtroende; en förändring, smickrande för Nationens nitälkan om sin frihet, och till äfventyrs nyttig för verkställigheten af Ständernes beslut; men genom exemplet vådelig för Riket och Regeringsfättet, då den framdeles, efter välbehag, eller utan behof, förnyades. Sjelfva Cantzli-Présidents-Stolen hade blifvit ledig: Att intaga den, kallades Riks-Rådet Greive *Carl Gyllenborg*, en Herre, hvars Statsklokhed var i många skiften bepröfvad; yppersta hufvudet för det rådande partiet; begäfvad bland andra dråpeliga egenskaper äfven med den, i en vidsträckt styrelse, kan hända, nödigaste af alla, att med urskillning välja dem, honom borde biträda. Af Secreta Utikottet redan utfedd, att gå honom tillhanda i den hemligaste brefväxlingen, åtnjöt Friherre *Höpken* genom denne Herre sin första befordran, då han (1739) utnämndes till Cantzli-Junkare. Denna beställning gjorde Friherre *Höpken* till sin förmans, sin beforderares medarbetare i de viktigaste Statsfaker, och det i en tid, då de, mer än vanligt, voro laggranna och trägna. Med fortfarande i denna tjänst, updrogs honom tillika, tvänne år derefter, Expeditions-Secreterare sysslan vid Utrikes ärenden.

Nu förer mig ordningen, att upteckna en gerning, bland de ärefullaste i Friherre *Höpkens* lefverne och ensam tillräckelig, äfven utom pur-

purens glans, att göra hans namn evigt vördadt. J gisfen, Mine Herrar! lätt hvad jag menar: Vetenskaps Academiens inrättning i Stockholm. Samma brinnande håg, att uphjelpa Fäderneslandet, samma skarpa syn, att dertill upptäcka medlen, samma driftiga bemödande, att befrämja dem, som för Rikets allmänna hushållning danat ett nytt tidehvarf, firäckte sig ock till allmänna uplysningen. Det var denna, som borde stadga ett verk, hvilket förgäfvades upbyggdes af skickliga händer, om ej skickliga bereddes, att framdeles halla det vid magt. Icke utan, att Sverige redan, till lärdomens förkofran, kunde berömma sig af hedrande inrättningar *i*). Men dessa voro ärnade, antingen till Ungdomens upfostran eller till de egentligen så kallade lärda vetenskapers häfd, mera än till utöfning och tillämpning af fädana, som på närmare håll båta Samhället. Det var de praktiska kunskapers fackla, som borde leda närings- och slögde-iddkaren, att med största möjliga lätthet draga största möjliga gagn af dess yrke; undervisa Landtbrukaren, om de fördelagtigaste fäderna, de fäkraste fortplantningsfätt; Bergsmannen, om de förmånligaste utvägar, att draga Metallen utur bergets klyfter; Konfinären om de vigaste verktyg, att lyfta odrägeliga bördor, de enklaste, att åstadkomma sammanfatta verkningar; Styrmannen, att med trygg köl klyfva vågen i okända farvatten. Det var samma välgörande ljus, hvilket, äfven då det förde till upptäckter, som ej firaxt medbragte ögonskenligt gagn i utöfningen, borde sprida sin kraft

öfver

i) Kongliga Academierna och R. Societas Upsaliensis.

öfver Samfundet, skingra fördomarnes töcken, rena begrepen, utvidga kunskapernes krets, och i ständigt tilltagande förädla mänskligheten till en defs väfende värdig höfsning och kännedom af de under, hvilka Skaparen nedlagt i Naturen, för att af hans förnuftiga kreatur upspannas och betraktas.

Någre män af dem, hvilke Sverige med erkänsla nämner, med förundran påminner sig på en gång hafva ägt, en *Höphen*, en *Linné*, en *Alströmer*, en *Trievald*, desse män sammanträdde (i Maji månad 1739) i ett Samfund, som, under namn af Vetenskaps Academie, och under vissa antagna stadgar, helgade sin gemensamma möda åt *Phyfsk*, *Natural-historia*, *Chemie*, *Medicin*, *Mathematik*, *Handel*, *Landthushållning* och *Handafslögder*; och det lærer fördubbla Grundläggarens ära, att sistnämnde tre, till en Stats vältrefnad genast ledande yrken, mera gagnande, än hedrade, aldrig förr njutit den rättvisa, att af något lärdt Samfund väljas till omedelbara föremål. Desse Instiftare förefatte sig äfven, att rensa och upodla modersmålet, och ägnade det samma till en uplysning, som för hvar Landsman borde vara tillgängelig, då de, på *Svenska*, hvart fjerdedels år, genom trycket utgäfvono sina Handlingar. Snart förstärkte de sitt antal med de förfarnaste och kunnigaste Män inom landet, en *Ehrensvärd*, en *Polhem*, en *Olof* och *Anders Celsus*, en *Faggot*, en *Klingenstierna*, en *Elvius*, en *Brandt*, en *Rosén*, en *von Drake*; Snart öppnade de en vitter skriftväxling med de namnkunnigaste både lärda Samfund och lärde

Män utrikes, ingående med dem ett helfofamt förbund, till inbördes biträde för ett gemensamt ändamål; och innan kortt gick Svenska Vetenskaps Academiens i bredd med de mäktigaste i världen; lyfte i Europa, medan den gånade i Fäderneslandet; såg sina Handlingar öfversatta på flera språk och utgöra en rik gård till den allmänna skatt af människoslägtets uplysning, som de lärde kring hela jordklotet handhafva och göra fructbar.

Friherre *Höfken* var Academiens förste Secretetere *k*). Det var han, som utkastat dess första plan, upfattat dess Stadgar, genom sitt anseende bragte dess inrättning till bestånd, och från Thronen tillskyndade den en mild upmärksamhet, samt, efter tvänne år, Konglig bekräftelse på dess Lagar. Det var han, som mellan de trägnaste Riksvårdande göromål, aldrig tröttnade, att offra henne sitt nit, sin möda, sitt snille, sin vältalighet; som tvänne gånger länte sin penna till prydnad af hennes Handlingar *l*); som utmärkte sitt första Præsidi nedläggande (1740) genom en undersökning *m*), lika sinnrik, som lämplig till Sveriges då varande skick, då fögderna behöfde upmuntras, öfverflödet ännu icke motas, och hvilken, äfven i de hänseenden, der den torde tåla motfägelser, öppnar nya ämnena för Statsmannens öfvervägande. Det var Friherre *Höfken*, som några år derefter upreste ett

k) Till slutet af 1741.

l) Förberedelsen i 1 qvartalet 1739 och Tankar om Husläkemedel i 2 quart. 1740.

m) Tal om yppighetens nytta.

ett dräpeligt äreminne åt en af Sveriges störste och i Europa högt aktade Mathematici *n*); som ännu fenare, och då han iklädt sig purpuren, ökade högtidligheten af det Observatorii invigning, hvilket hans kraftiga upmuntran och andra Medborgares ädelmod likfom updragit uturgrufet, genom ett Tal *o*), innebärande den djupaste kännedom af vetenskaper, deras olika uprinnelse, tillväxt och lynne, den skarpsinnigaste jämförelse mellan deras Idkares förtjenster i äldre och nyare tider; som ändteligen i det åminnelse-tal, hvarmed han inom samma älkade Samfund, betalte den sista skulden åt en afliden Medbroder *p*), en af Sveriges namnkunnigaste Män; framlade ett Mästerstycke, beundradt af Landsmän, beundradt af utländningar, redan af samtiden, till äfventyrs än högre af efterverlden, i hvilket värtaligheten täflar med tankestyrkan, Statsklokheten med människjo kännedomen, förvärfvade kunskaper med eget Snilles förråd, och Fäderneslandet igenkänner sin målning, både i forna och då varande tiders drägt. Det var han, som intill sena åldren, med en likfom faderlig huldhet värdade Academiens bästa, ofta frambar hennes angelägenheter för Thronen, ofta inom hennes murar visste förena söndrade meningar, och ändteligen skördade den belöning, att skåda sitt verk, skyddadt af en Nädig Öfverhet, mellan skiften, hvilka bragt Riket på brädden af dess undergång, förkofradt och tryggt, upnä ett halft hundra åratal

Y 5

mognad,

n) Professor Anders Celsius, 1745.

o) Hället den 20 Sept. 1753.

p) Hans Exc. Herr R. R. Gref Tesfin 1771.

mognad, och att i desfs stadgade bestånd, likfom fjeli njuta sin tillkommande odödlighet q).

Men fåfängt har jag i Vetenskapernes lugna krets, likfom fökt en tillflygt undan den stormiga rymd, hvaröfver jag måste följa Friherre Höpken. Sveriges fred har varat för länge för desfs stridsamma folk. En allmän gäsning har redan förrådt desfs lust till nya härnader r), underhållen af CARLS minne, och icke stillad af sjelfva fredens frukter, skördade bland desfs milda tidsfördrif, bland konstens, flögders och vetenskapers späda men lifliga tillväxt. Trenne Throner blifva lediga på ett år (1740): Och Europas lugn försvinner. Sveriges förbindelser med en gammal bundsförvant; invärtes tillståndet hos desfs farligaste granne, utmattad af ett ödande krig, medan dålda händer der gripa efter Spiran; hoppet, att utur denna grannes våld åter-

q) År 1782 lät Vetenskaps Academien slå en Skådepenning öfver Herr R. R. Grefve Höpken, hvars första sida förestälde hans bröstbild, namn och titel, och den andra denna påskrift inom en Lagerkrans, bestrålad af Nordstjernan mellan tre Kronor (Academiens vanliga stämpel) *fundatori indeque per XLIII annos Socio et fautori benignissimo Acad. R. Sc. Stockh.* Efter Hans Excellences död, på 50:de året, sedan Academien instiftades, lät hon till hans äminnelse slå en ny Skådepenning med samma bildsida, hvars framsida företedde en örn, (länt ur hans vapen,) som svingar sig up från en mark, hvarest ses en trädplantering och Academiens ofta nyttjade Sinnbild, en man som sätter ett träd. Öfverskriften var: *Sublimis abiit*; och nedanskriften: *Post fundatam Acad. R. Scient. Stockh. Anno L.*

r) I anledning af Pohlfska Thronledigheten 1733.

återtaga aftvungna inkräktningar, föranlåta Ständernas sammankallande (1741), föranlåta ett fredsbrott. Dessa äro Statskloketens skäl. De som böra uppfylla rättvisans fordringar upfökas äfven; men användas blott till sitt vanliga bruk, att upteknas i Manifester och bemantla de förra. Aldrig har en kortare tids-rymd framställt flera och vigtigare förändringar; aldrig en mera lysande liknelse till framgång utflagit med mera förlust. Krigsförklaringen blifver ett nästan omedelbart förbud af ett nederlag; en Prinsessa, den Svears tapperhet borde uplyfta på hennes fäders Thron, bestiger den utan motstånd, utan behof af biträde. Hon är redan Monarchinna, och Elisabeths sak, Ryfslands. En vapenhvila, afgjord, då kriget bordt kraftigast utföras, bruten, då hoppet snart väntade den förvandlad i en fäker fred; hela Finland i fiendens våld; inga tillgångar till försvar; och under allt detta, Drottningen död; villrådighet om Thronföljden efter en ålderstigen Konung; bestörtning öfver krigets olyckor; fändring och oreda; trolöshet hos några; missnöje hos många; bekymmer hos alla; sådan är den mörka målningen af Rikets tillstånd, då des Ständer på nytt måste sammankallas (1742).

Det hör icke till mitt ämne att utreda, hvar orfaken bör fökas till få oförmodade motgångar, antingen i ett försummadt ögnablick till anfallet, eller i felaktiga krigs-anstalter, eller i Bundsförvantes opålitelighet, eller i de Befälhafvandes mindre skicklighet, eller i Nationens och Arméens delade tankefätt, eller i sjelf-

va

va händelsernas blinda lopp, eller i sammanstö-
 tandet af alla, eller af några bland dessa om-
 ständigheter. Men jag kan ej förbigå, att det
 Utskott, som i dessa hemliga Statsärenden utöf-
 vade Ständers magt vid den förflutna Riksdag-
 en, lämnat föreskrifterne om krigets utförande
 och om underhandlingars öppnande, förseglade
 till Regeringen, som ej förrän vid vissa, äfven
 utskakade händelser, hade lof att dem upbryta.
 Detta slags förligtighet, ehuru inflämmande med
 Regerings-artens beskaffenhet, ehuru, kan hän-
 da, till tidens öfriga omständigheter i flera af-
 seenden passande, lade dock på de verkställan-
 de sådana band, som af en oväldig Domare ge-
 nast bordt anses för tecken till en mindre önske-
 lig utgång. Och månne icke en sådan Statsför-
 fattning bordt fullkomligen afråda ett anfalls-
 krig? Men igenkännom här mänskligheten! Tidens el-
 ler det så kallade allmänna lynnet, misfartas
 ofta till yrfel, bemäktigar sig allas sinnen, visar
 faker blott på en sida, skymmer de klaraste
 fanningar, misfleder äfven de uplyste, eller, om
 den ej misfleder, tvingar dem att följa med
 myckenheten.

Friherre *Höpken* hade ägt del, såsom Leda-
 mot af Secreta Utskottet, i hela kädjan af kri-
 gets beredning, och följde dess länkar, såsom
 nyttjad i Ministèren. Knapt var föreställning
 från Ryska sidan gjord om vapenhvila, och an-
 ledning derigenom gifven till underhandling,
 förrän Grefve *Levenhaupt* af Regeringen begärde
 Friherre *Höpken* sig dervid till biträde. Friherre
Höpken affärdades ock (mot slutet af 1741) från
 Stock-

Stockholm till Finland, och derifrån till Petersburg; men underhandlingar blifva alltid fruktlösa, när alfvar brister på den ena sidan och styrka på den andra. Ryfslands föreburna benägenhet för fred, räckte ej längre än som fordrades till nödiga krigsrustningar; och Friherre *Höpken* återvände till ett Fädernesland, där politiska häfningar likfom härmade Naturens, hvilka förstöra hvarandras verkningar, och utan att kunna förekommas, omskapa jordens utseende.

Snart nalkas ett Thronföljare-val, med möda endrägtigt, men fruktlöst, emedan det fallit på en Prins, en Ättelägg af Sveriges Konungar, som är utfedd, att bära des fienders krona. Ett nytt påtänkes, men af söndrade Medborgare. En del kastar ögonen på en annan Furste af samma hus; ett hus, hvars öden från ålder varit så nära med Sveriges förenade, att det knapt kan anses utländskt. En del vänder sin håg till en gren af den stam, som skänkt Sverige des odödliga CARLAR. En annan del, skådar blott en förökad styrka mot en hotande fiende, i trenne Rikens förening; men tillsluter synen för Historiens ljus, för det ok GUSTAF VASA brutit, för olikhet i Regeringsfätt och lagar, för Fäderneslandets sjelfständighet, och för den stora fanning, att den vänskap imellan tvänne nästgränsande Nationer, Naturen bjuder och alla välsinnade önska, aldrig lättare rubbas, än då de gemenfamt skola styras under ett hufvud. Att återkalla dessa flyktade, att uplifva dessa qvasda begrep, är en ära, Friherre *Höpken* förbehållen. Han påkallas, att yttra sig öfver detta

detta högmål. Sanningen, lika mächtig i hans fjäl, som Fäderneslandet i hans hjerta, förefästvar det betänkande, i hvilket han, för Sveriges Ridderskap och Adel uptäcker Rikets våda genom ett val, som återkallande MARGARETHAS tidhvarf, kunde köpa räddningen utur ögnablickets nöd, med en lång framtids kanske obotliga olyckor. Han beveker, han öfvertygar, han uplifvar hos sina medbröder, känslan af dem sjelfva, af deras pligter mot Riket; en känsla, hvilken icke mera kan döfvas, hvilken bereder det enhälliga beslut, hvarigenom ADOLPH FREDRIC ändteligen koras till Thronen.

Jag förbigår de öfriga händelser vid detta Riksmöte, där våda och räddning, fägnad och bedröfvelse, upväckte de mäst blandade känslor; Där utvärtes fred köptes med förluster; invärtes, med Svenske mäns blod; Och där sakernas utgång, genom märkeliga bevis, bekräftade den fanning, att fällan inträffar alt det goda, människjor hoppas, eller alt det onda de frukta. Jag anmärker blott, att om ställningen för Friherre *Höphen* varit äfventyrlig, hade den ock röjt all öfverlägfenheten af hans skicklighet emot rådande ovänner.

För att ej afbryta berättelsen om de allmänna händelser, under hvilka hans enskilda, denna tiden lika som undanskymmas, har jag upskutit anföras, det han (1741) blifvit utnämnd till Kammarherre; ett prof, att han då kunde hugna sig af sin Konungs Nåd; äfven som Hans Majestät federmära, under alla ombyten af om-
stän-

frändigheter, aldrig underlät, att göra hans förtjänst och snillegåfvor rättvisa.

Sveriges öde fortfor efter fredsflutet, likasom att sammankocka märkeliga händelser. Detta Rike hotas med krig af en granne, hvarifrån det nyss var i begrep att kalla en Thronföljare, och emottager af den, med hvilken det nyss skiftade vapen, hjälptroppar till sitt försvar. Men denna storm lägger sig — Den gifver rum åt fred och stillhet; och i deras famn firar Sverige en länge önskad glädje-högtid. En Furste, kallad att bära des spira, gifver handen åt en Prinsessa, hvars snille och egenskaper redan njutit vördnad och kärlek i hennes Fädernesland, och gå att njuta lika rätt af hennes nya folk. Men en mächtigare kraft gör denna förening högtidelig, lysande, hugnelig; Sveriges hopp. Himmelen täckes besegla det samma, och Sverige äger snart i sin famn, en Thronföljare för än ett tidevarf. — Jag har redan sagt nog för Svenska hjertan.

Ännu måste jag dock stadna vid detta tide-skifte, för att uptekna en händelse i Friherre *Höpkens* lefnad. Det var hans äktenskap med Hof-Fröken *Ulrica Eleonora Sparre*, en dotter af Riks-Rådet Grefve *Clas Sparre* till Söfdeborg och des Fru, Grefvinnan *Sophia Lovisa Soop*. (1744) Detta band, knutet af kärleken, beledsagadt af fällheten, uplöstes inom få år. Den unga Grefvinnans tidiga borrtgång (1747), kvarlämnade hennes maka ingen annan tröst, än en enda son, en pant af hennes kärlek, den förfynen

fynen lät upväxa till hans hopp, för att äfven i sin tid blifva ett mål för hans faknad.

Men det är tid, att åter skåda Friherre *Höpken* bland de Riksvårdande ärenden honom fyselfätta. Stater likna de ofanteliga himlakroppar, hvilka ofta dragas ur sin bestämde omloppsban genom verkningen af de klot, dem närmast ömgifva. Sverige efter erhållen fred, likfom vägde imellan de två stora förbund, som den tiden delade Europa och guto strömar blod, att förstöra hvarandra. Försoningen med Ryfsländ var befoglad genom en närmare förbindelse (1745). Men en annan tillböds af den Monarch, som med Sveriges nya Konunga-hus närmast befryndad, genom sina snabba segrar och eröfringar ömsom fästet på sig Europas aktning, afund, fruktan, förundran. Konungens i Preufen anbud instämde icke med Ryfsländs önskan, som med hans fiender stod i förtrolig vänskap. Därmedelst gafs ock anledning till mångfaldigt och stridigt arbetande, sinnenas förbitring, Rikets skakning genom gamla stämplingars uplifvande eller nys uptänkande. Imedlertid samlades Ständerna (1746). Friherre *Höpken* rön-te då samma förtroende som de trenne nästförflutna Riksdagar, att utses till Ledamot i Secreta Utskottet. Men innan året gått till ända, uphöjdes han till det högsta Ärestället, då han, någon tid förut till Hof-Marskalk utnämnd, (Jul. 1746) af Ständerne föreslogs, af Konungen kallades till Svea Rikes Råd (12 Dec. 1746); En fällsynt händelse vid trettiofyra års ålder i då varande Regeringsfätt; och ännu fällsyntare,
att,

att, såsom Friherre *Höpken*, njuta detta prof af förtroende, utan afvund, utan tvekan om värdighet, äfven ibland ovänner.

Herr Riks-Rådet, Friherre *Höpken* behöll, oaktad sin uphöjelse, sitt rum i Secreta-Utskottet till Riksdagens slut. Det parti, hvars grundfater han följde, var på nytt rådande. Det trodde sig i förflutna händelser, finna skäl, att beifra oförrätter; och några Ledamöter af sjelfva Rådskammaren undgingo icke en sträng upmärksamhet. Gäsningen var stor och finnena delade inom sjelfva Utskottet. Det var i denna granlaga ställning, som Hans Excellence höjde sin stämna med den manliga styrka, den öfvertygande kraft, som voro honom förbehållna. Han förestälde endragtighetens nödvändighet, skillnaden mellan misstag och brott, huru högsta rätt ofta blifver högsta orätt. Han talade — Saktmodigheten återfördes; och ingen nekade honom bifall, utom de, hvilka blott gilla ytterligheter, och med ett öfverdrifvet nit, i all slags medelväg, klandra en svaghet, eller misstänka en slughet att vilja behaga på båda sidor.

Defensiv förbundet, med Preussen och Subsidie-Tractaten med Frankrike, voro frukter af 1747 års Riksdag. De magtägande i Sverige anfågo dem såsom försigtighets mått emot en granne, hvilken de misstänkte för afsigt, att under namn af Bundsförvant blifva dess mälsman; men faran påskyndades genom medlen till dess afvärjande: Och Sveriges lugn hotades ifrån flera sidor. Sverige, på en gång fyssfelfatt med

ifrigaste drift af sina flögder och näringar till invärtes förkofran, och med beredelser att emotaga fienders anfall, liknade Minerva i fabeln, med spolen i ena handen och lansen i den andra. Man såg krigsfolk sammandragas på gränforna, fästningarne i stånd fättas, Galère-flottan förstärkas. Men händelsernas lopp, hvilket Statskonsten äger att följa, fällan förmår styra, medförde snart nya omskiften. Med Danmark förbyttes misfsämjan inom tvänne år i ett defensift förbund. Med Ryssland fortfor ofäkerheten längre, och blef så mycket betänkligare, som den sträckte dällda verkningar äfven inom Sveriges gränfor och till Svenska underfätare s).

I så bullersamma tider, då Regerings-bördan hvilade på Konung och Råd gemensamt, och då Rådet var bundet till strängaste ansvar inför Ständer, kräfdes där den skarpsinnighet, klokhet och sinnesstyrka, som tillika med den bästa äldrens eld, hos Friherre *Höpken* funnos förenade. Dessa egenskaper pröfvades dageligen, genom bekymmersamma öfverläggningar, mellan nörka utfigter, hotande taror, knappa tillgångar. Men Regeringens samdrägt och ståndagtighet öfvervunno alla svårigheter. Att anföra särskilda bevis häraf, vore det samma, som att göra utdrag af förteckningarne på de afgjorda ärenden. Ty sådan är beskaffenheten af Ämbeten, äfven de högsta. Deras jämna utöfning gagnar mera än den lyser. Ty allmänt välstånd liknar kroppens helia: När alt väl och ordenteligen

s) Man påminne sig Johan Hinric Wikmans brott och straff 1757.

teligen tillgår, talas föga därom. Det är förfärligt när sjukdom och ovanligheter infalla, som upmärksamheten vaknar.

Då Konung FREDRIC I. fann godt, att genom inrättningen af trenne Riddare-Orden, öka sin spiras glans, pryddes Herr Riks-Rådet *Höpkén* i första Instiftelsen med blåa bandet, det yppersta utvärtes kännetecken för en underfåte, af Konungens nåd, och af den värdighet Thronen närmast omgaf.

Vid det Riksmöte, som tre år derefter, föranläts af ombytet på Thronen, betungades Hans Excellence med en ny, lika dryg, som ärefull börda. Herr Riks-Rådet Grefve *Tessin* nedlade Cantzli-Præsidents-Ämbetet, hvilket han ifrån Grefve *Carl Gyllenborgs* dödsfall innehafte, och hvilket nu, i anledning af Ständernes enhälliga förtroende, updrogs Herr Riks-Rådet Friherre *Höpkén* (1752 Mart.). Att efterträda den Herre, som tröttnat vid detta Höga kall, fordrades ovilkorligen fällsynta egenskaper. Han hade dråpeligt och upodladt förstånd, blänkande snille, lång förfarenhet, vidsträckt kännedom af Sveriges Stats-interesse, en oafbruten vakksamhet och rådighet, och det som ofta gifver mästa vikt åt de steg som tagas, ett stort namn i världen. Friherre *Höpkén* ägde med sin företrädare dessa förmåner gemensamma, så vidt de kunnat förvärfvas under ett kortare lifslöpp. Både voro de ock ense i allmänna grundsatserna af Sveriges politiska system; både uplyste och älskande uplysning; både lika nitiske, att

befrämja Fäderneslandets upkomst, ära och magt; men efter olika lynne, på olika vis. Grefve *Tessin*, genom upfostran vid Hof och flera beskickningar, van vid ståt, var lyfande, prägtig, frikostig, beskyddande, och förvärfvade sig lätteligen tillgifvenhet; Friherre *Höpken*, alfvarsam, värdig; laggrar, utkräde vördnad. Den förre, fintlig, att till sina ändamål upföka Statskloketens finaste gångar; den senare mäktig, att genom sin skarpfinnighet bana sig en öpen väg. Den ena, att genom behagen af sitt väfande förbinda och vinna; den andra, att genom sitt snilles öfvervalde tvinga. Den ena, mera segrande genom en värtalig tunga; den andra, då han förde pennan. Den ena tycktes vilja jämna Sverige genom likhet i feder med de mäst höffade, och i anseende med de mäst betydande magter i sin tid; den andra, återföra det till dess fannskyldiga styrka och dess forna ärefullaste tidehvarf. Den enas gåfvor voro mera passande för den tid, hvarunder han förde styret, då oväntade händelser fordrade rikt förråd på utvägar; den andras mera tjenliga för en annan tid, ett annat sakernas skick, ett mäktigare Rike, ett mera obundet Regeringsfätt, där en stor fjäl i sina förslag icke fjättras af brist på medel, eller hinder i verkställigheten. Ty stora egenskaper, ehuru fällsynta, finnas likväl i alla tider, men verka ganska olika; ej annorlunda än Solens kraft är alltid den samma fast än hon, i anseende till olika ställning mot jorden, ömsom från sin Majestätiska högd, sprider lif och värma kring Naturen, ömsom ej förmår upsmälta vintrens isar

Enligt grundlagarna, voro Rikets Råd mellan Riksdagarne gemensamma deltagare i Regeringen; vid Riksdagarne redoskyldige fullmäktige. De funno i sjelfva mängden af sina hufvudmän, ett tillräckeligt skäl till olika omdömen öfver sina gerningar. Hvem känner icke, att ibland en talrik folksamling, välmening kan ofta beledfagas af obetänksamhet, nit af öfverilning, skicklighet af enskilda affigter; och att deraf födas skiljagtiga tankar, hvimlande förslag, hvilka understöda, bestrida, öfvervåldiga hvarandra? Hvem känner ej, att när en slik folksamling utöfvar en magt utan motvigt, af dessa delade tankefätt alstras partier, och af dem, täflan, hat, förbittring och hämd; att hos partier gunst måste köpas med blindt medhåll, och hela sammanfättningens bestånd med fogande efter personer; att sluteligen, om främmande magter finna utvägar att verka på sådana partier, dessa itrån den stunden tilhöra hvarken sig sjelfva, eller Fäderneslandet? Jag behöfver icke beskrifva verkningarne af en sådan ställning på dem, som med sina rådslag bidraga till styrelsen; de mångfaldiga frestelser, som pröfva deras oväldighet, de otaliga betänkligheter som besvära öfverläggningarne. Riks-Rådet *Höpkens* stora egenskaper frambjuda ett behagligare betraktelse-ämne. Hans stadiga själ upoffrade aldrig sin öfvertygelse. Vid förefallande behof efterfrågade han, hvilket var det bästa rådet? Icke hvem gaf det? Med föga förtroende för obepröfvade, änskönt skenfagra nyheter, fann han säkerhet och ordning i allmänna styrelseverkets gång fordra orubbade grundsatser, och för-

Ändringar ofta vådeligare än missbruk. Vida skild från den låga fördom, som anfåg främmande Magters planer för säkraste anvisningen till Sveriges steg, och Riket såldt för subsidier till deras affigter, har tör hända, Sverige aldrig ägt någon Minister, ömare än han, om Läderneslandets sjelfständighet, heder och fanna väl; ordhällig och noggran, att upfylla ingångna förbindelser, variam att aldrig sträcka dem öfver deras innehåll. Och då han med ett ädelt högmot att vara Svensk, och en af den store *Oxenstjernas* estertiädare, fölgde GUSTAF ADOLPHS och desfs odödellige Cantzlers grundfatser, att alla Riken äro hvarandra lika i värdighet, i akt tog han en icke mindre fund lära, att hvar och en Stat har ett eget interesse, som bör upoffras hvarken för den ena eller den andra Bundsförvantens. Med det eftertryck, som höfdes hans höga kall och lika höga själ, gjorde han dessa fina cryggeliga reglor i Statsläran så gällande, att han bade bland sina Landsmän och i utländska Cabinetter blef aktad för en Stor Man, men deremot icke lika säkert förskaffade sig välvilja.

Tiderna blefvo vådeliga både inom och utom Sverige. Jag förbigår inhemska oroligheter, tvister imellan Konung och Råd om rätta förståndet af Grundlagar, som påkallade Ständernas förklaring; tvister, bedröfveliga för vår åtanke, betänkelige till sina påföljder, och, såsom merändels händer, lämnande efter sig blodiga spår. En opartisk Domare lärer dock aldrig förglömma, att ett Regeringsfätt, desfs missbruk oaktade, är heligt, till desfs att de magtägande
det

det förändra, och att de som det handhafva, äro genom ed och pligt förbundna, att följa dess grundfater, om än deras öfvertygelse vittnade, att dessa voro felagtiga.

Hvad utrikes angelägenheterne angick, så troddes Sveriges trygghet emot Ryfsland fordra en fortfarande nära förbindelse med Frankrike: Och Herr Riks-Rådet *Höfken* befrämjade den, genom en förbättrad Subsidie-Tractat med samma Rike (1754). Men en hastig hvälfning förenade innan kortt både Ryfsland och Frankrike med Österrike och Sachsen, emot Konungen af Preussen. Denna förening, knuten af Stats-interessen och personlig harm, af politiska affigter och mänsklig svaghet, hotade att förkroffa honom, då han förekom sina fiender, genom det bekanta inbrottet i Sachsen (1756); och hela Europa hörde honom utropas för en fredsförstörare. Sverige och Frankrike, båda Löftesmän af Vestphaliska frederna, af Tysklands lugn, funno på anfordran sig befogade, att vid Riksförsamlingen i Regensburg förklara, det de ärnade taga tjenliga steg till dess återställande. En färskild öfverenskommelse med Frankrike och Kejsarinnan, Drottningen af Ungern, faststälde Sveriges både säkerhet och erfättning, i händelse samme Konung, genom ett fredsbrott skulle vilja hämnas denna honom misshageliga förklaring, till hvars underflödande, försvars anstalter inom landet äfven påtänktes. Imedlertid fattes nästan hela Tyskland emot honom under vapen. Det dröjde ej heller länge, förrän Frankrike skickade en krigshär öfver Rhenströmen in i hans län-

der. Det var då, som detta Rike, genom de kraftigaste föreställningar, genom löften både om penningar och om återställande af förlorade besittningar, upmuntrade Sverige, att äfven med väpnad hand, upfylla ett löftes-manskap, som genom fogliga utvägar, ej mera var gällande. Då detta öfverläggnings-ämne förekom, framlade Herr Riks-Rådet *Höpken* ett förträffeligt sammandrag af de skäl, som mot och med ett så viktigt steg borde öfvervägas; men hindrades af åkommen sjukdom, att bivistä den deröfver anfälda rådplägning. Rådet stadnade i ett beslut, som aldeles instämde med Frankrikes föreställning, och anmodade Riks-Rådet *Höpken*, att i anledning deraf, upfatta svar, men begärde ock, innan det affärdades, Hans eget yttrande. Sveriges behof af fred var honom ömare om hjertat, än ett blänkande men osäkert hopp om vinning genom krig. Han tilltrorde sig derföre ej kunna råda till andra steg, än dem, som i likhet med redan slutna öfverenskommelser, på en gång bevarade Rikets heder och säkerhet; och så kraftig var hans stämning, att hans fleste medbröder den biföllo; beslutet ändrades och krigsrörelserne upskutos. De kunde likväl i längden ej afstyras. Nya och än mera smickrande anbud föranlätto nya rådplägningar. Flere Rikets Råd funno sig i deras antagande följa Ständernes föreskrift att nyttja tidens ställning till Rikets bästa; och insägo ingen orättvisa, intet lagbrott i ett anfall, som blott tjenade till upfyllande af äldre förbindelser. Efter åtskilliga undanröjda svårigheter, blef denne tanke de närvarande Rådsherrars enhälliga beslut; och då

Herr

Herr Riks-Rådet *Höpken*, som imedlertid vistades på landet, för att sköta sin hellsa, andra gången rådfördes i detta viktiga ärende, förklarade Hans Excellence sig ej vilja vålla en i så laggranna omständigheter betänkelig fändring, utan förenade sig med sina medbröder t).

Till följe häraf gjordes skyndesam anstalt om troppars öfverförande till Pomern, och Herr Riks-Rådet *Höpken* undertecknade Tractaterna med Frankrike och Österrike (Sept. 1757), om fiendtligheternas utförande; samt sedermera under loppet af kriget flera afhandlingar, så med dessa, som andra magter.

Sveriges invärtes tillstånd, delade tankefätt, en mindre öfverdåd krigsmagt, brist på penningar, allt gjorde på kriget en verkan, som föga svarade mot ett smickrande hopp; och Konungens af Preusen mod, snille, utvägar och lycka trotsade dess fiender på alla sidor. Rikets Ständer samlades (1760). Flera fälttog hade aflupit utan förmån, och Riket fanns blottadt. Missnöjet utbrast i höga skri öfver de styresmän, som utan Nationens rådförande begynt ett krig. En menighet, som i händelse af dess framgång, tör hända, lyftat dem up till skyarne, rådfrågade utgången och fördömde dem. Men Riks-Rådet *Höpken* erfor en färskild orättvisa, alltför märkvärdig att förtigas. Dess betänkande angående

Z 5

kriget

t) I en skrift tryckt 1793 om Sveriges Statshvålsningar ifrån 1720 till 1792 berättas denna sak annorlunda, men på ett sätt som ej instämmer med Råds-Protocollen.

kriget (II Maji 1757) stympades och utspred-
des blott till den del, som innefattade skälen
för krigsrörelserna. De andragna motskäl, och
dets afstyrkande som verkade ändring i första
Rådsbeslutet, förtegos. Den allmänna rösten,
som ofta afgör utan rangakning, tillade honom
genast en mening, stridande tvärt emot den han
yttrat, och afkunnade omdömen, hvilka, af
ojämfaktiga handlingar fäkräft vederlagda, äfven
få litet böra lända Hans Excellence till men,
som utländska författares falska upgifter *u*).

Herr Riks-Rådet Grefve *Höpken* (han hade
1761 blifvit uphögd till denna högsta ärftliga
värdighet i Sverige) afbidade likväl icke Se-
creta Utikottets utlåtande öfver sitt och sina
medbröders förhållande. Han nedlade frivilligt
sina Ämbeten i en Stat, där hans förtjenster
fyntes misckännas. Inom några månader fakta-
de sig parti-ifvern. Ständerne tillbudo honom
med de smickerfullaste ärebetygelses, att åter-
träda i Rådskammaren. Kärleken för Fädernes-
landet fasthållde för ett ögnablick Dets bifall.
Öfvertygelsen om tidernas förderf, goda affigters
och mogna rådslags fruktlöshet, ryggade det
famma: Och Hans Excellence förbehöll sig den
äran, i vissa omständigheter större än all lysan-
de storhet i verlden, att veta den vederfaka.

Jemte Råds-Ämbetes ålägo Grefve *Höpken*
flera vigtiga omsorger. Han hade (1760) blif-
vit kallad att vara Cantzler för Upsåla Acade-
mie; och i kraft af detta Ämbete, var han Le-
damot

u) Se Denina, Esai sur la vie de Fredric le grand.

damot af Commissionerna öfver Upfostrings och Lappska Ecclesiastik-verken. Inseendet öfver bemälte Hög-Skole var den enda vård af allmänna ärenden, Hans Excellence behöll vid sitt afträde utur Rådkammaren; värdig hans lärdom, värdig hans vishet, som skådade ett tillkommande tidevarf i den tillväxande ungdomen, och förvaltd med den upmärksamhet, som vittnade om hans nit, att dessa Statens plantskolar må frambringa hvad man af dem väntar, dygdige Medborgare, duglige Ämbetsmän. En allvarsam omsorg, att både Lärares ljus måtte lysa och de Lärande det nyttja; en sorgfällig tillsyn på hushållningen med Academiens medel; nyttiga inrättningar uphulpa och förbättrade; Lärda arbeten till framtida gagn från glömskan bevarade; nya Läro-Ämbeten stiftade eller redan förordnade med löner förfedde; och den billiga omtanke, att ingen måtte få prydas med lärdoms belöningar, utan att hafva framtedt säkra lärdomsprof, äro ojäfaktiga bevis för sanningen af det beröm Hans Excellence af Upsala Academie åtnjutit, att hos sig hafva förenat kärnan och blomman af forntidens Stora Män x); och minnesmärken, som till efterverlden bära vittne om Dets Cantzlers-förvaltning, den han ändteligen (1764) öfverlämnade i de händer, hvil-

x) På en skådepenning hvares ena sida föreställer Hans Excellences bröstbild, namn och titel samt den andra dets vapen omgifvet med Academiens Sinnbilder och öfverskrift, länt af Virgilius: *Flos veterum virtusque virum*. Nederst: *Academ. Ups. Cancellario Svo MDCCLXIV*. Om Hans Excellences förtjenster af Academien, se utförligare Baron Rehbinders Matrikel.

hvilka Förfynen i sjelfva födelsen ärnat Sveriges Spira.

Herr Riks-Rådet *Höpken* hade (1754) trädt i nytt gifte med Hof-Fröken *Vilhelmina Ribbing*, en dotter af General-Lieutenanten Friherre *Gabriel Lennartson Ribbing*, och Grefvinnan *Ulrica Eleonora Oxenstjerna*. Hennes behag och ädla egenskaper hade hugnat och vederqvickt honom under de bekymmer hans höga kall åtföljde, och uplifvade sedermera den stillhet, till hvilken han ägnade sina öfriga dagar, under en lugn landtleinad. En dotter *y)*, frukten af deras förening, och sluteligen hans ålderdoms tröst, upväxte redan till hans fägnad; men då Förfynen efter flere års förlopp, tillika skänkt honom en Son *z)*, återkallades modren utur hans armar. Riks-Rådet *Höpken* måste af en forgefull erfarenhet röna, att de förmåner lyckan gifver, förenade med dem dygden äger, ära, förmögenhet, ett godt samvete, icke förmå skydda en dödlig för oro och bedröfvelse. Inom ett och ett halft års förlopp förlorade han en vördad Moder *a)*, en älskad Maka *b)*, en kär Son *c)*, skördad i dens ålders vår, och likasom med våld borttryckt utur Snillet, Glädjens och Hoppets famn, hvilka förgäfves bådade honom fälla dagar, och Herr Riks-Rådet, den ännu fällare känsla deraf, som allena hulda föräldrar tillkommer.

Ännu

y) Grefvinnan Eleonora Höpken, född 1755, gift med Kammarherren Friherre Carl de Geer.

z) Grefve Anders Vilhelm Höpken född 1765.

a) Januarii 1765.

b) Maji 1765.

c) Grefve Fredric Ulric Höpken född 1745, död 1766.

Ännu flera vidrigheter tillstötte. Vid en påföljande Riksdag (1765) upfökte de rådande honom i hans fristad och äskade redogörelse; i anledning af det inseende Hans Excellence med flere dets Medbröder varit updraget öfver de (1747) uprättade Växel-Contoir: Ett åtal, som ryggade förra Ständers frikallelse, och icke det enda vedermäle, denna tiden, af en vacklande allmän fäkerhet. Hans förklaring segrade väl öfver ogrundade misstankar; men icke desto mindre öfvergick honom ett drygt lidande genom indragning af hans pension. Denna mistning erfattes dock inom få år, i den mån, hans ädelmod och ömhet om en medtagen Stats-Cassa medgafvo. Han hade då ett ärefullt tillfälle att ådagalägga, huru Fäderneslandets öden lifligare rörde hans hjerta än hans egna *d*).

Herr Riks-Rådet förblef i hamnen en stilla, men icke kallfinnig eller orörd åskådare af härjande stormar och ändteligen af återställt lugn. Han såg morgonrådnanden af Sveriges räddning och ne ade sig icke åt en Konungs röst, som påkallade hans rådslag sig till biträde. Mera än
tolf

d) Hans Excellences Rådspension fastställd 1761 till 10000 dal. S:mt indrogs 1765. Vid 1769 års Riksdag förklarade Ständerna sig finna att den minsta belöning Hans Exc. kunde vifas, vore att bibehållas vid den rättighet Ständerna honom en gång tillagt, men att Hans Exc. af berömlig ömhet för Statsverket yttrat sig hvarken begära större pension än de öfriga Herrar Rikets Råd tilldelas, eller att den måtte honom till godo komma, för den tid han deraf varit i mistning; hvarföre samma pension blott till 6000 dal. S:mt inskränktes. R. Sturs Bref den 8 Januarii 1770.

tolf år voro tillbragte i hvila, då Hans Excellence andra gången återträdde i Rådskammaren (Dec. 1773). Dit återförde han samma varma hjerta för Fäderneslandet, samma djupa urskillning, som tillförne styrkt hans rådslag; och derom vittnar ingen ting säkrare, än den ömhet om ett nytt och förändradt Regeringsfätt, den tillämpning till dess lynne, af styrfelkonstens allmänna grundsatser, som flera hans tillstyrkanden i granlaga mål utmärkte. Smickrad af sin Konungs nåd; tillfredsställd, att för Dess Thron få frambära sanning och nitiska råd; hugnad att se sitt Fädernesland njuta en fällare och långvarigare stillhet än någon tid af sin förflutna lefnad, kände Han (1780) efter sju års förlopp, sig svigta under åldrens börda, och efterföljde store Mäns vanliga exempel, som af en ädel laggranhet både om sin ära och om de hvärf de vårda, i tid draga handen undan, på det att ingen lamhet må förmärkas. Riks-Rådet *Höpken* anmälte sitt behof af hvila hos en Konung, för rättvis, att vägra den förste bland Dess Rådsherrar hvad åren kräfde, för ädelmodig, att icke med fortfarande nådebevisningar belöna fällsynta förtjenster.

Ännu blef likväl Riks-Rådet *Höpken* från Thronen kallad, att lägga handen vid tvänne nya inrättningar, tvänne minnesmärken för framtiden af GUSTAFS tidevarf. Jag rör här, mine Herrar! vid ett ämne, som angår oss närmast. Jag har med flit upskutit, att nämna, det Drottning LOVISA ULRICA, Sveriges Minerva (1753), beslöt inrätta ett Samfund till de vackra vetenskapers odling och förkofran; att Hennes Majestät updrog Riks-Rådet

Rådet *Höpken*, att därtill utkasta planen; och att, uppa den, Hans Excellence upgaf, Vitterhets-Academien af Hennes Majestät blef stiftad; af Dets Gemål Konung ADOLPH FREDRIC bekräftad och med Stadgar försedd. Riks-Rådet *Höpken* blef då Academiens Directör. Men hennes verksamhet under dets stora Skyddarinnas ögon uphörde inom få år. Sång-Gudinnorna, altför blödiga, att trifvas under split, tvedrägt och förbiltring, gömde sig undan. De kunde icke heller återkallas, till den höga fristad åt dem varit beredd, förrän inhemskt buller tyfnt vid älskadt ljud af en kraftigare spira. Straxt (1773) öppnades på nytt Drottning LOVISA ULRICAS palats för deras vittra lekar. Främst ibland den uplifvade Academiens Ledamöter återtog Riks-Rådet *Höpken* sitt forna ställe; och snart tolkade hans röst ett förtjent Äreminne af en saknad Medbroder *e*), vördad i purpuren, älskad utom den samma; ett Äreminne, mine Herrar! som lika hedrar sin författares snille och hjerta; en målning, der penseln tyckes hafva förjufvat något af den träffande styrka, som röjes i forna mästerstycken af samma hand, endast för att förena dem med de mäkt rörande behag.

Men Vitterhets Academien hvilade ännu icke på säker grund. Drottning LOVISA ULRICAS fränfälle hade för detta Hennes Majestäts verk, varit ett krossande dunderslag, om icke en Son, som ärft sin Moders Snille, vid Thronens fot, för Vitterhets-Academien uppfört ett stadigare fäste. Fyra år äro i dag förflutna ifrån den stund,

e) Herr Riks-Rådet Grefve Ekeblad 1773.

flund, då vår Nådiga Beskyddare stadgade vår inrättning, föreskref oss nya lagar, nya gränser för våra göremål, fastställde till deras främjande, nya belöningar, nya upmuntringar. Vi erinre oss med förnyad tacksamhet våra skyldigheter emot vår Höge Välgörare, och tillika den Taleman, hvilken första gången, med allas bifall och förtjusning, tolkade samma tacksamhet, den vördnadsvärde Ledamot, hvars saknad vi nu begråte. Hans Excellence beklädde i några månader och intill den tid, då Academiens förnyade Stadgar tilläto ett ombyte, det honom tilldelade Præsidents-Ställe; lämnade det med ett Tal, som pryder våra handlingar, det sista mönster han meddelat sin tid af en hög och ädel skrif-art; Nekade oss fällan den hugnaden, att både i våra enskilda och offentliga sammankomster finna sig närvarande; täcktes ofta deltaga i våra öfverläggningar; meddela oss sin uplysning; granska våra arbeten med sin skarpfinnighet; förädla dem med sin smak; — och jag skulle längre fortfara, om det icke vore visare, att söka glömma förluster, än att uplifva dem, då det man förlorat ej kan återvinnas.

Vid samma tid, som Vitterhets- Historie- och Antiquitets-Academien förnyades, invigde Konungen åt Svenska språket ett nytt Tempel. Svenska Academien erkänner alltid såsom ett vedermäle af sin Stiftares nåd, att Han behagade där gifva Herr Riks-Rådet *Höpken* ett rum, och utan lottning det främsta. Hans Excellence var äfven där det nya Samfundets Tolk inför Thronen, af vördnad, erkänsla, nit. — Men jag

jag bör ihågkomma, att samma Academie redan hört denne sin förste Ledamots Äreminne på ett sätt, som förbinder mig till tyfnad.

Mig torde tillåtas, nyttja detta tillfälle, att ännu antekna tvänne utländska Samfund, hvilka tillägnat sig Hans Excellence, såsom Medlem: Det ena, Oeconomiska Academien i Bern; det andra, den Historiska i Göttingen. Deras val var en ärebetygelse åt ett vidfrägdadt namn; och de skulle ej ogilla om man tillade: En omtanke att sjelfva deraf draga prydnad.

Jag har med snabba steg genomlupit de förnämnda händelser af Herr Riks-Rådet, Grefve *Höpkens* lefverne, som äro mig bekanta. Tillåtten, mine Herrar! att jag ett ögnablick färskildt uppehåller mig vid hans lynne. Hans Excellence ägde ett vidsträckt snille, mera danadt att se saker i stort, och att omfatta det hela, än att styckevis granska delarna; stormod och rådhighet i öfverläggningar, förenta med betänksamhet i besluten; drift utan bråska; ordentlighet utan tvungen likformighet. Dets stränga Medborgeliga dygd satte alltid det allmänna framföre det enskilda, saker framföre personer; dets oböjelige rättvisa hvarken kände gunstlingar eller fökte anhängare. Dets redlighet förkastade all Statskonst, som brukade nedriga vägar, och hans äregirighet hade till föremål, att vara, icke att synas stor. Långsam att fatta ynnest, eller vänskap, skänkte Han dem endast efter pröfning åt förtjensten, men då oryggeligen, och återkallade dem icke, utan lika kraftiga

tiga skäl. Myndig mot underhafvande, i akttagande sin värdighet äfven ibland likar, syntes han, färdeles i manna-åren, mera skapad att vördas, än att älskas; men i den senare åldren, nedsteg han med foglighet från den högd, där egenskaper, mer än värdigheter honom upfatt; och derigenom blef hans väfende ett mönster i behaglighet, ömfom lärorikt med ovanlig upplysning, skämtsam med det finaste salt. Hans lefnadsfätt svarade mot anseendet af hans höga Stånd; och hans hus var en sammelplats för Män af förtjenst och för gamle vänner, med hvilka Han gärna delade en munter vällefnad; men en utfökt ståt, en prålände yppighet anfågos med det förakt de förtjena och af store Män altid rönt. De skyldigheter som fordras af en Husbonde, Make och Fader, har för öfrigt ingen upfyllt med mera ömhet än han.

Hans Excellence var för Lärdoms-Idkare en verkelig Mæcenat; och denne titel, sköfad af smickret åt de Store, är åt Herr Riks-Rådet Grefve *Höpken* själfva fanningens otvungna gård. Den tillskyndar honom ock en ära, hvilken ofelbart i framtiden täflar med den, Minnet tillägnar honom, såsom Stats-Minister. Det är en afgjord sak, att Lärdom behöfver skyddas, om den skall trivas; men ock, att Beskyddare oftrare modfälla, än upmuntra. I detta afseende hade den laggrannaste ömtålighet ingen ting att förebära Grefve *Höpken*. Vittre män nalkades honom utan att förödmjukas; ty han var själf af deras antal; endast af Lyckan nog uplyftad, för att på ett gällande sätt kunna göra dem rätt-

rättvifa. En fällsynt och vidsträckt beläfenhet både i de grundeliga och vackra vetenskaper, gjorde honom till en fäker Domare i sådana ämnen och uptogo des lediga stunder med det ädlaste af alla tidsfördrif. Han lämnade däri ett utmärkt företräde åt de gamle författare framföre de nyare, och aktade framföre andre, Tacitus. Denne store Häfdatecknare gaf honom en tillfredsställelse, som liknade den man röner af en förtrolig väns omgäinge, och var honom derföre nästan oombärlig. Taciti djupfinnighet, des styrka, des gåfva att i få ord uttrycka en mängd af tankar och anvisa på än flere, de starka skuggor hvarmed des målningar äro uphöjde, den ton, som enligt ett stort Snilles omdöme, gör des verk till den mogna, men fina åldrens hufvudbok *f*), voro äfven få många likheter med Herr Riks-Rådets eget fätt att tänka och skriva, som förkastade allt ordaprång, alla inbildningskraftens prydnader, om de icke inneburo och likfom voro prägel af en deremot svarande äkta halt och invärtes värde. Därmedelst tillskapades ock utur hans penna, få till sägandes, ett nytt språk i des eget modersmål; en skrif-art med Romersk märg under Svensk klädnad; ett bevis af vårt tungomåls verkliga värde, af den högd, hvartill det kan upbringas; ett mönster, nyttigt för den skarpfynte tänkaren, farligt för den svage härmaran, hvilken tror sig blifva lika finrik, genom efterapade ordvändningar och föråder sin brist, just genom den larf, hvarmed han den höljer.

A a 2

Det

f) Le livre des vieillards.

Det var ock en verkan af Herr Riks-Rådets fädiga och manliga smak, att Hans Excellence mera gynnade fäderna vetenskaper, som äga en omedelbar nytta och tillämpning i allmänna lefvernet. än de speculativa, dem han blott anfåg tjenliga till en fäker grundläggning för de förra. Denna alfvarfamt, detta mogna val af det gagneliga framför det blott prydeliga, hindrade dock honom icke, att fätta stort värde på de fria konsterna, hvilka genom ett kraftigt, fast ej alltid fynligt inflytande, skära smaken, förljufva omgänget, och bland hvilka han fördenkull gerna fökte ett menlöft och sig värdigt nöje. I fynnerhet var han älskare af Musik, och fann jemväl behag i Skådespel, dem han i yngre åren sjelf roat sig att spela, och i Fäderneslandet fökt bringa till mera fullkomlighet, öfvertygad om deras både fäkra och förmånliga verkan, enär sederna behöfva mildras och allmänna lynnet göras lenare.

Med en lycklig kroppsbyggnad bibehöll Herr Riks-Rådet Grefve *Höpken* god hälfa till den ålder, då lifskrafterna förtäras utan sjukdom, och människjan likasom dör efterhanden. Under aftagande finnes- och kropps-förmögenheter, fagnade likväl icke själen sin styrka. Vida skuld ifran dem, hvilke på grafvens brädd, genom en fruklös beställfamt, förrada en ny alderdoms svaghet, underkastade Hans Excellence sig villigt arens välde, drog sig ifran en bullerlam verld, och under en skiftad lefnad på sitt landt-golis g) och i Hufvudstaden, ägnade sina åter-
stående

stående dagar åt sig sjelf, välgörandet och vän-
skapen. Inskränkt inom den krets han sig sjelf
föreskrifvit, kunde han dock ej dölja sig för en
samtid, som höll honom för sin prydnad. Ål-
derdomens Majestätska stämpel beseglade hans
ära; och minnet af hvad han varit, uplifvades
med dubbel kraft i vördnadsfulla sinnen, af en
snart befarad saknad och af den rörande före-
ställningen om mänsklighetens förgängelse. Flytt-
ningen utur tiden skedde utan de vanliga före-
bud af plågor, i ett ögnablick; och han affom-
nade, så till sägandes, frisk och fund, midt i
bland det Sällskap han budit till sitt bord *h*).
Han efterlämnade ett stort och lysande namn
ibland Svenske Rådsherrar, Statsmän och Lär-
de; i Fäderneslandets häfder; i anhöriges, vän-
ners, medborgares hjertan; och i denna Acade-
mie, Minne Herrar! — hvarest mitt ämne den-
na stund förtjent Eder upmärksamhet, och mina
gäfvor rönt Edert tålmod.

h) Den 9 Maji 1789.

Lefvernes Beskrifning

Öfver

Framledne Professore i Grekiska Språk-
kunskapen vid Kongl. Academien
i Upsala,

JOHAN FLODERUS,

Författad och uplåst i Kongl. Witterhets, Historie
och Antiquitets Academien den 24 Julii 1790.

Af

NILS VON ROSENSTEIN,

Canzli-Råd, Kron-Prinsens Informator och Riddare
af Kongl. Nordstjerne-Orden,

Johan Floderus, Professor i Grekiska Litteratur-
ren vid Academien i Upsala och Ledamot af
Kongl. Witterhets, Historie och Antiquitets Aca-
demien, föddes i Wexiö den 6 October 1721,
och var Son af Lectoren derstädes, sedermera
Problten och Kyrkoherden i Skatelöf, *Pehr Flo-
derus* och *Helena Catharina Cavallius*, en dotter af
Biskopen i Wexiö *Olof Cavallius*. Från barna-
åren visade han hog för Studier och gjorde ut-
märkta framsteg, så väl vid Scholan och Gymna-
sium i sin Födelse-stad, som vid Upsala Acade-
mie, dit han 17 år gammal var mogen at utan
handledare affändas. Han äger gemensamt med
många Ynglingar, at hafva gifvit et tidigt hopp,
med färre at i manna-åren hafva öfverträffat
hvad

hvad han i ungdomen lofvat, med et ringa antal människor, at i de Lärdoms grenar han gjort til sitt ämne, hafva blifvit en af de förste på sin tid, värdig at jemföras med de namakunniga ste af sina föregångare, värdig at af efterföljare tagas til mönster.

Dess förefats at förvärfva kunskaper blef ej lika gynnad af lyckan, som af böjelse och natursgåfvor. Tidigt beröfvad sin Moder, måste han få år efter sin ankomst til Academien sakna sin Fader och med honom det ringa understöd han kunnat vänta. Redan förut hade dess knappa villkor tvungit honom vidtaga den allmänna utvägen, at genom andras undervisande förskaffa sig sjelf födan. Ehuru ädelt detta kall är, ehuru det äfven för Läraren icke aflöper utan nytta och ehuru Sverige i synnerhet kan framvisa flere Store Män, som måst börja sin bana med et så mödosamt och hinderligt arbete, få lära dock i alla tider de som älska vetenskaper hälst önska at på egen förkofran få använda, om ej hela sin lefnad, åtminstone hela sin ungdom. För dem som känt *Floderi* vidsträckta insigter, lär det blifva svårt at förefälla sig, det hans lott varit at til fyratio års ålder fortfara med enskild undervisning såsom Informator. De lära behöfva all den erfarenhet vi äge af lyckans oförrätter, för at tro det hon i en så lång tid, kunnat lemna en så förtjent man til et öde, hvilket då det öfverskrider en viss gräns, med fullt skäl kan kallas oblidt.

I en sådan ställning borde *Floderus* snart finna nödvändigheten at fästa sig vid vissa hufvud ämnen. Han hade et för stadigt sinne, at ändra det val han en gång gjort och var för fri från säfänga, at på grundlighetens bekostnad föka et anseende af mångkunnighet. Jemte Philosophien, som för alla är lika nödig, blefvo de lärde Språken och bland dem förnämligast Latinen och Grekiskan des föremål. Den Wolfianske Philosophien var då i Upsala rådande och föreskaldes af en *Man* a), som tildrog sig ungdomens kärlek och förtroende. *Floderus* eftergaf ingen af des Lärjungar i fettegåfva, i redighet at göra definitioner, i klyftighet at uphäfva och besvara frågor, i färdighet at anfalla eller försvara meningar. Sådane öfningar äro visserligen icke utan nytta för ungdomen och voro icke utan behag för *Floderus*. Dock förlorade både de och de grunder, hvaruppå de voro fotade, hos honom vid en mognare ålder mycket af sitt värde. Vi få ej derföre neka honom den hedren at hafva varit Philosoph. I hans skrifter, i hans tal och framför alt i hans geråingar framlyste en Philosophie vida öfver alla de konliga Lärobyggnader, som burit detta namn; sunda förnuftets Philosophie, född af erfarenheten, lika inkränkt med henne, mindre lysande men mera vis, tjenlig til bruk och utöfning, mächtig at göra människor verkligen uplysta, dygdiga och lyckliga.

En berömd Lärare, Professore *Nesselius*, hade vid Upsala åt Grekiska Literaturen gifvit
et

a) Professore Ullén.

et skick, som den efter des död ännu bibehöll, och i Latinen fick *Floderus* til Mätlare, et af Sveriges fällslynta Snillen, denna Academiens vördnadsvärda Ledamot *Johan Ihre*. Under des inseende utgaf han de tvänne Lärdoms prof, som til Magister titlens erhållande äro nödige. Ämnet var *Pietas Philosophica*. Des Faders död nödgade honom at föka snart fullborda den så kallade Academiska Coursen. Han hade icke fyllt 22 år, då Lagerkransen honom tildeltes (1743), men var så underbyggd, at han af alla räknades fullkomligen värdig en heder, som den tiden vanligen icke så tidigt begärdes eller beviljades.

Han uppehöll sig likväl ännu i trenne år vid Academien och underviste Professoren *Beronii* Son *b*), med hvilken han följde til Calmar, då Fadren blef Biskop derstädes. Des affigt var at ej mera återse Upsala, men i sitt Stift föka befordran. Detta ägde likväl icke rum, jag vet ej af hvad orfaker; ock efter sex års förlopp återkom *Floderus* med den unga *Beronius* til et Lärosäte, som nu feck den lyckan at för alltid fästa honom. Han kallades til Docens i Grekiska Literaturen och föreslogs följande året til Professor i Poësin. Han var utan tvifvel denna fyfva vuxen, och den store *Linné* bedrog sig icke, då han vid omröstningen sade at *Floderus* mindre fökte Professionen, än Professionen honom. Af naturen ägde han den känsla, det

A a 5

rena

b) Den för sin skicklighet i Ministèrelle Värt berömvärde Svenske Envoyén i Regensburg, Magnus Björnstjerna.

rena och fäkra omdöme, som föda smak. Alderdomens Skalder, som med skäl kunna kallas mönster, och hvilkas läsning kanske aldrig varit angelägnare, än i vår tid, hafva få mera älikat eller bättre känt. Han hade äfven öfvat sig i den Latinske Skaldekonsten och på sin skicklighet i detta yrke har han lemnat prof, som äga alt det värde verfer på et främmande och utdödt språk kunna äga. Likväl klagade han icke, eller hade Academien orsak at beklaga sig, då Konungen til Professionen utnämde den mangkunniga, nitiska och i nyttig arbetsamhet outröttliga *Carl Aurivillius*.

Fyra år derefter blef *Floderus* Adjunkt i de vackra Vetenskaper, men måste tjena utan all lön til des han i tvänne år varit Professor. Til detta Ämbete, det yttersta målet för des önsningar, befordrades han, då Grekiska Professionen blef ledig (1762). At han för sin befordran hade at tacka Riks-Rådet, Grefve *Höpken* är hvarken en obetydlig omständighet i *Floderi* beröm, eller en af de minsta förtjenster, denna Herre äger af Upsala Academie och Svenska Lärdomen i allmänhet.

Hvad jag hittils af *Floderi* lefnad anfört kan synas mindre märkvärdigt. Jag har dock trodt mig böra upteckna det, mindre för at följa vanans förelkrift, än at lemna dem en efter-syn, som vilja träda i des fotspår, dem en upmuntran til tålmod, en anledning til tröft och hopp, som äga förtjenst och sakna lycka. För *Floderus* öppnades nu en större Skådeplats. Men
är

är jag berättigad at kalla denna Skådeplats flor? En man, som i en vrå af verlden delar sin tid emellan sina böcker och ungdomens undervisande i et dödt språk, kan han ådraga sig mångas upmärksamhet? Jag vet, at äfven det största Snille och den största förtjenst i vetenskaper icke förmå at gifva all den ära de borde, icke äro et tillräckligt skydd emot det förakt, barbariet fäst at och fördomen bibehållit vid vissa yrken. Det gifvas många som knapt veta, at *Newton*, *Locke* och *Montesquieu* lefvat och skrifvit, ännu flere som nämna deras namn, utan at i dem vörda människoljätets fannskyldige välgörare. Sjelfva Vetenskapernes Idkare äro icke frie från orättvisa i sina omdömen. I den Lärda, som i den Politiska verlden vinnes namnkunnigheten snarare genom det fällsynta, än det ganeliga och i synnerhet äro de dömda til en oförtjent glömska och en lika oförtjent vanvördnad, hvilka, utan at lyfa genom skrifter eller påfund, i andras undervisning fätta sit nöje och sin ära. Tiden tyckes dock vara inne at dömma med mera billighet Erfarenheten bör, om ej förr, i våra dagar hafva bevist, at de som uplysa människor och dana deras tankefätt, äro de som verkligen grundlägga Staters öden, icke genom dessa fina, svaga och flygtiga medel, som fått namn af Politik, men genom dessa mäktiga och eviga beherrikare af människolinnet, fanning och öfvertygelse. Men för at lemna de öfriga och inskränka ofs til dem som vid de högre Upfostrings-verk sköta undervisningen, är väl deras kall af de lätta, eller den nytta de göra och det beröm de förtjena ringa?

At

At omfatta en Vetenskap i hela defs vidd och de öfriga i den mon de dermed äga gemenskap; at följa defs skiften och defs framsteg, med kunskaperne förena et lätt och intagande föreställnings-fätt, väcka hog, begrep och tankar, urskilja och handleda Snillen, är hvad af en Academisk Lärare fordras och icke utan ouphörlig möda, utan Snille och erfarenhet vinnes. Då en sådan man värdar mödrars hopp, då han är en fader i hundrade fäders ställe, då han är den torftigas stöd och tillflygt, den villrådigas ledare, då han af ynglingar, dessa ämnen til godt och ondt skapar män, uplyser förståndet, vakar öfver seder och upförande, bildar tankefätt och genom dem hjertat, genom båda bereder duglighet, dygd och lycka; då han bidrager at at Riket skaffa nyttige Ämbetsmän och gode Medborgare, at dana det nya Slägte, som skall taga det närvarandes rum; då han alt detta gör, kan han först säga sig hafva fullgjort sina skyldigheter; och äran at hafva upfyllt så dyra pligter är stor i den vises ögon. Den är ej mindre at kunna kallas en länk i den kedja af nyttiga Män, som från Tidehvarf til Tidehvarf fortplantat kunskaper och uplysning. Jag nämner icke de vedervärdigheter, som åtfölja Läro-Ämbeten; de förtjente i det minsta at ersättas genom en allmän högaktning. Så tänkte Greker och Romare. Lärare voro hos dem utmärkt hedrade och Philosophen, som upfostrat Hjelten, delade defs ära, gick til samma odödlighet. Vi kunna i många delar hafva företrädde för de gamle, men i vissa deras tankefätt och vissa deras inrättningar, röjer sig något ädelt

ädelt och något stort, som vi ännu icke kunnat eller icke velat härma.

I Sverige äro de Academiske Ämbeten af få mycket större betydhet, som deras inflytelse blir vidsträckt i et land, där få Lärofäten gifvas. På dem hvila äfven flere Vetenskapers bestånd och tillväxt. Antalet af författare, af goda skrifter, af sjelstänkande Läsare, är få inkränkt, hogen at känna det nya samt gäsningen och rörelsen i sinnena äro få obetydeliga, at många Vetenskaper åtminstone för en tid förblifva i det skick de vid Academierna få. En Professor, som emottager en Vetenskap, är i anseende til mängden af dess Iddare i vårt land, merändels Mäktigare at lemna densamma vid den grad han den funnit, eller at genom egna och andras upptäckter utvidga dess gränser och dess värde. Om de Praktiska Vetenskaper härifrån göra et undantag; om i de öfriga några tänkande människor sjelfva eller genom läsning fräcka sin kunskap längre än til hvad de vid Academien lärt, så är dock visst, at de fleste som hos oss kallas kunnige, siadna dervid eller åtminstone bibehålla de grundmeningar de i ungdomen fattat. De Academiske fyllorna äro dessutom de ende, som hos oss för Vetenskaperna äro inrättade och den enda utväg för en lärd, at ej förgås af brist och äga en art af borgeligt anseende. I en sådan belägenhet böre vi skatta för en lycka och en ära at få länder vid sina Universiteter sett flere Store Män. Men bör icke detta blifva et nytt ikäl at högakta dessa nyttiga Medborgare och en gång anlägga den

Göthiska måttstock, hvarefter vi få länge utdelt heder och förakt.

De som känna vår allmänhet och veta hvad tankefätt hos många råda, skola icke finna dessa betraktelser öfverflödiga. Innan jag får hoppas at rätt updaga *Floderi* förtjenst, nödgas jag möta ännu en fördom och säga några ord til förivar af defs vetenskap. Om något bevisar til hvad trånga gränser människofjälen är bunden, så är det visserligen den oförmögenhet vi i allmänhet röja, at kunna högakta och beundra et visst ämne, utan at tillika vanvärda och förakta andra. Ej allenast enskiilda, men hela folkslag och hela Tidevarf bevittna sanningen däraf, at människorna föras, likasom böljorne af vådret, i en stråt och åt en led. Det var en tid, då intet annat räknades stort, än at läsa och återläsa, känna, uttyda och utreda de gamlas skrifter och med en vifs fullkomlighet, eller rättare sagdt ofullkomlighet tala och skriva deras språk. At tänka längre än de, at tro sig på eget modersmål kunna nå deras högd, anlägs för en förmätenhet, föga annat än för et brott. Jag behöfver icke bevisa, at detta borde uphöra och har uphört, men har man stadnat med rättelsen, där den borde stadna? Har ej föraktet tigit den öfverdrifna beundrans rum? Äro ej båda lika orättvisa? Desse fragor äro af alla uplyste Domare lätt besvarade och jag skall blott göra den enda anmärkning, at ju mindre et yrke är i den allmänna smaken, ju mer bör det, om eljest det medför nagon nytta, upmuntras, ju mera böra de högaktas, som med upoffrande af

af et vidsträcktare bifall, deruppå använda sin tid. Visserligen hafva Philosophie, Lagfarenhet och alla Praktiska Vetenskaper genom sin närmare nytta et företräde för Kritik, Philologie och det som egenteligen kallas lärdom, men derföre böra de sijnämnde hvarken misfaktas eller förfummas. I en tid då Stephaner och Gronovier äro fällsynte, bör man sätta ett stort värde på deras likar. Om Grekiska språket i synnerhet skall jag med förbigående af des nytta, nöja mig at nämna, at de som hindra des kännedom at flyttas bland förlorade konster, åtminstone förtjena af de nuvarande Nationer den tackfamnhet, man hyfer mot dem som från förstörelse rädda kvarblefne minnesmärken af et folks första uprinnelse, första inrättningar, första Hjeltar och Lagstiftare. Grekerne hafva gifvit Europa den första eftersyn af frihet och dygder, hafva gifvit oss vetenskaper. Det språk bör aldrig vanäras som Lycurgus, Aristides, Themistocles och Epaminondas talat; och de Grekers skrifter, om vi ock skulle tro oss kunna umbära dem, böra bland oss njuta samma vördnad, som Numas källa och Ancilia i Rom erforo.

Om någon var skicklig at uprätthålla en kunskapsgren, för hvilken hogen började aftyna, så var det utan tvifvel *Floderus*. Knapt hade han öppnat sina föreläsningar, förrän de Studerande skockades at honom afhöra. En grundelig kännedom af ämnet, tydlighet och redighet i föreställningen, renhet och rigtighet i uttrycken, et intagande behag i sjelfva rösten och uttalet förorsakade detta tillopp, som så litet berodde af nyheten, at det beständigt för-

förblef detfamma och nästan ökades. Han älskade fin vetenskap och meddelade denna kärlek åt fina Åhörare. Då han läste Grekernes mästestycken, var det ej blott en Etymolog och Criticus, som tydde Homerus och Isocrates, och i lärda anmärkningar visade fin kunskap; det var en man af känsla och smak, som lifligen kände och vande ungdomen at känna dessa Mästares skönheter. På sådant sätt har han under en tid af 28 år läst öfver Homerus, Hesiodus, Bion och Moschus, Theognis och alla så kallade Poëtæ Gnomici, Pythagoras, Phocylides, Palæphatus, Theophrastus, Lucianus, Epictetus, Plutarchus, Isocrates, och under denna tid har han aldrig för annan ordsak än sjukdom försömmat en enda föreläsning. Men hans omsorg inskränktes icke til föreläsningar. Dets råd, dets böcker, dets enskilda undervisning stodo för alla öppna. Ehuru filosofatt han ock kunde vara, emottog han alla med vänlighet och var lika färdig til det som af honom begärdes. Flere hafva *Floderus* för en närmare tilsyn och vård en outhörlig förbindelse. Bland dessas antal kunde jag äfven nämna mig, om jag ägde tilsånd och förmåga, at uttrycka min enskilda tackfämhets. Med tilfredsställelse vet jag dock, at den delas af alla dem, som under *Floderi* tid bivistat Academien och behöft dets undervisning eller biträde. Upsala, som kan skryta med så många ypperlige Lärare, har ingen haft, som i sjelfva undervisnings-verket honom öfverträffat.

Då man ihogkommer, hvad möda han åt den studerande ungdomen offrat och dertil lägger

ger de öfriga göromål, som åtfölja et Professors Ämbete åt deltagande i Consistorii öfverläggningar; at han tvänne gånger varit Rector och fem gånger Decanus i Filosofiska faculteten; at han varit Inspector för trenne Nationer och ofta tillitad om Præfidium för Disputationer, då lär icke synas underligt, at han ej haft mycken tid öfrig til skrifterns författande och utgifvande. Han är en bland de flere Svenske Lärde, som för et sorgfälligt upfyllande af Ämbetes skyldigheter måst efterfatta mycket af den namnkunnighet, de som författare kunnat vinna. *Floderus* har den likväl ej aldeles saknat. Af 153 Disputationer, som under des infående utkommit, äro många af den beskaffenhet, at de i et annat land, helt vifst fått form af Böcker, eller prydt lärda Samfunds Handlingar. Åtskilliga af dem äro redan utomlands omtryckte, läsas med begärlighet och räknas af kännare bland det bästa, som i sednare tider i Grekiska Literaturen utkommit. Det är en verkelig förlust, at han icke haft ledighet och tillfälle at utgifva och med anmärkningar förse Grekiske Auctorerne, dem han i grund förstod och kände. De tvenne som under des tillsyn blifvit uplagde äro blott ämnade för Scholarna och nybegynnare. Des förnämsta arbete och som kommer at bevara des namn, är det han nedlagt på Nya Testamentets tolkning. Så snart han blifvit Professor, begynte han at i Disputationer göra anmärkningar vid Svenska öfversättningen af Matthæi Evangelium och förklaringar öfver svårare ställen af Pauli Epistlar. De som först öfversatt Nya Testamentet, kände kanske icke nog de öf-

rige skrifter på samma språk, eller hade icke tid och vilja at nyttja dem. Emedlertid hafva på det förstånd, man om grundtexten fattat, meningar och förklaringar blifvit fotade, hvilka i sin ordning tjent öfverfättningarne til försvar och styrka. Det syntes som hade råmärken emellan den andeliga och världsliga språk-kunskapen blifvit updragne. *Floderus* vågade tänka annorlunda. Han trodde de Profana Auctorer tjenlige at lemna uplysning om det språk, som var deras eget. Han nyttjade med en anständig frihet denna utväg och med des tillhjälp, med den kännedom han hade af de ändringar Grekiskan i olika tider undergått, blef han i stånd at uplysa många ställen i Biblen, som förut varit illa förstådde och at rätta många misstag i öfverfättningarne.

Ofta har i vårt land händt, at de störste kunskaper blifvit ofruktsamme i brist af tillfälle at visa sig. Detta inträffade lyckligt vis icke med *Floreri* insigt i den Bibliiska philologien. Konung och Ständer beslöto en ny tolkning af den Heliga Skrift. En Commisfion blef til den ändan förordnad och *Floderus* bland des Ledameter. Nödvändigheten och nyttan af denna anstalt fordrar icke bevis. Då felet i de gamle öfverfättningarne äro erkände, synes snarare som en sällsamhet böra anmärkas, at et sådant företag kunnat finna motfägelte i den församling, som lagt skriftens rena ordamening til grund för sin lära. Jag nekar ej derföre at motfägelterne kunnat vara välmente. Det är naturligt at älska det, som redan fått bestånd och at frukta nyhe-

nyheter och ändringar. Men detta gäller blott om det som redan är rätt. Om allt annat står fast, at en fördom, ehuru gammal, ehuru inrotad den ock må vara, är en löslig grund at bygga uppå, ty alla fördomar måste falla för ljuset, då det rätt visar sig och at hoppas för alltid kunna utefänga ljuset, är et fruktlöst hopp.

Det torde gifvas länder, hvarest Regeringen icke haft lätt at finna personer, vuxna at verkställa en rätt Bibel-tolkning. Sverige ägde jemte kunnige Män *Aurivillius* och *Floderus*; och då den förstnämnde borttrycktes från et ännu icke fulländadt arbete, funnos de som voro värdige at träda i des s rum och fullfölja hvad han begynt. *Floderi* sjuklighet tycktes hota at äfven han skulle förloras, men han blef spard och seck fullborda hela öfversättningen af Nya Testamentet, som var honom updragen med biträde af den lärda Biskopen Doctor *Hervegher*. Denna öfversättning är af trycket utgifven, och mig tillkommer icke at dömma den; hvilket min okunnighet ej heller skulle göra möjligt. Den har som allt annat mött både bifall och granskning. Bland dem som förstå at deröfver falla omdöme, synas likväl alla medgifva, at den vida öfvergår de äldre i det hufvudfakeliga, som är, at gifva grundtextens rätta mening.

Utom Riket hafva kännare önskat at *Floderi* Bibel-arbete måtte på Latin utkomma för at af alla kunna förstås. Han ägde bland lärda utlänningar, som idkade samma Vetenskap, et utmärkt anseende. I synnerhet satte den bekante

Herr Anse de Villoison et stort värde på dess infigter. Denne fornälskare, hvars vettgirighet fört honom til Grekland at skåda och radfråga de lemnigar tiden och Barbarer sparar, gjorde sig et nöje at brefväxla med en Man, som så väl kände de ännu dyrbarare öfverlevnor af Grekernes Snille, än dem jorden bär som ruiner, deras odödliga skrifter. Tider hafva utan tvifvel varit, da *Floderus* af sina kunskaper och sina arbeten kunnat skörda en större och mera vidsträckt ära och namnkunnighet. Jag vet ej, om dessa tider någon sin återkomma. Men ju mera uplyst verlden blir, ju större bör deras antal blifva, som gifva alla faker sit rätta värde och utan affeende på en rådande smak, högaktade infigter, arbetsamhet och granskning, ehvar de finnas.

Floderi kunskap i Grekiska Literaturen, ehuru stor, ehuru mödosam at förvärfva, var ej den enda han i fullkomlighet ägde. Han kände Roms tungomål lika väl som Athéns. Upsala Academie har för längre tid tillbaka haft et förtjent beröm för den Latinske Väktaligheten. *Floderus* bibehöll ett rykte som Scheffrar, Lagerlöfvar, Norrmänner, Upmarkar och Ihrar grundadt och stadfäst. Det var et verkeligt nöje at höra honom tala Latin. Man trodde sig ej mera höra et dödt och til Cathedren hänvisat språk, ingen svårighet at uttrycka sig, ingen oriktighet, inga utfökte, lånte och vridne talesätt, men en renhet, en jämn och flytande gång, en nätthet och et behag, som de levande språk endast då äga, när de talas af väl upfödde och i
det

det ädlare umgänget bevandrade människor. Ännu större nöje är at läsa hvad han på Latin författat. Bland hans Latinske skrifter utmärka sig de äreminnen han hållit. Med förtjensten af en ren, flytande, manlig Latin förena de den ännu större af en verkelig värtalighet. De röja en känslöfull själ och afhördes aldrig utan finnesrörelse, hvartil den för en Talare hufvudsakeligga egenskapen af et godt uttal icke litet bidrog. Til antalet äro de fem; och det torde tillåtas mig at nämna, at et af dem är öfver min Fader. Tacksamheten kunde fresta mig at för *Floderi* minne förföka hvad han för min Faders gjort, men bunden af våra författningar, ännu mera bunden af min egen oskicklighet, lemnar jag åt gerningarne och åt en enkel berättelse at skapa och bevara deis beröm.

At Upsala ej ensamt får tilvälla sig *Floderus*, ej ensamt är berättigadt at vörda deis minne, är en följd af vår Konungs nitiska kärlek för Vetenskaperna. Om någon kunskaps-gren i våra tider behöfde få et prof af agtning och en upmuntran från Thronen, så äro visserligen de gamle språken i detta behof. Detta var Konungens affigt, då vid förnyelsen af denna Academie den Grekiska och Latinska Literaturen blefvo införde bland hennes föremål. Vi kunne icke tälla i dessa kunskaper med Universiteterna, men närmare den stora världen och midt ibland hufvudstadens allmänhet, kunne vi utan förmäntenhet hoppas at något bidraga til deras agtning och anseende, hälft om vi ofta få vänta oss sådana medhjelpare som *Floderus*. Han ut-

nämndes til Ledamot af Konungen och intog sit rum bland oss med et *Tal om Grekiska Vitterheten och dess fortplantande til andra folkslag*. At detta ämne skulle af en sådan kännare grundeligen afhandlas, derom kunde ingen tvifla. Men flere åhörare blefvo förundrade, at hos en Man, den de höllo för en egentelig få kallad Lärd, upfödd och grånad vid et Univerfitet, finna en smak och en stil i modersmälet, som hedrat våra bästa pennor. Hans år och göromål hade kunnat tjena honom til urfäkt, at ej deltaga i våra göromål, men då frågan var om et nyttigt ändamål och om skyldigheten, kände han aldrig någon urfäkt. För at lyda våra stadgar, för at visa sin aktning mot det Samfund, hvars Ledamot han var blefven, infände han en afhandling om *Grekernes seder och lefnadsfätt*, hvaraf han dock ej hann utarbeta mer än förra stycket. Åtskillige af dess Disputationer hade redan bevittnat dess insigt i Grekiska Historien och Antiquiteterna, och deraf är denna Afhandling et nytt vederhälle. Om vid dess läsning någon skulle mistänka *Floderus*, at i vissa delar hafva hyft alt för goda tankar om et folk, hvars språk utgjort dess hufvudyrike, så skall detta blifva den enda förebräelse, som honom kan göras. Världighet i stil, ordning i föreställningsfättet, val af exempel, riktighet i bevisen, en vis mätta at om hvarje sak hvarken säga för mycket eller för litet; alt detta skall försäkra Författaren om Läsares bifall och deras saknad at han ej fått fullborda sit arbete. Då jag detta nämner, bör jag tillika uppgifva den försäkran vi äge, at se denna förlust ersatt,

Floderi värdiga och om denna Academies heder nitiske Efterträdare har lofvat fullfölja hvad han börjat *c*). Mätte vid de förluster, hvarmed Academien hädanefter kan blifva hemfökt, hon alltid finna en lika tröst, alltid vara lika lycklig i sina val.

Utom de nu nämnde Arbeten, har *Floderus* lemnat flere i handskrift. Dets Son, i hvars vård de nu äro, lär om tillfälle yppas, icke underlåta, at utgifva dem och kan vara förfäkrad, at dermed göra den Lärda världen en tjenst. I synnerhet skola alla älskare af den Grekiska och Latinska Literaturen med tacksamhet emottaga dets öfversättning ar på Latinsk vers af Bionis och Moschi Idyller, af Theocritus och Anacreon, och dets philologiska anmärkningar vid flere Grekiske Auctorer, som helt vist innehålla mycket nytt och til deras rätta förstånd mycket skulle bidra. Desse skrifter skola utan tvifvel befästa och öka det ryckte, *Floderus* förut bland de lärda äger *d*).

Den Franske Philosoph, som gjort sig odödlig genom Lefvernes-Beskrifningar öfver flere af Europas störste och namnkunnigaste Lärde; den vise och skarpsynte Fontenelle skattade sig lycklig at merendeis tillika med Snille och insigter kunna berömma dygder. Han tillskref

B b 4

den-

c) Canzli-Rådet Wilde, som dock af döden hindrades at fullgöra sit löfte.

d) *Floderi* opuscula hafva, sedan detta skrefs, genom dets Sons förforg blifvit utgifna.

denna lycka icke åt en tillfällighet, men åt Vetenskapernes egen art och deruti mistog han sig ej. Man kan ibland Snillen upleta dem, som drefne af et häftigt begär til namnkunnighet, hyft alla de fel, som åtfölja äregirigheten: högmod, enrådighet, afvund, otålighet, äfven de som vanhedrat sig genom medlen at vinna sit ändamål. Flere kunna finnas, hos hvilka kunskaperne icke förmått qväfva de laster, hvilkas frön ligga i människjo-naturen. De som af okunnighet, fördom eller afvund älska at förödmjuka människor, åt hvilkas förtjenst sjelfva deras harm bär et tyft offer, förfumma aldrig at begagna sig af dessa exempel. Men *dem oakadt*, är den fanning vis, at uplysning och dygd oftare äro förenade än åtskilde. De störste män i Vetenskaperne hafva genom arbetsamhet varit rene i feder, genom den trygghet en verkelig förtjenst gifver, enkla i umgänge och upförande. Och vill man träffa menniskor, hos hvilka alla våldsamma passioner tyftnat, noggranne i sina skyldigheters upfyllande, förnöjde med sitt öde, som i arbete föka sitt nöje och förakta all annan lycka än en fri och stilla lefnad; människor med et ord, som framför andra förtjena at kallas visa och dygdiga, så tviflar jag, at de i något stånd, i någon Clafs snarare skola finnas, än bland dessa Lärda, hvilka utan hog at synas, älska Vetenskaperne för deras egen skull.

Af dessa var *Floderus* en. Han skötte sin Vetenskap, obekymrad om alt annat, utan at eftersträfva beröm eller namnkunnighet, utan at fordra annan belöning, än den förnöjelse han
 inom

innom sig kände. Aldrig uphöjde han sig fjelf, aldrig förringade han andra, lika fri från afvund som från högmod. Hans blygsamhet gick så långt at han behöfde tvingas at visa sig; dock skydde han aldrig något arbete, ehuru mödosamt det var. Ingen har i tankefätt och gerningar kunnat vara mera skild från flärd, beställsamhet och fåfänga. Han såg i alla saker det rätta och det fanna, hans omdömen och utlåtelsef voro enkla, korta och utan alt anspråk. Då fråga var om personer, dömde och talade han altid med billighet och hälfst til det goda; var för mycket fysiosofatt med sit eget upförande och sina egna värf, at befatta sig med andras. Om han belog någon, var det en fjäsk eller skrytare. Ledamot af tvänne Consistorier ingeck han ej i partier, ej i anläggningar; fattade ej sin tanka förrän han på Ämbets-rummet afhört saken, röjde den ej heller förrän ordningen kom til honom at utlåta sig; det skedde med foglighet och sedan hörde man honom aldrig mera tala om det ämnet, aldrig klandra andras tankar eller förtryta motsägesse. Med sit öde var han altid nöjd, klagade icke öfver trög lycka, förtyckte icke någons fördelar och begärde för detta korta lif blott lugn och en tarflig utkomst. Det äro få människor, för hvilka penningen icke är en stöfsten, til bekymmer och girighet för några, til ovarsamhet och stöferi för andra; men bland de få, som dermed förnufdigt umgås, var *Floderus*. Han var hushållare utan begär at blifva rik, måttlig och med litet nögd; men fatte i sin lefnad all den anständighet och beqvämlighet, som hans stånd fordrade och

hans vilkor medgåfvo. Det som honom tilböds och med rätta tilkom såsom vedergällning för des möda, emottog han alltid med svårighet, men gaf deremot gerna af sit eget och på et fätt, som icke stötte den emottagande. Sin tid älskade han at tilbringa i sin Bok-kammare och inom sit hus. I sällskap var han likväl aldrig sträf, aldrig tankfull eller tankspridd. Des tal merendels få-ordigt och allvarfamt, hade behag genom fanningen och riktigheten af hvad han sade, genom den blygsamhet och godhet, hvarmed det framfördes och genom sjelfva målföret. Des utseende visade en ärlig, stilla och from man. Mildhet tycktes vara hufvuddraget i des Character; få lära af honom hört et ondt ord, eller någon utlåtelse, som röjde vrede. Denna egenskap, förenad med uprigtighet, ordhållighet, rättvisa, en oafbruten jämnhet och likhet i tankefätt, sinnelag och upförande hade förvärfvat honom en allmän och beständig kärlek hos medbröder, hos de Studerande och hos alla, som känt honom. Och för at i et enda drag fullkomna des beröm, skall jag nämna hvad alla de, som lefvat på samma tid och ort, kunna intyga: han hade ingen enda ovän och jag vet mig aldrig hafva hört honom förtalats. Svagheten föker denna förmon; slugheten kan til en viss tid gifva den; men at igenom et helt lifslopp den bibehålla, tilhör blott stilla, redliga och från alla egennyttiga affigter skilda människjor.

Det ryckte han sig sjelf förvärfvat, utan at söka eller märka det; den allmänna kärlek och
hög-

högaktning han ägde, voro defs enda förespråkare; och det var defsa enfamt han hade at tacka för alla de fördelar honom tillflutit. Såsom Cantzler öfver upfala Academie, hade vår nu Regerande Konung lärt känna defs förtjenster, såsom Konung belönade han dem med gamla Upsala Præbende Pastorat. Vid några och femtio års ålder åtog han sig de skyldigheter, som Präste-Ämbetet tilhöra; men med förefats at dem lika obrotsligen upfylla, som han alla andra hade fullgjort. Defs Gudsfruktan hade alltid varit oskrymtad och stilla. Nu blef han nitisk utan buller eller skryt, upbyggelig genom sina lärdomar och ännu mer genom sit eget efterdöme. Han feck snart som Präst samma kärlek och anseende, som han hade som lärd. Båda sammanlagde bragte Storkyrko-Församlingen här i Staden at tvänne gånger kalla honom bland dem, som til Pastor derstädes borde komma under omröstning, men han undanbad sig vid bägge dessa tillfällen församlingens förtroende. Linköpings Prästerskap upförde honom 1786 på Biskops förslag och kunde ej göra et värdigare val, ej för sina Lärohus önska en uplystare Styresman, ej i sina ämbeten och sin lefnad en vackrare eftersyn. Konungen, då i Upsala vistande och underrättad, at Floderus ämnade affäga sig förslaget, efterskickade honom, förklarade sin Nådiga affigt at utnämna honom och täcktes föka öfvertala honom at det emottaga. Hvarken den rena tilgifvenhet han hyllte för sin Konung, den han tillika vördade som Vålgörare, eller en vifs och nära utfigt af högre anseende, större magt och rikare utkomst förmådde ändra

dra des önskan at förblifva i den belägenhet han var. Han anförde med undergifvenhet sina skäl; de blefvo hörde och *Floderus* återvände mera glad och tacksam öfver tillåtelsen at undanbedja sig et Hedersställe, än många andre, då de dertil blifvit utnämnde.

I den mon dylike förfakelser äro fällfynte, i samma mon blifva de alltid berömde, ofta mäst af dem, som minst voro i stånd at göra det samma. Sjelf satte *Floderus* på sit upförande intet varde, utan ansåg det som ganska naturligt. En vän, med hvilken han alt ifrån det denna fråga väcktes, derom brefväxlade och som såg faken på en annan sida, kunde, om han upgaf des bref, visa med hvad Filosofisk stadga, han fattat sina begrep om lycka. Han räknade sig lycklig, ty han var det inom sig och inom sit hus. Des Maka^e) var des vän och des tröst och tvänne Söner gäfvu honom dageliga ämnen til glädje. Den äldre hade han uplödtt til den Vetenskap han sjelf älskat och idkat, och såg med fägnad sin möda vinna framgång. De efterlevande äga om denna Son det säkra hopp, at han skall värdigt träda i sin faders fotspår. I sina pligter fann *Floderus* sin förnöjelse och ville icke förbyta dem emot nya. Han älskade de Studerande lika mycket, som han af dem var älskad. Bland den Allmoge, som han sått til Åhörare,

c) Ulrica Asp, dotter af Domprosten i Upsala Mathias Asp. Äldste Sonen Mathias Floderus har varit Adjunct i Grekiska och Hebraiska Litteraturen, och är nu Consistorii Notarie i Upsala Stift. Den yngre, Pehr är Krono-Befallningsman.

hörer, förde han det enkla omgäfsfätt, vifade den vänlighet, den ömhet om deras väl, fom aldrig gå miffe om, kärlek och tackfamhet. Han fann fig bland dem nöjd och hyfte för Åkerbruket och defs Idkare en ftor agtning. Han anfåg detta yrke för männifkjans egenteliga kall och den enda förbättring han önfkat i fina omftändigheter, var at äga tilfalle viftas på landet och deltaga i Landtmanna göromål. Man hörde honom altid uphöja Landtlefnaden. Vi äro icke födde, fade han ofta, at inneslutne i Städer tilbringa tiden med begrundningar och finnets fpännande, men at andas i en fri rymd och bruka den jord, fom föder ofs. Sådane utlätelfer äro allmänna, äfven af dem, fom ej mena det. Jag nämner dem efter Floderus, ty de voro hos honom icke tilgjorde, de voro uprik-tige och tjena til et nytt bevis af den ädla enkelhet, fom rådde i alla defs tankefätt. De måla honom få mycket mer, fom de aldrig fäl-des utan at han tillika ofkrymtadt ådagalade, huru liten fåfånga han drog af fina kunskaper och fit rygte fåfom lärd.

Jag har känt en förnöjelfe at berätta *Floderi* lefnad och tekna defs egenfkaper. Han hade varit min Lärare; genom fit gifte var han min Slägtinge och hedrade mig med en ftändig godhet och vänskap; men hvarken tackfamhet eller andra band hafva förledt mig at fmickra. Sanningen beftyrker alt hvad jag fagt. Det återflår at nämna defs bortgång ur tiden. En god kroppsbyggnad, en mätblig och ordentelig lefnad, et fulla finnelag tycktes böra förfåkra honom

nom om en stadig hälfa, men arbetsfamhet och et stillasittande hade undergräft defs varelse. Han blef angripen af en sjukdom, som aldrig kunde botas. Den inföll, då han nyss börjat öfversätta Nya Testamentet. Han fortfor dock med detta arbete och sina egentliga Ämbetsgöromål. Genom Läkares bemödande, genom et regelbundet i akt tagande af deras föreskrifter, förmadde han i fjorton år uppehålla lifvet och lindra plågorne, mot hvilkas häftigare utbrott, han satte sit tålmod. De segrade omsider öfver naturens krafter och konstens hjelp, och *Flo-derus* bortrycktes den 28 April 1789. En stilla och frimodig död vittnade, huru han hade lefvat; en allmän sorg och saknad, huru upriktigt högaktad och älskad han hade varit.

Lefvernes Beskrifning

Öfver

Stats-Secreteraren, Öfver-Post-Directören och
Commendören af Kongl. Nordstjerne Orden,

HERR

MATHIAS BENZELSTJERNA,

Författad och uplåst den 20 Martii 1791
i Kongl. Witterhets, Historie och Antiquitets
Academien.

Af

G. ADLERBETH,

Cantzli-Råd, Riddare af Kongl. Nordstjerne-Orden,
En af de Aderton i Svenska Academien.

Mathias Benzelsstjerna, Stats-Secreterare, Öfver-
Post-Directör och Commendör af Kongl. Nord-
stjerne Orden, föddes den 8 September 1713;
Son af Ärke-Biskopen i Upsala, Doctor *Jacob
Benzelius a)*, med desfs Fru *Catharina Edenberg b)*.
Bördig på Fädernet af en slägt, som varit Svenska
Kyrkans prydnad, där få till sägandes, ärfstelig för-
tjenst fästet Fosterlandets högsta andeliga värdig-
het,

a) Vid Sonens födelse, Theologiæ Adjunct, sedermera
Professör i Lund, Biskop i Götheborg och slutligen
Ärke-Biskop.

b) Dotter af Legations-Secreteraren Herr Mathias Clas-
son Edenberg till Kipplingeberg, med desfs Fru Mar-
garetha Catharina Clo.

het, och på Mödernet af flera Adelige slægter, fortplantade af *Björnclöers* och *Wallenstedtars* blod, bereddades han tidigt af vördnadsvärda Föräldrar, att med heder bära ett namn, det snille, lärdom, medborgerlig dygd, täflade att göra kändt, det Rättvisan snart med sköldemärke förädlade. En fader, så sträng som hans kall höfdes, i beräkandet af pligter mot Gud, Konung och Medborgare, och som skulle rodnat, i händelse hans Son haft att tacka honom för annan omförför för des befördran, än den som öfverensstämmde med des skicklighet, såg med glädje denne Son svara emot hoppet af en värdad upfostran, både i eget hus och vid Läro-Sätet i Lund; såg honom nog underbygd af kunskaper, att med nytta, nog stadgad i dygdiga tankefäst, att med nit kunna lägga hand vid de allmänna ärenden, till hvilka han genom en sorgfällig undervisning blifvit danad.

Den unge *Benzel*, (så kallade han sig, intill des han framdeles blef delaktig af sina Släktningars redan vunna Adelskap), inträdde vid ett och tjugu års ålder (1734) i Rikets Cantzli, och antogs till tjenstgörning vid Kammar-ärenden. Sveriges Riksförfattning, grundlagd, efter CARL XII:s död, var då ännu ej befvärad med den mängd af missbruk, som längre fram bådade och sluteligen drogo med sig des fall. Den gäsning i sinnena, som gemenligen medföljer en vidsträcktare borgerlig frihet, förespådde en ny vändning i Nationens lynne. En klok omskapnings ande öppnade ögonen till hushållning, till idoghet, till lagars förbättring. Man såg gamla
inrätt-

inrättningars fel eller brister; man tänkte på rättelse af de förra, på fyllnad af de senare. Med alfvarfamma feder, med manliga tankefätt, med föga håg för nöjenas förströelser, afskräcktes man ej af mödan. Sjelfva Riks-kroppens skakningar, som ej ännu hunnit blifva farliga, öfvade styrka och mod, uplifvade omhugfan och drift hos dem som hade allmänna värf att sköta. På det vidsträckta fältet af Fäderneslandets förkofran, där stora kunskaper fordrades, danades och öfvades, behöfdes verksamt biträde. Man sökte det hvar det fanns, och äskade af Ynglingar hvad i andra tidevarf knapt begäres af mogna Män. I stället för bråskyndade befordringar, hvilka ofta i växten stricka en lofvande skicklighet, ansågs då för belöning nog, att få upoffra sig till mer och mer viktiga göromål. Med ett ord: Man skattade sig lycklig, att vara vuxen ett Ämbete, innan man det beklädde.

I så beskaffade tider, blef *Benzel* ej lottlös i arbete. Jämte sin tjenstgörning vid Cantzli-verket, utfågs han (1737), att föra pennan vid den då förordnade Beredning öfver mått och vikt, bestående af tre Rikets Råd och Ledamöter utur flere Collegier. Följande året anförtrordes honom Protocollet i Rådskammaren. Efter tre års upvaktning i denna granlaga och trägna förrättning, erhöi han sin första befordran och utnämndes (1740) till Cantzli-Junkare. Det biträde, hvartill han vid samma tid antogs hos Rikshistoriographen, vittnade om hans omtanke, att midt under jemna fyslor draga vinst

af besparade stunder, och att af en *Jacob Wilde* inhämta uplysningar i Rikets häfder och handlingar, som få utom honom varit i stånd att meddela. En del af hans förträffliga *Historia Pragmatica* öfversatte *Benzel* på Svenska; och det i anledning af Drottning *ULRICA ELEONORAS* befallning, som önskade både att sjelf läsa detta verk, och att nyttan deraf icke måtte inskränkas inom den krets af Svenske Män, som voro Latiniska tungomålet mäktige.

Det var utan tvifvel ett ovanligt vedermäle af ovanlig förtjenst, att *Benzel*, oaktat sin ungdom, vid 1740 års Riksdag, kallades, att såsom Secreterare i Secreta Utskottet föra pennan i Rikets vigtigaste och hemligaste värf. Den som efterfinnar Sveriges tillstånd den tiden; dess belägenhet emot utrikes magter, och inom sig; de öfverläggningar som då förhades; de beslut som då fattades; begriper lätteligen vidden och laggrannheten af hans möda. Men man måste vara lika redlig Medborgare som han, för att finna, huru dessa bekymmer mindre trötade hans slit, än ömade hans hjerta, och att de, under brytningen af stridiga tankefätt, endast lättades genom de tillfällen han, medelst ett tidigt förtroende, mer än en gång, ägde, att genom sin faktmodighet stilla uprörda sinner, återi alla våldsamma steg, och genom mänsklighetens stämna blidka både den hämdkrävande strängletens och det förföljande aggets.

Riksdagens slut beredde honom mera ledighet, och satte honom i tillstånd att fullborda
ett

ett upfåt, som, upskutet till trettio års ålder, med fördubblad nytta kunde verkställas. Han företog en utrikes resa, icke med lättfinnighetens yra begär efter ombytta tidsfördrif, utan med öfverläggningens mogna förefats, att till gagn för ett Fädernesland, som han redan kände, förvärfva sig kunskap om andra länder. Han besökte Holland, Ängland, Frankrike och Tyska Riket, med upmärksamheten af en Statsman och af en Lärd, lika värdig ett rum i Cabinetet och på Parnassen. Han åtnjöt, med förnöjelse och undervisning, det rika, det ömskiftade skådespelet af flera folkslag, som inom en tid af tre år framställes för hans ögon; Det var ämnadt att för honom blifva än vidsträcktare, att fortfättas på andra sidan om Alpena, i det land, som fordom gifvit verlden lag och sedermera ofta tagit sina grannars; där konsterna och vitterheten lika som upfligit utur Roms grus, för att sprida sig till det öfriga Europa. Men en härjande krigslåga gjorde resan osäker och hindrade hans förefats.

Fäderneslandet, till hvars våldsamma välföring han imedlertid undgått att vara åfyna vittne, återvann sin stadga; och den befehlades genom en förening, den *Benzel* var bland de förste Svenske, som med hugnad åskådade. Det var Berlin som företedde detta fögnadsämne; Berlin, som med en blandad känsla af saknad och förnöjelse såg en älskad Prinsessa gifva handen åt en vald Svensk Arf-Furste, i hvars fortplantade Ätt Svenske mäns hopp redan förutsåg en borgen för säkerhet mot de olyckor, hvar-

med en ovifs Thronfölgd nyfs hotat deras Fädernesland.

Efter hemkomsten till Sverige (1745) vidtog *Benzel* fina förra trägna göromål. Et lika förtroende af Secreta Utskottet vid de tvänne nästföljande Riksdagar, som det han en gång tillförne rönt, och det i lika laggranna tidskiften, var flämpeln af det omdöme han sig förvärfvat. Efter en faders bortgång, som redan upoffrad åt ett annat Stånd och i likhet med de efterdömen han närmaft omkring sig ägde, vägrat emottaga den Adelige värdighet, som var hans Ätt tillagd, uptogs *Benzel* (1747) på Svenska Riddarehufet, under namn och nummer med desfs slägtingar af Ätten *Benzelstjerna*.

Han framskred imedlertid med långsamma steg inom Cantzli-verket. Efter tretton tjenstear. Protocolls-Secreterare vid utrikes ärenden, och sex ar därefter Cantzli-Råd (1753), fyffelattes han oafbrutet med de viktigaste göromål, än att sammanfatta, än att bereda rådslag, som inneburo Fäderneslandet Öden. Knapt hade han i desfa mödosamma beställningar njutit annan lön, än tilfredsställelsen at hafva fullgjort sin skyldighet. Och förgäfves bevittnades fyra färskilda gånger hans förtjenster genom förslag til lediga Stats-Secreterare-Sysslor, på hvilka han var uppförd. Befordran till ett viktigt och ansvarigt Ämbete, styrelsen af Rikets Postverk (1759), och en korrt därpå för honom uttärdad fullmagt, att tillika vara Stats-Secreterare, uplyftade

de honom ändteligen till ett välförtjent anseende och lugnade honom med en lika billig förbättring i defs villkor.

Det är i detta kall vi sett honom gråna, med förtjensten af en fullkomlig Ämbetsman, som af lång erfarenhet noga kände och af oföränderligt nit noga verkställde sina pligter; lika öm om allmän och enskild rätt; vördad och älskad af underhafvande, dem han såsom förman bemötte med rättvisa och såsom enskild man med huldhet; i alla förrättningar, stadig, jämn, ordentelig; lika skild från försummelse och från förhaftande; aldrig ur akt låtande den öfverlagda varsamhet, som hos honom blifvit en lycklig vana, genom jämn handläggning vid laggran-
na ärenden; men ock aldrig beställsam att vinna pris; och därför föga bekymrad af oförtjent tadel; med ett ord: Mera gagnande än lysande, och upfyllande innehållet af sitt valspråk: *Mera vara än synas.*

Redan vid första instiftelsen (1748) Härold vid de Kongl. Orden, benådades han af Konung ADOLPH FREDRIC först (1760) med Nordstjerne Ordens Korset och några år derefter (1770) med Commendörs - Bandet.

Af Stats-Secreteraren *Benzelstjernas* lefnads omständigheter förvaras i detta korrta begrep det förnämliga, som rör hans befordringar och titlar; Titlar, dem han ytterligare kunnat förbättra, om hans ärelyftnad sträckt sig så vidt som hans Konungars nåd, hans Medborgares

aktning; Titlar, nog talande till hans heder, om icke hans personliga egenskaper talat högre.

Den sorgfälliga upfostran hade från Bar-na-åren riktat honom med ömna kunskaper. Emottagna af en lätt fattnings-gåfva, vårdade af ett förträffeligt minne, och utvidgade intill sena åldren, genom en beständig läsning, de stunder Ämbetsfyslor lämnade honom lediga, omfattade de vidden af nästan alla både nyttiga och prydliga vetenskaper. I de mäktigt aktade döda och lefvande språk, Historien, Stats-kunskapen, Mynt-vetenskapen, var han i synnerhet en pålitelig kännare. I yngre åren hade han med mycken flit studerat Natural-historien, och kärleken för denna, förenad med vänskapen för dess Lärare, som ock var Läkare, den berömda Kilian Stobæus, hade gifvit honom håg för Läkare-konsten, den han någon tid ärnade göra till sitt hufvud-yrke, men sluteligen å fidsatte för ett, med hans lynne, efter all liknelse, bättre passande. I en af urskillningen tryggad kännedom af Böcker, kunde få med honom jämföras; och de fria konsterna ansåg han både med kärlek och ett öfvadt öga. Hans förträffliga förråd af Böcker, af Handskrifter, af Skådepeningar och Mynt, af Målningar; förråd bland de rikaste, som någon enskild Svensk man ägt, voro för honom icke döda skatter. Till någon del ärfda, men till den största, samlade, med trägen flit, med osparad kostnad, med laggrant val, tjenade de honom till det renaste tidsfördrif, till beständig föda för en själ, som häldre sökte sitt nöje inom sig sjelf, än i verdens

dens buller, och som näst dygden och dess utöfning, anfåg kunskap för mänsklighetens ädlaste förmåns rättighet. Fäderneslandets häfder och författningar, så äldre som nyare, voro liksom upptecknade i hans minne, med en ordning, med en fullständighet, som med trygghet kunde rådföras; och öfver sitt eget tidehvarfs händelser, hvars kädja han dels upmärksamt följt, dels handhaft, var han en levande historia. Ehuru blygsam han var, kunde dessa fällsynta kunskaper icke undandragas samtidens högaktning: Och Sonsonen af den Lärare c) som ledde CARL XII:s barndom på Religionens väg, var därför med skäl i fråga, att på vetenskapernas, anföra den närmast efter honom födde arftagaren till Sveriges kröna.

Den Academie som var stiftad af Höpken, Linné, Allströmer; som snart inom sig samlade sitt Tidehvarfs yppersta ljus, bland hvilka *Benzelsfjerna* räknade sina närmaste vänner och jämväl Ättemän, alla täflande i nit för det allmänna; denna Academie, säger jag, följde blott en sadan grundfats, hvilken alltid utgjordt dess kännemärke, då hon kallade Stats-Secreteraren *Benzelsfjerna*, att vara sin Ledamot, och korrt derpå sin Ordförande för den tid dess Stadgar tillåta klubban att föras af samma hand.

Hans grundeliga insigter i de Lärdomsgrenar, hvilkas vård blifvit updragen det Samhälle, hvars fagnad jag nu har att tolka, påminnte Eder, mine Herrar! ock att föka hans biträde!

C c 4

Kongl.

c) Ärke-Biskopen Doctor Eric Benzelius den äldre.

Kongl. Vitterhets- Historie- och Antiquitets- Aca-
demien skyndade, att tillbjuda honom ett af de
lediga hedersrum, som Konungen, vid des
up-
lifvande, i dag för fem år sedan, lämnat till
Academiens val att fylla. En ålder, som redan
kunnat anföras till urfäkt, hindrade honom iêke
att emottaga Academiens kallelse. Våra samman-
komster hafva ofta burit vittne, huru högt han äls-
skade, huru fullkomligen han kände Vitterheten.
De hafva äfven, till följe af Academiens val, ett
halft år varit styrda af denne åldrige Hedersman,
med en oförtrutenhets, som upväckte täflan, med
ett nit, som tjenade till efterdöme. — Han saknas
nu. Edra hjertan, mine Herrar! känna det,
och jag bör tyfna.

En ofkrymtad Gudsfruktan, en ren fedo-
lära, hade tidigt förädlat den medfödda
fromhet, det öma hjerta, som utgjorde grunden
af Stats-Secreteraren *Beuzelstjernas* lynne. Där-
af hans varma kärlek för fäderneslandet; hans
nit för des heder och väl; hans lifligare känsla
af des öden, än af egna *d*); hans vördnad,
som närmade sig till dyrkan, för hans Öfver-
het, för Sveriges flore Konungar, des framfar-
ne Hjeltar, Vålgörare eller prydnader; hans in-
nerliga håg att upmuntra förtjenst och skicklig-
het, där han trodde dem finnas: tankefätt,
som gjorde honom till den bäste undersåte, den
bäste medborgare. Där af ock, de älskvärda dyg-
der,

d) Jag har hört honom försäkra, att en ööfvvinnerlig
finnesrörelse aldrig tillåtit honom i sammanhang läsa
historien om Sveriges olyckor under Kon. Carl XII:s
senare regerings-år.

der, som åtföljde hans hela lefnad; hans obefläckade feder, under rådande fördärf; hans oväldighet i partiets yra; hans faktmod i förbifring; hans jämnhet i omskiften. Deras, hans foglighet, att lämpa sig efter andras tankar, enär samvetet, som var hans orakel, icke gaf olika råd; hans böjelse för den lindrigaste meningen, enär strängheten icke var en ovillkorlig pligt; hans medlidande vid likars nöd, som framkallade tårar utur hans ögon och understöd af hans händer, icke med fåfängans skrytande anspråk, utan med välgörandets tyfsta förnöjelse, och just därför kan hända misskänt; hans dubla fällhet, att med en erkänsla, som sträcktes till barn och efterkommande erinra sig bevisade tjänster, och att med försonlighet förlåta oförrätter, med skoningslöshet döma ovänner, dem den menlöfaste vandel icke alltid förmått från honom afhålla.

Åtanken af sina fäder, deras efterdömen och omsorg, bevarade han i det tacksamaste minne och förfummade inga tillfällen att den uplifva. Släktingar ansåg han såsom bröder, hvilka Förfynen ställt honom närmast, för att vara de förste, att njuta hans tillgifvenhet; och vänner höll han för anhörige. Deras antal var icke stort, ty han valde dem; men för dem var hans hela själ öpen, för dem var han färdig till tjänster, äfven med egna upoffringar. Det var för dem han trodde sig lefva; deras lycka eller olycka han räknade för sin egen; deras åsyn, som upmuntrade honom i den stillhet, hvori han, med den vises omtanke, inskränkte sig på äldrens senare dagar, för att fätta en

gräns imellan lifvet och döden. Mätte mitt hjerta tillåtas här en enda afvikning till mig fjelf! Mätte mig förunnas, att allenast fåga: Jag har erfarit hvad jag talar! Mätte detta enda ord uttrycka min odödliga erkänsla för den vördnasvärda skugga, hvilken jag blott har lof, — men ock rätt, — att hembära fanningens gärd!

Stats - Secreteraren *Benzelfjerna* hade icke en stark, men en sund kroppsbyggnad, hvarmed han, genom det ordenteligaste och måtteligaste lefnadsfätt, upnådde en hög ålder. För några år sedan (1784), fördes han till grafvens brädd af en svår slag-känning, hvarifrån han likväl, nästan öfver sina Läkares hopp, lyckligen räddades, och återvann fullkomlig hälsa. En förnyad anstöt af lika beskaffenhet, skyndade honom till sin förvandling. Döden, lik en stilla fömn, en trygg hvila, flöt för få dagar sedan (II Martii 1791), hans sjuttio åtta åra lefnad. Bland fem Syskon, hade han för flera år tillbaka (1773) med tårar följt en Broder *e*) till grafven; och en Syster *f*), lemnade samma dag som han fjelf förgänglighetens boning. De öfrige dela en sorg, som ett få nära blodsband kräfver af ömsinta själar: Och Systerbarn *g*), hvilka i stället för Bröst-arfvingar, från spädaft åren, varit mål för hans faderliga huldhets, för
hans

e) Kammar-Rådet Johan Benzelfjerna.

f) Framledne Lagmannen Plaans Enke-Fru.

g) Herrar von Engeström, Söner af Biskopen i Lund Doctör Johan Engeström med des Frö Margaretha Benzelfjerna.

hans glädje, njuta efter hans död frukten af hans välgerningar, och dela det mästa af hans anfenliga förmögenhet. Det är den dygdiges hopp, att förlänga gagnet af defs lefnad efter döden; hans lön, att derigenom lefva i tackfamma hjertan.

Förslag

Till

Inscriptioner och Minnes - Penningar,

hvilka af Kongl. Vitterhets, Historie och Antiquitets Academien blifvit uppgifna, År 1791.

INSCRIPTIONER.

N:o 1.

*På Landshöfdingen m. m. CARLSKÖLDS Grafvård uti
Adolph Fredrics Kyrka i Stockholm.*

CARL CARLSKÖLD

Landsh. i Westerås Län Commend. af Nordst. Ord.

Född 1698.

Gift

Första gången med HEDV. ELEON. VALLIN.

Andra gången med ELISAB. REG. NORDBERG.

Trogen och Nitisk tjenst

Förvärfvade Honom

Adelig sköld, viktiga Ämbeten.

Han var Stats-Secreterare för Krigs-Ärenderna.

Den 19 Augusti 1772.

Sinneslugn

Följde Honom till Dödsstunden 17 . .

Enda efterlevande Sonen

GUSTAF CARLSKÖLD

Upfätte Minnesmärket.

N:o 2.

N:o 2.

*På en Minnesvård vid Långbans Stor-Grufva, öfver Hans
Exc. Herr Riks-Rådet BJELKES der gjorde besök 1785.*

Riks-Rådet, Öfverste-Marskalken
Présidenten i Bergs-Collegio
Ridd. och Com. af K. M. Orden.
Herr Grefve NILS BJELKE
Befåg deffa fält
Och

Gick på stege ned i Stor-Grufvan
Den - - Aug. 1785.

Långbans Samtelige Grufve-Delägare
Teknade med hugnad Minnet
179 . . .

N:o 3.

*På en Minnesvård vid Nordmarks Grufva, öfver Hans Exc.
Herr Riks-Rådet BJELKES der gjorde besök.*

Till åminnelse

Af

Riks-Rådets, Öfverste-Marskalkens
Présidentens i Bergs-Collegio
Ridd. och Com. af K. M. Orden
Herr Grefve NILS BJELKES
Muntrande besök

Vid

Nordmarks Grufvor

1785

Reste Grufve-Delägare
Denne Sten

179 . . .

MINNES - PENNINGAR.

N:o 1.

Öfver H. K. Högghets Kron-Prinsens besök på Stockholms
Rådhus, den 29 Mars 1790.

Första sidan: H. K. Högghets bröstbild, namn och titel.

Andra sidan. Mercurius, Jupiters Son och Budbärare, skyndande till en tornkrönt Qvinna, som af desfs sköld igenkännes för Stockholms Stad, och emottager Honom i en bugande ställning. Ofvanföre: *Jam Jove Dignus*. Nedanföre: *Paterna clementifs. jusfa deferenti XXIX Martii MDCCXC Cives Stockh.*

N:o 2.

Öfver Konungens besök vid Danska Håfvet 1787.

Första sidan: Konungens bröstbild, namn och titel.

Andra sidan: Sverige och Danmark. såsom 2:ne Qvinnor med deras vapnesköldar och qvistar af Lager i sina händer. Ofvanföre: *Junctis repetito hospitio Regibus*. Nedanföre: *Hafnia XXIX Oß. MDCCLXXXVII.*

N:o 3.

Öfver Krigs-rörelserna mot Ryssland 1788.

Första sidan: Konungens bröstbild, namn och titel.

Andra sidan: Konungen förestäld såsom Mars med draget svärd i handen. Ofvanföre: *Dubium pertaxus pacem*. Nedanföre: *Arma mov. contra Rusfiam MDCCLXXXVIII.*

N:o 4.

Öfver Sjösegren vid Hogland 1788.

Första sidan: Konungens bröstbild, namn och titel.

Andra sidan: En Trophée naval. Ofvanföre: *Gloria Suecorum bellica renascens*. Nedanföre: *Ad Hogland. XVII Jul. MDCCLXXXVIII.*

N:o 5.

N:o 5.

Öfver Rikets Västra gränfors försvar 1788.

Första sidan: Konungens bröstbild, namn och titel.

Andra sidan: Minerva stående i full krigsrustning. Ofvanföre: *Propugnatis finibus*. Nedanföre: *Contra hostes e Norvegia irrumpentes MDCCLXXXVIII*.

N:o 6.

Öfver Förenings- och Säkerhets-Akten 1789.

Första sidan: Konungens bröstbild, namn och titel.

Andra sidan: Endrågtigheten och Säkerheten, förestålda, såsom tvänne Qvinnor på Romerskt vis. Ofvanföre: *Concordia et Securitas*. Nedanföre: *XXI Febr. MDCCLXXXIX*.

N:o 7.

Öfver Segren vid Uttis 1789.

Första sidan: Konungens bröstbild, namn och titel.

Andra sidan: Segren eller en vingad Qvinna, teknande Konungens Chiffre på en sköld. Ofvanföre: *Auspicio et ductu Augusti primigenia*. Nedanföre: *Ad Uttis XXVIII Junii MDCCLXXXIX*.

N:o 8.

Öfver Segren vid Parkumáki 1789.

Första sidan: Konungens bröstbild, namn och titel.

Andra sidan: En Segervård af Landtvapen. Ofvanföre: *Savolaxia hostibus liberata*. Nedanföre: *Duce C. Stedingio ad Parkumáki XX Jul. MDCCLXXXIX*.

N:o 9.

Öfver Kárnakoskis och Suomeniemis eröfring 1790.

Första sidan: Konungens bröstbild, namn och titel.

Andra sidan: En Svensk foldat förande Trophéer. Ofvanföre: *Impatiens remora virtus*. Nedanföre: *Kárnakoski*

*et Suomeniemi nondum transacta hieme expugnata XV
Apr. MDCCXC.*

N:o 10.

Öfver Segren vid Valkiala 1790.

Första sidan: Konungens bröstbild, namn och titel.
Andra sidan: Anfallet af Svenska Tropparne mot högden, där Ryffarnes förnämsta styrka var förskansad.
Öfvanföre: *Ardua per præceptis gloria vadit iter.* *Nedanföre:* *Rege Duce et Scucio fusi hostes ad Valkiala XXIX
Apr. MDCCXC.*

N:o 11.

Öfver Svenska Tropparnes försvar af Pardakoski 1790.

Första sidan: Konungens bröstbild, namn och titel.
Andra sidan: Tapperheten förestäld såsom en med eklöf krönt Qvinna. i harnesk, med spjut i ena handen och stödjande den andra på ett Lejon. *Öfvanföre:* *Virtute non numero.* *Nedanföre:* *Castris ad Pardakoski tutatis XXX Apr. MDCCXC.*

N:o 12.

Öfver framledne Krigs-Rådet GEORG STJERNHJELM.

Första sidan: Hans bröstbild, namn och titel.
Andra sidan: Morgonstjernan förestäld genom en Yngling med stjerna öfver hjälsan och fackla i handen, åkande i sin med tvänne hästar bespände vagn upåt fästet.
Öfvanföre: *Lucem spargitque et nunciat almam.* *Nedanföre:* *Litterar. in Patria Propagator. Nat. 1598, Den. 1672.*

Förslag

Till

Inscriptioner och Minnes-Penningar,
hvilka af Kongl. Vitterhets, Historie och Antiqui-
tets Academien blifvit gillade och jämkade
År 1791.

INSCRIPTIONER.

N:o 1.

På en Grafvård i Söder-Tälje-Kyrka.

Här hvila

Probsten i Söder-Tälje

Mag. MÅRTEN BULLER

Defs k. Maka MARIA SÖDERMAN.

Och Deras Enda Barn

MARIA BULLER F. 1685, D. 1739.

Gift med Probsten i Örebro

Mag. JOHAN STRÖMER

F. 1666, D. 1739.

Af deffas sju Barn

Ar äldsta Sonen

Astron. Professoren MÅRTEN STRÖMER

Med defs Fru ANNA MARIA ELVIA

Begrafven i Upsala

Och i denna Grift

Gömes stoftet af de öfriga

Som ogifta till döden sammanlefvat

Kamereraren vid Stockh. Stads Politie Coll.

CARL STRÖMER. F. 1709, D. 1759.

Secreteraren i Kongl. Maj:ts Canzli

JONAS STRÖMER F. 1708, D. 1762.

ANNA MARG. STRÖMER F. 1715, D. 1766.

Kamereraren vid Brand och Förlåkrings Cont.

CONRAD STRÖMER F. 1722, D. 1778.

SARA MARIA STRÖMER F. 1701, D. 1789.

Och

Bokhållaren i Riksfens Ständers Bank

FREDRIC STRÖMER F. 1728, D. 1790;

Hvilken
 I Lifstiden anstaltat
 Om detta Vittnesbörd
 Af
 Deras inbördes enighet och kärlek,

N:o 2.

På ett nybygdt Stenhus å Säteriet Hållekis.

1791
 Upbygdt
 Af Godsets Ägare
 Öfverste Kammarherren R. och C. af K. M. O.
 Grefve NILS POSSE
 Och Dets Husfru,
 Stats-Fruen hos Drottningen
 Friherrinnan SARA MARG. VON DÜBEN.

Efter Professoren O. TEMPELMANS ritning
 Styrdes Bygnaden
 Af Byggmästaren *A. Sundström*
 Jämte Verk-Gefällen *E. Wahlström*
 Verkställes
 Af villiga underhafvande,

MINNES-PENNINGAR.

N:o 1.

*Til upmuntran för Fosterföräldrar, som mottagit
 Barnhus-Barn.*

Första sidan: Konungens bröstbild, namn och titel,

Andra sidan: För ömsfint vård
 Om
 Torftiga Barn,

N:o 2.

Till Bergs-Rådet HISINGERS heder, genom Kongl.
Patriotiska Sällskapets föranstaltande.

Första sidan: Bröstkilden med omskrift: Johan Hisinger,
Bergs-Råd och Riddare af Kongl. Vasa Orden,
Andra sidan: Sällskapets Sinnebild.

N:o 3.

Öfver Konungens lyckliga hemkomst från Utländska
Hälso-vatten.

Första sidan: Konungens bröstbild med lagrad Casque
och på Casquen en Sphinx. Öfverskrift: *Civis Princeps.*

Andra sidan: Heroi Sospitatori
Gustavo III.
Publicæ Ac Privatæ
Libertatis
Conservatori Vindici
Patriæ III Aug. MDCCXCI Reddito
Fracta in Armis Valetudine
Aquis Grani Redintegrata
Ovantes
Cives Stockholmenfes.

N:o 4.

Öfver Framledne Hans Exc. Riks-Rådet och Öfver-Ståthållaren
m. m. Friherre CARL SPARRE.

Första sidan: Bröstkilden med namn och titel: C. Sparre
L. B. Sen. R. A. et U. Stockh. Praef. Ac. Ab. Canc. O. O.
R. R. E. et C.

Andra sidan: En Lagerkrans och derinom: *Factis animoque
mereris.* Nedanföre: *Post mortem MDCCXCI. Urbis
Amor.*

Rättelser:

Sidan 147 raden 7 i Noten står: 1 tim. Sådana, läs: 1 tim. sådana. Sid. 174 rad. 6 står: dec eux, läs: de ceux. Sid. 180 rad. 23 står: a Musique, läs: la Musique. Sid. 180 rad. 24 står: ra on, läs: raison. Sid. 183 rad. 3 står: plüpart, läs: plüpart. Sidan 187 rad. 5 står: de Tous malhereux, läs: de Tous. malheureux. Sid. 187 rad. 15 står: dez, läs: des. Sid. 227 rad. 22 står: vart, läs: vårt. Sid. 314 rad. 29 står: ned aga, läs: nedtaga. Sid. 318 rad. 7 står: omtake, läs: omtanke. Sid. 339 rad. 11 står: ett, läs: alt. Sid. 354 i Noten står: 1757, läs: 1752. Sid. 376 fifta rad. står: vid Upsala. läs: vid Uptåla Academie. Sid. 385 rad. 2 står: åt, läs: och. Sid. 393 rad. 31 står: umgås, läs: umgåts.

Fig. 1.

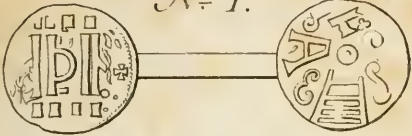

Fig. 2.

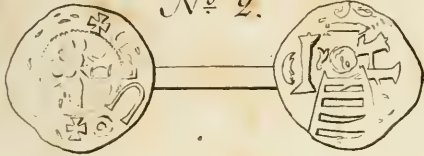

Fig. 1.

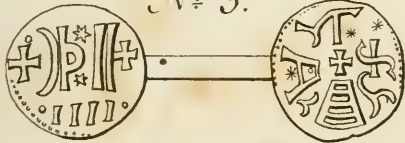
N° 1.

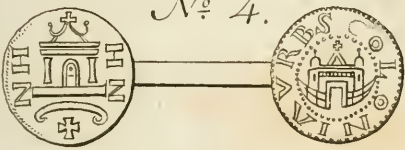
N° 2.

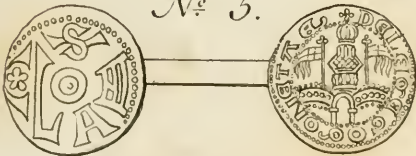
N° 3.

N° 4.

N° 5.

GETTY RESEARCH INSTITUTE

3 3125 01049 6673

